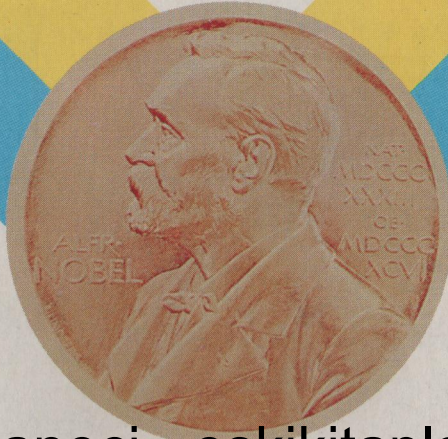

ŞOLOHOV

DON HİKAYELERİ

kutuphaneci - eskikitaplarim.com

NOBEL

SABAH

MIHAİL ŞOLDAOV

9

DON HİKÂYESLERİ

Çeviren : Mete Ergin

**Kurucusu:
OGUZ AKKAN**

cem yayınevi

Dizgi : Metin Dizimevi
Baskı : Gümüş Basımevi
İstanbul — 1989

NIŞAN

Masanın üstünde darmadağın bir şekilde, yanmış dumansız barut kokan mermi kovanları, bir koyun kemiği, bir askerî harita, bir rapor, at teri kokan süslü bir at başlığı ve bir parça ekmek kabuğu duruyor. Duvara bitişik, duvarın rutubetinden küf bağlamış kaba saba bir sedirde ise sırtını pencere pervazına vermiş bölük komutanı, Nikolka Koşevoy oturmaktadır. Komutan soğuktan kaskatı kesilmiş parmakları arasında bir kurşun kalem tutuyor. Önünde, masanın üstüne yayılmış eski püskü etiketlerin yanında, yarısı doldurulmuş bir soru listesi duruyor. Parlak olmayan kaba kâğıtta şimdilik şu kuru bilgiler var: Koşevoy, Nikolka, Bölük Komutanı; Rençper; Rus Komünist Partisi Gençlik Kolu üyesi.

Kalem, «Yaş» başlığı altındaki sütuna ağır ağır girer: 18 yaşında.

Nikolka geniş omuzludur, yaşından da büyük göstermektedir. Kenarlarında derin kırışıklar bulunan gözlerinde yaşlı bir insanın bakışları var, sırtı da kocamışlar gibi kambur.

Bölükteki erler, «Doğru, daha çocuk sayılır o; daha sıçan yavrusu, çaylak,» diye şakalaşırlar onun hakkında; «ama sen gel de, hiç kayıp vermeden iki haydut çetesini temizleyen başka bir komutan bul bakalım; altı aydan beri, belki daha da fazla, muharebelerde, çatışmalarda yaşlı bir komutan kadar iyi yönetti bölüğü.»

Nikolka on sekiz yaşında olduğu için utanıyor. Nefret ettiği o «Yaş» başlıklı sütunları ne zaman doldurmak zorunda kalsa parmakları tutulur, yavaşlar, sıkıntısından

yanakları kızarır. Nikolka'nın babası Kazak'tır; babası dolayısıyla Nikolka da Kazak'tır. Daha beş altı yaşlarındayken, babasının onu nasıl tutup, kendi ordu malı atına oturttuğunu yarı düş gibi hâlâ hatırlamaktadır.

Babası, «Yapış yelesine, evlât,» diye bağıyor, yazlık mutfağın kapısı önünde duran annesi de oğluna gülümsüyordu. Ne var ki, festekerlek açılmış gözleriyle önce atın kemikli sırtında dertop olmuş mini mini ayaklara, sonra dizginleri tutan kocasına bakan kadının yüzü sapsarı kesilmişti.

Aradan yıllar geçti. Alman savaşında Nikolka'nın babası kaybolmuş, sanki sırra kadem basmıştı. Ne bir haber çıktı adamdan, ne de izi bulundu. Ardından, Nikolka'nın annesi öldü. Çocuğa babasından at sevgisi, eşsiz bir cesaret ve tıpkı babasındaki gibi sol ayak bileğinin üstünde bulunan, güvercin yumurtası büyüklüğünde doğuştan bir nişan kaldı. On beş yaşına kadar kasaba kasaba dolaşıp çalıştı, on beşine geldiğinde, kendi köyünden geçmekte olan bir Kızıl alaydan, yalvarıp yakararak, etekleri yerlere sürünen bir kaput kopardı ve Wrangel'e karşı çarpışmaya gitti. Geçen yaz, bir gün, askerî komiseri ile birlikte Don'da yıkanıyordu. Vaktiyle aldığı yaralar yüzünden başı sarsak kalan komiser, öne eğilmiş Nikolka'nın güneş yanığı sırtına bir şaplak atıp kekeleydi :

«Şan... şan... şanslı... şanslısın... şanslısın... bi... bi... bili... biliyorsun. Doğuştan nişanı bulunanların şanslı olduğunu söylerler.

Nikolka pırıl pırıl, bembeyaz dişlerini gösterdi, suya daldı ve burnundan suları homurtuyla fışkırtarak bağırdı ona :

«Hepsi palavra bunların, sarsak sen de. Daha küçücükten yetim kaldım ben; bütün ömrüm çalışmakla geçti, bir de sen şanslı olduğumu söylüyorsun!»

Sonra yüze yüze, ırmağın sarı kumlu öbür kıyısına gitti.

Nikolka'nın konakladığı kulübe Don'a tepeden bakan sarp bir burundaydı. Nikolka pencereden, sel basmış yeşil Don vadisini, simsiyah bir kılıcı andıran ırmağı görebiliyordu. Fırtınalı gecelerde dalgalar uçurumun dibini gümbür gümbür döver, pancurlar gıcırdar, inler ve Nikolka, döşeme tahtalarındaki çatlaklardan sinsi sinsi sızan suların yükselerek kulübeyi alıp götürceğini aklına getirirdi.

Başka bir konağa taşınmayı isterdi, ama her nedense bir türlü değiştiremedi yerini ve sonbahara kadar orada kaldı. Havanın ayaz olduğu sabah tın tın öten nalçalı çizmeleleriyle gevrek sessizliği parçalayarak verandaya çıktı. Küçük vişne bahçesine indi, gri gözyaşları gibi çiylerle ıslanmış otların üstüne uzandı. Sundurmadan ineği susturmaya çalışan ev sahibesinin sesi geliyordu; bir dana derinden derinden, ısrarlı bir tonla böğürdü ve fışkırarak demir kovanın içine çarpan sütün çıkardığı tınlama duyuldu.

Söğüt dallarından yapılma avlu kapısı gıcırdadı, köpek havlamaya başladı. Nikolka, takım komutanlarından birinin sesini duydu :

«Komutan evde mi?»

Nikolka dirseklerinin üstünde doğruldu :

«Buradayım. Ey, ne haber?»

«Köyden bir posta eri geldi, önemli bir haber getirdi. Bir eşkiya kuvvetinin Salsk nahiyesini zorlayıp geçerek Grüşinsk kolhozunu işgal ettiğini söylüyor.»

«Buraya getir haberciyi.»

Posta eri, dizginlerinden tuttuğu köpük içinde kalmış bir atı ahıra doğru götürüyordu yedeğinde. Hayvan tam avlunun ortasında, ön ayaklarının üstüne çöktü, yana yıkıldı, bir dakika kadar çırpına çırpına, derin derin soludu, sonra öldü; sır gibi bir perdenin inmekte olduğu gözleri, yaşlı yaşlı uluyan zincirle bağlı köpeğe dikildi kaldı. Posta erinin ge-

İrdiği zarfın üstünde üç tane haç işareti bulunduğu için ölmüştü hayvan; üç haç, postanın son derece acele olduğunu gösteriyordu ve bunu taşıyan posta eri kırk kilometre hiç soluk aldirmeden, dörtmala sürmüştü atı.

Nikolka mektubu okudu; başkan, onu bölüğüyle yardıma çağırıyordu. Bunun üzerine Nikolka, bir yandan kılıç kemeri beline takarak eve gitti; giderken de yorgun yorgun düşünüyordu: «Gidip de bir yerde okumak istiyordum; halbuki şimdi de bu haydutlar çıktı başıma... Askeri komiser benim yüzümden utanıyor: «Bölük komutanı olacaksın,» diyor, «ama bir kelime bile doğru dürüst yazamıyorsun daha...» Köy okulunu biritemeyişim benim kabahatim mi? Salak herif! Şimdi de başka bir eşkiya çetesi çıktı işte... Yine kan dökülecek; ama yoruludum, bu hayattan da gına geldi... Yetti artık...»

Avluya çıktı. Yürürken bir yandan da filintasına mermi sürüyordu; ama düşünceler kafasının içinden iyice basılmış bir yolda koşan at gibi yıldırım hızıyla geçiyordu: Gidip, bir kentte okumayı ne kadar isterdim... sadece okumayı...»

Ölü atın yanından geçip ahıra giderken, hayvanın tozlu burun deliklerinden süzülen siyah kan şeridine baktı, sonra başını öteye çevirdi.

3

Yazın kullanılan patika boyunca, tekerlek izlerinin üstünü kıvrım kıvrım fare tüyü rengi püskül otları kaplar; kazayağı ve çayır otları sık kümeler halinde başıboş yayılır. Şimdi bozkırda kehribar rengi benekler halinde görünen harman yerlerine arabayla ot çekilirdi bir vakitler bu yoldan; yol, telgraf direklerinin dibindeki tümseklerden belli olurdu. Direkler beyaz güz pusunun içine dalıyor, yarıları, boğazları aşılıyor ve bu direklerin gittiği yönde, bu kadife gibi yol üstünde, Sovyet rejiminden hoşnut olmayan Don ve Ku-

ban Kazaklarından kurulu yarım taburluk çetesini ardına takmış ataman gidiyor. Çete üç günden beri, ürkütölüp koyun sürüsünün yanından kaçırılmış aç bir kurt gibi, bu ıssız, izsiz topraklardan geçip, yollar boyunca geri çekilmektedir; zira Nikolka Koşevoy'un bölüğü çeteyi çok yakından izliyor.

Atamanın (*) buyruğu altındaki erler vaktiyle askerlik etmiş, deneyimli canını dişine takmış kişiler; ama yine de ataman derin düşünceler içindedir; üzengilerinin üstünde kalkar, bakışlarını bozkırın üzerinden ta uzaklara çevirir ve Don'un öbür yakasındaki ormanın mavimtrak kıyısına kadar kaç kilometre olduğunu hesaplamaya çalışır.

Bir kurt gibi sıvışmaktadır ataman, ne var ki, ardında, Nikolka Koşevoy'un kuvveti onu çok yakından izlemekte.

Don kıyısı bozkırlarında o tatlı yaz günlerinde derin, saydam göğün altında başaklar dalgalanır ve bir gümüş sesiyle tıngırdar. Bu, yuvarlacık buğday tanelerinin kavuzlar içindeki sakallarınının, on yedi yaşındaki bir delikanlının kırpılmış kıl dipleri gibi karardığı, çavdar saplarının adam boyunu aşmak istercesine yükseldiği, hasat arifesidir.

Kum rengi killi topraklar üstündeki ufak tarlalarda, kumlu tepelerde, köy meyve bahçelerinin kıyılarında şimdi sakallı Kazaklar çavdar ekıyor. Bu topraklar hiç bir vakit verimli olmamış, yıllar yılı on dönüm toprak, otuz ölçekten fazla vermemiştir; ama yine de ekiliyorlar bu toprağı, zira bir genç kızın gözyaşlarından daha duru o haram votka ancak çavdardan çekilir; bu öteden beri böyle gelmiş, böyle gider; onların dedeleri de, dedelerinin dedeleri de ekmişler ve içmişlerdi. Don Kazak Ordusunun armasında, şarap fıçısına ata biner gibi oturmuş sarhoş bir kazak bulunuşu boşuna değildir. Güzün köyler, nahiye merkezleri körkütük bir sarhoşluğa gömülür, sepetçi söğüdünden çitlerin ardında, Kazak kalpaklarının kan kırmızı tepeleri sallanır.

İşte bu yüzden ataman da gündüzleri nadiren ayıktır ve

(*) Ataman: Kazakların seçimle işbaşına getirdikleri çeşitli rütbelerdeki askeri ve mülki amirlere verilen ad.

yine aynı nedenle bütün araba sürücüleriyle, makineli tüfekçiler, arabalarında sarhoş sarhoş, çarpık oturmaktadır.

Ataman, doğduğu köyü yedi yıldan beri görmedi. Almanyada zindan, sonra Wrangel, gün ışığı altında dağılır gibi İstanbul, dikenli tellerle çevrili bir esir kampı, tuzlu, katranlı bir kanat takmış Türk kayığı, Kuban'ın tombul kamışları, sonra da bu eşkiya çetesinin komutanlığı.

Ataman eğer omzunun üstünden geriye baksa, hayatını işte böyle görecek. Öküzlerin yarık toynaklarının bozkır yolları boyunca bıraktığı izler yaz sıcaklarında nasıl göz göz olursa, atamanın ruhu da güve yemiş gibi, göz göz olmuştu. İçini garip, anlaşılmaz bir acı kemiriyor, kaslarında gönül bulandırıcı bir yorgunluk duyuyordu; ne bu acıyı unutabileceğini, ne de herhangi haram bir içkinin bu acıyı azaltabileceğini çok iyi biliyordu. Ama yine de içmeyi sürdürüyordu... sürdürüyordu, zira güneşin altında topraktan bir göbek gibi serili susamış Don bozkırlarında çavdar burcu burcu kokarak olgunlaşır, ve köylerde, esmer yanaklı yosmalar bu çavdardan ev işi öyle bir votka çekerler ki, pınardan kaynayan su mudur, votka mıdır, ayırdedilmez.

4

Güneş batarken ilk don belli belirsiz tuttu. Nilüferlerin yaygın yaprakları üzerine gümüşü bir ışıltı serpti don; ertesi-sabah erken erken, suyla işleyen değirmenin dolabında mika gibi, çeşitli renklere bürünmüş incecik buz tabakaları gördü Lukiç.

Lukiç yataktan keyifsiz kalktı; belinde ateş gibi yakan bir sızı vardı ve bu kemirici sızı yüzünden ona demirden dökülmüş gibi gelen ayakları yerden kalkmıyordu. Bir torba kemik gibi, o gülünç gövdesini güçlkle hareket ettirerek, ayaklarını sürüye sürüye değirmeni dolastı. Farelerin çıkarıldığı bir keşif kolu, kepek sandığının dibinden fırladı; Lukiç nezleli gözlerini kaldırıp baktı; tepesinde, damın altın-

daki çatı kirişinde, gur gur eden bir güvercin, işi varmış gibi acele, mini mini, hızlı adımlarla öteye gitti. İhtiyar adam kilden yoğrulmuş benzeyen burun deliklerine, havaya sinmiş ıslak küf kokusunu, ince öğütülmüş çavdar kokusunu çekti, çevredeki toprağın gerektiğinden fazla emmekte olduğu, ağaç direkleri yalayan suyun çıkardığı hıçkırıkları dinledi ve bir tutam kalmış sakalını düşünceli düşünceli kaşıdı.

Arı kovanının yanında, dinlenmek için yere uzandı. Gocuğunu üstüne çekti, ağzı bir karış açık, uyuyakaldı; dudaklarının kenarından sakalına ılık ılık, yapışkan salyaları aktı. İhtiyarın kulübesi üstüne yer yer akşam gölgeleri düştü, değirmen donuk renkli puslar arasında kayboldu.

Uyandığında ormandan iki atlının çıkmakta olduğunu gördü. Atlılardan biri, kovanların arasından geçerken Lukiç'e seslendi:

«Hey, ihtiyar, buraya gel!»

Lukiç kuşkuyla baktı, durdu. Ömrünün kasvetli uzun yılları boyunca bu ikisi gibi pek çok silahlı adam görmüştü; bunlar hiç izin istemeden ondan yiyecek, un almışlar, Lukiç'te de, kim olursa olsun bunların hepsine karşı güçlü bir nefret uyanmıştı.

«Çabuk ol be, karta kaçmış bayır turpul!»

Lukiç, içi boş ağaç kütüklerinden yapılmış kovanların arasından yürüdü, solgun dudaklarıyla belli belirsiz söylemeye başladı ve atlılardan biraz uzakça durup, bulutlu bir bakışla süzdü onları.

Ataman, yatıştırıcı bir tonla, «Kızılız biz, babalık... Bizlerden korkma,» diye uğursuz uğursuz konuştu. «Bir eşkiya çetesinin peşine düştük de, askerlerimizle bağlantıyı kaybettik. Acaba dün bu yana gelen bir birlik gördün mü?»

«Geçti öyle bir şeyler.»

«Ne yana gittiler, babalık?»

«Allah bilir.»

«Peki içlerinden değirmende, senin yanında kalan olmadı mı hiç?»

«Olmadı,» dedi kısaca Lukiç ve sırtını çevirdi onlara.

«Dur bakalım azıcık, ihtiyar.» Ataman atından hoplıyarak indi, paytak bacaklarının üstünde sarhoş gibi sallandı ve leş gibi votka kokan soluğunu üfleyerek konuştu: «Biz komünistleri ortadan kaldırıyoruz, babalık. Anladın mı? Bizim kim olduğumuz da seni hiç ilgilendirmez.» Ataman sendeledi, dizgin elinden düştü. «Senin üstüne düşen, yetmiş ata yetecek kadar tahıl hazır edip dilini tutmaktır. Tahılı torbalara doldurup ikişer ikişer bağla. Anlaşıldı mı? Nerede tutuyorsun tahılını sen?»

Lukiç öte yana bakarak, «Tahılım yok,» dedi.

«Öyleyse ambarında ne var?»

«Bir takım süprüntü. Tahıl mahıl yok burada.»

«Pekâlâ, gel bakalım.»

İhtiyarı yakasından yakalayıp, duvarları toprağa gömülü, yana kaykılmış ambara doğru sürükledi. Ambarın çift kanatlı kapısını ardına kadar açtı. Tahıl teknelerinde darı ve yulaf vardı.

«Peki bunlar tahıl değil de ne, kocamış köpek?»

«Tahıl değil, benim yiyeceğim bunlar... Başkalarının tahılını öğüterek kazandım. Bütün yıl uğraştım, tane tane biriktirdim. Şimdi siz atlarınıza vermek istiyorsunuz bunları...»

«Demek sana göre bizim atlar açlıktan geberse de olur, öyle mi? Doğru söyle bana, Kızıllardan yana mısın sen, canın ölmek mi istiyor?»

«Kıymayın bana, acıyın... Bula bula beni mi buldunuz?» Lukiç başından kasketini kaptı, diz üstü çöktü, atamanın kılı ellerini yakalayıp öpmeye başladı.

«Söyle bakayım, Kızılları sever misin sen?»

«Affet beni... Budalaca konuşmamı bağışla. Ah, bağışla, öldürme beni» Atamanın bacaklarına sarılan ihtiyar uluyordu.

«Yemin et, Kızıllardan yana olmadığını... Yalnız, istavroz çıkarma; bir parça toprak ye.»

İhtiyar avucuna aldığı bir parça toprağı, gözyaşlarıyla ıslatarak, dişsiz ağzına attı, diş etleriyle çiğnedi.

«Pekâlâ, şimdi inandım sana. Kalk bakalım, ihtiyar.»

Kütük kesilmiş bacakları üstüne dik duramayan ihtiyara bakarak güldü ataman. Bu sırada başka atlılar da gelmişti; yulafı, tahılı teknelerden alıp, atlarının ayakları dibine dök-tüler, altın rengi tahılı halı gibi yaydılar avluya.

5

Güneş puslu puslu, nemli bir buğı içinde battı.

Lukiç, nöbetçinin yanından usulcacık geçti, köy yolunu tuttu; şoseye değil, ormandan geçen, yalnız kendisinin bildi-ği bir patikaya vurdu. Yarıları aştı, şafaktan bir saat önceki hafif uykusu içinde ürperen ormandan geçti.

Yeldeğirmenine kadar geldi ve tam mera yolunu geçip bir yan yola sapmağa hazırlandığı sırada bir takım atlıların silüeti, önünde heyûlâ gibi beliriverdi.

Sessizliğin içinden, «Kim var orada?» diye ihtiyatlı bir ses duyuldu.

Lukiç «Benim...» diye mırıldandı ve bütün bütün to-pallamaya başladı; korkudan zangır zangır titriyordu.

«Kimsin? Geçiş kâğıdın nerde? Ne dolaşıyorsun bura-larda?»

«Ben şu yakındaki değirmenin... değirmencisiyim. Köye gitmem gerekiyor da...»

Atlılardan biri atını ona doğru sürerek, «Neden ge-rekiyormuş?», diye bağırdı. «Gel bakalım, komutana gidece-ğiz. Önden yürü.»

Lukiç, atın buğular çıkan dudaklarını ensesinde hisse-diyordu. Köye doğru topal topal, atların eşkin gidişine ayak uydurdu.

Meydan yerinde, kiremit damlı bir kulübenin önünde durdular. Muhafız, homurdanarak eyerinden indi, atını çite bağladı ve kılıcı takırdaya takırdaya merdivenlerden veran-daya çıktı.

«Peşimden gel.»

Pencerelere donuk pırıltılı bir ışık vuruyordu. İçeri gir-
diler.

Tütün dumanı Lukiç'i aksırttı. Kasketini eline aldı, ikon
konulan köşeye doğru dönüp çarçabuk istavroz çıkardı.

«Bu moruğu yakaladık. Köye sokuluyordu.»

Keçeleşmiş saçlarında tavuk tüyleri, tavuk telekleriyle,
Nikolka başını kaldırdı, uykulu uykulu, ama sert bir tavır-
la sordu:

«Nereye gidiyordun?»

Lukiç sevinçten boğulacak bir halde, öne doğru bir adım
attı:

«Benim arslanım. Demek bizimkilerdensiniz. Halbuki ben
yine düşmanlarımızla karşılaştığımı sanmıştım. Çok utandım
da, soramadım. Değirmençiyim ben. Mitrohin ormanından
geçip benim değirmene geldiğinde sana süt vermiştim de
içmiştin, benim canım... Hatırlarsın herhalde?»

«Ey, diyeceğin nedir bize?»

«Sana şunu diyeceğim, delikanlım: dün akşam hava ka-
rarırken yine şu çete değirmenime geldi; tahılını hayvan-
larına yedirdiler. Alay ettiler benimle... Komutanları, «He-
men yemin et bakayım,» dedi, sonra da zorla toprak yedirdi
bana.»

«Peki, şimdi neredeler?»

«Hâlâ ordalar. Yanlarında votka da getirmişler, kafayı
çekiyorlar, benim evimde, murdar herifler. Ama ben bütün
yol boyunca koşu koşu, size haber vermeye geldim; belki
siz onlara hadlerini bildirmek istersiniz.»

«Emir ver, atları eyerlesinler.» Nikolka, ihtiyara gülüm-
seyerek sedirden kalktı, yorgun bir tavırla kaputunu giy-
di.

6

Şafak söktü.

Günlerce uykusuz kalmaktan yüzü yeşil bir renk almış
olan Nikolka atını dörtlüye, makineli tüfek arabasının ya-
nına sürdü.

«Biz saldırınca, sağ kanatlarına ateş açın. Onların yanlarını vurmaliyiz.»

Sonra tekrar dörtnala, avcı hattına yayılarak ilerliyen bölüğünün yanına döndü.

Athılar eğri büğrü uzayıp giden bodur bir meşeliğe dönerek şoseye çıktılar, arabaları yürüyüş kolunun ortasına alıp, dörderli koldan ilerlediler.

«Dörtnaa...!!» diye bağırdı Nikolka. Ardında at toynaklarından çıkan gümbürtünün arttığını duyarak kamçısını aygırının sağrısına indirdi.

Ormanın kıyısında bir makineli, delicesine kekelemeye başladı ve şosedeki askerler, talim meydanındaymış gibi hızla tek hat üzerine yayıldılar.

Tepenin yamacındaki devrilmiş bir ağacın dibinden, tüylerine yapışmış dikenli kabuklarla postu keçeleşmiş bir kurt, yıldırım gibi fırladı. Durdu, başını ileri uzatıp dinledi. Yakınlarda tüfekler patlıyor ve savaşın çeşitli gürültüleri ağır bir dalga halinde gidip geliyordu.

Bir akçaagaç kümesinin ardından, tok bir tüfek sesi geldi: «Tak» ve tepenin ötesinden, tarlaların ötesinden bir yerden, yankı çabucak cevap verdi: «Tuk.»

Sonra yine, arka arkaya, «tak, tak, tak!» ve tepenin ötesinden cevabı: «Tuk, tuk, tuk!»

Kurt durup bir iki dakika daha dinledi, sonra acele etmeksizin seyirtti, bir çukurluğa indi, biçilmemiş sarı sazların arasına girdi.

Ataman üzengilerinde kalkmış, «Dayanın! Arabaları bırakmayın. Koruyu tutun. Koruyu tutun, Allahın belâları!» diye haykırıyordu.

Ama atamanın sürücüleriyle makineli tüfekçileri daha şimdiden arabaların çevresinde fır dönerek koşunları kesiyorlardı; makineli tüfek ateşi altında dağılan atlılar ise komutadan çıkmış, kaçıyorlardı.

Ataman atının başını çevirdi ve bir atlının kılıcını sallıyarak, uçarcasına kendine doğru geldiğini gördü. Ataman atlının yamçısından ve boynunda sallanan dürbünününden, onun erat sınıfından bir Kızılordu askeri olmadığını anladı,

atının dizginini çekti. O uzaklıktan genç, hırstan çarpılmış, tüysüz bir yüz, rüzgâra karşı kısılmış gözler gördü. Atamanın altındaki at eşinmeye, ard ayaklarının üstüne üstüne çökmeye başladı. Ataman, palaskasından Mavzer tabancasını çekti, bağırdı:

«Seni gidi beyaz suratlı köpoğlusul Salla, salla bakalım, ama ben de sana sallayayım da bir tane!»

Gittikçe büyüyen siyah yamçıya doğru ateş etti. Adamın atı beş on metre kadar daha dörtnala koşup, düştü. Nikolka sırtından yamçısını attı, atamana doğru ateş ede ede koşmaya başladı, yaklaştı, yaklaştı...

Korunun ötesinden birisi, hayvan gibi uludu ve birden sustu. Güneş bir bulutun ardına gizlendi; bozkırın üzerine, şosenin üzerine, rüzgârın ve güzün darmadağın ettiği ormanın üzerine, akarak geçen gölgeler düştü.

Ataman, «Yavrucak, meme çocuğu, çok da ateşli, ama bu yüzden de ölecek burada,» diye aklından geçirdi. Düşmanı bütün mermilerini harcıyana kadar bekledi, sonra dizginleri sallayıp, bir atmaca gibi çullandı üstüne.

Eyerinin üstünde yana yatarak, kılıcını sallayıp indirdi aşağı. Düşmanın pavyesinin kılıç darbesi altında çöktüğünü ve gık demeden yuvarlandığını derhal hissetti. Atından aşağı atladı, ölünün boynundaki dürbünü çekti aldı, hâlâ hafif hafif seyirmekte olan bacaklara bir göz attı, çevresine bakındı, kurbanının ayaklarındaki sahtiyan çizmeleri çıkarmak için yere çömedi. Bir bacağına ölünün çatırdayan dizine basıp, çizmesinin tekini çarçabuk, ustalıkla çıkardı. Ama öteki ayagın çorabı her halde toplanmış olmalıydı ki, çizmeyi çıkaramadı. Deli gibi küfrederek çekti, çekti, çizmeyi çorabıyla beraber çıkarıp aldı ve tam ayak bileğinin üstünde, güvercin yumurması büyüklüğünde bir nişan gördü. Usulcacık, sanki ölüyü uyandırmaktan korkuyormuş gibi, soğumakta olan başı, yüzü yukarı gelecek biçimde çevirdi; elleri, ölünün ağzından geniş bir köpüklü şerit halinde akan kana bulandı, gözlerini delikanlının yüzüne dikti. Sonra ölünün

kemikli omuzlarını, beceriksizce kollarının arasına aldı, boğuk bir sesle konuştu:

«Yavrucuğum! Benim küçük Nikolkam! Öz evlâdım benim.»

Yüzü gölgelendi, karardı ve haykırdı ataman:

«Konuşsana, tek kelimecik söylemene bana. Canım benim! Nasıl oldu bu iş, ah?»

Yere çöktü, ölünün kana bulanmış göz kapaklarını kaldırdı, donuklaşan gözlerine baktı. Biçare, gevşek gövdeyi sarısaladı. Ama Nikolka, sanki ağzından çok mütfiş, çok önemli bir lâf kaçırmaktan korkuyormuş gibi, dilinin morarmış ucunu dişlerinin arasına sımsıkı kiskırmıştı.

Ataman oğlunun katılmış ellerini göğsüne bastırdı; sonra öptü bu elleri. Mavzer tabancasının terlemiş çeliğini dişleri arasına sıkıştırıp, ağzına ateş ederek vurdu kendini.

★

Akşamleyin, korunun ötesinde atlılar görünüp görünüp kaybolurken, rüzgâr insan seslerini, atların soluk seslerini, üzengi şakırtılarını taşıırken, leş çaylağı atamanın saçları darmadağın başından istemeye istemeye kalktı. Yükseldi, kasvetli güz göğünün kurşunî rengine karıştı.

1924

SIGIRTMAÇ

Güneşin esmerleştirdiği, kavurduğu bozkırda doğudan, kıraç toprağı çatlamış çayırlardan on altı günden beri kavurucu bir yel esiyordu.

Toprak kavruldu, otlar pörsüdü, sarardı; şose boyunca serpilmiş, kuyuları besleyen ufak ufak bir sürü çay kurudu, mısırlar daha kınlarından sıyrılmadan hastalıklı bir beyaz renk aldı, sapları yere doğru eğildi, ihtiyarlar gibi belleri büküldü.

Öğle üzeri, uyuklayan köyün üstünde kilise çanının bakır sesli gürültüsü duyuldu.

Boğucu sıcak. Sessizlik. Söğüt çitler boyunca toz kaldırarak sürüklenen ayakların hisırtılarıyla, ihtiyarların yoldaki tümsekleri yoklayan değneklerinin tık tıkları duyuluyordu sadece.

Çan, köylüyü toplantıya çağırmak için çalıyordu. Toplantıdan önce, sigırtmaç tutma işi görüşülecekti.

Yönetim Kurulu odasında uğultulu sesler. Tütün dumanları.

Başkan, güdük bir kurşun kalemle masaya tık tık vurdu.

«Vatandaşlar, eski sigırtmaç artık sürüye bakmak istemiyor, ücretin yetmediğini söylüyor. Biz Yönetim Kurulu olarak, Gregor Frolov'u tutmayı öneriyoruz. Kendisi bizendir, yetimdir ve Komünist Partisi Gençlik Kolu üyesidir. Babası bildiğiniz gibi, kundura tamircisiydi. Gregor kızkardeşiyle oturuyor, bakacak kimsesi de yok. Zannederim, vatandaşlar durumunu anlar ve sürüye bakması için onu tutarsınız.»

İhtiyar Nestiyorov buna dayanamadı, kırık kışının üstünde kıpır kıpır kıpırdanmaya başladı:

«Kabul edemeyiz bunu. Sürüde bir tek hasta, sakat hayvan yok, ama Gregor ne biçim bir sığırtmacı olur acaba? Sürünün ta köy merasına kadar götürülmesi lâzım, daha yakında otlak yok, halbuki o bu işe alışık değil. Güze çıkmadan danaların yarısını kaybederiz.»

Yaşlı başlı, akıllı bir adam olan değirmenci İgnat, sesinde kin dolu bir tatlılıkla, hım hım konuştu:

«Biz Yönetim Kurulunun yardımı olmadan da sığırtmacı buluruz; bu iş bizi ilgilendirir, onları değil... Yaşlı, güvenilir, sığırlara yumuşak davranacak birini bulmalıyız...»

«Çok haklısın, babalık...»

«Vatandaşlar, yaşlı birini tutarsanız danalarınızı daha çabuk kaybedersiniz. Eski günlerdeki gibi değil şimdi, hırsızlık her yanda alıp yürüdü...» Başkan görüşünde dayattı, bekledi ve gerilerden onu destekleyenler çıktı:

«Yaşlısı bir işe yaramaz... Unutmayın ki bunlar inek değil, bu yazın danaları. Ardlarından it gibi koşmak gerekir. Hele at sineklerinden deliye dönsünler, kudursunlar da bak bakalım sürünün başını çevirebiliyor musun o zaman. Yaşlı sığırtmacı bir o yana, bir bu yana koşmaktan çatlar.»

Tek tük kahkahalar duyuldu, ama ihtiyar İgnat pes perdeden homurdana homurdana, görüşünde dayattı:

«Komünistleri bu işe karıştırmayın şimdi. Bu, duayla halledilecek bir iş, yoksa öyle...» Öfkeli ihtiyar, dazlak başını sıvazladı.

Ama başkan da onun ağzının payını verdi hani:

«Vatandaşlar, rica ederim fikirlerinizi kendinize saklayın. Bu gibi... bu gibi şeylerden ötürü... toplantıdan atarım sizi.»

Tan yerinin kızardığı, bacalardan tüten kirli pamuk renği dumanların yığın yığın, köy meydanı üstüne çöktüğü saat-

te Gregor 150 baş sığırdan oluşan sürüyü topladı, köyün içinden geçirip boz, düşman suratlı tepenin yamacına doğru sürdü.

Tarla farelerinin yuvalarının yanındaki tümsekler, kah-verengi sivilceler gibi, benek benek duruyordu bozkırda; tarla fareleri uzun uzun, endişeli endişeli ıslık çalıyordu; çukurluklardaki bodur otların arasından, gümüş tüylerini pırlıdatarak ufacak toy kuşları havalanıyordu.

Sürü sâkindi. Danaların yarık toynakları, toprağın kırık derisi üstünde incecik bir yağmur gibi pıtdırıyordu.

Gregor'un yanında kızkardeşi ve yardımcısı Dunyaşka yürüyordu. Güneşten yanmış çilli yanaklarındaki gamzele-riyle, gözleriyle, dudaklarıyla gülümsüyordu, zira Dunyaşka henüz on yedinci baharını sürüyordu; on yedi yaşında ise insana her şey eğlenceli gelir: ağabeyinin çatık kaşları, bir yandan yürürken, bir yandan da bozkırın bodur otlarını dişliyen düşük kulaklı danalar. Hattâ, iki gündür boğazlarına bir lokma yiyecek girmemiş olması bile eğlenceli geliyordu ona.

Ne var ki, Gregor gülümsemiyordu. Yağmurdan, tozdan leke içinde kalmış kasketinin altında, alnı kırışıklarla doluydu ve gözleri, on dokuz yıldan çok daha fazla yaşamış gibi yorgun görünüyordu.

Sürü sâkin, benek benek yayılmış olarak yol kıyısından ilerliyordu.

Gregor, geride kalan danalara bir ıslık çaldı ve Dunyaşka'ya döndü:

«Dunya, güze kadar bir miktar tahıl sağlar sonra kente gideriz. Ben İşçi Üniversitesine girerim, seni de bir yere yerleştiririm. Belki, okula da gidersin. Dunyaşka, kentlerde çok, pek çok kitap var, sonra oralarda temiz, içinde ot bulunmayan, bizim yediklerimize benzemiyen ekmek yiyorlar.»

«Peki, oraya gitmek için parayı nereden bulacağız?»

«Tuhafsın sen de. Üç yüz kilo tahıl verecekler bize, al sana para işte. On beş kilosunu bir rubleden veririz, sonra darı, tezek de satarız...»

Gregor yolun orta yerinde durdu, kamçısıyla tozların üstüne bir şeyler yazmaya, hesaplar yapmaya başladı.

«Grişa, ne yiyeceğiz bugün? Bir lokma ekmeğimiz yok.»

«Dağarcığımda bayatlamış bir parça gözleme var.»

«Bugüne yeter, ama ya yarın?»

«Yarın köyden bize un getirecekler. Başkan söz verdi...»

Öğle güneşi tepeden vuruyor, kavuruyordu. Gregorun bol gömleği terden ıslanmış, omuzlarına yapışmıştı.

Sürü huysuzlanmaya başlamış, yerinde duramaz olmuştu; at sinekleri, sinekler danaları ısıırıyordu. Kavurucu, sıcak havaya biteviye sinek vızıltıları, sığırların böğürmeleri yükseliyordu.

Akşam üzeri, geç saatlerde, güneş batmadan az önce, sürüyü geceliyecekleri yere sürdüler. Hemen o civarda ufak bir gölet, bir de yağmurdan çüümüş ekin saplarından yapıma bir kulübecik vardı.

Gregor sürüyü çevirdi, koşturdu. Ağılın kapısına bütün ağırlığıyla yüklenip, söğütten örülme ufak kapıyı açtı.

Sığırları dik dörtgen biçimindeki girişten teker teker sokarak saydı.

2

Göletin öte yanına etli bir bezelye tanesi gibi yapışmış bir höyüğün üstünde kendilerine yeni bir kulübecik yaptılar. Duvarları mayısla sıvadılar, Gregor da kulübeciğin tepesini çalı çırpıyla örttü.

Ertesi gün başkan atına atlayıp onları görmeye geldi. Yanında dokuz kilo unla ufak bir torba dolusu akdarı getirdi.

Gölgeliğe oturdu bir sigara yaktı.

«Güvenilir bir delikanlısın, Gregor. Sürüye göz kulak olursan güzün seninle kasaba merkezine gideriz. Belki orada bir yolunu bulur, gidip öğrenim görmeni sağlarız senin.

Oradaki Eğitim Dairesinde bir tanıdığım var; onun yardımı olur.»

Gregor sevinçten kıpkırmızı kesildi ve başkanı uğurlarken, üzengisinden tuttu, adamın elini kuvvetle sıktı. Durdurdu, atın toynakları altından kalkan toz bulutlarının ardından uzun uzun baktı. Öğle üzeri, kupkuru bozkırı bir veremli gibi ateş bastı ve bozkır, boğucu sıcakın altında hızlı hızlı solumaya başladı. Gregor sırtüstü uzanmış, eriyen mavimtırak puslar arasında yarı kaybolmuş tepeye gözlerini dikmişti; ona öyle geliyordu ki, sanki bozkır canlı bir varlıktı da, sayısız obaların, köylerin, kasabaların ağırlığı altında yaşamakta güçlük çekiyordu. Sanki yer çırpınmalı bir solumayla sarsılıyor ve yüzeyden derinlerde, kalın yer katmanlarının altında bir yerde, bilinmeyen, başka bir hayatın nabızı vuruyor, başka bir hayatın yüreği atıyordu.

Ve gün ortasında, Gregor'un yüreğini derin bir korku kapladı.

Ölçüye sığmaz tepeler dizisini gözleriyle ölçtü, biçti, havada yol yol süzülen pusa, esmer otlara benek benek yayılmış sürüye baktı da, somundan kesilmiş kabuk misali, dünyadan koptuğunu zannetti.

Cumartesi akşamı sürüyü ağıla soktu. Dunyaşka, bir parça darı lâpası ve mis kokulu kuzukulağı pişirmek için, külübenin yanında ateş yakıyordu.

Gregor ateşin başına çömeldi, pis pis kokan tezekleri kamçısının sopasıyla karıştırırken konuştu:

«Grişak'ın danası iyi değil. Ona söylememiz lâzım...»

Dunyaşka umursamazmış gibi görünmeye çalışarak, «Acaba ben mi gitsem köye?» diye sordu.

«Gereği yok. Sürüye tek başıma bakamam ben.» Gülmüsedti. «İnsan yüzüne hasret kaldın demek, ha?»

«Evet, hasret kaldım, Grişacığım. Bir aydan beri bozkırdayız, topu topu bir kişi görebildik. Bütün yazı burada geçirirsek, konuşmasını bile unuturuz vallahi.»

«Dişini sık, Dünya. Güzün kasabaya gideceğiz. İkimiz de okuyacağız, öğrenimi tamamladıktan sonra yine buraya geliriz. Toprağı bilimsel yöntemlerle işleriz; buradakilerin tü-

mü cahil, uykuda hepsi. Hiç biri okumamış; kitabımız yok ki...»

«Öyleyse okula ne seni alırlar, ne beni. Biz de cahiliz.»

«Alırlar, alırlar. Kışın nahiyeye gittiğimde, sekretery grubunda Lenin'in bir kitabını okumuştum. Kitapta, iktidarın proleterya'ya ait olduğunu yazıyor, öğrenim hakkında da, yoksulların okutulmaları gerektiğini söylüyor.»

Grişa usulca dizlerinin üstüne çöktü; ateşin bakır renkleri yanaklarında oynayıyordu.

«Cumhuriyetimizi nasıl yöneteceğimizi bilmemiz için, okumamız gerek. Şehirlerde iktidar işçilerin elinde, ama bizim nahiye başkanı Kulak, (*), köylerdeki başkanların hepsi zengin köylüler...»

«Grişa, sen okula giderken ben tahta siler, bulaşık yıkar, para kazanırım...»

Tezekler için için yanarak ufalandı, kırılan parçacıklar tüterek, mini mini alevlerle yanmaya devam etti. Bozkır, uyusuk bir dinginlik içindeydi.

3

Parti sekreteri Politov kasaba merkezine giden bir milisle, Gregor'a, bucak merkezine gelmesi için haber gönderdi.

Gregor şafak sökmeden sürüyü bıraktı, akşam yemeği vaktinde de, bir tepeden, köyün çan kulesini, damları sazla, saçla örtülü mini mini evleri gördü.

Yorgun ayaklarını sürüyerek, güç belâ meydan yerine vardı.

Klüp binası eskiden bir papaza aitti. Gregor taze ot koku, yeni açılmış patikalardan geçip, kocaman bir odaya girdi. Pancurlar kapalı olduğu için oda loştu. Pencereleden bi-

(*) Kulak: Çarlık Rusyasında toprak ağalarına verilen ad.

inin yanında Politov, cama çerçeve yapmak için ağaç rendeliyordu.

Terli elini Gregor'a uzatırken, gülümseyerek, «Hepsini duydum, kardeş, hepsini duydum.» dedi. «Eh, neden yazmazsın bir iki satır? Kasaba merkezinde soruşturdum, oradaki yağ fabrikasına birkaç delikanlı aradıklarını duydum; ama sonradan öğrendik ki, istediklerinden de on iki kişi fazlasını almışlar... Şimdi sen sürünü gütmeye devam et de, güzün okula yollarız seni.»

«Keşke şu iş... Köydeki kulakların hepsi de benim sığırtmaç olarak tutulmaıma karşı çıktılar... Bana Genç Komünist dediler, Allahsız dediler. Dua mua bilmeden de bal gibi güdülebiliyor sürü,» diye yorgun yorgun güldü Gregor.

Politov kolunun yeniyle talaşları süpürdü, pencere pervazına oturdu, terden ıslanmış çatma kaşlarının altından Gregor'a dikkatle baktı.

«Epey süzülmüşsün, Grişa... Yiyecek durumun nasıl?»

«İdare ediyoruz.»

Bir süre konuşmadılar.

«Eh, hadi bize gidelim. Sana yeni kitaplar vereyim; kasabadan gazete, kitap geldi.»

Mezarlığa inen yoldan yürüdüler. Kurşunî kül yığınları içinde tavuklar bitleniyor, bir kuyu çıkırgı gıcırıyor ve insanı basan sessizlik kulaklarda çın çın ötüyordu.

«Geceyi burada geçir. Toplantımız var. Delikanlılar zaten seni sorup duruyorlardı: «Grişa nerede, ne yapıyor, ne diyor?» Onları da bir görmüş olursun. Uluslararası durum hakkında bir konferans vereceğim bu akşam... Gece benim yanımda kalır, yarın sabah da yola çıkarsın. Oldu mu?»

«Gece kalamam burada. Dünyaşka bir başına sürüye bakamaz. Toplantıya kalırım, ama biter bitmez, gece mece, yola düzülürüm.»

Politov'un evinin girişi serindi.

Kurutulmuş elmaların tatlımsı kokuları duyuluyor, duvarlarda asılı hamutlardan, dizginlerden at teri kokusu geliyordu.

Bir köşede bir fıçı kvas (*), fıçının yanında da eğreti bir karyola duruyordu.

«Burası benim köşem işte; evin içi çok sıcak oluyor.»

Politov eğildi, çarşafın altından dikkatle Pravda'nın eski bir sayısıyla, iki tane kitap çıkardı. Bunları Gregor'un eline tutuşturdu, sonra yamalı bir keten torbanın ağzını açtı.

«Tut bakayım şunu.»

Gregor torbayı kenarlarından tuttu, ama çoktan gözlerini gazetenin satırlarında gezdirmeye başlamıştı.

Politov, torbaya avuç avuç un koydu, yarı yarıya dolan torbayı bir sarstı, sonra telaşla öteki odaya girdi. İri iri iki parça domuz yağı getirdi, bunları sararmış lâhana yapraklarına sardı, torbaya yerleştirdi ve kışır gibi bağırdı:

«Dönüşte bunları da götür.»

«Götürmem,» diye parladı Gregor.

«Neden?»

«Götürmem işte...»

Politov gözlerini delecek gibi Gregor'a dikip, bembeyaz kesilerek, «Ne dolaplar kuruyorsun kananda ulan, yılan?» diye haykırdı. «Bir de yoldaş olacaksın! Açlıktan gebereceksin nerdeyse, yine de ağzından tek lâl çıkmıyor. Al bunu, yoksa arkadaşlığımız burada biter...»

«Almak istemiyorum, senin son...»

Gregor'un öfkeli öfkeli torbanın ağzını bağlayışını seyreten Politov, daha yumuşak bir tonla, «Ukalâ dümbeleşti sen de!» dedi.

Toplantı bittiğinde nerdeyse şafak sökecekti.

Griş a iri adımlarla bozkırın yoluna tuttu. Un torbası sırtında ağırlaştıkça ağırlaşıyor, derileri soyulmuş ayakları kanıyor, ama o, yüreği cesaretle, neşeyle dolu, yükselen güneşin ışıltısına doğru yürüyor, yürüyordu.

(*) Bir çeşit Rus şırası.

Dunyaşka şafakla kulübeden çıktı, tezek yerine kullanmak için kuru gübre toplamaya gitti. Gregor ağıldan koşa koşa geldi. Dunyaşka kötü bir şey olduğunu sezdi.

«Ne oldu?»

«Grişak'ın danası öldü. Üç tanesi de hasta.» Soluk almak için durdu, sonra ekledi: «Köye koş, Dunya. Grişak'la ötekilere söyle, bugün gelsinler buraya. Danaların hastalandığını söyle onlara.»

Dunya köye gitmek için çarçabuk giyindi. Sırtını, yarın kıyısını tırmanmakta olan güneşe çevirip, tepeye doğru iri adımlarla uzaklaştı.

Gregor durup onun ardından baktı, sonra ağır ağır ağıyla döndü.

Sürü bir dere yatağına inmişti, ama üç dana söğüt çitin dibinde yatıyordu. Öğleye doğru üçü de öldü.

Gregor sürünün başından ayrılıp, ağıla koştu: danalardan ikisi daha hastalanmıştı.

Bir tanesi, göletin kıyısındaki çamura çökmüştü; başını Griş'a'ya çevirip, üzgün üzgün böğürdü; dışarı uğramış yaşlı gözleri cam gibi parlıyor, Griş'a'nın güneşten yanmış yanaklarından aşağı da tuzlu gözyaşları süzülüyordu.

Güneş batarken Dunya, yanında danaların sahipleriyle döndü.

İhtiyar Artiyomiç değneğiyle dananın leşine dokunarak, «Bozkırda görülen cinsten bir salgındır bu; kızıl su hastalığı derler... Şimdi bütün sürü bu hastalığa yakalanıp kırılacak,» dedi.

Danaların derilerini yüzüp, leşlerini göletin yanına gömdüler. Kuru, siyah toprağı üstlerine höyük gibi yığdılar.

Ama ertesi sabah Dunyaşka yine köyün yolunu tutmak zorunda kaldı. Yedi dana daha hastalanmıştı.

İç sıkıcı günler birbirini kovaladı. Ağıl tenhalaştı. Gre-

gor'un ruhuna da bir boşluk geldi. 150 baş hayvandan topu topu 50 tane kaldı. Hayvanların sahipleri arabalarla geldiler, ölen danaların derilerini yüzdüler, dere yatağında sığ çukurlar kazıp, kanlı leşlerin üstüne toprak yığarak, çekip gittiler. Ne var ki, sürü artık ağıla girmek istemiyordu: kan ve çevrelerinde görünmeden dolaşan ölüm kokusunu alan danalar böğürüp duruyordu.

Her sabah şafakla, yüzü sararmış Grişa ağılın gıcirtılı kapısını açıyor ve otlamıya çıkan sürü her seferinde mezarların kuru tümsekleri arasından geçiyordu.

Çürümekte olan etlerin ağır kokusu, deliye dönen sürünün ayaklarıyla kaldırdığı tozlar, uzayıp giden acıklı böğürmeler ve her zamanki gibi kavurucu güneş, bozkırın üstünde ağır ağır ilerleyen bir alay halinde gidiyordu.

Köyden avcılar geldi. Ortalığı kasıp kavuran salgını ür-kütüp kaçırmak için açık ağılın çiti etrafında silâhlarıyla havaya ateş ettiler. Ne var ki, danalar durmadan ölüyor ve her geçen gün sürü küçüldükçe küçülüyordu.

Grişa, mezarların hoyratça kazılıp açılmış olduğunu, açılan mezarların yakınlarında etleri kemirilmiş kemik parçaları bulunduğunu gördü, sürünün geceleri ürktüğü, huzursuzlandığı aklına geldi.

Gecenin sessizliği içinde yabani bir uluma duyuldu an-sızın ve sürü ağılın içinde birbirine girdi.

Çitleri deviren danalar, üçer beşer kulübenin yanına geldiler. Ateşin yakınında, derin derin soluyarak, geviş ge-tirerek yattılar.

Grişa hayvanların huzurunu neyin kaçırdığını bilmi-yordu; nihayet bir gece köpeklerin havlamasıyla uyandı. Bir yandan gocuğunu giyerek kulübeden hızla fırladı. Danalar çiyden ıslanmış sırtlarıyla Grişa'ya sürtünüyorlardı.

Grişa kulübenin ağzında bir dakika durdu, köpeklere ıslık çaldı, cevap olarak çeşitli, kesik kesik kurt ulumaları duydu. Sırtı karaçallılarla kaplı tepeden başka bir kurt, de-rinden derine uluyarak bunlara cevap verdi.

Gregor kulübeye girip, bir çanağın içindeki yağ kandi-lini yaktı.

«Duyuyor musun, Dünya?»

Ulumalar ancak şafak vakti, yıldızlar sönerken kesildi.

5

Ertesi sabah değirmenci İgnat ile Mihay Nestiyorov, arabayla onları görmeye geldiler. Gregor kulübede çizmelerini yamıyordu. İki ihtiyar içeri girdiler. İgnat kasketini çıkardı, toprak zemine yanlamasına vuran güneş ışınlarına karşı gözlerini kısarak, Lenin'in bir köşede asılı ufak portresi önünde istavroz çıkarmak için elini kaldırdı. Ama hatasını farketti, tam göğsünün üstünde, yarı yolda kalan elini telaşla indirip, arkasına sakladı, öfkeyle bir tükürük attı:

«Demek... Demek kutsal bir ikon'un bile yok, ha?»

«Hayır...»

«Ya şu kutsal köşede asılı resim kimin?»

«Lenin'in.»

«Başımıza gelen belâların bütün sebebi de bu işte. Buraya Tanrı girmediği için, tabii bol bol hastalık girer. Danalar bu yüzden öldü işte... Hey Yarabbi, sen büyüksün...»

«Babalık, buraya baytar göndermediğiniz için öldü danalar.»

«Senin baytarın yokken, işlerimiz bal gibi yolundaydı... Sen de okumuşsun... O kâfir alnuna elini koyup, bol bol istavroz çıkarsaydın baytara maytara ihtiyaç kalmazdı.»

Nestiyorov gözlerini devire devire haykırdı:

«İndir şu İsa düşmanını kutsal köşeden. Hep sizin yüzünüzden kırılıyor danalar; kâfirler, dinsiz imansızlar siz de.»

Grişa'nın yüzü iyiden iyiye sarardı.

«Siz düzeninizi kendi evinize saklayın. Bağırmanın âlemi yok. Proleterlerin şefidir o.»

Mihay Nestiyorov köpürdü, mosmor kesilerek gürledi:

«Kamu hizmeti görüyorsun sen. Bizim istediğimizi yapacaksın. Senin gibilerini biliriz biz... Gözünü aç, yoksa yakında hesaplaşırız seninle.»

Kasketlerini başlarına geçirip, allahaismarladık bile demeden çıkıp gittiler.

Dunyaşka korkuyla ağabeyine baktı.

Ertesi gün de, danasının ne durumda olduğunu görmek için, demirci Tihon geldi köyden.

Külübenin dışında çömeldi, bir sigara yaktı, suratında acı, çarpık bir gülümsemeyle fikir yürüttü:

«Bizimkisine hayat denmez... Eski başkanı devirdiler, şimdi saltanat Mihay Nestiyorov'un damadının elinde. İşleri kendi bildikleri gibi yürütüyorlar. Dün toprak bölüştürdüler: yoksul köylülerden birine iyi bir toprak parçası düşmeye görsün, hemen al baştan, yeni bir dağıtım yapıyorlar. Zenginler yine sırtımıza bindiler... İyi toprakların hepsini ele geçirdiler. Grişa, evlâdım. Bize de killi topraklar kaldı. İşte şimdi söyledikleri türkü bu.»

Gregor gece yarısına kadar ateşin başında oturdu, yüreğini kemiren bir acıyla, geniş, safran sarısı mısır yapraklarının üzerine yazılar yazdı.

Toprak dağıtımındaki adaletsizliği yazdı, baytar getirecekleri yerde, sığır hastalığına karşı tüfeklerle ateş etmek suretiyle mücadeleye giriştiklerini yazdı. Okunaksız satırlarla dolu kuru mısır yapraklarından mektubu Tihon'a teslim etti.

«Eğer kasaba merkezine gidecek olursan,» dedi, Kızıl Çerçek adlı gazetenin basıldığı yeri sor. Bunu onlara ver. Yalnız yapraklar bir yere sürünmesin, yazılar kömürle yazıldı, silinebilir.»

Demirci, kömürden yanmış, kararmış parmaklarıyla hısrıtlı yaprakları dikkatle aldı, gömleğinin içine, tam kalbinin üstüne yerleştirdi. Veda ederken, aynı gülümsemeyle, «Kasabaya kadar bir uzanacağım,» dedi. «Belki Sovyet yetkililerini bulurum orada. Kasaba yüzaılmış kilometrelik yol. Yüz millik yaya gideceğime göre üç gün çeker. Bir hafta kadar sonra döndüğümde, gelir tekrar görürüm seni.»

Güz, kapalı, sıkıntılı havalarla, yağmurla geldi.

Dunyaşka yiyecek almak için sabah erkenden çıkıp gitmişti.

Danalar yamaçta otluyordu. Sırtına evde dokunmuş kaputunu alan Gregor sürünün ardı sıra gidiyor, yol kenarından kopardığı bir dulavratotu çiçeğini düşünceli düşünceli avucunun içinde ufalıyordu. Güzün kısa süren alacakaranlığı çökmeden az önce, tepeden iki atlı indi.

Atlarının toynaklarıyla yeri döverek, dörtnala Gregor'un yanına geldiler.

Gregor gelenleri tanıdı: biri, Mihay Nestiyorov'un damadı, köy Sovyeti başkanı, öteki de değirmencinin oğlu İgnat idi.

Atlar terden köpük içinde kalmıştı.

«Merhaba, sıgırtmaç,»

«Merhaba.»

«Seni görmeye geldik.»

Başkan eyerinin üstünde öne doğru eğilip, soğuktan donmuş parmaklarıyla uzun uzun uğraşarak kaputunun düğmelerini çözdü. Sonra sararmış bir gazete sayfası çıkardı, rüzgâra karşı tutarak açtı.

«Bunu sen mi yazdın?»

Toprak dağıtımındaki adaletsizlik ve sığırların kırılması hakkında mısır yaprakları üstüne yazdığı kelimeler, Gregor'un gözlerinin önünde dansetmeye başla.

«Hadi bakalım, şimdi bizimle gel.»

«Nereye?»

«Şuracığa canım, dere yatağına kadar. Seninle azıcık konuşacağız...» Morarmış dudakları seyiren başkanın kötü kötü bakan gözleri, ağır ağır o yana doğru kaydı.

Gregor gülümsedi.

«Burada da konuşabiliriz.»

«Burada da konuşabiliriz, madem öyle istiyorsun.»

Cebinden bir tabanca çıkardı, huysuzlanan atını zapt ederek, boğuk bir sesle konuştu:

«Bir daha yazı yazacak mısın gazetelere, yılan?»

«Seni ilgilendiren yanı ne bunun»

«Beni ilgilendiren yanı şu ki, senin yüzünden mahkemeye çıkmak zorunda kalıyorum. Bir daha böyle entrikalar çevirecek misin? Söyle ulan, komünist bozuntusu.»

Cevap beklemeden, Gregor'un sımsıkı kapalı ağzına ateş etti.

Delikanlı, şahlanan atın ayakları dibine yuvarlandı, inledi, kıvrılan parmaklarıyla yerden bir avuç ıslak, sararmış ot yoldu, sonra hareketsiz kaldı.

Değirmencinin oğlu İgnat, atından zıplayıp yere indi, yerden bir avuçtoprak aldı, delikanlının köpük köpük kanının kabarcıklanmaya başladığı ağzına tıktı.

7

Bozkır engindir ve hiç kimse onu ölçememiştir daha. Üzerinde sayısız yollar, sayısız obalar vardır. Güz gecesi zifiri bir karanlıkla çöktü ve yağmur, at toynaklarının izlerini sildi götürdü.

Hafif bir don. Alaca karanlık. Yol bozkırın içine dalıyor.

Eğer insanın sırtında ufak bir torba, torbanın içinde arpa ekmeği kabuğu, elinde de bir değnek varsa, yürümek zor gelmez ona.

Dunyaşka yolun kenarından yürüyordu. Rüzgâr, yırtık pırtık bulûzünün kenarlarını yırtacakmış gibi savuruyor ve sağanak sırtından itiyordu onu.

Bozkır çepeçevre, kasvetli ve düşmanca uzanıyor, gece bastırıyordu.

Yolun biraz ilerisinde bir höyük, höyüğün tepesinde de dağınık çalı kümeleri arasında bir kulübecik belirdi.

Dunya bir sarhoş gibi, k ararsız adımlarla kulübeye yaklaştı, mezarın toprağı basılmış tümseğinin üstüne yüzükoyun uzandı.

Gece...

Dunyaşka, dosdoğru tren istasyonuna çıkan, ç ğnenmiş araba yolundan gidiyordu.

Yürümek ona zor gelmiyordu, zira sırtındaki torbada bir parça arpa ekmegi kabuğı, sayfalarına bozkır tozunun acı kokusu sinmiş, yıpranmış bir kitap ve ağıbeyi Gregor'un keten g mleğı vardı.

Keder yüreğini kabartınca, yaşlar gözlerini yakınca, o zaman bir yerde, meraklı gözlerden uzak bir yerde, torbasından kirli bir keten gömlek çıkarıyor. G mleğı yüzüne bastırıyor, ter kokusunu, öz ağıbeyinin ter kokusunu duyuyor. Bir höyüğün üstünde uzun zaman, kıpırdamadan yatıyor.

Artık kilometreler onun ardından geri geri gidiyor. Bozkırdaki dere yataklarından, seslerinde cılgın hayatın yankıları duyulan kurt ulumaları geliyor; ama Dunyaşka yol boyunca, adımlarını kısmadan yürüyor, zira o, Sovyet yönetiminin egemen olduğı kasabaya gidiyor; cumhuriyetlerini ilerde nasıl yöneteceklerini öğrenmek için proleterlerin öğrenim gördükleri kasabaya...

Lenin'in kitabında yazılı olduğı gibi.

1925

ŞİBALOK'UN DÖLÜ

Sen okumuş kadınsın, gözlüğün de var, ama yine de kafan almıyor bir türlü... Ne yapayım ben bunu?

«Bizim birlik burdan kırk kilometre ötede konaklıyor. Onu kollarımda taşıyarak, yaya geldim buraya. İstersen bak, ayaklarımın derileri soyuldu. Madem bu çocuk yuvasının başısın, al bu çocuğu. Yer yok mu, diyorsun? Peki ama, ben ne yaparım onu? Zaten yeteri kadar başıma belâ oldu. Derdi gırtlığımı aştı vallahi. Ha... evet, benim küçük oğlumdur, kendi dölüm... İki yaşını sürüyor, ama anası yok. Ha... anasınınki de ayrı hikâyesidir. Oo... tabii, dinlersen anlatırım. Evveli yıl bir özel bölükteydim. O sıralarda, Don'un yukarı bucaklarında İgnatev'in eşkiya çetelerinin ardına düşmüştük. Senin anlıyacağın, makineli tüfek eriydim ben. Bir gün köyün birinden çıktık atlarla, bozkır çepeçevre, dazlak kafa gibi cırlıçrplaktı, hava da inanılmıyacak kadar sıcak. Bir sırtı tırmandık, tepenin öbür yamacından bir ormana indik. Ben iki tekerlekli bir arabada, en öndeydim. Birden baktım; yakındaki bir höyüğün üstünde bir kadın yatıyor gibi gelmişti bana. Hayvanları dehledim, o yana sürdüm. Sıradan bir kadındı, ama öyle bir yatışı vardı ki, hani; çömleğini domaltmış, etekleri ta kafasına kadar çekilmiş... Arabadan indim baktım, yaşıyordu, ama zor nefes alıyordu. Kılıcımın ucunu dişlerinin arasına soktum, zorla açtım ağzını, matradan suratına su çarptım, hemen canlanıverdi. Derken bölükteki Kazaklar dötrnala gelip, onu sorguya çektiler:

«Kimsin sen? Öteni berini gösterip böyle utanmazca ne yatıyorsun yol kenarında?»

«Kadın bir zırlamaya başladı, zannedersin ölü ardından ağıt yakıyor. Sonunda, güç belâ ağzından lâf aldık, öğrendik ki, Astrakan bölgesinden bir haydut çetesi kadını arabala

rına almışlar, hemen oracıkta ırzına geçtikten sonra, her zaman yaptıkları gibi, fırlatıp yol kenarına atıvermişler. Kazak arkadaşlara dedim ki:

«Kardeşler, bakın, kadının haydutlardan çekmediği kalmamış, izin verin de onu arabama alayım.»

«Bunun üzerine bütün bölük bir ağızdan bağırdı:»

«Al onu arabana, Şibalok. Leş meş, kadınların da canı var; hele biraz kendine gelsin de, sonra bakarız.»

«Ya, ne tahmin edersin? Ben pek öyle kadın düşkünü bir insan olmadığım halde acıdım kadına, yanıma aldım, günaha girdim onunla. Kadın yaşadı, üstelik bize de alıştı. Bir bakarsın, bir gün Kazakların pılı pırtısını yıkıyor, öteki gün bakarsın, birinin pantolonunu yamıyor; bölükte kadın işi olarak ne varsa hepsini o yapıyor. Ama bölükte kadın bulundurmanın bir rezalet olduğunu düşünmeye başladık. Yüzbaşı küfürü bastı bir gün:

«Yakalayın kuyruğundan şu tavuğu, atın gitsin.»

«Ama ben acıdım ona, çok, ama çok acıdım.

«Kendi iyiliğin için buradan sıvış sen, Darya, dedim, yoksa serseri bir kurşun gelir bulur seni, o zaman yaygarayı basarsın...»

«Darya gözyaşlarına boğuldu, veristirdi bana:

«Hemen buracıkta vurun beni sevgili Kazaklar, ama bir yere gitmem sizleri bırakıp da.»

«Benim arabanın sürücüsü vurulup öldükten sonra da, çok geçmeden Darya bana başka türlü numara yapmaya başladı:

«Araba sürücün ben olayım, ha? Görüyorsun işte, ben de başkaları kadar idare edebiliyorum atları...»

«Tutuşturdum eline dizginleri.

«Eğer,» dedim ona, «Savaşa girersek ve iki dizgin çırpışta arabayı döndürüp cephe aldırılmazsan, yat yolun ortasına, öl, daha iyi; hoş, zaten ben gebertirim ya seni, kamçılaya kamçılaya.»

«Sürdü de arabayı; bütün Kazakların ağızları bir karış açık kaldı. Kadın madın, ama bir Kazak kadar attan anlıyordu. Çatışma sırasında bazen öyle bir hızlı çarkettirirdi

ki arabayı, atlar şaha kalkardı. Biz çarpışmalara girip çıktıkça, onun da marifetleri arttı. Artık adam akıllı bağlanmıştık ona. Eh, tahmin edeceğin gibi karnı şişti tabii. Kadınlar bizim gibilerinin elinden çok çeker. Böylece daha sekiz ay kadar haydut çetesini kovaladık. Bizim bölükteki Kazaklar benimle dalga geçmeye başladılar:

«Şibalok, bak senin sürücüyü ne kadar yaradı karavana, semirtti onu; sürücü yerine sığmaz oldu artık.»

«Derken, işler biraz karıştı: Bütün cephanemiz tükenmiş, ikmal de gelmemişti. Haydutlar köyün bir ucunu tutuyordu, bir ucunu da biz. Kurşunumuz kalmadığını köylülerden saklıyorduk. Gelgelelim, ihanete uğradık. Gece yarısı -ben nöbetteyken- toprağın gümbürdediğini duydum. Köyün çevresinden dolanıp gelmişler; niyetleri de bizi kuşatmak. Herifler hücumu geçtiler, bizden zerre kadar korkmadıkları besbelli; hattâ işi, bize bağırmaya kadar vardırıdılar:

«Kurşunu tükenmiş sevgili Kızıl Kazaklar, teslim olun. Yoksa, sevgili kardeşler, topunuzun canını cehenneme göndeririz.»

«İşte, ardımıza düştüler. Öyle bir sıkıştırdılar ki bizi, hani, hangimizin altındaki at daha yürükmüş görelim diye, tepelerin üstünden yarışarak kaçtık. Ertesi sabah köyün onbeş kilometre kadar ötesindeki bir ormanda yeniden toplandık, ama yoklamada bölüğün yarısı namevcut çıktı. Bir kısmı tüymüş, geride kalanlar da kılıçtan geçirilmişti. Benim halim perişan; yakınlarda tek ev yok, Darya hastalanmış. Bütün gece dötrnala at sürmüş, kadının şekli şemaili değişmişti; gözlerinin altına kara kara gölgeler düşmüştü. Baktım, bizden uzaklaşmaya çalışıyor, nitekim, ormana, sık bir çalıhğa girdi. Durumu sezdim, ardından gittim. Dar bir sel yatağına, devrilmiş ağaç gövdeleri arasına girdi, yağmurdan temizlenmiş, açık bir yer buldu, tıpkı bir dişi kurt gibi dökülmüş yaprakları toparladı, önce yüzükoyun uzandı, sonra yan dönüp sırtüstü yattı. Başladı inlemeye. Sancısı tuttu, bu sefer de çığlığı bastı; yanaklarından şıpır şıpır yaşlar akıyordu, yemyeşil kesilmiş, gözleri de yuvalarından uğramıştı, gövdesini geri yordu, ama bir sancı geldi, iki bük-

lüm etti onu. Yaptığım şey bir Kazak'a yakışmazdı, ama yine de gözetledim onu; ne ölür ne olmaz, çocuğu çıkaramaz da ölür kadıncağız diye. Fırladım çalılığın ardından, üzerine vardım; baktım, benim yardım etmem şart... Eğildim, kolumu sıvadım, ama birden içime öyle bir korku düştü, öyle umarsız kaldım ki, tüm bedenim ter kesti. Zamanında onca adam öldürmüştüm de korku nedir bilmemiştım ama şimdi kimbilir neye dönmüştüm? Ben çevresinde fır dönerken, Darya ulumayı kesip ne dese beğenirsin:

«Cephanemizin tükendiğini haydutlara kim haber verdi, biliyor musun, Yaşa?» Ciddi ciddi de suratıma bakıyordu.

«Ey, kimmiş bakalım?» diye sordum.

«Bendim.»

«Sersem, aklını mı bozdun sen? Şimdi gevezeliğin sırası değil; sus bakayım.»

«Ama dayattı da dayattı karı:

«Azrail başucumda dikiliyor, sana itirafta bulunmam lâzım, Yaşa. Koynunda ne biçim bir yılan beslediğinden haberin yok senin...»

«Eÿ, itiraf et bakalım,» dedim. «Şeytan girmiş senin içine.»

«Her şeyi anlattı bana; başını yerlere vura vura anlattı:

«Ben,» dedi. «Vaktiyle kendi isteğimle haydut çetesine girmiş, onların reisi İgnatyev'le yaşamıştım... Bir yıl önce, haber toplıyayım diye sizin bölüğe onlar gönderdiler beni; ırzıma geçtikleri hikâyesini de ben uydurdum. Şimdi öleceğim nasıl olsa, yoksa er geç bölümü ele verecektim...»

«Bunun üzerine çılgına döndüm, yüreğim taş kesildi, dayanamadım bu kadarına. Bir tekmede suratını kan içinde bıraktım. Ama o sırada sancıları yeniden başladı, bir de baktım bacaklarının arasına, çocuk geliyor. Sarılsıklam yatıyor çocuk yerde; tilkinin ağzına düşmüş tavşan yavrusu gibi kıvranıyor... Bu sefer Darya, bir ağlayıp, bir gülmeye, ayaklarıma yüz sürüp, dizlerime sarılmaya başladı. Döndüm bölümün yanına gittim. Olanı biteni bir bir anlattım Kazaklara.

«Bir patırtı koptu ki, deme gitsin. Önce, beni hemen oracıkta paralamak istediler kılıçlarıyla, ama sonradan:

«Onun işini bitirmek sana düşer, Şibalok, dediler; hemen şimdi, onun da, bebeğinin de işini bitir, yokso lâhana soyar gibi derini yüzeriz senin.»

«Dize geldim, dedim ki:

«Kardeşler, onu öldüreceğim, ama, sizden korktuğum için değil, vicdanım böyle dediği için; onun ihaneti yüzünden kellelerini veren kardeşlerimiz, yoldaşlarımız için. Yalnız, bebeğe kıymayın. Bebeğin yarısı onun, yarısı benimdir; benim dölümdür o bebek, onun için bırakın da yaşasın. Sizin karılarınız, çocuklarınız var, benimse bu bebekten başka kimsem yok.»

«Bölüğe yalvardım, yakardım, toprağı öptüm. Onlar da bana acıyıp, 'Pekalâ,' dediler. 'Dölün yaşasın, büyüsün de inşallah senin gibi iyi bir makinelitüfekçi olsun. Yalnız, kadının işini bitir!'

«Koştum, Daryanın yanına vardım. Doğrulmuş oturuyordu; kendine gelmiş, çocuğu kollarına almış.

«Dedim ki ona:

«Bu çocuğu emzirttirmeyeceğim sana. Aei bir yılda doğduğuna göre, varsın ana sütü tatmasın hiç; sana gelince, Darya, Sovyet hükümetimize karşı olduğun için, seni öldürmem gerekiyor. Kalk ayağa da, dön sırtını.»

«Yaşa, ama çocuk ne olacak? Senin kanından o. Eğer beni öldürürsen, çocuk da ölür, sütsüz. Bırak onu emzireyim, sonra öldürürsün beni; o zaman aldırmam...»

«Hayır,' dedim ona, 'bölük bana kesin emir verdi. Seni sağ bırakamam, ama çocuk için meraklanma. Kısarak sütüyle beslerim; yaşatırım onu ben.»

«Birkaç adım geri çekildim, silâhımı omuzumdan sıyırdım. Ne var ki, Darya dizlerime sarıldı, çizmelerimi öpmeye başladı...

«Ondan sonra ardıma bakmadan dönüp yürüdüm; ellerim tir tir titriyor, dizlerim bükülüyor, bebek çırılçıplak, kaygan, ellerimin arasından kayıyor...

«Beş gün kadar sonra, atlarla aynı yerden geçtik. Ormanın tepesindeki dere yatağına bulut gibi leş kargaları üşüşmüştü... Çok acılar çektim bu çocuk yüzünden...

«Yakala ayaklarından, çarp arabanın tekerine gitsin be. Ne diye kendini bu kadar üzersin şunun yüzünden, Şibalok?» diye sorardı Kazaklar.

«Ama bu küçük çapkın için üzüldüğüm kadar hiç bir şeye üzülmemişimdir. Düşünürdüm kendi kendime: «Hele büyüsün, benim mesleğimi tutar, Sovyet rejimini savunur oğlum. Böylece, Yakov Şibalok da ardında bir hatıra bırakır; hiç değilse bozkırdaki hayırsız ot gibi ölmemiş olurum, arımda çocuğumu bırakırım.» Vallahi, iyi yürekli hanım vatandaş, inan bana, yıllar yılı ağlamak nedir unutan ben, bu çocuk için gözyaşı döktüm. Kısrağlarımızdan biri kulunladı, kulunu vurduk da böylelikle anasının sütünü çocuğa verbildim. Bazen çocuk, kısrağın memesini almak istemezdi, o zaman felâket işte; ama sonra sonra alıştı, çocuklar analarının memesini nasıl alırlarsa, o da kısrağın memesini öyle emmeye başladı, yadırgamadan.

«Eski donlarımdan ona bir gömlek yaptım. Artık büyüdü, gömlek küçük geliyor ona, ama zararı yok, çaresine bakarız.

«Şimdi sen iyice bir düşün bakalım: ne yapayım ben buncağızı? Çok küçük mü, diyorsun? Akıllıdır o, üstelik çiğnemesini de bilir. Al da bir dene bak. Alacak mısın? Ah, çok iyi, çok iyi, sağ olası, hanım vatandaş. Fomin'in haydutlarını tepeler tepelemez, onu görmeye gelirim.

«Eyvallah, küçük oğlum, Şibalok'un dölü. Büyü bakalım... Şışt, köpoğlusu seni! Ne çekistiriyorsun babanın sakalını be? Sana ninni söyleyen ben değil miydim? Sana baba ben değil miydim? Şimdi tutmuş benimle dövüşe kalkıyorsun, öyle mi? Ey, ayrılmadan önce, o budala kafanı bir öpelim, tepesinden.

«Sakın tasalanma, iyi yürekli hanım vatandaş. Zırlamaya başlayacağını mı sanıyorsun? Yok canım! O da mini mini bir Bolşevik sayılır; fena ısırar, bak, orasını inkâr etmem, yalnız ağladığını göremezsın onun!»

1925

İAŞE KOMİSERİ

Bölge iaşe komiseri bucağa geldi.

Sinekkaydı traştan morarmış hain dudaklarını gere gere, diyeceklerini bir çırpıda dedi:

«İstatistiklerimize göre sizin bucaktan mutlaka ve mutlaka 150.000 pud (°) tahıl almamız gerekiyor. Yoldaş Bodyagin, gayretli ve müteşebbis bir işçi olduğunuz için sizi bu bucağa iaşe komiseri tayin etmişim. Umarım beni yanıltmazsınız. Size bir ay mühlet. Mahkeme heyeti bir iki güne kadar gelecek. Ordunun ve merkezin tahıla ihtiyacı nah buraya dayandı.» -üstü fırça gibi kıllarla örtülü, fırlak adem elmasına bir şaplak atıp, dişlerini sıkı: «Kötülük olsun diye tahılını saklamaya kalkışacaklar çıkarsa, kurşuna dizin.»

Usturayla traş edilmiş, dazlak başıyla selâm verip, sürdü arabasını gitti.

2

Bütün bucak arazisi üzerindeki telgraf direkleri şu sözcükleri iletliyordu; tahıl isteniyor.

Geniş ekim alanı olan küçükklü büyüklü köylerde, Kazaklar bellerindeki süslü kemerleri biraz daha sıkıp, bu konuda hemencecik kararlarını verdiler:

«Bedava mı vereceğiz tahılımızı? Zor verimiz!»

Geceleyin, meraklı gözler gözetleyecek olsa, bir takım

(°) : 16 kiloluk Rus ağırlık ölçüsü.

çukurların, ellişer kilo ellişer kilo, ağızlarına kadar en iyi cins tahılla doldurulduğunu görürdü. Herkes komşusunun tahılını nereye ve nasıl sakladığını biliyordu.

Ne var ki, herkes de dilini tutuyordu.

Bodyagin, tahıl toplayan birliğiyle atlıkarıncaya binmiş gibi fır dönüyordu bucakta. Karlar, araba tekerleklerinin altında fışırdayıp hışırıyor, kırağı bağlamış söğüt çitler hızla gelip geçiyordu. Akşam gölgeleri düşüyordu. Bucak merkezinin öteki köylerden hiç bir başkalığı yoktu, ama Bodyagin'e göre onun kendi evi demekti. Altı yıl içinde hiç de değişmiş görünmüyordu köy.

Bodyagin şöyle hatırlıyordu: sıcak, boğucu bir temmuz, tarlanın iki yanında uzanan köpük köpük, sarı papatyalar, hasat zamanı. İgnat Bodyagin on dört yaşındaydı. Babası ve gündelikçi bir işçiyle beraber ekin biçiyordu. Dirgenin bir dişini kırdı diye, babası işçiye vurdu; İgnat dosdoğru babasının üstüne yürüyüp, dişlerinin arasından, «Baba,» dedi, «sen domuzun birisin.»

«Ben mi?»

«Evet, sen.»

Babasının savurduğu yumrukla yere kapaklandı Bodyagin; babası, kışına kışına vurup, kan çıkarasıya kadar dövdü onu. O akşam, tarladan eve döndüklerinde, babası meyve bahçesinden bir vişne dalı kesti, budaklarını yontup düzledi ve sakalını sıvazlayarak, değneği Bodyagin'in eline tutuşturdu:

«Haydi git, evlât; git dünyanın kaç bucak olduğunu gör de, akıllan biraz. Ondan sonra dönersin.» Sonra da alaylı alaylı sırttı.

Böylece altı yıl geçmişti; şimdi işte, arabası kırağı tutmuş çitler boyunca takır takır gidiyor, saz damlı evler, boyalı pancurlar hızla ardında kalıyordu. Bodyagin babasının çiti ardındaki bahçeye, çatıdaki, ötecek gibi kanatlarını açmış, ama sesi çıkmayan tenekeden rüzgâr horozuna baktı; boğazı düğümlendi, soluğu kesildi. O akşam, kaldığı evin sahibine sordu:

«İhtiyar Bodyagin sağ mı?»

Koşum onarmakta olan adam, kınnapın balmumlu ucunu, lekeli parmakları, arasında büktü, kaşlarını çattı;

«Her geçen gün biraz daha zenginleşiyor. Evine yeni bir kadın getirdi; eski karısı öleli çok oluyor, oğlu da kayboldu gitti bir yerlere... Ama ihtiyar Bodyagin hâlâ karı kızdan vazgeçmedi. Kocaları evde olmıyan asker karılarının peşinde koşuyor, kocamış bayır turpu.»

Sesine daha ciddi bir ifade vererek ekledi;

«Ama iyi bir kocadır ha, gözünden hiç bir şey kaçmaz. Kendisini tanımazsın, değil mi, yoksa tanır mısın?»

Ertesi sabah, kahvaltıda, gezici devrim mahkemesi başkanı lâf arasında, «Dünkü toplantıda,» dedi, «Kazaklar tahıllarını vermesinler diye iki kulak onları ayartmaya çalıştı. Arama sırasında karşı koyup, iki Kızılordu erini dövdüler. Hızlı bir yargılama hazırlıyoruz; hesaplaşacağız onlarla.»

3

Eski bir fıçı olan, devrim mahkemesi başkanı, Halk-evi'nin alçak sahnesinden, fıçıya yeni bir çember geçiriyormuş gibi rahat tavırla bildirdi:

«Kurşuna dizilecekler.»

Muhafızlar iki adamı kapıya götürdüler. Bodyagin adamlardan birini tanıdı; babasıydı. İhtiyarın kızıl sakalının yalnız çevresindeki kıllara kır düşmüştü. Bodyagin, uzaklaşmakta olan kırış kırış, güneşten yanmış ensesine baktı babasının ve onun ardı sıra dışarı çıktı.

Verandada muhafız komutanına emir verdi:

«Şu adamı, ihtiyarı bana yollayın.»

Babası, küskün bir tavırla sırtını kamburlaştırarak, iri adımlarla yaklaştı. Oğlunu tanıdı, gözlerinde bir alev parlayıp, söndü. Gözlerini, çalı gibi, gür kuşlarının altında sakladı.

«Demek şimdi Kızıllarla birlik oldun, evlât?»

«Evet, baba.»

«Hı-hum-m!» Babası gözlerini öteye çevirdi.

Birkaç dakika konuşmadılar.

«Birbirimizi görmiyeli altı yıl oldu, baba; konuşacağımız hiç bir şey yok mu?»

Babası hiç de iyi olmayan, aynı zamanda inatçı bir tavırla kaşlarını çatı:

«Yok sayılır... Yollarımız ayrılmış seninle. Varlıklı olduğum için kurşuna dizecekler beni; tahılımlı vermedim diye karşı devrimci oldum. Birisi bir başkasının tahıl deposuna el attı mı, yasaya uygun mudur bu? Dilediğiniz gibi çalın bakalım, iktidar sizde nasıl olsa.»

İşe komiserinin kafasının kenet yerlerinde, derisinin rengi donuk kurşunî bir ton aldı.

«Biz fakir fukaranın malını çalmıyoruz; ama başkalarının alınteriyle zengin olanların nesi var nesi yoksa alacağız. Hayatı boyunca emekçilerin kanını emenlerin biri de sensin.

«Ben gece demedim, gündüz demedim, kendim çalıştım. Senin gibi serserilik edip, dünyayı arşınlamaya çıkmadım.»

«Çalışanlar, işçi ve köylü hükümetinden memnunlar; halbuki sen bu hükümeti sopayla karşıladın. Evine yaklaştırmadın. Onun için seni tepeleyip param parça etmeli.»

İhtiyar, kısıp kısıp solumaya başladı. Onları o ana kadar bağlayan incecik bağı da koparmış gibi, boğuk bir sesle, «Sen benim oğlum değilsin artık, ben de senin baban değilim...» dedi. «Babana karşı böyle bir dil kullandığın için, üç kere lânet sana, lânetledim seni...» Tükürdü ve başkaca tek kelime söylemeden yürüdü. Biraz sonra hızla döndü, apaçık bir hiddetle başırdı: «Bak, İgnat, oğlum. Eğer bir daha birbirimizi görmeyecek olursak, ne âlâ, cehennemın dibine kadar yolun var. Kazaklar Hopersk'den buraya geliyorlar, senin hükümetini boğazlacaklar. Eğer Hazreti Meryem izin verir de ölmez sağ kalırsam, senin canını kendi elimle alacağım.»

O akşam birkaç kişilik bir grup, bucak merkezinin dışındaki yeldeğirmeninden öteye gitti yürüyerek. Sığır leşleri-

nin atıldığı kil çukurunun başına vardılar. Komutan Teslenko bütün çubuğunu ağzının kenarına çekip, sert bir sesle emir verdi :

«Çukurun ağzına yanaşın...»

Bodyagin, yol kenarında, menekşe rengini almış karları ayaklarıyla yaran kızağa bakarak titrek bir sesle konuştu :

«Kızma sakın, baba...»

Cevap bekledi.

Çıt yok.

«Bir... iki... üç...»

Yeldeğirmenin öte yanındaki at ürktü, kızak sarsıldı, boyalı eğri ağaç, güz karından mavimtırak örtü üzerinde pırlıladı, bir süre yükseldi indi, yükseldi indi.

4

Bütün bucak arazisi üzerinde serçeler gibi hoplayan telgraf direkleri, haberi iletliyordu : «'Hoper' de ayaklanma. 'İcra Komitelerinin binaları yakıldı.' 'Sovyet işçilerinin çoğu öldürüldü, geri kalanlar kaçtı.'»

Tahıl toplayan birlik bölgenin ta içerlerine çekildi. Bodyagin'le, devrim mahkemesi emrindeki birliğin komutanı Teslenko yirmi dört saat daha kaldılar köyde. Tahıl yüklü son arabayı da gideceği yere doğru yola çıkarmak için kalmışlardı. Sabahleyin tipi bastırdı. Kardan, bembeyaz bir duman halinde koptu tipi, köyü kamçıladi, deli gibi savruldu. Akşamüstüne doğru bir düzine kadar atlı dörtmala meydan yerine girdiler. Alarm çanları köyün üstünde dangır dungur çaldı, çaldı ve sesler kar yığıntılarına gömüldü. At kışnemeleri, köpek ulumaları, çanların boğuk kesik sesleri...

Ayaklanma.

İki atlı, tepenin üzerinden düzleşmiş, kel bir höyüğe doğru baldırıyorlardı atlarını. Tepenin eteğinden, köprünün öbür yanından, at toynaklarının takırtısı geliyordu. Bir avuç

atlı. Başında subay kalpağı bulunan önderleri, kalem bacaklı cins kısırağını durmadan kırbaçlıyordu.

«Sakin kaçırmayın komünistleri.»

Keçe kulaklı bir Ukrayna'lı olan Teslenko, höyüğün öbür yanında, rahvan Kırgız atının boynuna, dizginlerin ucuyla vurdu.

«Allah kahretsin, yetişecekler bize.»

Atlarını, yürüyüş kararını bozmadan sürüyorlardı. Bu sıra sıra tepelerin otuz kilometre kadar devam ettiğini biliyorlardı.

Ardlarında takipçiler upuzun bir sıra halinde dizilmişlerdi. Batıda, dünyanın bir ucunda gece kamburunu çıkardı, sindi. Köyden iki mil kadar uzakta, bir çukurun içinde, keçe gibi basılmış karlar arasında bir insan gölgesi gördü Bodyagin. Atını dörtlale sürüp, kısık bir sesle bağırdı:

«Ne yapıyorsun orada be, ne oturuyorsun?»

Yüzü mosmor kesilmiş bir oğlan çocuğu ayaklarının üstünde sallanıyordu. Bodyagin kırbacını salladı, atın burnunu kaldırıp, çocuğun üstüne doğru kısa, hızlı adımlarla fırladı.

«Soğuktan donmak mı istiyorsun orada ulan, şeytanın dölü? Nasıl geldin buraya?»

Fırlayıp atından indi, yere eğildi, belli belirsiz gelen fısıltıya kulak verdi:

«Do-donuyorum... babacığım... yetimim ben... Dünyayı dolaşmaya çıktım.» Üşüyen çocuk, sırtındaki partal kadın bulüzünün kenarını başının üstüne çekti, öylece kaldı kıpırdamadan.

Bodyagin, tek kelime konuşmadan, kısa gocuk ceketini çıkardı, çocuğu bunun içine sardı ve ağır ağır çukurdan çıkıp, sabırsızlanan atının yanına döndü.

Dörtlale uzaklaştılar. Sımsık, rahat gocuğun içinde ısınıp, gevşeyen çocuk, Bodyagin'in palaskasına sımsıkı yapışmıştı. Atlar hissedilir derecede hız kaybediyor, ardlarında, toynakların gümbürtüsünün gittikçe arttığını sezerek huy-suz, huysuzlaşıyor, durmadan aksıyorlardı.

Bodyagin'in atını yelesinden yakalayan Teslenko, ısırcı rüzgâra karşı bağırdı:

«Bırak çocuğu. Duyuyor musun, yedi ceddine lânet olasıca? Bırak şunu, yoksa yakalayacaklar bizi.» Deli gibi sövüyor, sayıyor, lânet üstüne lânet yağıdırıyor, kamçısıyla Bodyagin'in morarmış ellerine vuruyordu. «Enseleyip bitirecekler işimizi. Çocuk da, sen de ateşlerde yanasınız.»

Atların köpük içindeki burunları bir hizaya geldi. Teslenko'nun kamçısı, Bodyagin'in ellerinden kan çıkarmıştı. Bodyagin dizginleri eyer kaşına bağladı, çocuğun sıska vücudunu kaskatı kesilmiş parmaklarıyla göğsüne bastırdı, ta-bancasına el attı.

«Bırakmam çocuğu; bırakırsam donar. Defol başımdan ulan, leş kargası, vururum yoksa.»

Dizginlere asılan kır saçlı Ukrayna'lı içini çekti:

«Kaçamayız artık. Hapı yuttuk.»

Bodyagin'in parmakları sanki kendisinin değildi, emirlerine boyun eğmiyordu. Çocuğu bir kayışla eyere bağlarken dişlerini gıcırdatıyordu Bodyagin. Kayış dayanacak mı diye bir yokladı, sonra gülümsedi.

«Sımsıkı yapış yeleye, koca kafalı.»

Kılıcının kınını atın terli sağırsına indirdi. Teslenko, düşük bıyıklarının altından iki parmağını ağzına sokup, eşkiya usulü keskin bir ısıklık öttürdü. Durup, dörtnele uzaklaşan atlarının ardından baktılar. Sonra yan yana yere uzandılar. Tepeyi tırmanan kalpakları kuru, çın çın öten bir salvoyla karşıladılar.

Yattıkları yerde üç gün kaldılar. Teslenko, ayağında kirli, pamuklu bezden donu, ağzında kabarcıklanıp kulaklarına doğru akarak pıhtılaşmış, kaskatı kesilmiş kanlarla, yüzünü göğe çevirmişti. Tepeli bozkır kuşları, Bodyagin'in çıplak göğsü üzerinden korkusuzca atlıyor, yırtılmış karnının içindeki kara, kılçıklı arpa tanelerini acele etmeden topluyor, boş göz çukurlarına gaga atıyorlardı.

CUMHURİYET DEVRİM ASKERİ SOVYETİ BAŞKANI

Bizim cumhuriyetimiz pek de büyük bir şey sayılmaz; aşağı yukarı yüz haneden ibarettir ve bucak merkezinden yirmi beş mil kadar ötede, Batak Dere boyunda kurulmuştur.

«Cumhuriyet oluşu da şöyle: İlkbahar başında, yoldaş Budiyonni'nin ordusundan köyüme döndüm, hemşerilerim de beni köy başkanı seçtiler, zira Wrangel'e karşı çarpışırken gösterdiğim şanlı kahramanlıklardan ötürü iki tane Kızıl Sancak nişanı kazanmıştım; nişanları göğsüme Budiyonni kendi eliyle takmış ve saygıyla elimi sıkıyordu.

«Böylece, başkanlık işini üzerime aldım; biz de köyümüzde, başkaları gibi barış içinde yaşayıp gidecektik. Lâkin, aradan çok geçmeden bizim oralarda bir haydut çetesi türedi, tahılımızın son tanesine bile göz dikip, köyümüzü perişan etmeye koyuldu. Atlarına biner gelirler, bizim atları alırlar, onlara karşılık bize ölüsü çıkmış beygirler verir, bütün yiyeceğimizi yerlerdi.

«Bizim köyün yöresindeki halk yoksuldur; haydutlara saygı gösteriyor, tuz ekmekle buyur ediyordu. O köylerdeki halkın haydutlara böyle davrandığını görünce, bizim köyü toplantıya çağırıp, vatandaşlara sordum:

«Beni başkan yaptınız mı, yapmadınız mı siz?»

«Yaptık.»

«Peki öyleyse, köydeki proleterler adına sizden şunu istiyorum: özerkliğinize saygı gösterecek ve bundan sonra komşu köylerin semtine uğramayacaksınız, çünkü onlar karşı devrimci, bizim de onlarla aynı yolda yürümemiz çok ayıp doğrusu. Gelecekte köyümüz bir cumhuriyet olarak tanınacaktır, şimdi de, sizin tarafınızdan seçilmiş olan ben, ken-

dimi cumhuriyet devrim askerî Sovyeti başkanı tayin ve bütün çevrede sıkı yönetim ilân ediyorum.'

«İçlerinde sınıf bilincine sahip olmayan bazıları ağızlarını kapadılar; buna karşılık; Kızılorduda bir süre askerlik yapmış olan genç Kazaklar:

«'Tam sırasıdır! dediler oylamaya gerek yok...'

«Bunun üzerine onlara bir nutuk çektim:

«'Gelin yoldaşlar, Sovyet hükümetimize yardım edelim de, kanımızın son damlasına kadar haydutlarla savaşa girelim, çünkü onlar asalaktır ve bu namussuzlar uluslararası sosyalizmin kökünü kemirmektedir.'

«Geri saflarda duran ihtiyarlar önce buna itiraz edecek oldular ama dilimi bir güzel kullanıp, öyle bir propaganda yaptım ki, Sovyet hükümetinin bizim mânevî anamız olduğunu, hepimizin onun eteğini asla bırakmamamız gerektiğini kabul ettirdim onlara.

«Toplantıda alınan bir kararla, Bucak İcra Komitesine resmî bir belge gönderip, bize tüfek ve cephane çıkarmalarını istedik; yine toplantıda, bucak merkezine, benimle sekreter Nikon'un gitmesine karar verdiler.

«Şafakla benim ufak kısrak arabaya koştum, birlikte yola çıktık. On kilometre kadar gittik gitmedik, tam bir bayırdan aşağı inerken, bir de baktım, rüzgâr yoldan toz kaldırıyor tozların ardından da beş atlı dörtnala bize doğru geliyor.

«Bunu görünce, içime doğdu. Dörtnala gelenlerin, şu eşkiya çetesinden düşmanlarımız olduğunu sezdim.

«Ne benim, ne de sekreterimin aklına yapacak bir şey gelmiyordu; zaten yapacak şey de yoktu ya; her yan, çepeçevre bozkır, ayıptır söylemesi, cırlıçıplak; ne bir çalı var, ne bir dere yatağı, ne bir yar; eh, biz de kısrak yolun ortasında durdurduk...

«Yanımızda ne bir silâh var, ne bir şey; kundaklı bebekler gibi, kimseye zarar verecek halimiz yok, üstelik atı dörtnala kaldırıp kaçayım desen, o da budalalık olacak.

«Namussuz düşmanları görünce, benim sekreterin ödü patladı, fenalık geçirmeye başladı. Baktım ki, arabadan atlayıp kaçmayı tasarlıyor. Ama nereye kaçacak, onu kendi de bilmiyor. Dedim ki:

«Nikon, kuyruğunu altına al, otur, gıkını çıkarma. Ben askerî Sovyetin başkanıysam, sen de benim sekreterimsin, onun için ölümü birlikte karşılamalıyız.' Lâkin, herif sınıf bilincine sahip olmadığı için arabadan atlacağı gibi vurdu bozkıra, nah, tabanları kışına değiyor. Öyle bir kaçıyor ki mübarek, ardından zağar yetişemez dersin. Ne var ki, atlılar, bozkırda böyle yel gibi kaçan vatandaşı görünce kuşku lanıp ardına düştüler, ufak bir höyüğün dibinde yetişiverdiler ona.

«Ben şerefimle arabadan indim, ne kadar önemli evrak varsa hepsini yuttum, ondan sonra da ne olacak diye seyre koyuldum. Heriflerin onunla konuşup da hiç vakit kaybetmediklerini gördüm; aldılar ortalarına, başladılar sağdan soldan kılıç çalmaya. Bizim sekreter yere yuvarlandı, herifler bütün ceplerini karıştırdılar, bağırıp, çağırarak biraz oyalandılar orada, sonra tekrar atlarına atlayıp dörtnala benim üstüme geldiler.

«Ey, şakası yok işin, hemen sıvışmak lâzım. Ama sıvışacak yer yok, ben de bekledim. Dörtnala vardılar yanıma.

«Başlarında, Fomin takma adıyla bilinen atamanları vardı. Kılıksız herifin teki; kıpkızıl bir sakalı var, üstü başı toz toprak içinde, hayvandan farkı yok, gözlerini de bir deviriyor ki.

«Başkan Bogatiryov musun sen?»

«Evet.

«Başkanlığı bırak diye emir göndermedim mi ben sana?»

«Böyle bir şey duydum.

«Neden bırakmadın öyleyse?»

«Buna benzer daha bir sürü pis pis sorular sordu bana, ama hiç kızgın görünmüyordu .

«Benim de gözüm dönmeğe başladı, zira nasıl olsa bu heriflerin elinden sağ kurtulamıyacağımı anlamıştım.

«Çünkü,' dedim ona, 'ben Sovyet Hükümetinin siyasal programına sımsıkı bağlıyım, bu programa harfi harfine uyuyorum ve sen beni bu programdan dışarı çıkaramazsın ne yapsan.'

«Şimdi burada tekrarlaması gereksiz bir sürü kötü kelimeler kullanarak sövdü bana, sonra da büyük bir zevkle, kırbacını kafama indirdi. O anda kafamın üstünde boydan boya yumuşak bir kabarıklık belirdi; kalınlığına bakarsan, hıyar yavrusu zannedersin, hani, şu kadınların tohumluk diye ayırdıkları hıyarlardan.

«Şişî parmaklarımın arasında şöyle bir yokladım, dedim ki ona:

«Sen sınıf bilincine sahip olmadığın için böyle alçağa davranıyorsun, ama ben sivil savaş çıkarp, Wrangel gibileriyle dövüşmüş adamım; Sovyet hükümetinden iki tane nişan kazanmışım ben, sana gelince, bir hiçsin benim gözümde, seni görmüyorum bile; sana ancak bunu diyebilirim.»

«Bunun üzerine, görülmemiş bir öfkeye kapıldı, kudurdu, atını üstüme sürüp beni devirmeye çalıştı, bastı kırbacı bana. Ama ben, bizim proleterya hükümeti gibi, hiç sarsılmadan durdum yerimde; gerçi herifin atı bir tekmede dizimi parçaladı, sonra yediğim kırbaçlardan da kulaklarımın içinde kötü kötü çanlar çalmaya başladı, ama yine de kıpırdamadım.

«Düş önüme.»

«Kattılar beni önlerine, ufak höyüğe göturdüler; benim Nikon höyüğün dibinde, al kanlar içinde yatıyor. İçlerinden biri atından indi, Nikon'u sırtüstü çevirdi.

«Bak,» dedi bana, «eğer Sovyet hükümetinden vazgeçmezsen, seni de sekreterin gibi hemen tepeleyiveririz...»

«Nikon'un pantolonunu, donunu sıyırmışlar, bilmemnesini kılıçlarıyla doğrayıp, tanınmıyacak hale koymuşlardı. Bu kötü şeye bakınca bir tuhaf oldum, başımı çevirdim, ama Fomin dişlerini gösterdi.

«Çevirme burnunu öteye. Seni de tıpkı ona benzetip, o dik kafalı komünist köyünü dört bir yanından ateşe vereceğiz...»

«Ben ağzımı açtım mı, biber gibi lâf ederim; daha fazla dayanamadım biraz kabaca cevap verdim ona:

«Beni öldürsen de, kimin bilmem nesinde; ama bizim

köye gelince, bir tane değil ki, Rusya'da onun gibi binden fazla köy var.'

«Tütün kesemi çıkardım, çakmağımı çakıp, bir sigara yaktım. Bunun üzerine Fomin dizginin ucunu vurdu atın boynuna, sürdürd yanıma geldi:

«Bir sigara versene, kardeş dedi. Sizin iyi tütününüz var, halbuki biz iki haftadır tütün yüzü görmedik; tütün yerine at gübresi sarıyoruz. Buna karşılık biz de seni idam etmeyiz, şerefli bir çarpışmadaymışsın gibi tependen aşağı biçeriz, sonra ailene de haber veririz, gelir cesedini alır gömerler. Yalnız çabuk ol biraz, fazla vaktimiz yok.'

«Tütün kesesi elimde, kendi bahçemde yetiştirdiğim tütünü, sevgili Sovyet topraklarında yetiştirmiş güzel kokulu yoncayı bu hain parazitlerin içeceğini düşününce tepem attı fena halde. Onlara şöyle bir baktım, tütünü rüzgâra savuracağım diye ödleri patladı. Fomin eyerinin üstünden, tütün kesesini almak için uzandı, eli titremeye başladı.

«Ben de tütün kesesini rüzgâra doğru boşaltıp dedim ki:

«'Aranızda nasıl kararlaştırdınızsâ öyle öldürün beni. Ölümüm Kazak kılıcından olacak benim; ama sizler, benim küçük güvercinlerim, lâıyk olduğunuz gibi, mutlaka kuyu çıkrığının ucunda başaşağı sallanacaksınız.'

«Hiç acımadan kılıç çalmaya başladılar bana, ıslak toprağın üstüne yuvarlandım. Fomin iki kere ateş ederek göğsümden ve bacağımdan vurdu beni. O sırada şosedan sesler işittim:

«'Dan dan!'

«Kurşunlar vızır vızır geçmeğe, çalıları hışırdatmaya başladı. Benim katiller hemen sıvışverdiler. Baktım yoldan toz kaldıranlar bucağın milisleri. Turp gibi ayağa fırladım, yüz metre kadar koştum, derken, kandan gözlerim kapandı, toprak ayaklarımın altında sallanmaya başladı.

«Bağırdığımı hatırlıyorum:

«'Kardeşler, yoldaşlar, beni ölüme bırakmayın burda.'

«Ondan sonra da koca dünya gözlerimden siliniverdi.

«İki ay kütük gibi yattım; dilim tutuldu, belleğimi yitir-

dim. Duyularım biraz biraz geri gelmeye başlayınca ellerimle yokladım, bir de baktım ki, sol bacağım gitmiş. Kangren olmuş da, onun için kesmişler.

«Hastaneden eve döndüm; bir değnekle, seke seke, evin duvarındaki çıkıntıya kadar şöyle böyle gidebiliyorum işte. Derken, günün birinde, bucak askeri komiseri atını sürüp avluya girdi, merhaba bile demeden sordu:

«Hey, ne demeye kendine ihtilâl askeri komiseri başkanlığı sıfatı verip, köyünü cumhuriyet ilân ediyorsun sen? Hangi hakka dayanarak özerklik veriyorsun köye?»

«Ama ben de ona dosdoğru bir cevap verdim; dobra dobra:»

«Yoldaş, rica ederim, işi ciddiyete bindirme öyle; cumhuriyet meselesine gelince, onun açıklaması var: sebebi haydutlardır. Ama şimdi barış kurulduğuna göre köyümüzün adı da Toçansk'dır. Yalnız şu kafana iyice yerleştir: beyaz parazitlerle öteki haydutlar Sovyet hükümetine tekrar saldırarak olurlarsa, ne kadar köy varsa hepsini müstahkem mevki haline sokar, cumhuriyet yapar, yedisinden yetmişine, bütün milleti at bindiririz; bir bacağım yok, ama savaşa girip, ilk kan dökecek mutlaka ben olurum.»

«Buna verecek cevap bulamadı; elimi kuvvetle sıktı. geldiği yoldan çekti gitti.»

1925

BOSTAN BEKÇİSİ

Bucak atamanını görmeye giden baba, döndüğünde pek keyifliydi, bir şeye çok sevinmişti. Gür kaşlarının altına sevinçli bir ifade gelmiş, dudakları, bastırmaya çalıştığı bir gülümseyişle kırıkmıştı; Mitka ne zamandır babasını böyle görmemişti. Babası cepheden döndükten sonra sert, asık suratlı bir adam olup çıkmıştı; on dört yaşındaki oğlu Mitka'yı durmadan döver, kızıl sakalını düşünceli düşünceli karıştırdı. Halbuki bugün, bulutlar arasından sıyrılan güneş gibiydi. Hattâ merdivenlerde önüne çıkan Mitka'yı şaka yollu itip güldü:

«Hadi bakayım, yaramaz! Koş bahçeye de, anneni yemeğe çağır.»

Yemekte bütün aile bir araya geldi: baba ikonların altında, anne, sedirin sobaya yakın ucuna sıkışmış, Mitka da ağabeyi Feodor'un yanında. Yemeğin sonuna doğru, sulu Paskalya çorbalarını içtikten sonra, baba, çalıya benzeyen sakalını ikiye ayırarak taradı ve morumsu dudakları kırış kırış olarak tekrar gülümsedi.

«Ailem beni tebrik etmekten zevk duyacak; bugün bu-cak askerî mahkeme başkanlığına atandım.» Bir iki dakika sustu, sonra ekledi: «Alman savaşında kazandığım madalyalar boşa gitmedi, komutan subaylığımda gösterdiğim yiğitlikleri unutmamış.»

Suratına çıkan kanla mosmor kesilerek, şimşek gibi bakışlarını Feodor'a çevirdi.

«Başın önüne düşmüş ne oturuyorsun orada, pis herif? Babanı mutlu gördüğüne sevinmedin mi? Ha? Gözünü aç, Feodka! Köylülerle sıkı fıkı olduğunu görmüyor muyum sa-

niyorsun? Pis köpek, senin yüzünden ataman gözlerimin içine baka baka dedi ki: 'Siz, Anisim Piyotroviç,' dedi, 'Kazak şerefini gerektiği gibi koruyorsunuz; ama değerli oğlunuz Feodor bolşeviklerle pek sıkı fıkı. Yazık, daha yirmi yaşında delikanlı, bu yüzden başı belâya girer sonra...' Söyle bakalım, köpoğlusunu, görüşüyor musun köylülerle?'

«Görüşüyorum.»

Mitka'nın yüreği hop etti; babası Feodor'a vuracak sandı. Halbuki o, masanın öbür yanına doğru uzandı, yumruğunu sıkıp hırladı sadece:

«Gidi kızılordunun enikleri, yarın arkadaşlarınızı tutuklayacağımızı biliyor musunuz peki? Terzi Yegorka ile Demirci Gromov'un yarın kurşuna dizileceğinden haberiniz var mı?»

Ve Mitka, ağabeyinin, sararmasına rağmen yine de sesi titremeden cevap verdiğini duydu:

«Bilmiyordum, ama şimdi öğrendim.»

Daha annesi Feodor'un önüne geçmeye, ya da Mitka çılgınlığı basmaya vakit bulamadan, baba, ağır bir bakır maşrapayı kapıldığı gibi savurdu. Maşrapanın kırık sapının sivri ucu Feodor'un gözünün üstüne geldi. İncecik bir şerit halinde kan fışkırdı. Feodor tek kelime söylemeden, kandan görmeyen gözlerini kapadı elleriyle. Annesi inliyerek oğlunun başını kollarının arasına aldı; babası ise sediri bir tekmede yuvarlayıp, kapıyı hızla çarparak çıktı gitti.

Anne, öğleden sonra bütün vaktini mutfakta geçirdi. Erzak sandığından ipe dizilerek kurutulmuş birkaç balık çıkardı, bir torbaya üç beş tane peksimet koydu, sonra Feodor'un iç çamaşırlarını eline alıp, yamamak için pencerenin yanına oturdu. Mitka annesinin yanından geçerken, onun, başını çamaşırlara dayamış kıpırdamadan oturduğunu gördü; yalnız, annesinin omuzları sarsıla sarsıla kalkıp kalkıp iniyordu.

Babaları bucak müdürlüğünden, hava karardıktan sonra geldi, yemek yemeye bile üşendi. Soyunmadan karyolaya uzandı. Feodor tahtaları gıcırdatmamaya çalışarak, parmaklarının ucuna basa basa sandık odasına girdi, bir eyerle at başlığı aldı, avluya çıktı.

«Mitka, buraya gel.»

Danaları içeri almakta olan Mitka elindeki değneği atıp, ağabeyinin yanına gitti. Ağabeyinin atına atlayıp Don'u geçeceğine, donuk şimşeklerin göğü aydınlattığı, bucağın merkezi kadar gelen boğuk top seslerinin gümürdediği yerde bolşevikler'e katılacağına dair belli belirsiz bir kuşku vardı içinde. Feodor onun yüzüne bakmadan sordu:

«Ahır kilitli mi acaba, biliyor musun, Mitka?»

«Kilitli... Ne yapacaksın?»

«Hiç işte, bilmek istedim,» Feodor bir süre konuşmadı, dişlerinin arasından hafif hafif ısıklık öttürmeye başladı, sonra birden, fısıldadı: «Ahırın anahtarları babamın yastığının altında... başının dibinde... git al onları da, bana getir... at binmek istiyorum...»

«Nereye gideceksin?»

«Kızıl Muhafızlar'a gideceğim, onların hizmetine gireceğim. Sen daha küçüksün, hangi tarafın niçin dövuştüğünü sonra anlayacaksın... Toprak için, yoksul halk için; herkes eşit olsun, bundan sonra zengini, yoksulu kalmasın diye dövüşmeye gidiyorum.»

Feodor, avuçları arasında tutmakta olduğu Mitka'nın başını bırakıp, kaşlarını çatarak sordu:

«Getirecek misin anahtarları?»

Çocuk duraksamadan cevap verdi:

«Getireceğim.» Arkasına döndü, sağa sola bakmadan eve girdi.

Misafir odası loştu, tavana konmuş sinekler kulakları rahatsız edecek kertede vızıldıyordu. Mitka, kapının önünde pabuçlarını çıkardı, kapının tokmağı gıcırdamasın diye sımsıkı tutarak açtı, karyolaya doğru yalınayak usul usul sokuldu. Babası, başı pencereye doğru, bir eli cebinde serilmişti; öteki eli karyoladan sarkmıştı; lobut gibi parmaklarından birinin tütünden sararmış tırnağı yere değiyordu. Mitka soluğunu tutarak karyolaya iyice yaklaştı, durdu, babasının hırıltılı horlamasına kulak verdi. Ne bir yerden çıt çıkıyor, ne de en ufak bir hareket var; ağır bir sessizlik... Babasının kızıl sakalında ekmek kırıntıları, yumurta kabuk-

ları vardı, bir karış açılmış ağzından da korkunç, sert bir içki kokusu geliyordu; bir ara, gırtlığının dibinde bir yerden, tıkalı bir öksürük koptu, geçti.

Mitka, yüreği çılgınca atarak, elini yastığa uzattı.

Başına çıkan kandan, kulaklarının içinde sağır edici üzümlü bir çingirak sesi çınliyordu. Yağlanmış yastığın altına önce bir parmağını, sonra ötekini soktu. Kaygan sırtımı, anahtar destesini yokladı ve usulcacık çekti. Ama babası birdenbire yakasına sarılıverdi.

«Ne aşırıyorsun ulan, bok soyu? Kafadaki bütün saçları yolarım senin, alimallah.»

«Baba! Babacığım, ahırın anahtarlarını almak için geldim... Seni rahatsız etmek istemedim...»

Babası, şiş, aksi gözlerle Mitka'ya yan yan baktı.

«Anahtarları ne yapacaktıydın?»

«Atlar biraz huysuzlanıyor da...»

«Daha önce niye söylemedin bunu?» Babası anahtar destesini yere attı, yüzünü duvara döndü, içini çekti ve hemen horlamaya başladı.

Mitka avluya fırladı, sundurmanın saçağı altında karanlıkta bekliyen Feodor'a koştu. Anahtarları ağabeyinin eline tutuşturarak sordu:

«Hangi atı alacaksın peki?»

«Ufak aygırı.»

Mitka ağabeyinin ardı sıra giderken, içini çekerek, alçak sesle sordu:

«Feodya, ya babam beni döverse?»

Feodor cevap vermedi. Aygırı sessizce avluya çıkardı, eyerledi, ayağını pırıldıyan üzeniye geçirinceye kadar epey uğraştı. Ancak avlu kapısından çıkarken, eyerin üstünden eğilerek fısıldadı:

«Dayan, Mitka. Bu sefil hayatımız hep böyle gidecek değil. Yalnız, babamız Anisim Piyotroviç'e şunu söyle: eğer sana ya da anneme serçe parmağını bile kaldıracak olursa, fena halde öç alırım ondan.»

Uzun bir yolculuk yapacağı için atının başını zaptedip, hayvanı yavaş bir yürüyüş kararında tutarak, avludan çık-

tı gitti; Mitka ise çitin dibine çömelmiş, Feodor'un gidişini merakla seyrediyordu. Ne var ki, gözleri tuzlu yaşlarla buğulanmış, boğazında bir hıçkırık düğümlenmişti.

2

Babası hırıltılı hırıltılı, boğulur gibi horluyordu. Mitka ertesi sabah, her zamankinden erken kalktı, dorunun başlığını vurup, hizmet hayvanını suvarmak ve yıkamak için Don'a indirdi. Kurumuş, kalkerli toprak, doru atın toynakları altında hışırıyor, un gibi dağılıyordu; hayvanı bir bayırdan su kenarına indirdi, yularını çözdü, kendi de elbiselerini çıkardı; sabah karanlığının puslu, rutubetli havası tüylerini diken diken etti. Ta ötelerden, suyun öbür yanından, uzaklardan gelen ulumayı dinledi, sarp kıyıdan aşağı teker memek indi ve kendini suya bıraktı. Suyu balıklama dalarken, sabah ayazından bedeni ürperdi, dudaklarında bir gülümsemeyle, düşündü: «Feodor şimdi bolşeviklerin yanına varmıştır bile; Kızıl Muhafızların yanında çarpışıyordur.»

Aklı eve, babasına gitti, rüzgâra kapılmış kıvılcım gibi, neşesi bir anda sönüverdi. Atın sırtında büzülmüş bir halde, gözlerinde donuk bir ifadeyle eve döndü.

Eve yaklaşırken düşünüyordu: «Ben de onların, bolşeviklerin tarafına geçsem... Onların haklı olduğunu söylüyor Feodor. Onlara katılmalıyım. Babam derimi yüzer, burnumu patlatır benim.»

Merdivenin dibinde atın yularını çıkardı, usulcacık eve girdi. Babası misafir odasından bağırdı:

«Aygırı neden götürüp yıkamadın?»

Mitka, ocağın yanbaşında taş kesilmiş gibi duran annesine göz ucuyla baktı, yüreğinin gümbürdemeğe başladığını hissetti.

«Aygır ahırda yok.»

«Ya nerede?»

«Bilmem.»

Çizmelerini çeken babasının yere sürünen ayaklarının sesi duyuldu misafir odasından. İhtiyar, mutfaktan geçip sandık odasına gitti; uykudan şişmiş gözleri ışıldıyordu.

Eşikten, «Eyer nerde?» diye gürledi.

Mitka eskiden, daha küçükken yaptığı gibi annesine sokulup, koluna sarıldı. Babası eline uzun bir meşin parçası alarak mutfğa döndü.

«Kime verdin anahtarları?»

Annesi oğlunun önüne geçti.

«İsa aşkına ona dokunma, Anisim Piyotroviç; dövme sa-
kın onu... Evlâdına hiç acıamaz mısın sen?»

«Bırak ulan, kancık iblis! Duydun mu, duymadın mı de-
diğimi?» Karısını kenara itti, Mitka'yı yere savurdu, çocu-
ğun kısık, iniltili çığlıkları kesilinceye kadar, onu uzun süre
sistemli bir biçimde haince tekmeledi.

3

Top sesleri şiddetini gittikçe artırıyor. Her sabah, sü-
rü otlağa gönderildikten sonra Mitka, tarlalara giden yol
üstündeki eski değirmenin dibine otururdu. Değirmenin ça-
tısı rüzgârın altında ısıklar çalar, saçlar gıcırda, değirme-
nin kanatları iç sıkıcı seslerle gacırcı gücür öter ve tepenin
ardından, bir yerden, pes perdeden duyulan bir 'bum!' bü-
tün bu çekingen sesleri bastırverirdi.

Pes top seslerinin gitgide yumuşayan gümbürtüsü, bu-
cak merkezinin ötesinde yavaş yavaş diner ve şafaktan az
önceki mavimsizlik puslar arasında kaybolan dere yatakları-
nın içinde silinirdi. Her sabah köyden Don'a doğru top, tü-
fek mermisi, dikenli tel yüklü arabalar geçirdi.

Bu arabalar dönüşte yaralı, bit içindeki Kazakları ge-
tirir, meydanda, bucak müdürlüğü binasının önünde indirir-
di. Meraklı tavuklar telâşlı telâşlı sigara izmaritlerini, kan
lekeli sargı bezlerini, pıhtılaşmış kanla sertleşmiş pamuk
parçalarını gagalar, yaralıların ahlayıp oflamalarını, ağla-

maklı seslerini, boğuk boğuk sövüp saymalarını dikkatle dinlerlerdi.

Mitka babasının gözüne gözükmemeye çalışıyordu.

Kahvaltıdan sonra iğnelerini, oltalarını alır Don'a iner, kıyıya oturur, köprüden tangur tungur geçen iki tekerlekli arabaları, süvarileri, donuk renkli tozları kaldıran piyadele-ri seyrederdi. Karanlık basınca eve dönerdi. Bir akşam kö-ye bir sürü Kızıl Muhafız tutsak getirdiler. Kaputları pa-ramparça olmuş, üstleri başları dökülen asık suratlı esirler sıkışık bir vaziyette yalınayak yürüyorlardı. Sokağa fırlayan Kazak kadınları, Kazakların ve muhafızların gürültülü kah-kahaları arasında, esirlerin kül rengi, toza toprağa bulanmış suratlarına tükürüyor, ağza alınmayacak küfürler yağıdı-yorlardı. Mitka, tutsakların kaldırdığı boğucu tozları yuta-rak onların ardı sıra yürüyor, heyecandan sıkışan yüreği düzensiz atıyordu. Tutsakların maviye çalan koyu halkalarla çevrelenmiş gözlerine bakıyor, bakışlarını tüysüz suratların birinden ötekine çeviriyor ve bu kurşunî kaputlu adamlar arasında her an ağabeyi Feodor'u görecekmış gibi geliyordu ona.

Tutsakları vaktiyle bucak tahılını saklamakta kullanı-lan komün tahıl ambarının önünde durdurdular. Mitka, ba-basının bucak müdürlüğü binasının verandasına çıktığını gördü; sol eliyle kılıcının kabzasını tutmuştu. Havlar gibi bağırdı:

«Çıkarın kasketlerinizi!»

Kızıl Muhafızlar ağır ağır kasketlerini çıkardılar, pe-rişan başları önlerinde, öylece durdular; aralarında tek tük fısıltıyla konuşanlar vardı. Mitka'nın çok iyi tanıdığı o uğur-suz ses yine duyuldu:

«İkişer olun. Hem kımıldayın biraz, pis Kızılar!»

Buyruğa boyun eğen adamlar, çıplak ayaklarını sürü-düler. Mitka'nın boğazı düğümlendi, yabancı gibi davranı-lan bu adamlar için yüreğinde kabaran acı içini yaktı, gön-lünü bulandırdı. Ve hayatında ilk kez, babasının o kendin-den emin gülümseyişine, o kızıl sakalına karşı içinde bir nef-ret uyandı.

«Sundurmaya... marş, marş!»

Tutsaklar, esneyen bir ağzı andıran kapı aralığından birer birer geçtiler içeriye. Kısa boylu bir adam olan, ayakları üstünde sallanan sonuncu tutsağın başında kanlı bir çaput sarılıydı. Mitka'nın babası bu adamın kafasına kılıcının kabzasıyla vurdu; sendeleyip, sallanan tutsak kaçmaya başladı, beş altı adım gittikten sonra sert, çiğnenmiş toprağın üstüne kapaklandı. Meydan yerinde bir kahkaha tufanı koptu; millet gülmekten kırılıyor, kadınlar ağızlarından akan salyalarını tutamıyordu. Ama Mitka kısa, boğuk bir çığlık kopardı, birden kanı çekiliveren elleriyle yüzünü örttü; kalabalığı ite kaka yol açıp, koşa koşa kaçtı oradan.

4

Annesi ocağın başında yemek pişiriyordu. Mitka sokuldu, annesinin yüzüne bakmadan «Anne,» dedi, «biraz börek pişirsene. Sundurmadaki adamlara götüreceğim... tutsaklara...»

Annesinin gözleri doldu birden.

«Evet, götür evlâdım; belki bizim Feodkamız da bir yerlerde acı çekiyordur. Tutsakların da anaları vardır, hem ben eminim onların yastıkları da her gece benimki gibi, göz yaşlarıyla ıslanıyordur.»

«Ama ya babam öğrenirse?»

«Tanrı korusun! Gece götürürsün, Mitkacığım, evlâdım. Eğer nöbet bekleyen Kazaklar olursa, onlara teslim eder, içeri vermelerini söylersin...»

Güneş, sanki inatlaşır gibi ağırlaşmış, Mitka'nın sabırsızlanmasına aldırmaksızın, istifini bile bozmadan, yavaş yavaş ilerliyordu köyün üstünde. Mitka kendini tutup, akşam kadar bir şey yapmadan oturdu, sonra meydan yerine gitti, dikenli tellerin arasından kertenkele gibi süzüldü, yiyecek paketini bir eliyle göğsüne bastırarak kapıya vardı.

«Kim var orada? Dur, yoksa ateş ederim.»

«Benim... tutsaklara biraz yiyecek getirdim.»

«Sen kimsin? Kafana dipçiği indirmeden, çık oradan. Gece vakti şeytanlar yolladı seni herhalde buralara. Gündüz torbaya mı girdi de bu vakitte yiyecek getiriyorsun?»

«Dur bakayım, Prohoriç, bu komutanın oğlu değil mi yahu?»

«Anisim Piyotroviç'in oğlu musun sen?»

«Evet...»

«Peki kim gönderdi yiyeceği seninle? Annen mi?»

«Yoo-o. Kendim getirdim.»

İki Kazak, Mitka'nın yanına geldiler. Sakallı olan yaşlısı, Mitka'yı kulağından yakaladı.

Tutsaklara yiyecek götürmen için kim sana akıl verdi? Onlar bizim en büyük düşmanlarımızdır bilmiyor musun? Ya babana haber versem yaptığını? Ne der sana?»

«Boş ver, Prohoriç. İnsana bir lokma yiyeceği çok mu görüyorsun? Senin de kursağın iki tane değil ya nihayet. Al yiyeceği de, verelim şunlara.

«Ama ya Anisim Piyotroviç öğrenirse? Sen kırırsın; senin için kolay, tabii, bekârsın, ama benim ailem var. Böyle bir şey yaptı mı, adamı cepheye gönderirler, üstelik bir temiz de sopa çekerler.»

«Öf, haydi oradan be, sümüklü sen de. Hey, evlât, nereye gidiyorsun? Ver yiyecekleri; onlara iletiriz, merak etme sen.»

Mitka çıkını Kazakların gencine teslim etti; Kazak eğilip kulağına fısıldadı onun:

«Ben hep Çarşamba ve Cuma'ları nöbetтейim. O vakit getir...»

Mitka her Çarşamba ve Cuma akşamı meydana gitti.

Dikenli tellere takılmamaya çalışarak, sürüne sürüne engellerin altından geçiyor, paketi nöbetçiye veriyor, sonra çitlerin arkasından, iki büklüm, sağı solu dikkatle kolağan ederek eve dönüyordu.

Her gün, gecenin altın benekli kubbesi açılır açılmaz, Kızıl Muhafız tutsaklar küçük gruplar halinde sundurmadan çıkarılır, koruma altında bozkıra, sis basmış dere yataklarına götürülürdü. Çın çın öten salvolarla, tek tek silâh seslerinin yankılarını rüzgâr köye kadar getirirdi. Götürülenler yirmiden fazla olursa, tekerlekleri gıcırtılı bir arabada, arkalarından bir de makineli tüfek giderdi. Makineli tüfekçiler geniş oturakların üstünde kestirir, araba sürücüsünün ağzında bir sigara parlardı. Sürücü dizginleri tembel tembel çırpıp, atlar, birbirininkine uymayan adımlarla, isteksiz isteksiz yürür, örtülü olmayan makineli tüfek, açık namlu ağzıyla uyuşuk uyuşuk geviş getiriyormuş gibi, donuk donuk parlardı. Yarım saat kadar sonra, bir dere yatağından, kısa aralıklarla kurşun demetleri püskürten makineli tüfeğin kuru takırtısı duyulur, sürücü hızlı hızlı soluyan, köpük içindeki atlara kamçı basar, makineli tüfekçiler oturak yerlerinde hoplıya zıplaya sarsılır ve üç at koşulu araba, ışık yanan üç penceresiyle uykulu şokağı gözleyen komutanlık karargâhına doğru yıldırım gibi gelirdi.

Bir Çarşamba akşamı, Mitka'nın babası:

«Aylak aylak ne dolaşıp duruyorsun ortalıkta? dedi. Çıkar doruyu da, idman yaptır hayvana bu akşam. Yalnız dikkat et, ekinlere sokma. Eğer birinin ekinlerini hayvana çiğnetirsen, döve döve gebertirim seni.»

Mitka doru atı hazır etti, bir ara annesinin kulağına fısıldadı:

«Yiyeceği sen götürüver, anne. Nöbetçiye teslim et.»

Köyün başka delikanlılarıyla birlikte, ataman'ın tarlalarının ötesindeki boş araziye çıktı. Ertesi sabah gün doğmadan döndü. Avlu kapısını açtı, doru atın yularını çözdü, hayvanın yeşil ot yemekten şişmiş karnına bir şaplak atıp eve girdi. Mutfağa geçince, yerde ve duvarlarda kan lekeleri iliş-

ti gözüne. Köşede, ocağın yanında, kana bulanmış beyaz bir şey duruyordu. Misafir odasından hırıltılar, inlemeler geliyordu... Mitka içeriye girdi. Annesi yere serilmişti; saçları kan içinde, yüzü mosmor kesilmiş, şişmişti. Mitka'yı gördü, yeniden inlemeye başladı, kıvrandı, ama konuşamadı. Morarmış dili, şiş dudaklarının arasında oynuyor, anlamsız bakan gözlerinin içinde yabansı bir kahkaha pırıldıyor, yarılmış ağzından aşağı pembe pembe baloncuklar yapan salyaları akıyordu.

«Mi... mi... tya... tya... tya...»

Ve tannan, iniltili bir kahkaha.

Mitka dizüstü çöktü, annesinin ellerini, kara kana bulanmış gözlerini öptü, başını kollarının arasına aldı ve parmakları kanlı, kaygan, beyaz parçacıklara bulandı... Annesinin yanbaşında, yerde, babasının tabancası duruyordu; tabancanın kabzası kan içindeydi.

Mitka kendisini dışarı nasıl attığını bilmiyordu. Çitin dibinde tökezleyip düştü. O sırada bitişik avludan komşular bağırıyordu ona:

«Hey, bana bak! Çabuk kaç buradan evlâdım, kaç da nereye gidersen git. Annenin tutsaklara yiyecek götürdüğünü öğrenmiş baban; kadıncağızı vurdu, öldürdü, seni de öldüreceğine yemin ediyor.»

6

Mitka bir aydan beri köyün dışındaki bostanlarda bekçi olarak çalışıyordu. Bir tepenin üstünde, ufacık bir kulübede yatıp kalkıyordu. Oradan, süt beyazı bir kurdele gibi akan Don'u, tepenin eteğinde donmuş, kaskatı kesilmiş hareketsiz köyü, mezarlarının kahverengi tümsekleriyle mezarlığı görebiliyordu.

Kendisini bekçi olarak almalarını istediği zaman, Kazaklar mırın kırın etmişlerdi.

«Anisim'in oğlu o. Öyleleri bize göre değil. Ağabeyi Kı-

zıl Muhafızlarla birlik, kancık anası da tutsaklara yiyecek veriyordu. Onu bekçi olarak tutmak değil, kavak ağacına asmak gerek.

«Para mara istediği yok, merhametli ihtiyarlar. Hazreti İsa aşkına bostanlara bekçilik etmek istiyor. İsterseniz bir kuru ekmek verirsiniz, vermezseniz ölür gider.»

«Zırnık vermeyiz ona; gebersin.»

Ama yine de ataman'ın öğüdünü dinlediler, onu işe aldılar. Hem, kamu yararına çalışacak bir işçiyi neden tutmasınlardı? Ücret mücret istemeden, sırf İsa aşkına, bütün yaz bostanları bekliyecekti. Kârlı işti doğrusu...

Sarı sarı kavunlar, benekli, çizgili karpuzlar güneşin altında büyüdü, oldu. Mitka sebzeler, kavunlar arasında kederli kederli dolaşır, bağırarak, elindeki çingırağı sallıyarak kargaları ürkütürdü. Her sabah, kulübesinden emekleyerek çıkar, duvarın dibindeki çürümüş otların üstüne uzanır, Don'un öbür yakasından gelen top seslerini dinler, nemli gözlerle o yana uzun uzun bakardı. Tekerlek izleriyle dolu yazlık yol, yılan kuyruğu gibi kıvrıla büküle tepeyi tırmanır, bostanların yanından, dar ve derin vadilerin kalkerli, sarp yamaçları arasından geçerdi. Kazakların yazın arabalarla ot çekmek için kullandıkları bu yoldan şimdi, kurşuna dizmek için dere yataklarına götürülen Kızıl tutsaklar geçiriliyordu. Mitka her gece, aşağıdan, vişne bahçelerinin, sık söğütlerin ardından gelen boğuk haykırışlar ve silâh sesleriyle uyanırdı. Her salvo atışından sonra köpekler bir uluma tutturur, yazlık yolda adım sesleri yankılanır, bazen, takır takır askerî bir araba geeçr, sigaraların parlak uçları uzaklaşır, Mitka'nın kulağına mırıltı halinde, kesik kesik konuşmalar çalınırdı. Bir gün yolu tuttu, dar boğazların birbiri içine girerek düğüm halini aldığı yere kadar gitti, bayırın tepesinde kurumuş kan lekeleri gördü; aşağıdaysa, yarın taşlık dibinde, sel sularının derin kazılmamış bir mezarın üstündeki toprakları sürüklediği bir yerde, çıplak bir ayak dışarda kalmıştı; tabanı kurumuş, buruşmuştu. Dar boğazlar arasında ısıklı çalan bozkır rüzgârı, cesetlerin pis kokusunu yukarı kadar getiriyordu. Bir daha oraya ayak basmadı Mitka.

Bir gün, her zamankinden daha erken köyden çıkan kalabalık bir tutsak kafilesi yazlık yoldan geliyordu; Muhafız Kazaklar iki yanda, kaputlarını gelişiğüzel omuzlarına atmış Kızıl Muhafızlar ortada gidiyordu. Güneş, Don'un ışıltılı beyazlığı ardında, gündüz gözüyle yapılmayan şeyi bekleyip görmek istiyormuş gibi, ağır ağır batıyordu. Meyve bahçelerinde, ağaçlıklarda, kargalar kara bir bulut gibi kaplamıştı söğütlerin tepelerini. Bostanların üstünde sessizlik, örümcek gibi ağını örmüştü. Mitka kulübesinin yanında durup, yazlık yolda ilerliyen adamlar dönemece varana kadar onların ardından baktı. Ansızın bir bağırma duydu, arkasından silâh sesleri, bir daha, bir daha...

Koşa koşa sırta çıktı ve Kızıl Muhafızların yoldan aşağı, dere yataklarına doğru kaçtıklarını gördü. Kazaklar diz çökmüş, acele acele ateş ediyor, iki tanesi de kılıçlarını sallayarak tutsakların ardından koşuyordu.

Silâh patlamaları donmuş sessizliği, çan sesleri gibi bozuyordu. Tık-tak; tak-tuk; ta-ta-tak.

Tutsaklardan biri tökezledi, ellerinin üstüne düştü, fırlayıp kalktı ve kaçmaya devam etti... Ardındaki Kazak ona yaklaştı, yaklaştı...

İşte... Kılıç parıldayarak bir yarım daire çizdi ve adamın kafasına indi... Kazak, yerde yatan adamı parça parça doğradı.

Mitka'nın gözleri önünde dünya kapkara kesildi, bulanıyı ağzında duydu.

7

Gece yarısı, kulübeye dörtnala üç atlı geldi.

Hey, bekçi! Çık bir dakika dışarı.»

Mitka çıktı.

«Bu akşam, sırtlarında askerî kaput bulunan üç adamın ne yana kaçtıklarını gördün mü?»

«Hayır, görmedim.»

«Sakin bize yalan söylemeye kalkma. Yalan söylersen, bunun hesabını fena verirsın sonra.»

«Görmedim onları... Bilmiyorum...»

«Pekâlâ, burada zaman kaybetmeyelim. Dere yatağı boyunca Filinov korusuna gitmeliyiz. Koruyu kuşatır, yakalarız yılanların üçünü de.»

«Baldırla atını, Bagaçev.»

Mitka'nın gözünü bütün gece uyku tutmadı. Doğuda gök gürlüyor, gökyüzünü yırtık pırtık, kurşunî bulutlar kaplıyor, şimşekler göz kamaştırıyordu. Yağmur geldi.

Şafak sökmeden az önce, hemen kulübenin dışında bir inilti, bir kıpırtı duydu Mitka,

Hiç kımıldamamaya çalışarak, kulak kabarttı. Korkudan bütün bedeni felce uğramıştı. Bir hışırtı daha, sonra uzun bir inilti.

«Kim var orada?»

«İyi yürekli adam, Tanrı aşkına dışarı gel...»

Mitka, titreyen bacaklarıyla, sendeleye sendeleye dışarı çıktı. Kulübenin arka duvarı dibinde yatan bir adam gördü.

«Kimsin sen?»

«Ele verme beni sakın... öldürürler... Dün idam mangasının elinden kaçtım... Kazaklar peşimde... bacağımda kurşun yarası var...»

Mitka bir şeyler söylemek istedi, ama boğazı düğümlendi; dizüstü çöktü, emekleyerek gidip, paçavra haline gelmiş dolak sarılı bacağı kucakladı.

«Feodya. Benim sevgili ağabeyim... canım...»

Mitka bu kucak kuru ayçiçeği sapı kesti bunları kulübeye getirdi. Feodor'u sapların üstüne yatırdı, üstüne çalı çırpı ve ayçiçeği sapları yığdı, bostana gitti.

Bütün gün bostanların yeşil, kıvrım kıvrım şeritleri arasında arsız kargaları kovaladı, ama akli fikri hep kulübedeydi; gidip ağabeyinin sevgili gözlerinin içine bakmak, çektiği çileler, geçirdiği neşeli anlarla ilgili hikâyesini tekrar tekrar dinlemek istiyordu. Ağabeyiyle kesin bir karara varmışlardı: Alaca karanlık bastırır bastırmaz, Feodor'un ya-

ralı bacağına daha sıkı saracaklar, ormanın içinden, bildikleri patikalardan geçerek dolambaçlı bir yoldan Don'a inip, yüze yüze karşıya çıkacaklar. hak yolunda dövüşeceklerdi. Öğleye kadar köyden boyuna atlı Kazaklar gelip, dört-nala yazlık yoldan geçtiler, iki kere de kulübeye sapıp su içmek için durdular. Tam akşam karanlığı çökmek üzereyken, kumlu tepenin bembeyaz ısıldayan doruğundan aşağı, yorgun tökezleyen hayvanlarını kendi haline bırakmış sekiz atlının inmekte olduğunu gördü Mitka. Kulübenin yanında oturuyordu; kamburunu çıkarmış atlılara bakarak, hiç başını çevirmeden Feodor'a fısıldadı:

«Kıpırmadaman yat, hiç sesini çıkarma sakın, Feodor. Bostanlardan kulübeye doğru bir atlı geliyor.»

Çalı çırpı yığınının altından, boğuk boğuk Feodor'un sesi geldi:

«Peki ötekiler onu bekliyorlar mı, yoksa köye doğru gidiyorlar mı?»

«Atlarını süratliye kaldırıp gittiler, tepenin dibinde gözden kaybolmak üzereler. Hadi şimdi, sesini çıkarma artık.»

Kazak, üzengilerinde kalkmış, sallanarak, kamçısını savurarak geliyordu; atı ter içindeydi.

Mitka sarararak fısıldadı:

«Feodor, bu dört-nala gelen babam.»

Babasının kızıl sakalı terden ıslanmış, güneşten tünçleşmiş yüzü morarmıştı. Tam kulübenin önünde atının dizginini çekti, yere indi, Mitka'ya doğru yürüdü.

«Söyle bakalım, nerede Feodor?»

Kanlanmış gözlerini Mitka'nın kireç kesilen yüzüne dikti. Mavi Kazak üniforması ter ve naftalin kokuyordu.

«Geceyi senin yanında mı geçirdi?»

«Hayır...»

«Öyleyse kulübenin yanındaki kan lekeleri kimin?»

Yere eğildi; kıpkırmızı, yağlı ensesi kat kat oldu yakasının çevresinde.

«Gir kulübeye.»

Babası önde, yüzü allak bullak olmuş bir halde Mitka arkada, kulübeye girdiler.

«Bana bak, küçük yılan, gözünü aç... Eğer Feodka'yı burada saklıyorsan, ikinizi de kıym ayaparım.»

«Burada değil... bilmiyorum...»

«Şu köşedeki çalı çırpının altında ne var?»

«Yattığım döşek o.»

«Bakalım.» Babası iri adımlarla köşeye gitti, çömeldi, çürük, hışırtılı ayçiçeği saplarıyla çalı çırpıyı yavaş yavaş kaldırdı.

Mitka babasının arkasında duruyordu. Babasının mavi üniformasının sırtının gerildiğini, inişli çıkışlı, kırıksız çizgilerle belirdiğini gördü.

Bir iki dakika sonra babasının ağzından boğuk bir nida çıktı:

«Hah! Bu ne?»

Sapların arasından Feodor'un çıplak ayağı çıkmıştı. Babaları sağ eliyle belindeki tabancanın kabzasını kavradı, Mitka dönüp sıçradı ve duvara dayalı duran baltayı kapığı gibi kaldırdı, ansızın gelen bir mide bulantısıyla öğürerek, bütün gücüyle savurup babasının ensesine indirdi.

Soğuyan cesedi çalı çırpıyla örterek dışarı çıktılar. Dar dere yataklarından, devrilmiş ağaçlar, sık çalılıklar arasından yürüdüler, emeklediler, önlerine çıkan engelleri aşarak yollarına devam ettiler. Köyden beş mil kadar ötede, Don'un dirsek yaparak kül rengi tepelere doğru döndüğü yerde, ırmağa girdiler. Karşıdaki kumsal kıyıya doğru yüzdüler; gecenin soğuğunu taşıyan su onları hızla sürükledi. Feodor, Mitka'nın omuzuna tutunmuş, inliyordu.

Hedeflerine vardılar ve yuvarlak taneli, ıslak kumların üstüne serilip, uzun süre yattılar.

«Eh, hareket etsek artık, Feodya. Fazla dinlenecek vakitimiz yok.»

Suya girdiler. Don, suratlarının, enselerinin çevresinde bir kez daha şırıdamaya başladı, ama dinlenmiş kollarıyla suyu şimdi daha güvenle kulaçlıyorlardı.

Ayaklarının toprağa bastığını hissettiler. İlerde, orman, gecenin karanlığına gizlenmişti. Telâşla yola koyuldular.

Ortalık ağarmaya başladı; çok yakınlardan bir top gür-

ledi. Doğuda şafak söküyor, kan kırmızı eteğini ağır ağır, bir yelpaze gibi açıyordu.

1925

AİLE BABASI

Güneş, köyün varoşları dışındaki yeşil fundalara takılıp kalmıştı. Köyden çıkmış, Don'a, ırmakta karşıdan karşıya işleyen kayığın yanına iniyordum. Nemli kumlar ayak altında çürük çürük kokuyordu: tıpkı suda kalarak çürümüş, şişmiş ağaç gibi. Patika, dolambaçlı bir yol izleyerek fundalar arasından geçiyordu. Güneş, ıkınıp sıkınmaktan mosmor kesilerek, köy mezarlığının ardında battı ve beni çalılıklar arasından geçiren keçi yolları boyunca, kurşunî bir pus halinde alacakaranlık bastırdı.

İrmak kayığı kıyıya bağlı duruyor, leylak rengine bürünmüş sular kayığın omurgası altında çağılıyor, ıskarmozlara takılı kürekler aşağı yukarı, sağa sola oynayarak gıcırıyordu.

Kayıkcı, elindeki çamçakla kayığın küflü sintinesini kazıyarak teknenin suyunu atıyordu. Başını kaldırıp, sarıya çalan, badem biçimi gözleriyle bana yan yan bakarak, isteksiz bir tavırla bağırırdı:

«Karşıya mı geçmek istiyorsun? Şimdi gideriz; çöz ipi.»

«Ben de kürek çekeyim, ister misin?»

«Çekeceksin zaten. Gece bastırıyor, başkası da çıkar mı, çıkmaz mı, bilmem.»

Kıvrılmış pantolon paçalarını aşağı indirirken tekrar bana bakarak sordu:

«Buralı olmadığın belli, bizim taraflardan değilsin, değil mi? Nereden geliyorsun?»

«Askerden dönüyorum; evime gidiyorum.»

Kayıkcı kasketini çıkardı, bir baş hareketiyle saçlarını (saçları savatlı Kazak gümüşünden çekilmiş tellere benzi-

yordu; öyle gümüşü ve kara karışımıydı) geriye attı ve çürük dişlerini göstererek göz kırptı bana.

«Nasıl gidiyorsun, izinli mi, yoksa kaçak mı?»

«Terhis oldum. Benim kur'a tezkere aldı.»

«Pekâlâ, öyleyse mesele yok.»

Kürkelere oturduk. Don bizi, kıyıdaki ormanın, su altında kalan yeşilliklerine doğru beşik gibi sallaya sallaya sürüklüyordu. Sular teknenin kaba saba bordasına sert sesler çıkararak çarpıyordu. Kayıkçının yol yol mavi damarları görünen çıplak ayaklarında kaslar yumru yumru kabarmıştı; maviye çalan tabanları, kayığın kaygan tahtalarına sımsıkı dayalıydı. Elleri uzun ve kemikli, parmakları boğum boğumdu. Kayıkçı uzun boylu, dar omuzluydu; kamburunu çıkararak, kötü bir tarzda kürek çekiyordu, ama kürek ona boyun eğerek dalganın sırtına yaslanıyor, suyu derinden yarıyordu.

Onun düzenli soluk seslerini dinliyordum; yün örgü gömleği pis pis, ter, tütün ve yosunlu su kokuyordu. Küreğini bırakarak yüzünü bana çevirdi.

«Görünüşe bakılırsa sular bizi ormana doğru sürükleyecek. Kötü, ama elden bir şey gelmez, delikanlı.»

Irmağın ortasında akıntı güçlüydü. Kayık sürükleniyor, kıcını inatla çevirerek, yan yan ormana doğru akıyordu. Yarım saate kalmadan, suya gömülü söğütlere vurdu kayık. Kürekler koptu; kırılan ıskarmoz parçaları küskün küskün kıpırdıyordu. Sintinede açılan bir delikten hışırtıyla su doluyordu. Geceyi geçirmek için bir ağaca çıktık. Kayıkçı, bacaklarını bir dala dolamış, yanımda oturuyor, lülesi kilden yapılmış piposunu tüttürüp, tepemizdeki karanlığı yaran ördek kanatlarının hışırtısını dinleyerek konuşuyordu:

«Demek, evine, ailene dönüyorsun... Her halde anan seni bekliyordur; evin ekmeğini kazanan oğlu dönüyor; sevinecektir yaşlı kadıncağız. Ama gündüzleri senin hasretini çeken, geceleri senin için gözyaşları döken anacığını senin pek düşündüğün yoktur... Evlât değil misiniz, hepiniz aynı-sınız... Kendiniz çoluk çocuk sahibi olmadıkça, ana babanızın neler çektiğini anlamazsınız, vurdum duymaz kalırsınız. Ama her anne baba neler çeker!

«Kadınlar balık temizlerken bazen yumurta kesesini patlatırlar; yumurtayı tat da bak, zehir gibidir. Ben de tıpkı öyleyim işte; yaşıyorum, ama hayatın hep acılıklarını tadıyorum. Bazen dişini sıkar dayanırsın dayanırsın, ama sonra dersin ki: 'Ulan hayat, daha beterini ne zaman çıkaracak-sın karşıma?...'

«Sen bizden değilsin, başka yerlerden geliyorsun, onun için çekinmeden söylersin: hangi taş çarpayım kafamı ben? Ha?

«Bir kızım var, Nataşa, bu yıl on yedinci baharında. Bana diyor ki:

«Seninle aynı sofraya oturmak hoşuma gitmiyor, baba. Ellerine baktığım zaman, o ellerle ağabeylerimi öldürdüğün aklıma geliyor da, yüreğim parça parça oluyor.'

«Ama bütün bunlara kimin sebep olduğunu anlamıyor, kaltak. Hep onların yüzünden, çocukların yüzünden.

«Genç evlendim ben; karım doğurganmış, sekiz tane aç gözlü dünyaya getirdi, ama kız olan dokuzuncu çocuk onu bozdu. Kızı sağ salım dünyaya getirdi, lâkin beş gün sonra bir nöbet geldi, aldı götürdü onu. Bataklıktaki balıkçıl gibi bir başıma kalakaldım; ne kadar yalvardımsa, Tanrı çocukların tekini bile almadı... En büyüğü İvan'dı. Benim gibi esmerdi, yakışıklı da bir yüzü vardı. İkinci oğlum, İvan'dan dört yaş küçüktü. Doğduğunda anasına benziyordu; gürbüz, topaç gibi, sapsarı saçlı, kara gözlüydü; en çok da onu se-verdim, Danilo derdik ona. Öteki yedi kursak, kızlı erkekli, mini miniydiler. İvan'ı bizim köyden bir kızla everdim, arası çok geçmeden onun da bir çocuğu oldu. Danilo'yu da baş göz etme zamanı yaklaşıyordu, ama kötü günler geldi çattı o sırada. Bucakta Sovyet hükümetine karşı bir ayaklanma çıktı. Devrisi gün İvan koşa koşa bana geldi.

«'Baba,' dedi bana, 'varalım, Kızılların yanına gidelim. Tanrı, İsa adına, yalvarırım sana Onların tarafını tutmalıyız, çünkü onların hükümeti sapına kadar doğru.'

«Danilo da aynı şeyi söyledi. Beni kandırmak için uzun boylu uğraştılar, ama dedim ki, onlara:

«Size engel olmam ben; gidin, ama ben bir yere gitmem.

Sizden başka yedi tane bakacak boğaz var bende; her biri de yemek ister.'

«Böylece ortadan kayboldu onlar, ne var ki, bizim bu-
cak halkı, ben de aralarında, silah diye elimize ne geçerse
kaptık, tuttuk cephenin yolunu.

«Köy toplantısında dedim ki:

«'Köyümüzün iyi yürekli büyükleri, hepiniz benim aile
babası olduğumu bilirsiniz. Yedi çocuğum var. Eğer vurulur-
sam, çocuklarıma kim sahip çıkacak?'

«Anan yahşi, baban yahşi, ne dedimse kâr etmedi. Hiç
dinlemediler, yakaladıkları gibi sürdüler cepheye beni.

«O sıra, mevsiler hemen bizim köyün dibindeydi. Pas-
kalya'ya üç beş gün kala köye dokuz tane tutsak getirdiler;
yüreğimin övücü, Danilo da aralarındaydı. Tutsakları mey-
dan yerine, bölük komutanının önüne çektiler. Kazaklar so-
kağa döküldü, başladılar bağırmaya:

«'Gebertin yılanları, hepsini öldürün! Sorguya çektikten
sonra bize bırakın onları.'

«Ben de aralarındaydım, dizlerimin bağı çözülüyor, ama
evlâdım için, Danilo için üzüldüğümü hiç belli etmiyorum.
Baktım, Kazaklar aralarında fiskos ettiler, başlarıyla benden
tarafı gösterdiler, biraz sonra da çavuş Arkaska yanıma ge-
lip sordu:

«'Söyle bakalım, Mikişar, gomanislerle çarpışacak mısın?'

«Tabii çarpışacağım, namussuz, bilmem ne hırsızlarla...'

«'Pekâlâ, al sana bir süngü; git verândada dur.' Elime
bir süngü tutuşturup, dişlerinin arasından hırladı; 'Gözümüzü
senden ayırmıyoruz, Mikişar, dikkat et bak, yoksa senin için
fena olur.'

«Merdiven başında dikildim, kendi kendime düşündüm :
'Yaa Hazreti Meryem ,inşallah kendi evlâdımı öldürtmezler
bana, değil mi?'

«Yüzbaşının bağırıldığını duydum. Tutsakları dışarı çı-
kardılar, benim Danilo da en öndeydi. Ona bakınca, kanım
buz kesildi. Kafası şişmiş, bakraç kadar olmuş, derileri de
yüzülmüş... Kanı kurumuş, parça parça pıhtılaşmış, çocuk da
açık yaralarına vurmasınlar diye, yün eldivenlerini bastır-

miş yaralarının üstüne... Eldivenler tüm kana bulanmış, saçlarına yapışmış. Tutsakları köye getirirken yolda kıyasıya dövmüşler. Bana bakıp el salladı, gülümsemeye çalıştı, ama kaşı gözü yara bere içinde, gözlerinden biri de kanla dolmuş...

«O sırada aklım başıma geldi; ben ona vurmasam, bizim köylüler beni öldürecek, çocuklarım yetim kalacak. Danilo önümden geçerken konuştu:

‘Baba’, dedi. ‘babacığım, hakkını helâl et.’

«Yanaklarından süzülen yaşlar, kanlarını yıkıyor, halbuki ben... ben kendimi zorlayıp, elimi kaldırdım... elim sanki taş kesildi... süngüyü sımsıkı kavramışım avucumun içinde. Süngünün kabzasıyla, tüfeğe takılan tarafile vurdum ona. Nah, şurasına, tam kulak tozuna vurdum... Nasıl da çığlık attı, ‘Oy! Oy!’ diye; elleriyle yüzünü kapadı, merdivenden aşağı yuvarlandı. Kazaklar uludular:

‘Kanını akıt, Mikişar. Gözümüzden kaçmıyor, Danilo’na kıyamıyorsun. Kıyasıya döv onu, yoksa biz senin kanını akıtırız.’

«Yüzbaşı verandaya çıktı. Bir yandan küfrediyordu, ama bir yandan da gözlerinin içi gülüyordu... Tutsakları süngülemeye başladıkları zaman, yüreğim kaldırmadı. Fırladım, sokağın öbür ucuna doğru kaçmaya başladım; ama bir de geriye baktım ki, Danilo’mu yerlerde yuvarlıyorlar. Çavuş onun girtlağına süngü soktu, çocuk bir inledi, o kadar.»

Altımızda, suyun basıncından kayığın kaplamaları gıcirdiyordu, suyun şapırtısını duyuyordum, söğüt de fena halde sarsılıp çatırdıyordu. Mikişar kayığın yükselen pruvasına ayaklarıyla dokundu, piposundan sarı kıvılcımlar saçarak konuştu:

«Bizim kayık batacak; yarın öğleye kadar bu söğüdü üstünde oturup, etrafı kollayacağız, mecburî. Hiç böyle olacağı akla gelmezdi.»

Uzun zaman konuşmadı, sonra, alçak, boğuk bir sesle. «O yaptığım iş yüzünden başçavuşluk verdiler bana.» dedi. «O günden bu güne Don’dan çok sular aktı, ama bunca zamandır, geceleri bazen bir ağlama sesi, bir hıçkırık duyar

gibi olurum... Kaçarken duyduğum, Danilo'mun inlemesine benzer bir ses... Yaa, insanın vicdanının sesidir bu, sızlayan vicdanının...

«Ertesi bahara kadar Kızılara karşı tuttuk cepheyi; o sırada General Sekretov'un kuvvetleri de bize katıldı, Kızıları Don'un öbür yakasına, Saratov eyaletine sürdük. Aile babası olduğum halde, oğullarım bolşeviklere katıldı diye izin vermiyorlardı bana. Balaşov kasabasına vardık. O ana kadar büyük oğlum İvan'dan ne bir haber almış, ne de izine raslamıştım. Derken Kazaklar - Allah hepsinin belâsını versin - onun Kızılardan yana geçtiğini, 36. Kazak Bataryasında görev aldığını öğrendiler. Bizim köylüler, ellerine geçirirlerse İvan'ı geberteceklerini söylüyorlardı.

«Bir köyü işgal ettik, meğer 36. Batarya oradaymış...

«Benim İvan'ı buldular, ellerini bağlayıp bölüğe getirdiler. Bölükte Kazaklar onu insafsızca dövdüler, bana da:

«'Al bunu dediler, alay karargâhına götür.'

«Karargâh bizim bulunduğumuz yerden on oniki kilometre kadar uzaktaydı. Yüzbaşı bana bir kâğıt verdi - ama gözümün içine bakamıyordu - ve dedi ki:

«'İşte belgen, Mikişar. Oğlunu karargâha götür; senin senin götürmen daha sağlam olur, hiç değilse babasından kaçmaz.'

«O Zaman Tanrı bana akıl ihsan etti. Beni mahsus ona muhafız yaptıklarını anladım; oğlumu bırakayım kaçsın, onlar da beni yakalayıp öldürsünler diye...

«İvan'ın kapatıldığı kulübeye gidip, nöbetçiye dedim ki:

«Tutsağı bana teslim et; karargâha götüreceğim onu.'

«'Al götür.' dediler, 'itirazımız yok.'

«İvan kaputunu omuzlarına attı; ama kasketini elinde evirdi çevirdi, en sonunda sıranın üstüne fırlattı. İkimiz birlikte köyden çıktık, sırtı tırmandık; o susuyor, ben susuyorum. Peşimizden geliyorlar mı diye bir iki kere dönüp arkaya baktım. Daha yarı yolu almış almamıştık, tam bir adak yerinin yanından geçiyorduk, aramızda da kimsecikler

görünmüyordu. İşte o sırada İvan bana dönüp acındıracak bir sesle dedi ki:

«Baba, karargâhta öldürecekler beni; oğlunu ölüme götürüyorsun. Vicdanın hâlâ uykuda mı?»

«Hayır, Vanya,' dedim, 'vicdanım uykuda değil.'

«Peki, benim için üzülüyor musun?»

«Üzülüyorum, evlâdım; yüreğim kan ağlıyor...'

«Madem üzülüyorsun, öyleyse bırak beni gideyim. Daha gençliğime doyamadım.'

«Yolun ortasında dize geldi, önümde üç kere yere kapandı. Ben de ona dedim ki:

«Dere yatağına girdiğimiz zaman kaçarsın, evlâdım; ben de senin ardından lâf ola bir iki el ateş ederim.'

«Ya, sen de beni zavallının biri zannetmişsindir herhalde; ağzımdan insanca bir lâf çıkmaz sanmışsındır; ama Vanya atılıp, ellerime sarıldı, öptü. İki üç kilometre beraberce yürüdük; o susuyor, ben susuyorum. Dere yataklarının olduğu yere yaklaştık; İvan durdu.

«Eh, babacığım, helallaşalım seninle. Eğer sağ kurtulursam, ömrünün sonuna kadar sana bakacağım, ağzımdan bir tek kötü lâf duymayacaksın.'

«Kucakladı beni; benim de yüreğim bir kabardı ki, kanı fışkıracak sanki.

«Haydi kaç, evlâdım.' dedim ona.

«Dere yatağına doğru koşmaya başladı, durmadan da dönüp bakıyor, el sallıyordu bana.

«Bıraktım onu, yüz metre kadar gitti, sonra omuzumdan tüfeğimi sıyırdım, elim titremesin diye diz çöktüm ve... ve sırtına ateş ettim."

Mikişar bir süre tütün kesesini çıkarmak için, daha uzun bir süre de çakmağını çakmak için uğraştı; sonra, dilini şapırdata şapırdata tüttürdü piposunu. Kav, kavuşturduğu avuçlarının içinde kızıl kızıl parlıyor, elmacık kemiklerinin üstünde yüzünün derisi seyiriyor, ama şiş göz kapaklarının altından badem biçimi gözleri sert, acımasız bakıyordu.

«Ha, sonra, İvan kendini toparlayıp ayağa kalktı, kırk

metre kadar daha koştı, iki eliyle karnını bastırarak bana doğru döndü.

«Baba, niye yaptın bunu?» Tekrar yuvarlandı, bacakları elinde olmaksızın silkelenmeye başladı.

«Yanına koşup, üstüne eğildim; ama gözlerini yukarı dikti İvan, dudaklarında da kanlı baloncuklar belirdi. Ölüyor zannettim, ama o birden doğrulup elimi yakaladı:

«Baba, karım, çocuğum var benim...»

«Başı yana kaykıldı, tekrar devrildi. Parmaklarıyla yarasını sıkıştırdı, ama ne fayda? Kan parmaklarının arasından bile fışkırıyordu... İnemeye, öksürmeye başladı, sırtüstü uzandı, gözlerini sert sert bana dikti ama dili çoktan katılaşmıştı bile... Bir şey söylemek istedi, ama ağzından sadece 'ba... ba... cı... ğım' kelimesi çıktı. Gözlerimden yaşlar boşanarak:

«Sevgili İvanciğim, dedim, şehitlik rütbesine ben erişeceğime, var, sen eriş. Senin karınla çocuğun var, ama ben-dekiler yedi tane. Eğer seni bıraksaydım Kazaklar beni öldürür, çocuklarım da dilenmek zorunda kalırlardı...»

«Biraz sonra öldü; elimi de bırakmamıştı. Kapatunu, çizmelerini çıkardım, yüzünü bir paçavrayla örtüp köye döndüm.

«Yaa, şimdi var sen karar ver, efendi. Çocuklarım yüzünden ben bunca kahr çektim, tüm saçlarım ağardı. Gece gündüz, dur durak nedir bilmeden çalışır, didinir, onlara bir lokma ekmek çıkarırım da onlar... kızım Nataşa meselâ, der ki: 'Seninle bir sofrada oturmak hoşumuza gitmiyor, baba.'

«Buna ben nasıl katlanayım şimdi?»

Kayıkcı Mikişar başını eğdi, kederli bakışlarını yüzüme dikti; kayıkçının ardında şafak belli belirsiz, dalga dalga söküyordu. Sağ kıyıda, karanlık söğüt yığınlarının arasından uykulu, soğuktan titreyen bir ses ördeklerin vak vaklarını bastırarak haykırdı:

«Mi... ki... şa-a-a-r! Ulan al... ça-a-a-k! Getir kayığı bu raya-a!»

YÜZKARASI

Mişka rüyasında dedesini görüyordu. Dedesi sağlam bir vişne dalı kesmiş, bir yandan dalı sallaya sallaya Mişka'nın ardından geliyor, bir yandan da söyleniyordu:

«Seni gidi, gel bakayım buraya, Mihail Fomiç; bacaklarının çıktığı yeri bir kızıştırayım senin de, gör.»

«Peki ama, neden, dede?» diye sordu Mişka.

«Folluktan, tepeli tavuğun bütün yumurtalarını çalmışsın da ondan; atlı karıncaya binmek için çalarsın yumurtaları, ha, lânet olasınca seni.»

Mişka korkuyla, «Dedeciğim bu yıl bir kez bile binmedim atlı karıncaya,» diye bağırdı.

«Yat bakayım aşağı, küçük iblis seni; yat da, sıyr panto lonunu.»

Mişka bağırarak uyandı. Vişne dalının acısını sahiden tatmış gibi çarpıyordu yüreği. Sol gözünü azıcık araladı - evin içine gün ışığı vuruyor, dışarıda sabah güneşi ortalığı ısıtıyordu. Mişka başını kaldırdı, koridorda sesler duydu: annesi ciyak ciyak bağılıyor, durmadan konuşuyor, bir yandan gülerken, bir yandan hıçkırıyor, dedesi öksürüyordu; bu arada yabancı bir ses de, 'Bu-bu-bu-' diyordu.

Mişka, kapının açılıp, sonra tekrar hızla kapandığını gördü, gözlerini ovuşturdu; derken, misafir odasına dedesi girdi, burnunun üstünde gözlüğünü hoplata hoplata zıplamaya başladı. Mişka önce şarkıcılarla birlikte papazın geldiğini sandı (Paskalya'da papaz gelince dedesi hep böyle zıplardı) Ne var ki, başında viziyeysiz, kurdeleli bir kasket, sırtında kara kaput bulunan dev gibi bir asker de dedesinin ardından odaya girdi; annesi, bu iri yarı adamın boynuna sarılmış, deli gibi uluyordu.

Yabancı, odanın ortasında kadını boynundan silkip atarak kükredi:

«Nerde benim oğlum, nerde benim veliahtım?»

Mışka korkarak, battaniyenin altında büzüldü.

Annesi, «Mışka, evlâdım, ne uykusu bu böyle? Baban askerden döndü evine,» diye bağırdı.

Göz kapayıp açana kadar, asker Mışka'yı kaptığı gibi tavana doğru attı, sonra göğsüne bastırdı ve - sırf şaka olsun diye - kızıl bıyıklarıyla onun dudaklarını, yanaklarını, gözlerinin üstünü fırçaladı. Bıyıklar her nedense tuzlu tuzlu ve aslağı. Çocuk kendini kurtarmaya çalıştı, ama boşuna.

«Amanın da amanın, benim oğlum büyümüş de ne yaman bir bolşevik olmuş. Yakında babasının boynunu da geçecek. Ho-ho-ho!» diye bağırdı babası, sonra onu avucunun içine oturtup çevirerek, arkasından da tavan kirişine kadar fırlatarak, büyük bir ciddiyetle eğlendirmeye, oğluna şaklabanlık etmeye başladı.

Mışka dişini sıkıp, dayanabidiği kadar dayandı, ama sonunda kaşlarını tıpkı dedesi gibi çatarak, sert bir tavır takındı ve babasının bıyıklarına yapıştı:

«Bırak beni, baba!»

«Yo, bırakmam seni.»

«Bırak beni. Bebekmişim gibi davranıyorsun bana, halbuki büyüdüm ben.»

Babası oğlunu dizine oturttu, gülümseyerek sordu:

«Kaç yaşındasın, benim küçük tabancam?»

Mışka ateş püskürerek, «Sekizime basacağım,» diye bağırdı babasına.

«Ama iki yıl önce sana nasıl vapurlar yaptığımı hatırlıyor musun, evlâdım? Küçük gölde nasıl yüzdürürdük vapurları, hatırladın mı?»

Mışka, «Hatırladım,» diye bağırarak, utangaç utangaç babasının boynuna sarıldı.

Eğlencenin daniskası da işte ondan sonra başladı. Babası Mışka'yı omuzlarına oturttu, bacaklarından tuttu, misafir odasında fırlıdak gibi dönmeye, at gibi zıplamaya, kışnemeye koyuldu; sonunda, kasıkları patlayacak hale gelen

Mişka feryadı bastı. Annesi, Mişka'nın kolundan çekştirerek uluyordu:

«Git, dışarıda oyna. Dışarı git, diyorum sana, cırtlak.» Kocasına da yalvarıyordu: «İndir onu yere, Foma Akimiç. Ne olur, indir onu. Sana şöyle doya doya bir kerecik bakamadım onun yüzünden; kartalına bakmaya fırsat vermedi. Bir-birimizi iki yıldır göremedik, sen tutmuş, hep onunla ilgileniyorsun.»

Babası Mişka'yı yere indirdi, «Hadi koş, çocuklarla oyna,» dedi; «sonra gel, sana armağanlar vereceğim.»

Mişka çıkıp, kapıyı çekti, önce aklına koridorda durup büyüklerin konuştuklarını dinlemek geldi. Sonra, babasının geldiğinden öteki çocukların haberi olmadığını hatırladı, yıldırım gibi avluya fırladı, patatesler için açılan çukurları çiğneye çiğneye bahçeden geçti, göletin yolunu tuttu.

Pis pis kokan durgun suda yıkandı, kumların üstünde yuvarlandı, sonra bir daha daldı suya, tek ayağı üstünde zıplaya zıplaya pantolonunu giydi. Tam eve dönmeye hazırlandığı sırada, papazın oğlu, Vitka çıkageldi.

«Dur, gitme, Mişka. Yıkanalım da, sonra gider bizde oynarız. Annen bize gelmen için izin verdi.»

Mişka kıcından kayan donunu yukarı çekti, askıları omuzunun üstünde düzeltti, isteksiz isteksiz cevap verdi:

«Canım seninle oynamak istemiyor. Kulakların çok pis kokuyor.»

Vitka sol gözünü hain hain kıstı ve el örgüsü gömleğini sıksa omuzlarından sıyırırken. «Sıraca var bende de, ondan,» dedi; «ama sen de köylüsün, üstelik anan seni bostanın çiti dibinde peydahladı.»

«Yaa, sen gözünle gördün mü?»

«Bizim aşçı anneme anlatırken duydum.»

Mişka ayağıyla kumu kazarak, Vitka'yı tepeden turnağa süzdü.

«Annen yalan söylüyor senin. Benim babam savaşa gitti, dövüştü, halbuki senin baban sülügün biri, üstelik başkalarının artıklarını yiyor.»

Papazın oğlu dudaklarını bükerek, «Piç sen de,» diye bağırdı.

Mişka, suların gelgit'inden yuvarlacık cilalanmış bir taş kaptı. Bunun üzerine, papazın oğlu gözyaşlarını tutup, aşağıdan aldı hemen:

«Kavga çıkarma, Mişka; kızma. İstersen sana hançerimi vereyim: demirden yapılmıştır.»

«Babam bana seninkinden daha güzelini getirdi savaş-tan dönerken.»

Vitka, inanmayan bir tavırla, kelimeleri uzata uzata, «Yalan söylüyorsun!» dedi.

«Yalan söyleyen sensin. Ben, getirdi dedim mi, getirdi demektir. Bir de sahici tüfek getirdi...»

Vitka kıskançlıktan çatlayacaktı. «Öf be, düşün bir» dedi; «ne kadar zengin oldun!»

«Babamın kasketi de var; kasketinden kurdeleler sarkıyor, üstünde de, sizin kitaplardaki gibi altın yazılar var.»

Vitka, nasıl etsin de, Mişka'yı hayrette bıraksın diye bir süre fena halde kafa yordu; kaşlarını çatmış, beyaz karnını kaşıyordu.

«Ama benim babam yakında piskopos olacak, halbuki senin baban çobnın biriydi. Buna ne diyeceksin, bakalım?»

Mişka orada dikilmekten sıkılmıştı; döndü, meyve bahçesine doğru yürümeye başladı. Papazın oğlu arkasından seslendi:

«Mişa, Mişa: sana bir şey söyleyeceğim.»

«Söyle bakalım.»

«Yaklaş.»

Mişka yaklaştı, papazın oğluna kuşkulu kuşkulu baktı.

«E-ey, söylesene.»

Vitka, sıska, çarpık bacaklarının üstünde zıplaya zıplaya, kötü niyetini açığa vurarak bağırmaya başladı:

«Senin baban komünisttir. Sen ölür ölmez, ruhun cennete uçacak; ama Tanrı diyecek ki: 'Baban komünistti senin, onun için cehenneme git.' Cehennemde de zebaniler seni tavaya koyup kızartacaklar.»

«Ya sen ne olacaksın? Seni kızartmayacaklar mı sanıyorsun?»

«Benim babam papaz. Ama sen aptal cahilin birisin, hiç bir şeyden anladığın yok...»

Mişka'nın yüreğine korku düştü. Döndü, ağzını açmadan eve doğru koşmaya başladı.

Meyve bahçesinin çiti yanına varınca durdu, yumruğunu sallayıp, papazın oğlunu tehdit ederek haykırdı:

«Dedeme soracağım. Eğer dediklerin yalansa, sakın bizim evin önünden geçmeye kalkma.»

Çitin üzerinden aşıp, eve doğru koştu; ama tava, tavanın içinde de köpüre köpüre kaynayan kendi imgesi bir türlü gözünün önünden gitmiyordu. Sırtında soğuk ürpertilerin dolaştığını hissetti; hemen koşup, dedesine sormaktan başka yapılacak şey yoktu...

Domuzun biri, sanki ona nisbet olsun diye söğütten örme bahçe kapısına sıkışmış, başı dışarda, gövdesi içerde, ayakları toprağa çakılmış, kuyruğunu kıvıra kıvıra, ölüyü yerinden kaldıracak bir sesle ciyaklıyordu. Mişka hayvanın imdadına koştu; söğüt dallarını çekip, ayırmaya çalıştı, ama domuz homurdana homurdana solumaya başladı. Mişka ata biner gibi oturdu domuzun sırtına; domuz zorlaya zorlaya gövdesini kapının dalları arasından çekti çıkardı, durdu, bir soluk aldı, sonra harman yerine doğru yıldırım gibi fırladı. Mişka'nın topukları hayvanın böğrünü dövüyor ve domuz öyle bir kaçıyordu ki, rüzgâr Mişka'nın saçlarını geriye geriye atıyordu. Harman yerine gelince, Mişka domuzun sırtından yere atladı, çevresine bakındı ve dedesinin verandada durmuş, parmağıyla kendisini çağırmakta olduğunu gördü.

«Gel buraya, canım evlâdım.»

Mişka dedesinin neden bağırdığının farkında değildi, ama cehennem tavasını hatırladığı için eve doğru seyirtti.

«Dede, dede, cenette de zebaniler var mı?»

«şimdi zebanileri gösteririm ben sana. Mûnasip yerlerine önce tükürüp, ondan sonra da değnekle vura vura kurutacağım tükürüğü. Ah, kötü çocuk seni, niye biniyordun domuzun sırtına?»

Dedesi Mişka'yı kâkülünden tutup, misafir odasından annesini çağırırdı.

«Gel de şu kıymetli oğlunun yaptığına bak!»

Annesi koşarak geldi.

«Ne yapıyorsun çocuğa öyle?»

«Ne demek, ne yapıyorum? Bir domuzun sırtına binmiş, yerden toz kaldırarak koşturuyordu hayvanı.»

«Nerdeyse yavrulayacak olan dişi domuza mı biniyordu yoksa?» diye inledi annesi.

Daha Mişka durumu açıklamak için ağzını açmaya fırsat bulamadan, dedesi belinden kayışını çözdü, sol eliyle, düşmesin diye pantolonunu tutup, sağ eliyle de Mişka'nın başını bacaklarının arasına kısırdı. Hem vuruyor, hem de söyleniyordu:.

«Binmeyeceksin domuza. Binmeyeceksin...»

Mişka feryadı basacak oldu, ama dedesi susturdu onu:

«Seni gidi hayırsız köpoğlusu seni, babana hiç acımıyor musun sen? Adamcağız yol yorgunu, biraz uyumak için uzandı. Sen ciyak siyak bağıracaksın demek, ha?»

Bunun üzerine Mişka sesini kesmek zorunda kaldı. Dedesini tekmelemeye çalıştı, ama ayaklarını eristiremedi. Annesi tuttuğu gibi eve soktu onu.

«Otur şurada bakayım, yumurcak. Şimdi senin hakkından gelirim. Ben döversem, dedenden yediğin dayağa benzemez, derini yüzerim alimallah!»

Dedesi mutfakta bir sıraya oturdu; ara sıra Mişka'nın sırtına bakıyordu.

Mişka ona doğru döndü, yumruğuyla gözündeki son yaş damlasını da sildi, sırtını kapıya dayıyarak dedesini tehdit etti:

«Öyle olsun, dede, ama sen unutma bunu...»

«Ne, bir de dedeni tehdide mi kalkışıyorsun, hayırsız çocuk?»

Mişka, dedesinin kayışını tekrar çözmeye koyulduğunu görünce, hemen kapıyı araladı biraz.

«Demek beni tehdit ediyorsun, ha?» diye sordu ihtiyar.

Mişka kapıdan dışarıya süzülüverdi, gözden kayboldu. Kapıdaki bir yarıktan içerisini gözetleyip, dedesinin her hareketini yakından izleyerek, seslendi:

«Bekle sen hele, dedeciğim, bekle. Dışlerin dökülsün de,

bak senin yerine lokmaları çiğneyip sana verecek miyim o zaman! Yalvarsan bile.»

Dedesi verandaya çıktı ve Mişka'nın zıplaya zıplaya bahçeye doğru koştuğunu, mavi pantolonu parıldayarak yeşil haşhaş tarhlarının içinden geçtiğini gördü. İhtiyar bir süre orada durup, değneğini korkutur gibi çocuğun arkasından salladı, ama bıyık altından da gülümsüyordu.

Babası ona Minka derdi. Annesi, küçük Mişka. Dedesi, keyifli anlarında, küçük yaramaz çapkın diye çağırır, kır kaşları çatılıp da kurşunl birer püskül gibi gözlerinin üstüne düştüğü zamanlar ise, «Hey, Mihail Fomiç, buraya gel; kulaklarını bir kızıştırayım senin.» derdi.

Ama başka herkes için - dedikoducu komşular, öteki oğlanlar, bütün köy halkı için- o Mişka ve 'yüzkarası' idi.

Anası onu evlenmeden dünyaya getirmişti. Çocuğu peydahladığı sığırtmaç Foma ile bir ay sonra evlenmesine rağmen, 'yüzkarası' takma adı bir yaranın kabuğu gibi Mişka'ya yapıştı, ömrünün sonuna kadar da çıkmadı.

Mişka ince yapılydı, ilkbahar başından yaz ortasına kadar saçları ayçiçeği kafası gibi sapsarı kalır, haziran'da güneşten rengi iyice açılıp taraz taraz olur, yel esince çift renkli görünürdü. Yanaklarını serçe yumurtası gibi çil basar, gölette çok sık yüzmekten ve güneşin etkisinden burnu soyula soyula sonunda çatlar, kabuk bağlardı. Paytak bacaklı Mişka'nın bir tek güzel yanı vardı: gözleri. Göz kapaklarının dar yarıklarından maviş maviş, arsız arsız bakar, hiç erimeyen birer buz parçacığına benzerdi bu gözler.

Babası da onu işte bu gözlerinden ve bir dakika, bir saniye bile yerinde rahat duramayışından ötürü çok severdi. Babası askerden ona armağan olarak, bir büyük harf biçiminde yapılmış, bayat, sert bir zencefilli çörekle oldukça eskimiş bir çift çizme getirmişti. Mişka'nın annesi çizmeleri bir peşkire sarıp, aile sandığına kaldırdı, ama Mişka, zencefilli çöreği hemen o akşam çekiçle parça parça kırıp, kırıntısını bile bırakmadan gövdeye indirdi.

Ertesi sabah Mişka güneş doğar doğmaz kalktı. Demir tencerenin içinden bir avuç su alıp, bir gün öncesinden kal-

ma kirleri yanaklarına iyice bulaştırdı, yüzünü kurutmak için de avluya fırladı.

Annesi ineğin yanındaydı, dedesi de evin duvarına bitişik toprak çıkıntıda oturuyordu. Mişka'yı yanına çağırdı.

«Şu kümese bir gir gele, çapkın. Biraz önce tavuğun biri gıdaklayıp duruyordu; galiba yumurtladı.»

Mişka dedesine oyun etmeğe her zaman için hazırды: emekliyerek kümese daldı ve sürüne sürüne öte yandan çıktı, ama ne çıkış! Bahçeyi dörtnala geçti, dedesi görüyor mu diye arkasına baka baka gölete doğru koştu. Çitin yanına varınca bacaklarındaki dikenleri ayıkladı. Dedesi ise, bütün kocamışlar gibi homurdana homurdana bekliyordu hâlâ. Sonunda daha çok bekleyemedi, emekliyerek kümese girdi. Her yanı tavuk pisliğine bulaştı, buram buram tüten sıcaktan korumak için gözlerini kısıtı, başını kırıslara çarpıp acıttı, sonunda, yine emekliye emekliye öte yandan çıktı.

«Ah, ne sersemsin sen, Mişka; vallahi de billahi de sersemsin. Bakıyorum bakıyorum, bulamıyorum seni. Hiç tavuk buraya yumurtlar mı? Şu taşın dibine yumurtlamasın... bir yumurta olacaktı orda. Nereye gittin be, küçük çapkın?»

Hiç ses yok. Pantolonuna bulaşan pislikleri temizleyerek gölete doğru baktı, Mişka'yı gördü, çaresizlik içinde elini salladı.

Gölcüğün başında öteki çocuklar Mişka'nın çevresini alarak sordular :

«Baban savaşa gitti mi senin?»

«Gitti.»

«Ne yaptı orada?»

«Biliyorsunuz ya: dövüştü.»

«Yalan işte. Orda bitlerini kırıp, mutfağın önünde kemik yaladı.»

Oğlanlar kahkahadan kırılıp, parmaklarıyla Mişka'yı göstererek, çevresinde zıp zıp zıpladılar. Utancından, Mişka'nın gözleri dolu dolu oldu, en kötüsü de, papazın oğlu Vitka ona bir yumruk atıp canını acıttı.

«Baban komünist mi senin, bakalım?» diye sordu.

«Bilmiyorum...»

Ben biliyorum; komünist. Bu sabah babam söyledi; senin baban ruhunu şeytana satmış. Sonra, yakında bütün komünistleri asacaklarını da söyledi.»

Öteki oğlanlar hiç seslerini çıkarmadılar, ama Mişka'nın yüreği sıkışmış, acıyordu. Babasını asacaklardı: peki, ama neden? Dişlerini gıcırdatarak karşılık verdi Mişka:

«Benim babamın sihirli bir tüfeği var, bütün burjuvaları öldürür onunla.»

Vitka bir ayağını ileri atıp, kabarak konuştu:

«Babanın kolları erişmez ki. Benim babam onu kutsamaz, o zaman da senin baban bir şeycikler yapamaz.»

Bakkalın oğlu Proşka, burun deliklerini aç aça geldi Mişka'yı göğsünden iterek bağırdı:

«Sen babana o kadar güvenme bakalım. Devrim olduğunda senin baban, babamın mallarını almıştı. Babam da dedi ki: 'Eh, şu hükümet, bir devrilsin, ilk iş, sığırtmaç Foma'yı gerteceğim...'»

Proşka'nın kızkardeşi Nataşa ayağını yere vurdu:

«Yapıştırın şuna, çocuklar; ne durup bakıyorsunuz orda?»

«Vurun komünistin oğluna.»

«Piç, ne olacak!»

«Yıldızları saydır şuna, Proşka.»

Proşka elindeki değneği sallayıp, Mişka'nın omuzuna indirdi. Papazın oğlu Vitka bir çelme attı, Mişka balıklama düştü kumların üstüne.

Çocuklar bağırsıp, çağırarak, üstüne çullandılar. Nataşa incecik sesiyle çığlıklar atarak, Mişka'nın ensesini tırmalıyordu. Birisi karnına bir tekme atıp, adamakıllı canını yaktı.

Proşka'yı üstünden silkeleyen Mişka ayağa fırladı, kendisini kovalayanlardan kurtulmak için tavşan gibi şaşırtmaca vererek kumların üstünden eve doğru tabanları yağladı. Ardından ahlak çalıp, taş atıldılar, ama koşup yetişemediler ona.

Mişka ancak, boynunu aşan yeşil ışık haşhaşların arasına kapağı önca durup soluk aldı. Nemli, kokulu toprağa çömelip, tırmalanmış yanaklarından kanları sildi ve hüngür hüngür ağlamaya başladı. Güneş tepeden, yeşil yaprakların ara-

sından, onun gözlerinin içine bakmaya çalışarak, yanaklarındaki yaşları kuruttu ve Mişka'nın anası gibi sevecenlikle karmakarışık, kızıl saçlarından öptü onu.

Mişka gözyaşları kuruyana kadar, epeyce oturdu orada; sonra kalktı, sessiz sedasız avluya döndü.

Babası, sundurmanın saçağı altında arabanın tekerlerini yağıyordu. Kasketi ensesine kadar kaymış, kurdeleleri sarkıyordu; sırtında da beyaz çizgili mavi gömleği vardı. Mişka uzun süre konuşmadı. Sonunda, cesaretini toplayarak babasının eline dokundu, fısıltı halinde sordu:

«Baba, savaşta ne yaptın sen?»

Babası, kızıl bıyıklarının altından gülerek cevap verdi:

«Dövüştüm, evlât.»

«Ama çocuklar, öteki çocuklar, senin yalnız bit kırdığını söylüyorlar.»

Gözyaşlarıyla yine boğazı düğümlendi Mişka'nın. Babası güldü, onu kollarının arasına aldı.

«Yalan söylüyorlar, evlâdım. Vapura bindim, dolaştım ben. Kocaman, denizleri aşan bir vapurla dolaştım. Sonra da dövüştüm.»

«Kimlerle dövüştün?»

«Soyguncu takımıyla dövüştüm, oğlum. Sen daha küçük olduğun için, senin yerine ben gittim savaşa. Bunun üzerine bir de türkümüz var bizim.»

Babası gülümsedi, gözlerini Mişka'ya dikip, ayağıyla tempo tutarak, yumuşak bir sesle türküyü söylemeye başladı:

«Ah, Mihail, Mihail, canım Mihailciğim benim,
Sen gitme savaşa sakın, ben, babacığın giderim.

Baban yaşılanıyor, çok yaşadı, bırak savaşa o gitsin.
Sen daha genceciksin, dünya evine bile girmedin.»

Mişka öbür çocukların hakaretlerini filân unutup, güldü, zira babasının kızıl bıyıkları, annesinin süpürge yapmak için kullandığı çalı demeti gibi sarkıyor, bıyıklarının altında dudakları tuhaf şapırtılar çıkarıyor, ağzı yusuvarlak, karanlık bir deliğe benziyordu.

«Hadi, şimdi beni işimden alıkoyma Mişka,» dedi babası.

«Arabayı onarıp bitireyim de, akşama yattığında sana savaş hikâyelerini anlatırım.»

* * *

Bozkırı aşan ıssız, uçsuz bucaksız bir yol gibi, uzadı da uzadı gün. Güneş battı, sürü köye döndü, tozlar yatıştı ve ilk yıldız, kararmakta olan gökyüzünden utangaç utangaç bakmaya başladı.

Mışka sabırsızlıktan kıvranıyordu, ama annesi adeta nispet yapar gibi, ineğin başında uzun süre oyalandı, bir türlü bitiremedi süt sağma işini; sonra kilere indi, bir saat kadar da orada oylandı. Mışka sarmaşık gibi ayaklarına dolaşıyordu annesinin.

«Akşam yemeğine hemen oturacak mıyız?»

«Vakti gelince oturacağız, acından ölmedin ya, kurtlu.»

Ne var ki, Mışka annesinin eteğini bırakmıyordu; annesi kilere, o da peşinden; annesi mutfığa, o da beraber. Kadına sülük gibi yapışmış, eteğini yakalamış, o nereye giderse, Mışka da ardından sürükleniyordu.

«An...ne; Ne zaman oturacağız?»

«Öf, çekil başımdan be, kene. İlle de yiyeceğim diye tutturdunsa, al bir parça ekmek, ye de açlığını bastırsın.»

Ama Mışka yılmadı. Annesinin indirdiği şamar da para etmedi.

Sofraya oturunca, ne yapıp edip, çorbasını kaynar kaynar içti ve doğru misafir odasına koştu. Pantolonunu çıkarıp sandığın ta ötesine fırlattı, koştu, yatağa balıklama girdi, annesinin diktığı pamuklu yorganı üstüne çekti. Sesini çıkarmadan yatıp, babası gelsin de savaş hikâyelerini anlatsın diye bekledi.

Dededi ikonların önünde diz çöktü, başını öne eğip dua mırıldanmaya başladı. Mışka başını kaldırıp baktı; dedesi, ye-

re koyduğu soe elinin parmaklarına dayanıp, sırtını güçlükle bükerek, alnını döşemeye vurdu: küt. Bunun üzerine, Mişka da dirseğini duvara vurdu: küt.

Dedesi tekrar mırıldandı, mırıldandı ve alnını saygıyla yere vurdu. Mişka da dirseğini duvara vurdu. İhtiyarın tepesi attı, çocuğa doğru döndü.

«Gösteririm sana ben, yumurcak, Tanrı günahımı affetsin. Arkamdan bana 'küt' yaparsın ha, ben de senin kafana bir tane kütleteyim de gör.»

O sırada Mişka'nın babası içeriye girmeseydi, bir curcuna kopacaktı.

«Niye burada yatıyorsun, Mişka?» diye sordu babası.

«Annemle yatıyorum.»

Babası yatağın kenarına oturdu, sesini çıkarmadan bıyıklarını burmaya başladı. Bir dakika kadar düşündükten sonra, «Ama ben senin yatağını dedenin yanına yaptım,» dedi.

«Dedemle yatmam ben.»

«O neye?»

«Bıyıkları pis pis tütün kokuyor.»

Babası yeniden bıyıklarını burup, içini çekti.

«Olmaz, evlâdım, hadi git, dedenin yanında yat sen.»

Mişka yorganı başına çekip, tek gözüyle bakarak, kırılgan bir sesle cevap verdi:

«Dün sen benim yerimde yatmışsın, baba; bu gece de... sen git yat dedemle.»

Yatağın içinde doğrulup oturdu, babasının başını ellerinin arasına alarak fısıldadı:

«Sen git dedemle yat daha iyi, bana kalırsa annem seninle yatmak istemez, çünkü sen de pis pis tütün kokuyorsun.»

Babası kalktı, mutfığa gitti.

«Baba!»

«Ne var?»

Mişka içini çekerek, «Hadi burada yat bari,» dedi. «ama bana savaş hikâyelerini anlatacaksın, değil mi?»

«Anlatırım.»

Dedesi duvar yanına, Mişka da yatağın öbür yanına yattı. Biraz sonra babası içeri girdi. Sırayı yatağın yanına çekti, oturdu, pis kokulu bir sigara yaktı.

«Dinle bakalım. Bakkalın mısırlarını nasıl bizim harman yerinin hemen arka yanına ektiğini hatırlıyor musun?»

Mişka eskiden mis kokulu, uzun buğday başakları arasında nasıl koştuğunu hatırladı. Harman yerini çevreleyen taş duvarın üstünden atlar, mısırların içine daldı. Mısırlar Mişka'nın tepesini aşar, kara püskülleri yanaklarını gıdıklardı. Toz, papatya ve bozkır rüzgârı kokardı mısırlar. Annesi ona seslenirdi:

«Fazla girme mısırların içine, Mişkacığım, kaybolursun sonra.»

Babası bir dakika kadar sustu, sonra Mişka'nın başını okşayarak konuştu:

«Peki, benimle arabaya binip, Kum Tepe'ye gittiğini de hatırlıyor musun? Bizim ekinler oradaydı...»

Mişka bu sefer de, Kum Tepe'ye giden yolun kıyısında, ince bir şerit halinde kıvrıla kıvrıla uzayan mısırları hatırladı. Mişka'yla babası bir gün oraya giderken, mısırların sığırlar tarafından çiğnenmiş, yerle bir edilmiş olduğunu görmüşlerdi. Mısırlar toza toprağa bulanmış, yerlerde yatıyor, boş saplar rüzgârda sallanıyordu. Mişka o koskoca, güçlü kuvvetli babasının suratının allak bullak olduğunu, tozlu yanaklarından aşağı birkaç damla gözyaşının süzüldüğünü hatırladı. Babasının yüzüne bakan Mişka da ağlamıştı.

Dönüşte babası, bostanlara bakan bekçiye sormuştu:

«Söyle Feodot, kim çiğnedi benim ekinleri?»

Bekçi, ayaklarının dibine bir tükürük atıp cevap verdi:

«Bakkal pazara birkaç sığır götürüyordu, mahsus senin mısırların içine saldı hayvanları...»

O sırada babası, oturduğu sırayı biraz daha yakına çekip, konuşmaya başladı:

«Bakkalla başkaları bütün toprakları tutmuşlardı, kimseye ekecek yer bırakmamışlardı. Sade bizim köyde değil, her yerde böyleydi. O vakitler bize çok çektirmişlerdi. Hayat çok zordu, bunun üzerine ben de sığırtmaçlığa girdim, sonra da askere aldılar beni. Askerde de çok çektim; ufacık bir şey yüzünden adamın suratına yumruk atardı subaylar. Sonra bolşe-

vikler ortaya çıktı, onların başının adı da Lenin'dir. Suratına bakarsan, pek kafalı gibi görünmez, ama aslında çok bilgili adamdı, hem de bizim gibi köylü aileden gelmesine rağmen. Bolşevikler bize öyle şeyler söylediler ki, ağızlarımız bir karış açık kaldı. 'Köylüler, işçiler, ne diye oturmuş sinek avlıyorsunuz öyle?' dediler. 'Alın elinize pis bir süpürge, süpürün bütün patronları, gitsin. Her şey sizindir...'

«Böyle konuşarak da bayağı gözlerimizi açtılar bizim. Kafamızı kullanmaya başladık, baktık ki, dedikleri doğru. Ağaların ellerinden topraklarını, mallarını aldık; ama o pis hayatlarının hasretini çektikleri için tek durmadılar, köylülerle işçilere savaş açtılar... Anladın mı, evlât?

«Ama Lenin, hani bolşeviklerin başı olan var ya, puluk toprağı nasıl kaldırırsa, öyle kaldırdı milleti. Askerleri, işçileri topladı, ağaları öyle bir tartakladı ki, tozudu harifler. Askerlerle işçilere Kızıl Muhafız derler. Ben de işte bu Kızıl Muhafızlardandım. Smolni denilen kocaman bir evde yatıp kalkardık. Upuzun koridorları vardı, salonları da öyle büyüktü ki, kolayca kayboluverirdin içinde.

«Bir gece kapıda nöbet tutuyordum ben. Dışarı soğuktu, benim de yalnız kaputum vardı sırtımda. Rüzgâr kaputtan içime işliyordu. Bu evden iki kişi çıkıp, bana doğru geldi. İyi-ce yaklaştıkları vakit, birinin Lenin olduğunu anladım. Yanıma gelip, yumuşak bir sesle sordu:

«Üşümüyor musun, yoldaş?»

«Ben de şöyle cevap verdim ona:

«Hayır, yoldaş Lenin; soğuk filân vız gelir, yeter ki, düşmanlar hatlarımızı yarmasın. İktidarı, burjuvalara teslim etmek için elimize geçirmedik.»

«Güldü, elimi kuvvetle sıktı. Sonra konuşmadan avlu kapısına doğru yürüdü.»

Mişka'nın babası sustu; cebinden tütün kesesini çıkardı, bir kibrit çaktı ve Mişka, onun kızıl bıyıklarının üstünde, tıpkı sabah ısırgan otlarının üstüne yağan çiğ gibi, ıslıl parlayan, mini mini bir gözyaşı damlası gördü.

«Ya, öyle adamdı işte. Herkesi düşünürdü. Bütün askerler için, hepsi için üzülürdü. Ondan sonra daha birçok seferler

gördüm onu. Önümden geçer, beni ta öteden tanır, gülümseyerek sorardı:

«Demek burjuvalar hatlarımızı yaramıyacak?»

«Onlarda o kadar akıl ne gezer, yoldaş Lenin.» diye cevap verirdim ben de.

«Onun bütün dedikleri de bir bir çıktı oğlum. Toprakları fabrikaları ele geçirdik, kanımızı emen sülükleri tekmeyle attık dışarı. Büyüdüğün vakit, babanın bir zamanlar denizci olduğunu, halk için kanını akıttığını sakın unutma. O vakte kadar ben de ölmüş olacağım Lenin de, ama eserimiz yüzyıllar boyunca yaşayacak. Büyüdüğün zaman baban gibi sen de Sovyet hükümeti için çarpışacaksın, değil mi?»

Mişka, «Çarpışacağım!» diye bağırarak yerinden zıpladı ve babasının boynuna sarılmak için atıldı. Ama yanında yatan dedesini unuttuğu için, ayağıyla ihtiyarın karnına bastı.

Dede bir inilti koyverip, Mişka'yı kâkülünden yakalamak için elini uzattı. Ne var ki, babası Mişka'yı kucağına alarak, misafir odasına götürdü.

Ve Mişka babasının kolları arasında uyudu. Ama uykuya varmadan önce Lenin adındaki olağanüstü adam üzerine, sa-vaş üzerine, vapurlar üzerine uzun uzun düşündü. İçi geçerken, önce mırıl mırıl konuşmalar çalındı kulağına ve burnuna tatlı tatlı bir ter ve tütün kokusu geldi. Sonra, sanki birisi avucuyla bastırmış gibi, göz kapakları indi.

Uyur uyumaz da düşünde şehri gördü; geniş geniş caddeler, kül yağınları içinde bitlenen tavuklar; köyde bir sürü tavuk vardı, ama orada çok çok daha fazlaydı. Evler tıpkı babasının anlattığı gibiydi; damı taze sazlarla örtülü koskoca bir ev; evin bacasının üstünde başka bir ev, onun da bacasının üstünde bir başkası; en tepedeki evin bacası ise ta göğe değiyordu.

Mişka turna gibi başını kaldırmış, sokaklarda dolaşıp etrafı seyrederken, birdenbire nereden çıktığı belli olmayan, kırmızı gömlekli, uzunca boylu bir adam, iri adımlarla ona doğru yürümeye başladı.

Son derece nazik bir tavırla, «Hele hele, Mişka, ne dola-

şıyorsun bakayım ortalıkta öyle aylak aylak?» diye sordu adam.

Çocuk, «Dedem beni oynamaya gönderdi,» diye cevap verdi.

«Peki, ben kimim, biliyor musun?»

Yo, bilmiyorum...»

«Ben yoldaş Lenin'im.»

Korkudan Mişka'nın dizlerinin bağı çözüldü. Tabanları kaldırıp kaçmak istedi, ama, kırmızı gömlekli adam onu koldundan yakalayarak konuştu:

«Senin vicdanın iki metelik bile etmez, Mişka. Benim yoksul halk için çarpıştığımı çok iyi biliyorsun, neden orduma katılmıyorsun?»

«Dedem bırakmaz ki,» diye dert yandı Mişka.

«Eh, sen bilirsin,» dedi yoldaş Lenin, «ama sensiz yapmam ben. Ne yapıp edip gelecek, orduma katılacaksın, işte o kadar.»

Mişka onun elini tuttu, kararlı bir sesle söz verdi ona:

«Pekâlâ, izin filân almadan gelip, katılacağım orduna ve yoksul halk için çarpışacağım. Ama dedem bu yüzden bana sopa atmağa kalkarsa, sen de benim tarafımı tutacaksın.»

«Tabii, tutarım,» dedi yoldaş Lenin ve yürüdü gitti. Mişka sevincinden kabına sığamıyordu, soluğu kesilmişti; bağırıp bir şeyler söylemek istedi, ama dili damağına yapışmıştı.

Yatakta çırpınarak, iki ayağıyla dedesini tekmeledi ve hemen daldı.

Dedesini uykusu arasında homurdandı, dudaklarını ısırı. O sırada, küçük pencereden görülen göletin gerisinde gök hafif hafif ağarıyor, doğudan beriye akan bulutların kenarları pembeleşiyordu.

* * *

Ondan sonra Mişka'nın babası ona her akşam savaşı Lenin'i, gezip gördüğü ülkeleri anlattı.

Cumartesi akşamı İcra Komitesinin kapıcısı, sırtında kaput, koltuğunun altında bir evrak çantası bulunan, kısa boylu, tıknaz bir adam getirdi evlerine. Kapıcı, Mişka'nın dedsini çağırıp, haber verdi:

«Bir Sovyet işçisi yoldaş getirdim; sizde kalacak. Şehirden geliyor, geceyi sizde geçirecek. Yiyecek bir şeyler verin ona, ihtiyar.»

«Oo.. tabii, bize göre hava hoş,» dedi ihtiyar. «Yalnız, yazılı emir filân var mı elinizde, bay yoldaş?»

Mişka dedesinin bu kadar çok şey bilmesine şaşıtı kaldı, bir parmağını ağzına sokup, olan biteni anlamak için oralar-da eğlendi.

Koltuğunun altında evrak çantası olan adam, misafir odasına girerken, «Var, babacığım,» dedi gülümseyerek; «her şey var.»

Dede adamın ardından, Mişka da dedesinin ardından içeri girdiler.

İçeri girerlerken, «Ne yapmaya geldiniz buraya?» diye sordu ihtiyar.

«Yeni seçimleri yapmak için geldim. Sovyet başkanıyla üyelerini seçeceğiz.»

Biraz sonra Mişka'nın babası harman yerinden geldi. Yabancıyı selâmladı ve karısına yemek hazırlamasını söyledi. Akşam yemeğinden sonra baba ile yabancı yanyana sedire oturdular; yabancı meşin evrak çantasını açtı, bir deste kâğıt çıkardı ve bunları babaya göstermeye başladı. Mişka merakını yenemedi; göz atabilmek için çevrelerinde dolanmaya başladı. Babası kâğıtlardan birini alıp ona gösterdi.

«Bak, Mişka, işte Lenin bu.»

Çocuk, mukavva parçasını babasının elinden koparırcasına na çekti aldı, gözlerini mukavvaya dikti ve ağzı hayretten bir karış açık kaldı; mukavvanın üstünde bir adamın boy resmi vardı, ama adam hiç de öyle uzun boylu değildi, üstelik kırmızı gömlek yerine ceket giymişti. Bir eli pantolonunun cebindeydi, öteki eliyle de bir şeyi işaret ediyordu. Mişka gözlerini dikip, resmi bir saniye içinde, olduğu gibi belleğine geçirdi; o çatık kaşları ve yüzüne, dudaklarının kenarlarına yer-

leşmiş o gülümseyişi bir daha hiç, ama hiç silinmeyecekti kafasından; o yüzü, bütün çizgileriyle ezberledi.

Yabancı, resmi Mişka'nın elinden aldı, çantasının kilidini kapadı ve yatmaya gitti. Soyundu, karyolasına uzandı, kaputunu üstüne çekti ve tam uyuyacağı sırada kapının gıcırdadığını duydu. Başını kaldırdı.

«Kim o?»

Birinin yerde yalınayak yürüdüğünü duydu.

«Kim o?» diye tekrar sordu, sonra biden bire, yatağının yanında dikilen Mişka'yı gördü.

«Ne istiyorsun, küçük?»

Bir dakika kadar konuşmadı Mişka, sonra cesaretini toplayarak fısıldadı:

«Söyleyeceğim amca... Lenin'i bana versene.»

Yabancı cevap vermedi, karyoladan başını uzatıp, gözlerini çocuğa diktii.

Mişka'nın içine bir korku düştü; ya adam cimrinin biri ise, ya resmi vermezse? Sesinin titremesine engel olmaya çalışarak, bir solukta fısıldadı:

«Sen bana resmi ver, benim olsun, ben de sana şeyimi vereyim... güzel teneke kutumu, sonra bileyelerimin hepsini vereyim...» Umutsuzluk içinde elini sallayarak ekledi: «Babamın bana getirdiği çizimleri de veririm.»

Yabancı gülümseyerek, «Peki, ama ne yapacaksın Lenin'i?» diye sordu.

Çocuğun kafasından şimşek gibi, «Resmi vermeyecek,» düşüncesi geçti. Adam gözyaşlarını görmesin diye başını önüne eğdi, kısık bir sesle cevap verdi:

«Gerekli bana.»

Yabancı güldü, yatağının altından çantayı çıkardı, resmi Mişka'ya verdi. Çocuk resmi koynuna soktu, göğsüne, yüreğinin üstüne sımsıkı bastırarak, koşa koşa misafir odasından çıktı. Dedesi uyanıp sordu:

«Ne dolaşıyorsun ortalıkta, gecekuşu? Geceleyin süt içme demiştim sana, işte böyle sıkışır, kalkarsın... Git, bulaşık çukuruna yap çişini, şimdi seni avluya çıkaramam.»

Çocuk hiç cevap vermeden, resmi iki eliyle kavrayarak

yatağa yattı. Resmi buruştururum korkusuyla yanına dönmüyordu. Böylece uyuyakaldı.

Şafak sökmeden kalktı. Annesi ineği yeni sağmış, sürüye katmaya götürüyordu. Mişka'yı görünce ellerini yanına vurdu.

«Derdin nedir senin, kuzum? Neden bu kadar erken kalktın?»

Mişka resmi göğsünün üstüne bastırarak, annesinin yanından koş koş geçti, harman yerine doğru gitti. Kümesin içine daldı.

Kümesin çevresini kuzukulakları sarmış, ısırğanlar yemyeşil, aşılmaz bir duvar gibi büyümüştü. Mişka emekliyerek kümese girdi, tozları, tavuk pisliklerini eliyle süpürdü, sararmış bir kuzukulağı yaprağı kopardı, resmi buna sardı, rüzgâr uçurmasın diye de üstüne bir taş koydu.

Bütün gün yağmur yağdı. Gökyüzü kurşunî bir örtüyle kaplıydı, avluda ufak su birikintileri köpükleniyor, sokakta mini mini derecikler birbirini kovalıyordu.

Mişka o gün evde oturmak zorunda kaldı. Dedesiyle babası hazırlanıp, İcra Komitesi toplantısına gitmek için evden çıktıklarında alaca karanlık çöküyordu. Komite, eskiden kilise müstemilâtı olarak kullanılan binaya yerleşmişti. Mişka dedesinin kasketini başına geçirip, onların ardından fırladı. Gacırgucur öten pis basamakları soluk soluğa tırmanıp verandaya çıktı, odaya girdi. Tavanda tütün dumanları yüzüyordu, oda kalabalıktı. Yabancı, pencere kenarındaki bir masaya oturmuş, toplantıya gelen Kazaklara bir şeyler söylüyordu.

Mişka sağ taraftan usulcacık kayıp, arkaya gitti, bir sıraya oturdu.

«Yoldaşlar, Foma Korşunov'un başkan olmasını isteyenler kimlerdir? Lütfen ellerini kaldırsınlar.»

Mişka'nın önünde oturan, bakkalın damadı Prohor Lisenkov bağırdı:

«Vatandaşlar... Ona oy vermenizi öneriyorum. Dürüst bir insan değildir kendisi. Sığırtmacı olarak davalarımızı güttüğü zaman da göstermişti ne mal olduğunu.»

Mişka, pencere pervazında oturmakta olan kundura ta-

mirçisi Feodor'un yerinden kalkıp, kollarını sallaya sallaya bağırıldığını gördü:

«Yoldaşlar, zenginler bir sığirtmacın başkan olmasını kendilerine yediremiyorlar; sırf o proleterdir ve Sovyet hükûmetinden yanadır diye...»

Kapının yanında, toplu halde duran zengin Kazaklar, ayaklarını yere vurup, ışıklamaya başladılar. Bir curcuna dır koptu.

«Sığirtmacı istemiyoruz.»

«Askerden daha yeni döndü; yine köyün sığirtmacı olsun...»

«Foma Korşunov'un canı cehenneme.»

Mişka, bir sıranın yanında dikilmekte olan babasının sararmış yüzüne baktı, onu öyle görünce, korkudan kendi de kireç kesildi.

«Kesin gürültüyü, yoldaşlar... Toplantıdan atmak zorunda kalacağım sizi,» diye yumruğunu masaya vurarak gürledi yabancı.

«Kazaklar arasından, kendi aramızdan birini seçeceğiz.»

«İstemiyoruz onu.»

«İstemiyoruz, kabul etmiyoruz onu, canı cehenneme,» diye haykırdı Kazaklar; bakkalın damadı Prohor'un sesi ise hepsini bastırıyordu.

Yağız yüzlü, kızıl sakallı, bir kulağı küpeli, yamalı, paratal ceketli bir Kazak, sıralardan birinin üstüne fırladı.

«Kardeşler! İşlerin nasıl yürütüldüğünü görüyorsunuz. Zenginler zor kullanarak kendi adamlarını başkan seçtirmek istiyorlar. Ondan sonra da hadi bakalım, yeni baştan...»

Mişka, gülrültküden, küpeli Kazağın bağıra bağıra söylediği lâfların ancak bazılarını duyabiliyordu:

«Toprak dağıtımı yapıldığı zaman... Yoksularda killi toprak kalmıştı... kara toprağı hep kendilerine ayırdılar.»

Kapının yanından, «Başkan Prohor olsun,» diye haykırış duyuldu.

«Pro... hor... Ho-ho-ho! Ha-ha-ha!»

Yabancı, kaşlarını çatıp, etrafa tükürükler saçarak bağırıcı çağırı, gülrültküyü kesmeye uğraştı.

Mişka, «Her halde küfür ediyordur,» diye aklından geçirdi.

Sonunda, yabancı bağıarak sordu:

«Foma Korşunov'u kimler tutuyor?»

Sıralardan bir sürü el kalktı. Mişka da elini kaldırdı. Birisi, sıradan sıraya atlayarak yüksek sesle sayıyordu.

«Altmış üç... altmış dört...» Çocuğa bakmaksızın, onun yukarı kalkık elini göstererek bağırdı: «Altmış beş.»

Yabancı kâğıdın üstüne bir şeyler yazdı, sonra bağırdı:

«Prohor Lisenkov'u tutanlar ellerini kaldırsın.»

Yirmi yedi zengin Kazakla, değirmenci Yegor hemen ellerini kaldırdılar. Mişka çevresine bakındı, o da elini kaldırdı. Oyları sayan adam onun önüne geldi, Mişka'yı tepeden turnağa bir süzdü, sonra canını acıtacak biçimde kulağına yapıştı.

«Seni gidi çapkın, seni! Çık buradan, yoksa ben atarım seni tuttuğum gibi. Oylamaya katılıyor, şuna bak hele!»

Etraftan bir kahkaha tufanı koptu, ama adam Mişka'yı kapıya götürüp sırtından itti. Mişka, babasının, dedesiyle ağız kavgası yaparken söylediği lâfı hatırladı, pis, kaygan basamaklardan teker meker inerken, geri dönüp bağırdı:

«Senin hakkın yok buna...»

«Şimdi gösteririm sana, hakkım var mı, yok mu.»

Bütün aşağılamalar gibi bu da çok acı gelmişti.

Eve vardığında bir parça ağlayıp, annesine şikâyet etti Mişka. Ama annesi de çıkıştı ona:

«Oh olsun, sen de gitmeseydin oraya. Her deliğe sokarsın o burnunu... Başımın belâsısın sen benim, başımın belâsı.»

Ertesi sabah, kahvaltılarını ederlerken, uzaktan uzağa, hafiften bir muzika sesi duyular. Mişka'nın babası kaşığını bırakıp, bıyıklarını silerken, «Askeri bando bu yahu,» dedi.

Mişka rüzgâr gibi fırladı oturduğu sıradan. Koridorun kıpısı hızla çarparak kapandı, avluda hızla koşan ayak sesleri duyuldu.

Mişka'nın babasıyla dedesi de onun arkasından avluya çıktılar, annesi pencereden yarı beline kadar sarktı.

Sokağın öbür ucundan, yeşil, salınlı bir dalga halinde Kızılordu erleri yürüyüş kolunda geliyorlardı. En başta muzikacılar, kocaman kocaman borazanları öttürüyor, ses bütün köye dağılıyordu.

Mişka'nın gözleri yuvalarından uğramıştı. Bir süre ne yapacağını bilemeden, durduğu yerde zıpladı, zıpladı, sonra bandoya doğru koştu. Göğsünü sıkıştıran tatlı bir duygu, boğazına kadar yükseldi. Kızılordu erlerinin şen, tozlu yüzlerine, yanaklarını ciddiyetle şişiren muzikacılar baktı, ve şimşek gibi, ansızın kararını verdi: «Gidip ben de onlarla birlikte çarpışacağım.»

Gördüğü düşü hatırladı ve içine taptaze bir cesaret geldi. Sıranın dış tarafında yürüyen bir erin sırt çantasına asılarak sordu:

«Nereye gidiyorsunuz? Dövüşmeye mi?»

«Tabii ya. Ne sandın?»

«Peki kimin için dövüşüyorsunuz?»

«Sovyet hükûmeti için, budala! Gel, aramıza gir hadi.»

Er, Mişka'yı sıranın ortasına itti; birisi gülerek, Mişka'nın kılı ensesine bir fiske attı. Bir başkası, bir yandan yürürken, bir yandan da cebinden kirli bir şeker parçası çıkardı, çocuğun ağzına tıktı. Meydan yerine vardıkları zaman, ön taraftan bir ses, «Dur!» diye bağırdı.

Kızılordu erleri durdular, sonra meydana dağılıp, okulun duvarı dibindeki serin gölgeliğe ufak ufak gruplar halinde yattılar. Belinden kılıç sallanan, sakalsız, bıyıksız, uzun boylu bir Kızılordu eri Mişka'nın yanına yaklaşıp, gülümseyerek sordu:

«Nasıl oldu da aramıza katıldın sen, bakalım?»

Mişka kendine önemli bir insan pozu verip, aşağı düşen pantolonunu çekştirerek cevap verdi:

«Sizinle beraber çarpışmaya gidiyorum.»

Kızılordu erlerinden biri, «Yoldaş Muharip (Tabur Komutanı), yardımcı al kendine onu,» diye bağırdı.

Ötekiler kakhahayı bastılar. Mişka hızlı hızlı gözlerini

kırpıştırıyordu, ama Muharip dedikleri o tuhaf adlı adam kaşlarını çatarak, sert bir sesle bağırdı :

«Kıkır kıkır ne gülüyorsunuz be, eşekler? Tabii alacağınız onu yanımıza, ama bir şartla...» Mişka'ya döndü: «Pantolonunun bir tane askısı var; böyle gidemezsin, seni böyle görenler güler bize sonra. Bak bana; iki tane askım var benim; ötekilerin de hep ikişer askısı var. Hadi koş annene de, bir askı daha diksin sana, biz burda bekleriz seni.» Erlere dönüp, göz kırparak bağırdı: «Tereşenko, git, Kızılorduya yeni katılan bu ere bir kaputla, tüfek getir.»

Duvarın dibinde yatan erlerden biri kalktı, elini kasketinin viziyesine götürerek cevap verdi:

«Başüstüne!» Duvarın dibinden hızlı hızlı yürüyüp gitti.

«Haydi, koş! Bir askı daha diktir annene, çabuk!»

Mişka, Muharibe bilmiş bilmiş baktı.

«Ama bana oyun etmeye kalkışma, bak!»

«Bu da nereden geldi aklına? Nasıl oyun edebilirim sana?»

Evleri meydandan biraz uzakçaydı. Mişka bütün yol boyunca koşarak, avlularını çevreleyen çite vardığında, soluğu tıkamıyordu. Avlu kapısından girerken, pantolonunu sıyrıp çıkardı, çıplak baldırları kıcını döverek, fırtına gibi girdi eve.

«Anne... pantolonumu... Bir askı daha dik.»

Evin içinde çıt çıkmıyordu. Yalnız ocağın üstünde kara bir bulut gibi uçuşan sineklerin vızıltısı geliyordu. Mişka bütün avluyu, harman yerini, bahçeyi fır döndü koşarak, ama ne annesini, ne babasını ne de dedesini bulabildi. Tekrar şimşek gibi misafir odasına döndü, gözüne bir çuval ilişti. Eline bir bıçak alıp, çuvaldan uzun bir şerit kesti; dikmiş dikmesini bilmiyordu ya, bilse bile dikecek vakti yoktu. Şeridi çabucak pantolonuna bağladı, omuzundan geçirip, bu sefer de ön taraftan bağladı, yıldırım gibi dışarı fırladı, doğru kümese daldı.

Taşı kaldırdı, Lenin'in onu, Mişka'yı işaret eden eline bir baktı, derin derin soluyarak fısıldadı:

«Gördün ya; orduna katıldım işte.»

Resmi kuzukulağı yaprağına özenerek sardı, koynuna yerleştirdi ve sokağa fırladı. Bir eliyle resmi göğsüne bastırıyor, öteki eliyle de pantolonunu tutuyordu. Komşularının çiti önünden geçerken, kadına bağırdı:

«Anisimovna!»

«Ne var?»

«Bizimkilere söyle, beni akşam yemeğine beklemesinler.»

«Nedir acelen, nereye koşuyorsun, kaçık?»

Mişka elini sallayarak soruyu geçiştirdi.

«Askerliğimi yapmaya gidiyorum.»

Yine bütün yol boyunca koşarak, meydan yerine vardı ve yere çakılmış gibi kalakaldı. Tek kul yoktu ortalıkta. Yerlere, duvarın dibine sigara izmaritleri, konserve kutuları saçılmış, birinin bacağından çıkardığı yırtık pırtık bir dolak atılmıştı. Köyün ta öbür ucundan hafif hafif bando sesi geliyor, Mişka, yürüyen askerlerin sert topraklı yolda yankılanan ayak seslerini duyuyordu.

Boağzından bir hıçkırık koptu, onlara yetişmek için, ağlaya ağlaya, var gücüyle koşmaya başladı. Yetişecekti de askerlere, mutlaka yetişecekti. Ne var ki, debbağın avlusu önünde, uzun kuyruklu bir çomar, dişlerini göstererek yolun ortasında yatıyordu. Mişka, yandan dolaşıp, başka bir sokağa sapıncaya kadar, muzika sesi de, ayak sesleri de kaybolup gitti.

İki gün sonra köye kırk kişilik bir kuvvet girdi. Askerlerin ayağında kurşunî renkli keçe çizmeler, sırtlarında da işçi ceketleri vardı. Mişka'nın babası İcra Komitesinden öğle yemeğine eve geldi:

«Samanlıkta tahıl hazır et dede, işe toplama birliği geldi. Ev ev tahıl aramaya başladılar.»

Askerler avlu avlu dolaşıyor, sundurmaların toprağını süngüleyip yokluyor gömülü tahılları çıkararak arabalara yüklüyor, komün tahıl deposuna taşıyorlardı.

Başkanın evine de uğradılar. Komutanları piposunu çekerek sordu dedeye:

«Tahılını gömdün mü, ihtiyar? Hadi, kendi rızanla çıkar ortaya.»

Dede sakalını sıvazlıyarak, gururla cevap verdi:

«Ama benim oğlum komünisttir!»

Samanlığa girdiler. Pipolu asker tahıl sandıklarına bir göz attı, gülümsedi.

«Şu sandıktaki tahılı ver dede, gerisi yiyeceğiniz ve tohumluk olarak sizde kalsın.»

Dede, ihtiyar beygiri arabaya koştı, sekiz çuvalı ıkına sıkına, ahlaya poflaya yükledi, çaresizlik içinde elini sallayarak, tahılı komün tahıl deposuna taşıdı. Mişka'nın annesi, giden tahılın ardından üzüldüğü için biraz ağladı, ama Mişka tahılı çuvalara doldurması için dedesine yardım etti, sonra papazın oğlu Vitka'yla oynamaya gitti.

Tam mutfakta yere oturup, kâğıttan kesilmiş atlarını ortaya yaydıkları sırada aynı askerler geldiler. Papaz, cüppesinin eteklerine basmamak için seke seke onları karşılamaya koştı, bir sürü yaltaklanmalarla onları içeriye buyur etti. Ama pipolu asker, sert bir tavırla konuştu:

«Samanlığa gideceğiz. Nerede tutuyorsun tahılını?»

Papazın karısı, saçı başı darmadağınık, misafir odasından çıkarak, kurnaz kurnaz gülümsedi.

«Vallahi beyler, ilâç için bir tane bile tahılımız yok. Kocam daha ondalıklarını toplamaya çıkmadı...»

«Peki, evinizin kileri filan var mı?»

«Hayır, yok; tahılımızı samanlıkta tutarız.»

Mişka, Vitka'yla birlikte bir seferinde kocaman bir kilere indiklerini hatırladı, papazın karısına doğru bakarak, «Ama Vitka ile beraber mutfaktan kilere inmiştik. Unuttun mu?» dedi.

Kadın sarardı, ama yine de bir kahkaha attı.

«Yanlışın var, evladım. Vitka, hadi gidip bahçede oynayın siz.»

Pipolu asker, gözlerini kısarak Mişka'ya sordu:

«Nasıl inmiştiniz oraya bakayım, evlât?»

Papazın karısı parmaklarını çıtlatarak lâfa karıştı:

«Her halde, bacak kadar çocuğa inanacak değilsiniz? Sizi yemin ederim, kilerimiz filân yok.»

Papaz, cüppesini dalgalandırarak ekledi:

«Bir lokma bir şeyler yemez miydiniz, yoldaşlar? Buyrun, öteki odaya geçelim.»

Papazın karısı Mişka'nın yanından geçerken, çocuğun eline bir çimdik atıp canını yaktı, sonra da tatlı tatlı gülümse-di.

«Hadi, bahçeye çıkın çocuklar; ayak altında durmayın burada.»

Askerler birbirlerine göz kırparak mutfağa girdiler; tüfeklerinin dipçikleriyle döşemeye vurmaya başladılar. Duvara bitişik duran masayı kenara ittiler, yerdeki çulu kaldırdılar. Pipolu asker, döşeme tahtalarından birini kaldırıp, kile-re baktı, başını iki yana salladı.

«Hiç utanma yok mu sizde? Kileriniz ağzına kadar buğday dolu olduğu halde, sıkılmadan tahılınızın bulunmadığını söylüyorsunuz.»

Papazın karısı Mişka'ya öyle bir bakış baktı ki, ödü patlayan çocuk, bir an önce evine dönmesinin hayırlı olacağına karar verdi. Kalktı, avluya çıktı. Papazın karısı içini çeke çeke, onun ardı sıra koridora fırladı, Mişka'yı saçlarından kavrayıp tartaklamaya başladı.

Mişka canını dişine takarak kendini kurtardı, arkasına bile bakmadan koşu koşu evine gitti. Hüngür hüngür ağlayarak, annesine olanı biten anlattı, ama annesi onu kafasından tuttu:

«Bilmem ki, ne yapayım seni? İndirmeden bir tane, çekil çabuk önümden, gözüm görmesin seni.»

O günden sonra, Mişka ne zaman aşağılanacak olsa küme-se dalar, taşı kaldırır, kuzukulağı yaprağını açar ve resmi gözyaşlarıyla ıslatarak Lenin'e çektiklerini anlatır, kendisini gücendirenleri şikâyet ederdi.

Aradan bir hafta geçti, Mişka'nın canı sıkılmaya başladı. Oynayacak arkadaşı kalmamıştı. Komşu çocukları onu yanlarına sokmuyorlardı; «yüzkarası» takma adına da, büyükle-

rinden duydukları yeni bir ad eklemişlerdi. Mişka'yı bu adla çağırıyorlardı:

«Hey, komünist! Komünist'in fırlaması, görürsün gününü sen.»

Bir gün Mişka, göletten akşam üstü geç vakit döndü. Eve girerken, babasının öfkeli bir sesle konuştuğunu, annesinin de, sanki evden ölü çıkmış gibi uluya uluya ağladığını duydu. Kapıdan içeriye süzüldü, babasının kaputunu dürmüş, çizmelerini çekmekte olduğunu gördü.

«Nereye gidiyorsun, baba?»

Babası gülerek cevap verdi:

«Annene sen bakarsın, evlâdım. Ağlayıp sızlanmasıyla hasta etti beni. Savaşa gideceğim, bırakmıyor.»

«Ben de seninle geliyorum, baba.»

Babası beline palaskasını taktı, kurdeleli kasketini giydi.

«Tuhaf çocuksun, vallahi tuhafısın. İkimiz birden gidemeyiz ki. Ben dönünce gidersin sen; sonra, ekinler olunca kim biçecek? Annen ev işlerine bakıyor, deden de ihtiyar...»

Mişka babasına güle güle derken, gözyaşlarını yuttu, hatâ gülümsedi bile. Mişka'nın annesi, kocasının askerden eve döndüğü günkü gibi, onun boynuna sarıldı, kocası zorla kurtardı kendini. Dede ise sadece bir homurtu koyverdi ve askeri öperken, kulağına fısıldadı:

«Foma, evlâdım. Gitmesen olmaz mıydı? Sensiz de idare edemezler mi sanki? Ya. ölürsen, o zaman bizim halimiz nice olur?»

«Bırak şimdi baba. Ne biçim lâf bunlar? Eğer bütün askerler karılarının etekleri altına saklanacak olursa, hükümetimizi kim savunacak?»

«Aman, pekâlâ, pekâlâ; git bakalım, madem kendini haklı görüyorsun.»

İhtiyar arkasını döndü ve kimse görmeden, gözündeki yaş sildi. Askeri uğurlamak için, hep birlikte İcra Komitesine kadar gittiler. Avluda yirmi tane kadar tüfekli asker toplanmıştı. Baba da eline bir tüfek aldı. Mişka'yı son defa

öptükten sonra, ötekilerle beraber köyün varoşlarına doğru yürüdü, gitti.

Mışka'yla dedesi eve birlikte döndüler; anne arkadan, ayaklarını sürüye sürüye geliyordu. Köyde zaman zaman bir köpek havlıyor, tek tük ışıklar parlıyordu. Kara şala bürünmüş bir kadın gibi, gecenin karanlığı içinde kaybolmuştu bütün köy. Yağmur çiselemeye başladı; bozkırın üzerinde, köyün dışında bir yerde şimşek çaktı, arka arkaya uzayıp giden boğuk gümbürtülerle gök gürledi.

Eve yaklaşırlarken, daha önce hiç ağzını açmayan Mışka, dedesine sordu:

«Babam kimlerle çarpışmaya gitti, dede?»

«Çekil be!»

«Dede!»

«Ne var?»

«Babam kimlerle çarpışacak?»

İhtiyar, kapının sürgüsünü sürerken, cevap verdi:

«Bizim köyün yakınlarında birtakım kötü adamlar ture-di. Millet onlara çeteci diyor, ama bana kalırsa eşkiyadan başka bir şey değiller. İşte onlarla çarpışmaya gitti.»

«Çok kalabalık mı bu adamlar, dede?»

«İki yüz kişi kadar olduklarını söylüyorlar. Eh, hadi bakalım, yatağa, yumurcak; çok dolaştın bugün.»

Geceleyin birtakım sesler duyarak uyandı Mışka. Döndü, yatağı yokladı; dedesi yatakta değildi.

«Dede, neredesin?»

«Sus! Uyu bakayım, kurtlu yumurcak.»

Mışka kalktı, karanlıkta el yordamıyla pencereyi buldu. Dedesi don gömlek sedire oturmuş, başını pencereden dışarı çıkarmıştı. Sesleri dinliyordu. Mışka kulak kabarttı ve ölüm sessizliği içinde, köyün tâ ötelерinden gelen tek tek silah seslerini, arkasından da ölçülü aralıklarla gümleyen salvoları açık seçik duydu.

Trak... tra-ra-trak. Ta-trak.

Sanki birisi tahtaya çivi çakıyordu.

Çocuğun yüreğini korku kapladı. Dedesinin arkasına büzülüp, sızlanmaya başladı:

«Babam mı bu ateş eden?»

Dedesi soruyu duymazlığa geldi, annesi ise yeniden ağlamaya, inlemeye koyuldu.

Köyün dışındaki silâh sesleri şafak sökene kadar sürdü, sonra kesildi. Mişka, sedirin üstüne küçük bir somun gibi kıvrılıp, ağır, keyifsiz bir uykuya daldı. Şafak sökerken bir grup atlı, İcra Komitesine doğru dörtlüye geçip gittiler yoldan. Dedesi Mişka'yı uyandırdı, birlikte avluya fırladılar.

İcra Komitesi'nin avlusundan kara bir sütun halinde dumanlar yükseliyor, yangın bitişik evlere sırıyordu. Atlarını eşkin süren daha başka atlılar geçti yoldan. İçlerinden biri atını avluya doğru sürerek, dedeye bağırdı:

«Atın var mı, ihtiyar?»

«Var.»

«Koş atını arabaya da, git, sizin komünistleri getir; köyün dışındaki fundalıkta yatıyorlar. Yükle arabana onları, getir buraya da, aileleri gömsün.»

Köyün içi ana baba günü gibiydi; atlarından inen haydutlar, harman yerlerinden ot çekiyor, koyunları boğazlıyorlardı. Bir tanesi, Anisimovna'nın avlusunda atından atladı, eve daldı, Mişka, kadının var gücüyle haykırdığını duydu. Haydut, yanında sallanan kılıcı takırdayarak, koş koş verandaya çıktı; yere oturdu, çizmelerini çıkardı, bayan Anisimovna'nın çiçekli, bayramlık şalını yırtıp ikiye ayırdı, ayaklarındaki pis ayak sargılarını çözdü, şalın her bir parçasını bir ayağına sardı.

Mişka misafir odasına gitti, kendini karyolaya attı, yüzünü yastığa gömdü. Bahçe kapısının gıcırdadığını duyunca kalktı. Koşarak verandaya çıktı, dedesinin atı yedeğinde avluya sokmakta olduğunu gördü. İhtiyarın sakalı gözyaşlarıyla ıslanmıştı.

Arabanın içinde, kollarını yana açmış çıplak bir adam yatıyordu; adamın başı araba sarsıldıkça zıplayıp tahtalara çarpıyor ve arabanın altından koyu, siyah kanlar akıyordu.

Çocuk, sarhoş gibi sallana sallana arabanın yanına gitti, adamın yüzüne baktı; kılıç darbeleriyle doğranmıştı bu yüz.

Mişka, sırttan dişleri, kemikten sıyrılmış, sarkan yanak etlerini ve kanla dolu göz çukurunda yüzen oyulmuş bir gözün üstündeki iri yeşil sineği gördü.

Adamın kim olduğunu hâlâ anlamamıştı ama, dehşetten tir tir titriyordu. Gözlerini adamın gövdesine doğru kaydırды ve kana bulanmış gemici gömleğinin mavi beyaz çizgilerini görünce, arkadan dizlerinin ardına vurmuşlar gibi, bükülüverdi bacakları; yerlerinden uğramış gözleriyle, ölünün katılaşmış yüzüne tekrar baktı, arabaya atladı.

«Baba, canım babacığım, kalk, Babacığım!» Arabadan aşağı yuvarlandı; kaçmaya çalıştı, ama dizlerinin bağı çözülmedi, verandanın merdivenine doğru emekleye emekleye gitti ve başını kumlara gömdü.

Dedesinin gözleri çukura kaçmıştı; başı durmadan sallanıyor, dudakları, hiç ses çıkarmaksızın durmadan bir şeyler mırıldanıyordu.

Oturduğu yerde, konuşmadan, uzun bir süre Mişka'nın başını okşadı; sonra karyolaya serilmiş gelinine bakarak fısıldadı:

«Gel, dışarı çıkalım, küçük torunum.»

Çocuğu elinden tuttu, verandaya çıkardı. Mişka misafir odasının önünden geçerken, gözlerini yumdu, ürperdi; o odada, masanın üstünde, sessiz ve ciddi, babası yatıyordu. Babasının kanlarını yıkamışlardı, ama Mişka, üstünde yeşil sinek olan kanlı gözü hâlâ görüyordu.

Dedesi kuyuya gitti, ipi çözmek için uzun boylu uğraştı. Sonra ahıra girdi, doru atı çıkardı, hayvanın dudaklarındaki köpüğü kolunun yeniyle sildi her nedense ve başlığı vurdu; bütün bu süre içinde de kulak kabartmıştı; köy bağırışlar, kahkahalarla inliyordu. Avlunun önünden, karanlıkta sigara-

larının ateşi parlayan iki atlı geçti ve konuşmaları Mişka'nın kulağına çaldı:

«Tahıl toplamayı öğrettik onlara! Öbür dünyada hatırlarlar şimdi nasıl tahıl toplanacağını halktan.»

Atların toynak sesleri uzaklaştı, kayboldu; dedesi, Mişkan'ın kulağına eğilerek fısıldadı:

«Ben ihtiyarım... Binemem ata... Seni bindireyim de, evlât, Tanrının yardımıyla Pronin köyüne git... Hangi yoldan gideceğini söylerim sana... Muzikayla bizim köyden geçen Kızıl birlik şimdi orda olsa gerek... Onlara bizim köye dönmelerini söyle; çete buraya geldi. Anladın mı?»

Mişka konuşmadan başını salladı. Dedesi onu atın sırtına oturttu, düşmesin diye bacaklarını iple eyere bağladı, atı yedeğine alarak harman yerinden, göletin yanından, haydutların koyduğu nöbetçinin yanından geçirip, bozkıra çıkardı.

«Bayırı çıkınca, tepeye doğru giden bir sel yatağı göreceksin; sağa sola sapmadan, sel yatağı boyunca sür atı. Doğru Pronin köyüne çıkarsın. Haydi bakayım, benim aslanım.»

Ihtiyar, Mişka'yı öptü, atın sağrısına eliyle hafifçe vurdu.

Ayıışığı vardı, gökyüzü açıktı. Doru at bir homurtu salıp, tırısı kalktı; sırtındaki yükü hafif bularak hızlandı. Mişka eyerin üstünde sarsıla sarsıla giderken, dizginleri çırpıyor, hayvanın boynuna şaplak atıyordu.

Yeşeren sık ekinler arasından, korkusuz bir bıldırcın parladı. Sel yatağının dibinde şırl şırl, ufak bir su akıyor, rüzgâr serin serin esiyordu.

Mişka kendini bozkırda yapayalnız bulunca, içine bir korku düştü; kollarını atın boynuna doladı, soğuktan titreyen ufaklık bir bohça gibi hayvana iyice yumuldu.

Sel yatağı bayır yukarı tırmandı, bayır ağaşı indi, tekrar bayır yukarı çıktı. Mişka başını geriye çevirip bakmaktan korkuyor, hiç bir şey düşünmemeye çalışarak, kendi kendine mırıldanıyordu. Sessizlik, kulaklarının içinde donuyor, Mişka yumduğu gözlerini açmıyordu.

Doru at başını silkeledi, aksırdı ve adımlarını hızlandırdı. Çocuk gözlerini birazcık araladı ve aşağıda, tepenin al-

tında donuk, sarı sarı ateşler gördü. Rüzgâr, kulaklarına bir köpek uluması getirdi.

Bir an için göğsünü ılık bir sevinç dalgası kapladı. Topuklarını atın karnına vurarak bağırdı:

«De...ehl»

Uluyan köpeğin sesi yaklaştıkça yaklaştı ve bir yeldeğirmenin gölgesi belli belirsiz ortaya çıktı.

Yeldeğirmeni tarafından biri, «Kim var orada?» diye bağırdı.

Mışka sesini çıkarmadan atını dehledi. Uyuyan köyün üstünde horoz sesleri duyulmaya başladı.

«Dur! Kimdir o? Dur, yoksa ateş ederim!»

Mışka korkarak dizgini çekti, ama yakındaki başka atların varlığını sezen hayvan, gemi azıya alıp, dörtlüye kalktı.

«Dur!»

Yeldeğirmeninden doğru silâhlar patladı. Dörtlüye giden atın toynak sesleri arasında, Mışka'nın haykırışı boğuldu. Hayvan bir inilti koyverdi, şahlandı ve sağ tarafına doğru yuvarlandı.

Mışka bir an için, sağ ayağında, dayanılmaz, korkunç bir acı duydu; sesi dudaklarında dondu kaldı. At, Mışka'nın ayağına gittikçe daha fazla veriyordu ağırlığını.

Atların toynak sesleri, Mışka'ya doğru yaklaşıyordu. İki asker, kılıçları şakırdatarak, dörtlüye ona doğru geliyorlardı; atlarından atlayıp, çocuğun üstüne eğildiler.

«Allahallah — Küçük bir çocukmuş bu yahu!»

«Öldürmedik ya onu?»

Birisi, elini Mışka'nın gömleğinden içeri, göğsüne soktu, adamın bütün kokan nefesi çocuğun yüzüne çarptı. Bir ses, memnun memnun konuştu:

«Sağ. Yalnız, görünüşe bakılırsa, ayağı atın altında kalıp ezilmiş.»

Mışka, kendinden geçerken, mırıldandı:

«Çete, köyümüze girdi. Babamı öldürdüler. İcra Komitesini yakıp kül ettiler, dedem de bana ata atlayıp buraya son hızla gelmemi söyledi.»

Kararan gözlerinin önünden ateş çemberleri geçiyordu... Babası kızıl bıyığını burarak ve gülerek geçti, ama gözünün üstünde kocaman bir yeşil sinek sallanıp duruyordu. Başını kızgın kızgın sallayarak dedesi, annesi, daha sonra da, geniş alınlı, ufak tefek, elini ileri doğru uzatan bir adam geçti. Adamın ileri uzattığı eli, dosdoğru onu, Mişka'yı gösteriyordu.

Mişka, boğulur gibi, incecik bir sesle, «Yoldaş Lenin!» diye bağırdı; zorla başını doğrulttu, iki elini birden ileri uzatarak gülümsedi.

1925

İNATÇI

İgnat bucak merkezinden güneş batarken döndü.

Avlu kapısının kanatlarını iterek açtı, eriye eriye küçül-müş kar birikintisini ayaklarıyla bastırdı, incecik, buzdan bir kürk giymiş atını yedekte avluya soktu, hayvanı arabadan çözmeden, koşa koşa çıktı basamakları. Sonra koridordaki buz tutmuş tahtaların gıcirtısı, keçe çizmelerdeki karları süpür-mek için çabuk çabuk vurulan süpürge'nin sesi duyuldu. Oca-ğın üstüne oturmuş, balta sapı yapmakta olan Pahomiç diz-lerindeki yongaları süpürüp küçük oğlu Gregor'a döndü :

«Grişa, git kışrağın koşumlarını çöz; ahıra ot koymuş-tum ben.»

İgnat, kapıyı ardına kadar açarak içeri girdi, oradakile-ri selâmladı, donmuş parmaklarıyla yamçısının başlarını çöz-mek için uzun boylu uğraştı. Bıyıklarından erimekte olan buz parçacıklarını sıyırdı, acıdan kaşlarını çattı ve sevincini gizlemeksizin gülümsedi.

«Kızıl Muhafızların bizim bölgeye doğru yürüdüklerine dair söylentiler duydum.»

Pahomiç bacaklarını ocağın kenarından sallandırdı, me-rakını belli etmemeye çalışarak sordu:

«Savaşacaklar mı, ne yapacaklar?»

«Çeşitli hikâyeler duydum. Yalnız, bucak merkezi huzur-suzluk içinde kaynıyor, bütün halk telâş içinde, komün bina-sında müthiş bir kalabalık toplanmıştı.»

«Toprak hakkında bir şey konuşulduğunu duydun mu?»

«Dediklerine göre bolşevikler ağaların topraklarına el koyuyorlarmış.»

«Ya-a-a!» diye homurdandı Pahomiç ve bir genç çevikliğiyle ocağın üstünden yere atladı.

Ocağın fırınında yemek pişirmekte olan yaşlı kadın, kaskıları tıkırdattı; çanaklara lâhana çorbası koyarken, onlara döndü:

«Yemeğe çağırın Grişa'yı.»

Dışarıda alaca karanlık çöktü. İnce ince kar atıştırıyor, sonra duruyordu, gökyüzünü maviye çalan kurşunî bir bulut kaplamıştı; karanlık bir geceydi. Pahomiç kaşığını bıraktı, işlemeli bir peçeteyle sakalını sildi ve sordu:

«Şu buharla çalışan değirmen hakkında bir şey duydun mu? Ne zaman çalıştırmaya başlayacaklarmış?»

«Çalışmaya başladı bile, tahılımızı götürebiliriz.»

«İyi, yemeğini bitir de samanlığa gidelim. Tahılı yeniden bir elekten geçirmemiz gerekecek, yarın da, eğer hava güzel olursa, öğütmeğe götürürüm ben. Yol nasıl: iyice basılmış mı karlar?»

«Yol hiç boş kalmıyor ki, gece gündüz arabalar geçiyor. Ama yine de, neyle gidersen git, berbat yol; kenardaki karlar beli aşıyor.»

2

Gregor babasını uğurlamak için avlu kapısından çıktı.

Pahomiç eldivenlerini giydi, sürücü yerine kuruldu.

«İneğe göz kulak ol Grişa. Memesi şişiyor, ha buzağıladı, ha buzağılayacak.»

«Olur baba; haydi güle güle.»

Kızağın ayakları, karın üstündeki yarı erimiş buzdan kabuğu çıtır çıtır ezdi. Pahomiç, kıldan örme dizginleri hafifçe salladı, yola serpilmiş küllerin yanından sürdü kızağı. Karların eridiği yerden sürse, kızağın ayakları saplanıp kalırdı. Atlar zorlanıyor, sırtlarını kamburlaştırarak asılıyor du kayışlara. Koşumların sağlam, hayvanların besili olmasına

rağmen, Pahomiç zaman zaman kızaktan yere atlamak zorunda kalıyor, homurdana homurdana yürüyordu; çuvalarla dolu kızıağın yükü çok ağırdı.

Tepeyi tırmandı, mola verip, atlara soluk aldirdı, sonra tekrar, uzun, açık adımlarla tırısı kalkan hayvanları bayır aşağı salıverdi. Çözölmeye başlayan donla, şurada burada karlar erimiş, yol korkunç çukurlarla dolmuş, derin, katı tekerlek izleri meydana çıkmıştı. Bahar başlarının ilk ılık havası. Toprak öğleyin yumuşamaya başladı.

Pahomiç tam ormanın kıyısından geçerken, karşıdan yıldırım gibi gelen bir troyka (1) çıktı. Ne var ki, karlar yolun iki yanına tepe gibi yığılmış, bir metreyi bulan yığıntılar arasında daracık bir yol kalmıştı; iki kızıağın bu daracık yolda birbirinin yanından geçmesi kesinlikle olanaksızdı.

«Bak şimdi başıma gelene; hay Allah! Du-u-ur!»

Pahomiç atlarını durdurdu, kızaktan indi, kasketini çıkardı. Rüzgâr, terlemiş kır saçlarını yaladı. Karşıdan gelen troykanın içinde Albay Boris Aleksandroviç Çornoyarov'u tanıdığı için çıkartmıştı eski kasketini. Arka arkaya sekiz yıl albayın toprağını kiralamıştı.

Troyka yaklaştı. Kızgın çingirakları hafif seslerle aralarında konuşuyordu. Pahomiç, yanlarındaki atların parça parça köpük saçtıklarını, ortadaki atın da ağır ağır sallandığını görüyordu. Sürücü, yerinde yarım doğrularak kırbacını salladı.

«Yana çek kızıağını ulan, kır saçlı kuzgun. Bütün yolu satın mı aldın?»

Troyka'nın sürücüsü yaklaştı, atlarını tam Pahomiç'in atlarının önünde durdurdu. İhtiyar adam, kısa gocuğunun altında bacakları birbirine dolaşarak koştu, kızıağın yanına vardı, yerlere kadar eğilerek selâmladı.

Kızıağın içindeki, kulaklarına kadar ayı postuna bürünmüş patlak gözlü adam, gözlerini hiç kırpmadan bakıyordu. Bıyıksız, morarmış, kırış kırış dudakları bükülmüştü.

«Niye çekilmiyorsun yoldan, alçak? Bolşevik özgürlüğü-

(1) Troyka: üç at koşulu araba veya kızak.

nu mü çekti canın yoksa? Eşitlik mi?»

«Ekselâns! Allah rızası için, kızığınızı benimkinin yanından dolaştırın; sizin kızak boş, benimkiyse çok yüklü. Eğer yoldan çıkacak olursam, bir daha mümkünü yok giremem.»

«Senin hatırın için atlarımı karda mı boğayım? Ah, seni domuz, seni! Subayların rütbesine saygı gösterip, yol vermeyi öğretirim ben sana.»

Bacaklarının üstündeki kilimi çekti attı, parmaksız yün eldivenlerini kanepeye fırlattı.

«Artiyom, ver şu kamçıyı bana.»

Albay kızaktan yere atladı, kamçıyı sallayıp, ihtiyarın iki kaşı arasına indirdi.

Pahomiç inliyerek sendeledi; ellerini yüzüne götürdü, parmaklarının arasından kan sızdı dışarıya.

«Al bakalım, haydut seni, al bir tane daha!»

Albay, ihtiyarın ak sakalına yapıştı, salyaları aka aka, kısık bir sesle böğürdü:

«O Kızıl Muhafız ruhunu söküp atacağım senin içinden. Albay Çornoyarov'u hiç unutamayacaksın bir daha, süprüntü seni!»

Bir dakika sonra, yol kenarında karların erimekte olan buzdan kabuğu üstünde, kumru mavisine çalan, yukarı doğru kalkmış bir falaka pırıl pırıl parlamaktaydı. Pahomiç'in atları var güçleriyle koşumlara asılıyordu; oku kırılan kızak devrilmiş, kalmıştı. Ama Pahomiç, durduğu yerde, uzaklaşan troykanın ardından gözlerini kırpmadan bakıyordu. Kızığın kuğu boynu biçimindeki arkası bir inişte gözden kaybolana kadar da bakacaktı.

Pahomiç'in ihtiyar karısı, pınardan doldurduğu iki kova suyla döndü.

Çırlıçılak kalmış söğütlere sürü sürü kargalar inip kalıyordu. Güneş, avlunun ötesinde, sırttaki kırmızı külâhlı yel-

değirmeninin iki kanadı arasından batıyor, akşam oluyordu. Arklardan, kulakları rahatsız eden bir homurtuyla akan su, söğüt çitleri sarsıyordu. Gökyüzü soluk bir vişne baharı rengindeydi.

Kadın avluya varınca, kapının önünde bir araba ve kuyrukları düğümlenip kısacık bağlanmış posta atlarını gördü; tavuklar, atların çamura bulanmış, ürperen bacakları arasında, buram buram tüten fişkılları gagalıyordu. Başında karakul kalpağı bulunan ince uzun bir adam, subay kaputunun eteklerini toplayarak tarantas'tan (1) yere atladı. Üşümüş yüzünü ihtiyar kadına çevirip baktı.

«Miş! Oğlum benim! Seni hiç beklemiyordum.»

İhtiyar kadın kovaları omuz sırtıyla birlikte yere fırlatıp, adamın boynuna sarıldı; pörsük dudakları adamın dudaklarına erişemedi, onun göğsünde kıvranarak, parlak düğmeleri, gri kumaşı öptü.

Kadının partial bulüzü inek pisliği kokuyordu. Adam onu azıcık itti, gülümsedi ve anasını ele güne karşı rezil etti; doğrusu, kim olsa böyle düşünürdü.

«Yol ortasında yakışık almıyor, anne. Atımı nereye çekeceğimizi göster de, sonra sandığımı odaya taşı. Avluya sok arabayı, duydun mu, arabacı?»

4

Bembeyaz, pırıl pırıl apoletleri olan bir asteğmen, Üstdağında özenle kırılıp düzeltilmiş kısa kısa tüyler. Bu, onun oğlu, öz evladı idi, ama Pahomiç, oğlu sanki bir yabancıymış gibi sıkılıyordu.

«Uzun süre kalmak üzere mi geldin eve, oğlum?»

Mihail pencerenin yanına oturmuş, iş yüzü görmediği anlaşılan beyaz parmaklariyle masanın üstünde trampet çalıyordu.

(1) Tarantas: hafif bir Rus arabası.

«Askerî ataman'ın verdiği özel bir görevle, Novoçerkask'dan geldim. Bir süre kalacağım tabii... Anne, masanın üstündeki şu sütü silsene, azıcık tertipli ol, canım. Bir iki ay kalacağım burada.»

İgnat avludan gelip, kirli çizmeleriyle döşemede izler bırakarak içeri girdi.

«Merhaba, kardeşim! Evine hoş geldin!»

«Selâmlarım.»

İgnat elini uzattı, kardeşini kucaklayacak oldu, ama her nasılsa, kucaklaşamadılar ve sadece parmaklarının uçları dokunacak biçimde, tatsız, soğuk bir tavırla tokalaştılar.

İgnat zoraki bir gülümsemeyle konuştu:

«Demek sen hâlâ apolet takıyorsun kardeşim; halbuki biz çoktan koparıp attık apoletleri.»

Mihail kaşlarını çatdı:

«Ben Kazaklık şerefimi satmadım daha.»

Sıkıntılı bir sessizlik oldu.

Mihail, çizmelerini çıkarmak için eğilirken sordu en sonunda:

«İşler nasıl gidiyor, bakalım?»

Pahomiç sedirden kalkıp, oğluna doğru seyirtti.

«Bırak ben çıkarayım, Mişa; ellerini kirleteceksin.» İhtiyar diz çöktü, çizmeleri dikkatle çıkarırken, oğlunun sorusuna cevap verdi:

«İdare ediyoruz işte; ekmeğimizi çıkarıyoruz. Bizim hayatımız malûm. Senin şehirdekilerden ne haber?»

«Kızıl Muhafız'ları sürüp atmak için Kazaklar'ı örgütlüyoruz.»

İgnat, gözlerini toprak zemine dikerek sordu:

«Peki, onları sürüp atmaya ne gerek var?»

Mihail çarpık çarpık gülümsedi.

«Bilmiyor musun? Bolşevikler bizim Kazak gelenek ve göreneklerini kaldırıp atmak, komün kurmak istiyorlar; komünde her şey ortaklaşa olacak, toprak da, kadınlar da...»

«Senin anlattığın, kocakarı masalı. Bolşevikler de bizim yolumuzdalar.»

«Sizin yolunuz neymiş bakalım?»

«Toprağı burjuva takımından alıp, halka veriyor onlar; işte bu, tuttukları yol.»

«Yoksa sen de bolşeviklerden yana mısın, İgnat?»

«Ya sen kimden yanasın?»

Mihail cevap vermedi. Oturduğu yerde, yüzünü buğulanmış pencereye döndürdü, gülümseyerek, cama birtakım şekiller çizdi.

5

Sel yatağının ötesinde, bodur meşelerin tepeleri ardından, Hetman şosesinin kenarında bir höyük yükselir.

Höyüğün tepesinde, yüzyıllar boyunca aşına aşına, süngerimsi gözeneklerle dolmuş, taştan yontulma bir kadın durur ve sabahları güneş, kadının yabani otlar bürümüş başının ardından vurur, sonra yükselir, puslu, tozdan örtünün içine işleyerek yakıcı ışınlarıyla, eniklerini yalayan bir dişi köpek gibi, bozkırı, bahçeleri, evlerin kiremitli damlarını harıl harıl yalamağa koyulur.

Şafak sökerken, Pahomiç öküzleriyle pulluğu şoseden tarlalara saptırdı. Yaşlılıktan dermanı kalmamış bacaklarıyla kırk dönüm toprağı adımladı, kamçısını öküzlerin sırtında şaklattı ve pulluğunun kulaklarıyla kara toprağı taramağa başladı.

Grişa bütün ağırlığını pulluğun saplarına vererek, toprağı diz boyu sürebiliyordu; halbuki Pahomiç, kadife gibi yumuşak karık boyunca ağır aksak yürüyor, kırbacını sallayıp, oğlunu seyrederek keyifleniyordu: delikanlı daha on dokuz yaşındaydı, ama herhangi bir Kazak'la boy ölçüşebilirdi.

Üç evlek toprak sürdüler, sonra biraz mola verdiler. Güneş yükseliyordu. Höyüğün toprağına çakılı taştan kadın, tarla sürenlere görmeyen gözlerle bakıyor ve güneş ışığı altında alev almış gibi gitgide kızarıyordu. Rüzgâr, şose boyunca un gibi tozları döndüre döndüre, sütun sütun havalandırıyordu.

Grişa bir dakika kadar gözlerini dikti, baştı; dörtnala bir atlı geliyordu.

«Baba, bu gelen bizim Mihail değil mi?»

«Ona benziyor...»

Mihail dörtnala geldi, atını arabanın yanında bıraktı, tarla sürenlere doğru, karıkların üstünde sendeleye tökezleye koştu. Onların yanına vardığında tıkanacak haldeydi. Çatlatılana kadar koşturulmuş at gibi, soluk soluğa kalmıştı.

«Kimin toprağını sürüyorsunuz siz?»

«Kendi toprağımızı.»

«Ama bu Albay Çornoyarov'un toprağı.»

Pahomiç sümkürdü, sümüğünü kanava gömleğine sildi ve kelimeleri tarta tarta, ağır ağır cevap verdi:

«Bir zamanlar onundu; ama şimdi oğlum, bizimdir, yani halkın.»

Yüzü kireç kesilen Mihail bağırdı:

«Baba! Kimin başı altından çıktığını biliyorum bunun. Grişa'yla İgnat seni kötü yola sürüklüyorlar. Başkasının malına el atmanın hesabını verirsın sonra.»

Pahomiç hırçın bir tavırla başını dikti.

«Burası artık bizim toprağımız. Kimsenin sekiz bin dönümden fazla toprağa sahip olamayacağına dair yasa var. İşte o kadar... Eşitlik var...»

«Başkasının toprağını sürmeye hakkın yok.»

«Ona da bütün bozkıra sahip çıkmak hakkını vermemişler ya. Biz hep bataklık araziyi ekmek zorunda kalırken o, bütün kara toprakların üstüne oturdu, üç yıldır da topraklar ekilemeden duruyor. Hak dediğin bu mu senin?»

«Vazgeç sürmekten baba, yoksa seni tutuklaması için ataman'a emir veririm.»

Pahomiç arkasını döndü, yüzü mosmor kesilip, başı sarsıla sarsıla haykırmaya başladı:

«Kendi hısım akrabaları sayesinde büyüdün de okudun. Ulan namussuz, köpoğlusu...»

Mihail yemyeşil kesilerek dişlerini gıcırdattı.

«Gösteririm ben sana, seni moruk...» Yumruklarını sıkarak babasının üstüne yürüdü, ama Grişa'nın bir küskü ka-

pıp, karıkların üstünden koca koca adımlarla koşarak geldiğini görünce, başını omuzları arasına çekti, arkasına bile bakmadan köyün yolunu tuttu.

6

Pahomiç'in evinin damı sazla kaplıydı. Avluyu çevreleyen çitin kazıkları, bir at iskeletinin kaburgaları gibi duruyordu.

Gregor, tarla sürmekten babasıyla birlikte döndü. İgnat, çalı çırpıyla ağılın çitini onarıyordu. Gregor'la babasının yanına geldi; elleri acı acı çürümüş yaprak kokuyordu.

«Hükûmetten çağırdılar bizi Gregor. Meydan yerinde köy toplantısı yapılacaktı.»

«Niye bu toplantı?»

«Seferberlik için, diyorlar. Kızıl Muhafızlar, Kalinov köyünü almışlar.»

Tahılların kurutulup yıkaıldığı harman yerlerinin ötesinde batan güneşin renkleri soldu, yavaş yavaş silindi. Bir güneş ışını geldi, harman yerine serili tahıl kapçıklarının üstüne vurdu; rüzgâr kapçıkları karıştırdı, güneş ışını söndü.

Grişa atını tımar edip, yulafını verdi. Verandada, dul İgnat, altı yaşındaki oğluyla uğraşıyordu. Grişa geçerken, İgnat onun içi gülen gözlerine bakarak fısıldadı:

«Hemen bu gece atımıza atlayıp, Kaloniv'a gitmeliyiz, yoksa burada silah altına alacaklar bizi.»

Grişa, koridordan bir buzağıyı çıkarmakta olan annesine döndü:

«İgnat'la benim çamaşırlarımı hazırlayıver anne, bir parça da gevrek hazırla bize.»

«Hangi cehenneme gideceksiniz?»

«Allah Bilir ülkesine.»

Köyün meydanında, insan sesleri gece geç vakitlere kadar bir uğultu halinde yükseldi durdu. Pahomiç toplantıdan

hava karardıktan sonra döndü. Grişa'nın yattığı samanlığın kapısı önünde durdu. Bir süre orada kaldı, sonra bitkin bir halde taş eşişe oturdu. Damarlarının içinden gönül bulandırıcı bir yorgunluk akıyor, yüreği zayıf vuruşlarla çırpınıyor, kulakları uzun uzun, çın çın çınıyordu. Yarı domuş bir su birikintisindeki ayın görüntüsüne arada sırada tükürük atarak epeyce oturdu ve düzenli, normal yaşayış tarzının hızla geçip gitmekte olduğunu, belki de bir daha dönmeyeceğini acı acı hissetti.

Don kıyısındaki sebze bahçelerinden birinde, köpekler gırtlaklarını yırtarcasına havlıyor, çayırdan bir bildircinin pır pır'ları düzenli aralıklarla, açık seçik duyuluyordu. Gece, bozkırın üzerine kanatlarını gerdi, avluları süt rengi bir pus bürüdü. Pahomiç hafifçe öksürdü, kapı gıcırdadı.

«Uyuyor musun, Grişa?»

Samanlıktan, sessizliğin ve uzun zaman yatmış tahılın kokusu geliyordu. Pahomiç içeriye girdi, el yordamıyla araya araya, oğlunun gocuğunu bulup elledi.

Grişa, uyuyor musun?»

«Hayır.»

İhtiyar, gocuğun eteğine oturdu. Grişa, babasının ellerinin hiç durmadan, hafif hafif titremekte olduğunu duydu. Pahomiç boğuk bir sesle konuştu:

«Sizinle birlikte gideceğim ben de... asker olarak... bol-şeviklere katılacağım.»

«Ne diyorsun, baba? Ya ev ne olacak? Üstelik, yaşlısın da...»

«Ey, ne çıkar yaşlıysam? Karargâhta hizmet edebilirim, daha da olmazsa, kığım eyer tutar... Eve Mihail baksın. Onunla yabancılık girdi aramıza... toprakla da... Ben karışmıyorum Mihail'e: Tanrı onun cezasını verir, ama bizim gidip, ekmeğimizi veren toprağı kurtarmamız gerekir.»

Hörozlar, çeşitli perdelerden ötemeye başladı. Don'un öbür yanında, eğri büğrü bir çit gibi duran ormanın ötesinde tan yeri ağarmaya başladı. Eriyen gölgeler, korka korka, sakına sakına çekiliyordu.

Pahomiç üç kat çıkardı, suvardı, çullarını inceden in-

ceye gözden geçirdi ve eyerledi hayvanları. Pahomiç'in yaşlı karısı hıçkırdı, avlu kapısı da onunla birlikte hıçkırdı; at toynakları bataak toprakta vıcık vıcık ses çıkardı.

İgnat, alçak sesle, «Yazlık yoldan gitmeliyiz, baba.» dedi, «şosedde birileriyle karşılaşabiliriz.»

Gökyüzü ağarıyordu. Otlar terliyor, ballı, soğuk çiğ taneleriyle örtülüyordu. Don'un ötesinden, limon sarısı, yuvarlak taneli kumların ötesinden şafak söküyordu.

7

Albay Çornoyarov'un hâki askeri ceketine sabit kalemle mini mini yıldızlar işlenmişti. Tombul yanaklarında mavi mavi damarlar göze çarpıyordu. Nazik, vırıltılı bariton sesi, köy toplantı salonunun örümcek ağlarıyla kaplı duvarlarına çarpıyordu. Konuşurken, şişman, pembe, kılsız parmaklarıyla son derece edepli ve ince hareketler yapıyordu.

Ne var ki, onun çevresini alan terli Kazaklar'ın soluğu sıcak sıcak yerli tütün ve ekşimtrak buğday ekmeği kokuyordu. Salyaları akan bir karış açılmış ağızlarıyla, frengiden kabuk bağlamış dudaklardan dökülen hışırtılı, vırıltılı bariton sesi hırsıyla, yutarcasına dinliyorlardı.

«Aziz hemşeriler. Sizler ezelden beri çar babamızın ve vatanımızın sağlam dayanaklarısınız. Şimdi bu büyük, bu kederli ülkede, bütün Rus halkı gözlerini size dikmiş bulunuyor. Rusya'yı pis bolşeviklerden kurtarın. Kendi malınızı, kendi karılarınızı, kendi kızlarınızı kurtarın. Vatan-daşlık görevinizi nasıl yerine getireceğinizi öğrenmek istiyorsanız, hemşeriniz Asteğmen Mihail Kramskov'u örnek alın: iki ağabeyiyle babasının bolşeviklere katıldığını bize ilk haber veren odur. Sessiz Don'un gerçek bir evlâdına yakışacak şekilde Don savunmasına ön ayak olan da yine odur.»

«Karar verildi:

«Köyümüz Kazaklarından Piyotr Pahomiç Kramskov ile

oğulları, İgnat ve Gregor, sessiz Don'un düşmanları safına geçtiklerinden, Kazaklık sıfatlarıyla toprak ve başka mülkiyet üzerindeki hakları kaldırıldı. Bu üç Kazak, yakalandıkları zaman, Vyeşenskaya Bucağı Askerî Mahkemesi'ne teslim edileceklerdir.»

8

Birlik atlarına yem vermek için bir ot tınazının yanında durdu. Köyden, harman yerlerinin çitlerinin ötesinden bir makineli tüfek sesi geliyordu .

Yanağı bir kurşunla delinmiş olan komiser, terden bembeyaz köpük içinde kalmış aygırını dörtmala sürerek, iki tekerlekli arabanın yanına geldi, yürek paralayıcı, hım hım bir sesle haykırdı:

«Mahvolduk. Bizi tepeleyecekler, kuşku yok.»

Kamçısını aygırının iki kulağı arasında indirdi, öksürüp, kara kara kan pıhtıları tüküren birlik komutanının kulağına hışırtılı bir sesle fısıldadı:

«Eğer Don'u aşamazsak, bizi tepeleyebilirler Kazaklar. Bizi doğru, kıyma yaparlar. Askerlerini topla da hücumla kaldır.»

Eskiden bir demir dökümhanesinin mühendisi olan komutan usturayla kazınmış başını, henüz hız alamamış bir değirmen çarkı gibi ağır ağır kaldırıp, piposunu ağzından çıkarmaksızın bağırdı:

«At başına!»

Komiser atını sürüp uzaklaştı, ama yirmi adım gitmeden dönüp, sordu:

«Ne dersin, bizi temizleyecekler mi?» Sonra da cevap beklemeden, dörtmala sürdü atını.

Kurşunlar, atların toynakları dibinden un gibi toz kaldırıyor, kuru otlara hışırtıyla dalıyordu. Bir kurşun, arabadan katranlı bir parça kopardı ve sekerek, makineli tüfekçiye buldu. Makineli tüfekçi, elinde tutmakta olduğu yağlı

ayak sargısını bıraktı, başını bir kuş gibi yana devirerek çömeldi, bir bacağına çizmesi, öteki bacağı çıplak, oracığa kıvrıldı ve öylece öldü. Rüzgâr, demiryolundan bir lokomotifin kısık düdük seslerini getiriyordu. Kenarı kaldırılmış vagonda, bir ağız yukarı çevrildi, bozkıra, ot tınazına, sağa sola koşuşup duran askerlere doğru tükürük yağdırdı. «Kornilov No. 8» zırhlı treni, bağlantıları şangırdayarak hareket etti. Ne var ki, kibirli ağzın saçtığı tükürükler, tınazın sağına düştü. Yi-ne bu ağız, geçen yıldan kalma, içi geçmiş karpuz dilimleriyle karışık, yağlı bir duman kustu.

Büyük ağırlığın altında paslı raylar bir süre gıcırdadı, traversler inledi, çatırdadı durdu; ama bozkırdaki tınazın yanında, Pahomiç'in, bacağı şarapnelle kırılmış gebe kısırağı ayağa kalkmak için uzun zaman debelendi; bir homurtu sallarak başını kaldırdı, toynaklarının altında, aşınmış nalları pırıldadı. Atın yuvarlandığı yerdeki kumlu toprak pespembe, köpük köpük kanları hırsıyla içiyordu.

Yüreği parça parça olan Pahomiç, acıyla fısıldadı:

«Cins bir kısraktı... Ah, bilseydim hiç getirmezdim hayvanı.»

Pahomiç'in yanından dörtünale geçen İgnat, «Bırak budalalığı, baba,» diye bağırdı. «Koş brıçkaya (1) atla; hücumla kalkacağız, görmüyor musun?»

İhtiyar, onun ardından kayıtsız bir tavırla baktı.

Bir makineli tüfek, keten havlu yırtılmışçasına öttü. Pahomiç acı acı tükürüğünü yutarak, bir cephane sandığının üstüne uzandı. Beri yanda, geçen yıldan kalma, diplerine kadar çürümüş otların burnu gıdıklayan kokusu, bahar yağmurlarıyla güneşin yumuşattığı, kekik ve pelinotları, koku suyla yüklü bozkır rüzgârlarının yumuşattığı topraktan buram buram tüten buğularla birlikte sürükleniyordu.

Ormanın boynuz boynuz, gök mavisi eteği bir serap içinde oynuyor, onun tepesinde, altın renkli tozdan bir örtü arasından süzülen bir çaylak titrek, çingiraklı sesiyle, makineli tüfeğe eşlik ediyordu.

(1) Brıçka: Östü açık bir Rus arabası.

«Üzme kendini baba. Kısarak dediğin bir mal alt tarafı.»

Grişa'nın dudakları sıcaktan çatlamış, gözleri, gecelerce uykusuz kalmaktan şişmişti. Koltuklarının altına iki kutu mermi sıkıştırdı ve kan ter içinde gülümseyerek tekrar yıldıırım gibi koştu, gitti.

Akşama doğru çekile çekile Don'a yaklaşmışlardı. Bir batarya, alaca karanlık çökene kadar, tepelerinde boza pişirdi; sırtta Kazak keşif kolları görünüp görünüp kayboldular. Gecenin bir ışıldağın küstah, sarı gözü, fundalar, çalılar arasında atların bağlandığı kazıkları ve çadırları taradı. Bir saniye kadar çadırları ölü ışığı altında tuttu, sonra geçti, gitti.

Safakla birlikte tepeden aşağı fundalığa doğru dalga dalga, saf saf hücum başladı. Fundalıktan dikkatle nişan alınarak açılan, aralıklı salvolarla cevap verildi. Öğleyin, birlik komutanı, piposunu çizmesinin tabanına vurarak temizledi ve kasvetli, kayıtsız bakışlarını bütün askerlerinin üzerinde dolaştırdı.

«Onları geride tutamıyacağız, yoldaşlar. Irmağı yüzerek geçin; karşı kıyıda, on bir kilometre içerde Gromov köyü var. Bizimkiler orada...» diye bitirdi sözünü bezgin bezgin.

Grişa atının eyerini alırken babasına bağırdı:.

«Neyin var senin?»

«Saçma sapan iş bul!» Sert bir tavırla cevap verdi Pahomiç; bir yandan da çene adaleleri atıyordu. «Sen yüz karşıya, Grişa. Atın başlığını çıkar. Bana gelince... ben yüzemeyecek kadar yaşıyım...»

«Allahasımarladık, baba.»

«Tanrı yardımcın olsun, evlâdım.»

«Hadi, yürü bakalım, dazlak. Ne, yoksa korkuyor musun?»

Grişa beline kadar suya girdi, sonra su göğsüne yükseldi ve biraz sonra da kışlarını çatmış Grişa'nın başıyla, atının kulak uçlarından başka bir yanı görünmez oldu kurşunı suyun üstünde.

Pahomiç, çengeli andıran parmağıyla namluya mermiyi sürdü, koşan askerleri nişangâh hattına soktu, sonra, sonuncu

boş mermi kovanını da atarak ellerini kaldırdı.

«Hapı yuttuk, İgnat.»

İgnat, çok yakın mesafeden bir atın burnuna ateş etti, bacaklarını açarak yere oturdu, dalgaların yaladığı nemli çakıllara bir tükürük attı ve hâkı gömleğini yakasından tâ beline kadar yırttı.

9

Kahvaltıda, oturmuş, sapsarı bıyıklarını keyifli keyifli buruyordu.

«Anne, bolşevizmin kökünü kazımakta olduğum için beni bölük komutanı yaptılar. Ben hiç oyuna gelmem; gözünü kırpanı çekerim duvarın dibine.»

Kadın içini çekti.

«Ya bizimkiler, Mişa? Ya onlar gelirse...»

«Anne, bir subay ve sessiz Don'un gerçek evladı olarak, aile bağlarını umursamamam gerek. Hattâ babamı, ağabeylerimi bile düşünemem... Benim için hepsi bir, onları da askeri mahkemeye veririm.»

«Benim evlâdım! Küçük Mişa'm benim! Ya ben ne olacağım? Hepinizi aynı memeden emzirdim, hepiniz için de aynı derecede üzülüyorum.»

«Üzölmene gerek yok.» Gözlerini sert sert, İgnat'ın küçük oğluna çevirdi. «Hem şu piçi, komünistin fırlamasını çek gözümün önünden, yoksa kafasını koparacağım. Pöh, bir kurt yavrusu gibi bakıyor bana be. Büyüdüğü vakit babası gibi bolşevik olacak, yılan.»

10

Don'un kıyısındaki meyva bahçesinde sel sularının ve kabaran tomurcukların kokuları duyuluyordu. Tepeli dalgalar

yaban ördeklerini sallayarak, meyva bahçesinin çitini yalıyor, süzüle süzüle geri çekiliyordu.

Pahomiç'in yaşı karısı patates ekiyordu; her yanı sızlayarak, karıklar arasında gidip geliyordu. Eğildiği zaman başına kan hücum etti, başı döndü, gönlü bulandı. Bir an kıpırdamadan durdu, sonra yere oturdu. Ellerin üstünde ağ gibi birbirine dolanan kara kara damarlara sessizce baktı. Dudakları ses çıkarmadan kıpırdadı.

Çitin öbür yanında İgnat'ın oğlu kumlarla oynuyordu.

«Nine!»

«Ne var evlâdım?»

«Bak nine, su ne getirdi.»

«Ne getirdi, canım?»

İhtiyar kadın toparlandı, beli acele etmeksizin toprağa sapladı, çitin gıcırtılı kapısını açtı. Sığıltı bir at leşi ya-
tıyor, ıslak tüyleri parlıyordu; hayvanın toynakları yere doğru kıvrıktı. Karnı tam ortasından yarılmıştı ve rüzgâr atın kar-
nından pis bir koku getiriyordu.

Atın boynuna bir erkek cesedinin kolları sımsıkı sarılmış-
tı; yular sapı adamın sol bileğine dolanmıştı; başı geriye sarkmış, saçları yüzüne düşmüştü. Balıkların yediği dudak-
lara, açıkta sırttan iki sıra ölü dişe baktı kadın. Sonra yere yuvarlandı...

Kır saçları gözlerinin üstünden sarkarak, emekleye emek-
leye suyun kenarına kadar geldi, cesedin siyah saçlı başını
elleri arasına aldı ve inledi:

«Gri-şa! Yavrum benim!»

186 No.lu emrin özüdür;

«Bölük komutanı Mihail Kramskov, Yukarı Don Bölge-
si'nde bolşevizmin kökünü kazımak için gösterdiği fedakârca
ve gayretli çalışmalarından ötürü teğmen rütbesine yükselti-
lerek, N-Askeri Mahkemesi muhafız Komutanlığına atanmış-
tır.»

Kuzey Cephesi Komutanı

Tuğgeneral İvanov

Yaver : (İmza okunmuyor)

Yol sıcaktan kavruluyor. Atlı muhafızlar ve yaya giden iki adam. Ayaklarında irinlenmiş yaralar... Çamaşırları, üstünde kuruyan kanla katılmış. Geçtikleri köyler, sokaklar boyunca, halkın işkencesine uğruyor, sağdan soldan darbeler iniyor. Don'un kıraç tepelerinin mavimtrak sırtları kalabalık bir koyun sürüsünü andırıyor.

Pahomiç eğilerek yerden bir demet yeşermiş buğday kopardı: dudakları güçlkle kıpırdadı:

«Düşünebiliyor musun, İgnat? Bizim toprağımız bu. Grişa'yla beraber ben sürdüm bu toprağı...»

Arkalarına kıvrılarak inen kamçının ışığı.

«Konuşmak yok!»

Başları önlerinde, konuşmadan girdiler köye. Ayakları kurşun gibi. Çiti geçtiler, saz damlı evi geçtiler. Pahomiç, hayırsız otların bir duvar gibi sardığı avluya baktı, yüreğinin düzensiz atışlarla sıkıştırdığı göğsünü ovaladı.

«Baba! Bak, annem harman yerinde.»

«Bizi görmedi.»

Arkalarından :

«Kesin konuşmayı ulan, pisler!»

Meydan yerini kuşotları bürümüş; kıvrım kıvrım. Köy hükûmet binası... Verandanın altında bir kalabalık toplanmış.

«Merhaba, Pahomiç! Toprağını geri almak için gittiğini sanmışım ben, ne dersin?»

«Üç metre bir toprak kazandı ama... mezarlıkta.»

«Kart köpek görür gününü.»

Pahomiç, turnağı kaplumbağa kabuğu gibi şişmiş bir parmağını kaldırdı, zorlukla boğulurcasına soluyarak konuştu:

«Haydi oradan, dalkavuklar sürüsü, siz de. Biz ölsek de, iyilik yere düşse de sizi unutmayacaklar yine; hak yolunda değilsiniz sizler.»

Pahomiç'in komşusu Anisim Makeyev, kızıl sakalla-

rının arasından dişlerini göstererek yan yan yaklaştı ona ve kendini kaybedip Pahomiç'in kafasına vurdu.

Kalabalığın gerilerinden, «Vurun şunlara!» diye bağırdı biri.

İnsan dalgası, yabancı hayvanlar gibi kükreyerek, kırmızı tepeli kalpakları gidip gelerek, iki adamın çevresinde sıkıştı, sıkıştı, çılgın bir göz gibi kapandı. Hızlı ayak patırdıları arasında, indirilen darbelerin sesleri boş boş yankılanıyordu. Ama Mikişar bir atmaca gibi verandadan aşağı atıldı, dalgalanan kalabalığı bir kama gibi yarı, ikiye ayırdı. Partal gömleği içinde, yüzü bembeyaz kesilmiş bir halde, dudakları titreyerek haykırdı kalabalığa:

«Kardeşler! Cephe adamları! Cinayet işlenmesine izin vermeyin!» Kılıcını kınundan sıyırdı, bir yelpaze gibi başının üzerinde çevirdi parlak çeliği. «Bu pis herifler cepheye dövüşmedi ki, ne diye burada öldürülsünler?»

«Döv onu, Mikişar! Kendini bolşeviklere sattı.»

Mikişar'la cepheden köye izinli gelmiş sekiz asker, Pahomiç'le İgnat'ın önüne sıralanıp, kalabalığı yaklaştırmadılar onlara.

İhtiyarlar bir süre daha bağıra çağıra dikildiler orada, sonra birer ikişer meydan yerinden ayrıldılar. Alaca karanlık çöktü.

«Sizin fikrinizi de almak isterdim, teğmen; karar size aittir zira. Tabii, kurşuna dizmemiz gerek onları, ama ne olursa biri babanız, öbürü de ağabeyinizdir... Acaba ceza birliği atamanına onlar için şefaatte bulunmak ister miydiniz?»

«Ben, ekselâns, sadık ve dürüst bir asker olarak hizmet ettim, çara ve yüce Don Ordusuna; yine bu şekilde hizmet edeceğim bundan sonra da...»

Albay, trajik bir jestle konuştu:

«Teğmen, yüce bir ruhunuz, kahraman bir yüreğiniz

var. Çara ve ulusunuza hizmet yolunda gösterdiğiniz fedakârlıktan ötürü, sizi Rus geleneğine göre öpmeme izin verimiz.»

Üç kere tekrarlanan şapırtılı bir öpüş, sonra sessizlik.

«Ne dersiniz, sayın teğmenim? Onları kurşuna dizersek, yoksul Kazak tabakaları arasında kızgınlığa yol açmaz mıyız?»

Teğmen Mihail Kramskov bir süre ağzını açmadı; sonra, başını kaldırmaksızın, boğuk bir sesle konuştu:

«Muhafızlar arasında güvenilir adamlarımız var... Tutsakları, bunların koruması altında Novoçerkask'a, zindana yollarız. Bizim adamlar geveze değildir. Eh, tutsaklar da bazen kaçarlar...»

«Anlıyorum, teğmenim. Yüzbaşı rütbesine mutlaka kavuşacaksınız. İzin verin de elinizi sıkayım.»

12

Savaş tutsaklarının toplandığı sundurma, bir örümcek ağı gibi dikenli tellerle çevrilmişti. Suratı şişmiş, dökme demir rengini almış olan Pahomiç'le İgnat da bu tellerin içindeydi; sokak tarafında, başında babasının kasketi olduğu halde İgnat'ın oğlu ile Pahomiç'in elleri kaskatı kesilmiş yaşlı karısı durmuşlar, özlem dolu gözlerini dikenli tellere çevirmiş bakıyorlardı; Pahomiç'in karısı gözlerini kırptırıyor, ağzı çarpılıyor ama gözlerinden yaş akıymıyordu; ağlaya ağlaya artık dökecek yaş kalmamıştı gözlerinde.

Pahomiç, yarılmış dilini güçlkle oynattı:

«Lukiç'e rica et de, buğdayı kaldırsın; karşılığını ödersin ona; bir yaşındaki danayı ver.»

Dudaklarını ısırды, kuru kuru öksürdü .

«Bizim için üzölme, kadın. Biz günümüzü doldurduk. Nasıl olsa hepimizin gideceği yer orası. Sonra bizim için cenaze duasını okursun. Hem sakın unutma: yazarken, «Kızıl Muhafız Piyotr» diye yazma, dosdoğru yaz: Kurşuna di-

zilen Piyotr, İgnat ve Gregor adlı askerler. Yoksa papaz bizi kabul etmez... Hadi artık, güle güle koca kadını. Sen dayan, torunumuza bak. Eğer seni gücendirdiysem de beni affet...»

İgnat oğlunu kollarına aldı: muhafız, görmemiş gibi, başını çevirdi. İgnat titreyen parmaklarıyla, ayırık otlarının arasından bir tane yeldeğirmeni otu kopardı oğluna.

«Baba, alnında niye kan var?»

«Başımı çarptım, evlâdım.»

«Peki sundurmadan çıktığında, asker neden tüfeğiyle vurdu sana?»

«Tuhaf çocuksun! Mahsus yaptı, şaka olsun diye.»

Sustular. Kopardığı otun yaprakları İgnat'ın tırnakları arasında cıtır cıtır etti .

«Hadi eve gidelim, baba. Bana orda bir yeldeğirmeni yaparsın.»

«Sen ninenle git eve, yavrum.» İgnat'ın dudakları biraz titredi, sonra kıvrıldı. «Ben arkadan gelirim.»

İgnat, etrafı kapalı avluda, bağlanmış bir kurt gibi, tüfek dipçigiyle yaralanmış bacağına sürüyerek, iri adımlarla dolaşıyordu; sıska, küçük gövdeyi göğsüne bastırıyor, bastırıyordu...

«Baba, gözlerin neden yaşlı öyle?»

İgnat susuyordu.

Akşamın gölgeleri koyulaştı. Sis, çayırlardan, ırmak kıyısındaki bataklıktan, akça ağaç korusundan sürüne sürüne bostanlara tırmandı, gümüşü çiyden bir tabaka gibi indi. Otları nemli, üşümüş toprağa bastırdı.

Küçük bir küme halinde sundurmadan çıktılar. Karakul kalpak giymiş, teğmen apoletleri bulunan ince, uzun subay, evde çekilmiş votka kokan nefesini üfleyerek, alçak sesle talimat verdi:

«Fazla uzaklaştırmayın onları. Köyün dışına çıkar çıkmaz, hemen fundalığın orada.»

Sıkıntılı sessizlikte, boğuk adım sesleri ve mekanizmaların şakırtısı yankılandı.

Yıldızsız, kurtların sevdiği bir geceydi. Don'un ötesinde

bozkur, leylâk rengi gölgeler içinde kaybolmuştu. Sırtta, gür buğday başaklarının ötesinde, bahar sellerinin yıkadığı bir sel yatağının içinde, uzun zaman önce dökülmüş çürük yaprakların baş döndürücü kokuları altında bir dişi kurt ağlamaklı sesler çıkarıyordu; kurt, doğum sancıları çeken bir kadın gibi inledi, inledi; altında, kendi kanıyla ıslanmış kumları dişledi ve sırsıklam eniğini yalamaya başlarken, yuvasının yakınlarındaki fundalıktan gelen iki el boğuk silah sesi ve insan çığlıklarını duyarak kulaklarını dikti.

Kulaklarını telâşla kabarttı ve kısa, iniltili çığlığa cevap olarak, boğuk sesiyle, kısa kısa uludu.

1925.

YOL VE YÖN

Birinci Bölüm

1

Hetman şosesi, Don boyunca bozkırı aşarak denize iner. Kumlu Don havzası, bir serabı andıran yeşil, bodur çayırlarıyla, arada sırada beyaz ısıltılar halinde göze çarpan adsız gölleriyle, şosenin solunda kalır; sağında somurtkan, çatık kaşlı tepeler, onların ötesinde, Hetman şosesinin dumanlı kıvrımları ardında, nöbet tutan alçak höyüklerin ötesinde mini mini ırmaklar, koca bozkır, ufak Kazak köyleri, bucak merkezleri ve püskül otlarından, kurşunî, diken diken bir deniz vardır.

O yıl güz erken geldi, bozkır çıplak kaldı ve bitkileri yakan don yer yer ısıldamaya başladı.

Bir sabah Piyotr'un babası yünleri ayırırken, oğluna döndü:

«Ey, oğlum, istediğimizden de fazla iş çıkacak bize! Havalarda dona çekti. Kazak kadınları yünleri tarıyorlar, bizim de kollarımızı sıvamamız gerek, yoksa sıkışırız, canımız çıkar çalışmaktan.»

Baba başını kaldırdı, feri kaçmış gri gözlerini kısarak gülümsedi; fırça gibi kısa ve sert, kırçıl sakallı yanaklarında yukarıdan aşağı doğru inen derin çizgiler vardı.

Piyotr masanın başına oturmuş, elindeki ufak bir tahta parçasını yontuyordu; babasının gülümseyişinin solduğunu gördü, ama bir şey demedi. Kulübenin içinde sıcaktan zor nefes alınıyordu; tavandan düzenli aralıklarla su damlıyor, sinek tersiyle dolu, mikadan pencerenin üstünde sinekler geziniyordu. Pencereden, kırağı düşmüş çit, söğüt ağaçları ve kuyunun çıkışı, ya gökkuşağı renkleri içinde ya da küf yeşiline boyanmış gibi görünüyordu. Piyotr çabucak dışarıya bir göz attı, bakışlarını babasının çıplak, kambur sırtına çevirdi, dudaklarını kıpırdatarak omurlarını saydı ve kürek kemikleri inip çıktıkça omuzlar arasında kırıksırıksı olan pörsümüş derisini seyretmeye koyuldu. Boğum boğum parmaklar, yündeki ufak çalı çırpı parçalarını, samanları alışkanlıktan gelen bir ustalıklı ayıklıyor, saçları taraz taraz olmuş baş ve başın duvardaki gölgesi, parmakların hareketlerine uygun bir tempo ile sallanıyordu. Buhardan geçirilmiş koyun yapağısı, ağır, ekşi ekşi kokuyordu. Piyotr'un alnı boncuk boncuk terliyordu, ıslak saçları gözlerinin üstüne düşmüştü. Avucuyla alnını sildi, elindeki tahta parçasını pencerenin pervazına bıraktı.

«Öğle molasını versek artık, baba. Baksana güneş nereye yükseldi: yemek vakti geldi nerdeyse.»

«Öğle molası mı? Dur azıcık. Hay Allah, ne kadar da diken var bu yapağıda! Bir saattir ayıklaya ayıklıya bitiremedim.»

Piyotr masanın üstünden yere indi, ocağa baktı. Ateşin kızılığı, Piyotr'un terli yanaklarına vurdu.

«Lâhana çorbasını getireceğim, baba. Çok acıktım; karnım zil çalıyor.»

«Eh, hadi bakalım öyleyse; işimizi sonra bitiririz.»

Gömlüklerini giymeden sofraya oturdular. Yağlı sebzenin tadına vara vara, çorbalarını yavaş yavaş yudumladılar.

Piyotr babasına baktı, esneyerek konuştu:

«Hastalık çekmiş gibi sıskalaştın. Sanki sen ekmeği yemiyorsun da, ekmeği seni yiyor.»

Babası gülümsedi, çene kemikleri yukarı aşağı oynadı.

«Tuhafsın. Kendini babanla karşılaştırıyorsun. Kutsal Bâkire Günü'nde elli yedi yaşuma basacağım, sen ise on yedi yaşında bile yoksun daha. Beni yiyen ihtiyarlıktır, hastalık filân değil.» İçini çekti. «Annen ölmeyeydi de göreydi seni...»

Bir süre konuşmadan durdular, sineklerin vızıltısını dinlediler. Avluda bir köpek deli gibi havlamaya başladı. Pencerenin dibinde ayak sesleri duyuldu. Hızla açılan kapı, yapağı yığınının çarptı. Çamurlara bulanmış kulübeye, Nalbant Sidor girdi. Kasketini çıkarmadan, ayağının dibine bir tükürük attı.

«Amma da köpeğiniz varmış be. Namussuz hayvan öyle her yerini dişlemiyor insanın, ille de bacaklara saldırıyor.»

«Keçe çizmelerin için geldiğini anlıyor, çizmeler hazır olmadığı için seni durdurmaya çalışıyor.»

«Keçe çizmelerim için gelmedim ben.»

«Eh, madem öyle, geç şöyle, şu fıçıya otur konuk gibi.»

«Ben size konuk geleyim de, beni bu yaşında ıslak fıçıya oturt sen. Piyotr, evlâdım, sakın sen de baban gibi korkunç bir adam olma böyle.»

Sidor, ufak, çalı gibi sakalının arasından kıs kıs gülerek, kapının dibine çömeldi, uyuşmuş parmaklarıyla bir sigara sarana kadar uzun boylu uğraştı. Dudaklarını şaplâtarak sigarasından nefes çekerken havlar gibi konuştu:

«Kulağına bir şey çalınmadı mı hiç. Foma baba?»

Bir çuvala yapağı doldurmakta olan Piyotr'un babası başını hayır anlamında sallayarak gülümsedi. Ama Sidor'un gözlerinde sevinç pırıltıları görerek meraklandı.

Sigara dumanları arasında, Sidor'un yüzü aydınlandı, tavşan dudaklarını andıran dudakları bir gülümseyişle kıvrıl-

dı, sapsarı kaşlarının altında, sevinçle, heyecanla kıpırdadı gözleri.

«Kızılar bastırıyor; Don'un öbür kıyasına yaklaşıyorlar. Bizim köyde geri çekilmekten söz ediyorlar. Bu sabah, şafak vakti dükkânımda ocağın başında çalışıyordum, sokaktan dörtnala atlıların geçtiğini duydum. Çıkıp baktım; benim dükkânıma geldiler. «Nalbant burada mı?» diye sordular. «Buradayım.» diye cevap verdim. Dört ayağını da nalla şu kısırağın, ama sakatlarsan hayvanı, kırbaçlarım seni, ha.» Her zamanki gibi kömürden kapkara kesilmişim ben. Apoletlerinden herifin albay olduğunu anladım, yanındaki de yaveriydi. «Afedersin, ekselâns,» dedim. «Ben işimi gayet iyi biliyorum.» Kısırağın ön ayaklarını nallarken, bir yandan çekici sallıyordum, ama bir yandan da kulak kabartıyordum. Sonunda anladım ki, bunların davaları bir metelik etmez.»

Sigarasını atıp, ayağıyla ezdi.

«Eh, şimdilik hoşça kalın. Hürriyetimize kavuştuğumuz zaman çene çalmak için yine uğrarım.»

Kapı çarparak kapandı, çizmecinin kulübesinin terleyen duvarlarındaki buğular dalgalandı. İhtiyar, uzun bir süre sessiz oturdu; sonra ellerini ovuşturarak Piyotr'un yanına gitti.

«Ey, Piyotr, evlâdım, demek bu günleri de görecekmışiz. Kazaklar bundan sonra ezemeyecekler bizi.»

«Korkarım ki, Sidor'un dedikleri martaval, baba. Yok falan yaklaşıyor, yok filan yaklaşıyor diye durmadan haberler getirir, ama yaklaştıklarına dair hiç bir koku çıkmadı şimdiye kadar.»

«Hele bekle, koku çıkacak, hem de öyle kuvvetli çıkacak ki, Kazaklar'ın burunlarının direği kırılacak.»

İhtiyar, fırlak kemikli yumruğunu sıktı, elmacık kemiklerinin üstündeki gergin dersinin altında hafif bir pembelik belirdi.

«Biz, oğlum, çocukluğumuzdan beri zenginler için çalıştık. Onlar hep başkalarının kurduğu evlerde oturdular, başkalarının alın teriyle yapılan ekmeği yediler, ama şimdi yol göründü onlara.»

Bir öksürük nöbeti geldi, boğulur gibi, sarsıla sarsıla öksürmeye başladı. Konuşmadan, bir elini salladı, bir elini de göğsüne bastırarak dertop oldu, köşedeki teknenin yanında uzun bir süre o durumda kaldı. Sonra dudaklarına bulaşan pembe renkli salyaları önlüğüyle sildi ve gülümsedi.

«Aynı anda iki yolda yürüyemezsin, evlâdım. Bize kala kala sadece bir yol kalıyor, o yolda da ölene kadar, hiç dönmeden yürü. Bizler işçi doğduk, hallacız biz, onun için de işçi hükümetini desteklemeliyiz.» Yün atan yayın kirişi ihtiyarın parmakları arasında ötmeye, titreyerek zıngırdamaya başladı. Güneş, ufak pencereden içeriye bir göz attı, sonra telaşa çekilerek, batıya doğru devrildi.

2

Ertesi gün bir subay, ve onunla birlikte bucak hükümet binasında nöbetçi duran çilli suratlı bir Kazak uğradı. Tombul suratlı genç asteğmen kırbacını yeni getirilenlere vurarak sordu:

«Foma Kremniyev sen misin?»

«Evet.»

«Bucak atamanı ve levazım dairesi müdürünün emriyle, elindeki bütün keçe çizmeleri almak zorundayım. Nerede duruyor çizmeler?»

«Ekselâns, oğlumla birlikte bütün bir yıl çalıştık. Eğer çizmeleri alırsanız açlıktan ölüürüz.»

«Orası beni ilgilendirmez. Keçe çizmelere el koymak zorundayım. Cephedeki Kazaklarımız yalınayak dolaşıyor. Sana soruyorum; nerede duruyor çizmeler?»

«Asteğmen! Bu çizmelere alın teri değil kanımızı dök-tük, vallahi. Günlük ekmeğimizi bunlarla kazanıyoruz biz.»

Asteğmenin sivilceli suratında hain hain, salyangoz gibi bir tebessüm dolaştı. Bıyığının altında altın dişleri pırıldadı.

«Duyduğuma göre bolşevikmişsin sen, öyle mi? Madem

öyle, ne üzülyyorsun? Kızılar geldikleri zaman çizmelerinin parasını verirler sana.»

Asteğmen sigarasını tüttüre tüttüre, mahmuzlarını şakırdatarak köşeye doğru gitti, kırbacının ucuyla, çadır bezinden yapılmış bir örtüyü kaldırdı.

«Hah, aradığımız çizmeler burada işte; tam bizim istediğimiz gibi. Şustrov, al çizmeleri, dışarıya taşı, araba neredeyse gelir.»

Baba ile oğul, omuz omuza verip, köşede yığılı çizmelerin önüne geçtiler, bedenlerini siper ettiler çizmelere.

Asteğmen öfkesinden mosmor kesildi; ağzından ılık ılık salyalar saçarak, ama yine de bir dereceye kadar kendine hâkim olarak, boğuk bir sesle bağırdı:

«Yarın yakandan sürüklene sürüklene askerî mahkemeye götürüldüğün zaman seninle başka türlü konuşurum ama, kart köpek seni.»

İhtiyar hallacı öteye itti, düzlenmiş, biçim verilmiş, kurutulmuş keçe çizmeleri ayağıyla kapıya doğru çekti. Köşedeki çizmeler çifter çifter eksilmeye başladı. İhtiyar dilini tutuyordu, ama Kazak ocağın yanında duran kendi eski çizmelerini de almaya kalkışınca, herifin üzerine yürüdü ve kendisinden umulmayan bir güçle, Kazağı ocağın duvarına yasladı. Kazak öne doğru bir hamle yapınca, ihtiyarın eski gömleği yakasından kolayca yırtılıverdi; ondan sonra da Kazak elindeki keçe çizmeleri hallacın suratına indirdi.

Piyotr bir çığlık atarak, babasına yardıma koştu, ama daha babasının yanına varmadan kafasına tabanca kabzası ile müthiş bir darbe yedi; kollarını yana açarak yere yıkıldı.

Asteğmen, kan çanağına dönmüş budala gözlerini belerterek ihtiyara çevirdi ve adamın suratına çın çın öten bir tokat aşketti.

«Çek kılıcını, kes bu herifi, Şustrov! Hesabını ben veririm. Haydi, döv, gebert onu, Allahın belası!»

Kazak, sol elindeki keçe çizmeleri bırakmadan, sağ elini kılıcına attı. İhtiyar, dizüstü çöküp, başını eğdi; kahverengi, pörsümüş sırtında kürek kemikleri inip inip çıkıyordu. Kazak, yere kadar eğilmiş ak başa baktı, ihtiyarın buruşuk de-

risine, altından kaburgaları görünen derisine baktı, geri çekildi; gözlerini subaya çevirdi, sonra döndü ve kulübeden çıktı.

Asteğmen deli gibi küfürler savurarak, boğuk boğuk sövüp sayarak kırbaçladı ihtiyar işçiyi. Kırbaç darbeleri ihtiyarın sırtında güm güm öttükçe, et morararak kabardı, deri yarıldı, yol yol kan fışkırmaya ve ağzından tek inilti çıkmayan hallacın kana bulanmış başı aşağı, daha aşağı, toprak zemine doğru inmeye başladı.

Piyotr kendine gelip de sendeleyerek ayağa kalktığı anda kulübede kimse yoktu. Soğuk rüzgâr, sararmış kavak yapraklarını, ardına kadar açık duran kapıdan içeriye sürüklüyor, döndüre döndüre toz kaldırıyordu; komşunun kancığı eşikte durmuş, minimini bir kan gölcüğünden arta kalan son pıhtıları hırslı hırslı yalıyordu.

3

Büyük şose dosdoğru bucak merkezine gider.

Civardaki küçük köylerle, Taurid'lerin (*) obalarından ve öteki köylerden gelen yollar çayırdaki, yol kenarındaki bir adak yeri önünde birleşir. Kazak alayları, yük arabaları, ceza birlikleri bucak merkezinden kuzey cephesine doğru yola çıkmışlardı. Meydan yeri her zaman kalabalık olurdu. Hükümet binasının önünde, köpük içindeki atlar, çit kazıklarını kemiriyordu. Bucak tavlaları, İkinci Don Kolordusu'nun le-

(*) Tauridler: Don bölgesindeki Ukraynalılara verilen addır; bunların ataları, İkinci Katerina'nın emriyle, Kırım (Tauria) civarındaki bölgelerden, güneyden getirilip, buraya yerleştirilmişlerdir.

vazım ve topçu ambarları olarak kullanılıyordu.

Nöbetçiler, bozulmuş konserveleri şişman domuzlara yediriyorlardı. Meydan defne yaprağı ve dezenfektan madde kokuyordu. Alelacele, paslı dikenli tellerden engelle çevrilen cezaevi de meydan yerindeydi. Avlu kapısının dışında bir nöbetçi, devrilmiş bir seyyar mutfak, bir de telefon kulübesi duruyordu.

Güz rüzgârı köyün içinde, toprağı basılmış dar yollar boyunca esiyor, çitleri aşılıyor, altın tozu rengindeki yabancı elma yapraklarını dağıtıp, sundurmaların saçakları altındaki yabancı otları karıştırıyordu.

Piyotr cezaevine vardı. Nöbetçi kapıdaıdı.

«Hey, evlât, yaklaşma. Dur diyorum sana. Kimi istiyor-sun?»

«Babamı görmek istiyorum... Adı Foma Kremniyev'dir.»

«Burada. Dur da komutana haber vereyim.»

Nöbetçi telefon kulübesine gitti, sıranın altından yuvarlaya yuvarlaya bir karpuz çıkardı, kılıcıyla kesti, dudaklarını şapırdata şapırdata karpuzu yiyip, kahverengi çekirdeklerini Piyotr'un ayakları dibine tükürdü.

Delikanlı, adamın fırlak elmacık kemikli, tunclaşmış suratını seyrederek, karpuzu yiyip bitirmesini bekledi. Nöbetçi karpuz kabuklarını, badi badi yürüyerek geçen bir domuza fırlattı, hayvanın ardından tiddi ciddi uzun bir süre baktı, sonra esneyerek telefona el attı.

«Buraya bir delikanlı gelmiş, Kremniyev'i görmek istiyor. Bırakayım mı, ekselâns?»

Piyotr, telefondan boğuk oğuk gelen bas bir ses duydu, ama kelimeleri çıkaramadı.

«Burada bekle; gelip üstünü arayacaklar.»

Bir dakika sonra, çitin kapısından iki Kazak çıktı.

«Kremniyev'i görmeye gelen kim? Sen kimsin? Kaldır ellerini yukarıya.»

Piyotr'un ceplerini karıştırdılar, partial kasketini yokladılar, ceketinin astarına baktılar.

«Pantolonunu çıkar. Ne, pise bak, çok mu utandın? Ne zannediyorsun sen kendini ,dilber bir bákire mi?»

Avlu kapısı Piyotr'un arkasından çarparak kapandı, sürgü şakırtıyla yuvasına girdi; demirli pencerelerin önünden geçerek komutanın bürosuna doğru yürüdüler. Her delikten, çeşit çeşit renkte gözler Piyotr'a bakıyordu.

Uzun koridorlar insan pisliği ve küf kokuyordu. Taş duvarlarda nemli, yeşil yosunlar ve çürük mantarlar vardı. Gaz lâmbaları soluk soluk parlıyordu. Koridorun sonunda nöbetçi durdu, sürgüyü çekti, kapıyı tekmeyle açtı.

«Gir içeri!»

Piyotr yerdeki çukurları ayaklarıyla yoklaya yoklaya, ellerini ileri doğru uzatarak duvara doğru yürüdü. Tavana yakın bir yerde açılmış minicik pencereden gününün mavimsi ışığı sızıyordu.

«Piyotka, yavrum! Sahi sen misin?»

Ses, uzun zamandan beri hasta yatmış bir adamınki gibi, kesik kesik çıkmıştı. Piyotr ilerledi; çıplak ayaklarıyla yerdeki keçeyi yokladı, çömeldi ve sessizce babasının sargılı başını ellerinin arasına aldı.

Nöbetçi açık duran kapıya yaslanmış, kılıcının kayışıyla oynuyor, neşeli bir asker türküsü söylüyordu.

Kemerli tavanın altında yankılar korkunç seslerle çınılıyordu. Piyotr'un babası öksürürken, cesaret verici bir tavırla, hafifçe güldü. Piyotr çömelirken, pencerenin yuvarlak gözünden, kıvrıla kıvrıla özgürlüğe uçan kahverengi bulutlar, onların altında da göğü yaran bakır dilli iki turna sürüsü görmüştü.

«İki sefer beni dışarı çıkarıp sorguya çektiler... Soruşturmayı yapan subay beni tekmeledi, hayatımda ağızdan çıkmamış ifadelerin altına imza koydurmaya zorladı. Ama yağma yok. Foma Kremniyev'in ağızından öyle zorla ifade alınamaz. İsterlerse öldürsünler beni, bunun hesabını vereceklerdir; ama ne yaparlarsa yapsınlar, daha doğduğumdan beri önüme serilmiş olan yoldan, yönden dönmem ben.»

Piyotr, çok iyi tanıdığı o azıcık boğuk, minik kahkahlardan birini duydu; babasının yediği dayaktan şişmiş, boz bir renk almış yüzüne baktı.

«Peki, ama şimdi ne olacak? Burada daha çok kalacak mısın, baba?»

«Hayır. Bugün, yarın çıkaracaklar beni... Onlara kalsa kurşuna dizerlerdi beni, köpoğluları, sırf eğlence olsun diye vururlardı; ama yabancı (*) köylülerin kargaşalık çıkarmasından korkuyorlar. Bu da hiç işlerine gelmez.»

«Temelli mi salıverecekler seni?»

«Yok. Herkese ibret olsun diye, köyün ihtiyaçlarından bir mahkeme kuracaklar, yargılayacaklar beni. Köy ihtiyar heyeti karar verecek. Ama o zaman hangi tarafın daha güçlü olacağını göreceğiz bakalım. Göreceğiz o zaman.»

Kapıdaki nöbetçi parmaklarını şaklatıp, ayağını yere vurarak bağırды:

«Hey, kahraman bozuntusu, haydi bırak artık oğlunu. Bugünlük ziyaret bu kadar.»

4

Öğleden sonra geç vakit, komşunun küçük oğlu koşarak Piyotr'un kulübesine geldi.

«Piyotr!»

«Ne var?»

«Hemen toplantıya koş. Babanı meydan yerinde, hükümet binası önünde öldürüyorlar.»

Piyotr kasketini bile almadan fırlayıp, meydanın yolunu tuttu.

İrmak kıyısına sokulmuş, çarpık çurpuk, daracık sokaktan koşuyor, önünde, söğüt çitler boyunca, komşu çocuğunun pembe gömleği dalgalanıyordu; rüzgâr, çocuğun güneşten iyice açılmış sapsarı saçlarını geriye atıyor ve çocuk, geçtikleri her avlunun önünde yürek paralayıcı bir sesle, cığlık cığlığa bağırıyordu:

(*) O devirlerde Kazaklar, Ukrayna'lıları aralarında yabancı sayıyorlardı.

«Meydana koşun, Kazaklar hallaç Foma'yı öldürüyor.»

Avlu kapılarından birer ikişer delikanlılar çıkıyor, sokak boyunca yalınayak koşuyorlardı.

Piyotr hükümet binasının önüne vardığında meydanda kimsecikler görünmüyordu; büyüklü küçüklü sokaklar, meydandan ayrılan insanları yutmuştu.

Papazın tombul karısı, evinin önüne çıkıp, elini gözlerine siper ederek, koş a koş gelen Piyotr'a baktı. Basma elbisesinin üstüne bir şal atmıştı; ince, alaycı dudaklarında hayret dolu, belli belirsiz bir gülümseme vardı. Bir dakika kadar durdu, Piyotr'a baktı, soğuktan tirtir titreyen şişman bir domuzu bir ayağıyla kaşdı sonra içeriye girmek için döndü:

«Fekliyuşka,» diye seslendi, «Hallacı nerde dövüyorlar?»

«Sahici Haç'ın orada! Kendi gözlerimle gördüm anne, öyle fena dövüyorlardı ki.» Piyotr, verandanın basamaklarından şıpıtık şıpıtık inen ayak sesleri duydu. Kambur aşçı kadın, topallaya topallaya papazın karısının yanına geldi, ellerini kollarını sallayarak, soluk soluğa inledi: «Onu cezaevinden çıkarıp toplantıya götürdüklerini gördüm, anne. Kazaklar bağırmağa başladılar, ama o aldırış etmedi. Kart köpek sırtarak gidiyordu, ama her yanı çürük içindeydi fena halde. Subay beyefendiler önceden iyice benzetmişler onu... Sonra basamaklara doğru götürdüler ve vurmaya başladılar; onlar vurdukça, pat küt diye sesler çıkıyor ve Foma öyle bir böğürüyordu ki, insan yüreği dayanamaz. İşte, oracıkta tepelediler onu; bir kısmı sopayla, bir kısmı levyelerle vuruyor, ama çoğu tekmeyle girişiyordu.»

Bucak sekreteri koca kıçını sallaya sallaya hükümet binasının merdiveninden indi.

Sekreter, bol külot pantolonunu yukarı çekti, vakur bir tavır takınıp, çizmelerinin pırıl pırıl boyalı uçlarına hayran hayran bakarak, papazın karısına doğru yürüdü.. Daha sekiz adım kadar öteden, eğri omurgasını dikleştirip, bucak müdürü albayı taklit etmeye çalışarak, kayıtsız bir tavırla iki parmağını kasketinin viziyeğine götürdü, selâm verdi.

«Hayırlı günler, Anna Sergejevna.»

«Hayırlı akşamlar, İvan Arsiyonoviç. Şu sizin hükümet

binasının önünde işlenen cinayet nedir kuzum?»

Sekreter alt dudağını aşağılayıcı bir edayla uzatarak sormurttu.

«Kazaklar, Foma'yı öldürdüler; bolşevik olduğu için.»

Kadın şişman omuzlarını silkerek inler gibi konuştu:

«Aman, ne korkunç şey! Bu cinayete siz de katıldınız mı?»

«Evet... doğrusu... Biliyorsunuz, dövmeye başladıkları zaman, sonra yere düştüğünde bile bağırды namussuz herif: «İsterseniz öldürün beni, ama Sovyet rejimine karşı gelmeyeceğim,» diye bağırды, tabii ben de bir tekme attım o zaman; bu işe karıştığım için üzülüğümü söylemek isterim. Çok tatsız bir şey; pantolonum, çizmelerim hep kana bulandı.»

«Ama sizin böyle zalim bir insan olacağınızı hiç tahmin etmezdim doğrusu.»

Papazın karısı mini mini gözlerini kısıp, züppe sekretere gülümsedi. Ama Piyotr, hükümet binasının basamakları önündeki ıslak, kanlı toprağa oturmuş, çevresini alan bir çocuk kalabalığının ortasında, gözlerini dikmiş, önündeki kanlı, şekilsiz yığına bakıyordu.

5

Köyün üzerinden, meydan okuyan çağırışlarını donmuş toprağa yollayan turnalar geçti. Piyotr, ufak pencerenin yanına oturup, saatlerce dışarısını seyretti, bir türlü pencerenin yanından ayrılmadı.

Nalbant Sidor kulübeye geldi, Piyotr'un iki tuğla arasında mısır öğütmeekte olduğunu görerek içini çekti:

«Ah, zavallı yavrucak, ah bu başına gelen felâketler. Ama olsun, sen yine de cesaretini kaybetme sakın, bizimkiler yakında gelecek, o vakit hayatın daha bir yoluna girer. Sen yarın bizim eve gel de, birkaç ölçek un vereyim sana.»

Sidor bir süre daha oturdu, dışlarının arasından mavi mavi sigara dumanları çıkardı, ocağın dibine bir tükürük

attı ve içini çekip, eyvallah bile demeden çıktı, gitti.

Ne var ki, daha rahat bir hayat görmek Piyotr'a nasip olmadı. Ertesi gün öğleden sonra geç vakit, meydan yerine giden Piyotr, cezaevi avlusundan çıkan iki atlı gördü. Aralarında Sidor yürüyordu; sırtında, ta dizlerine kadar inen uzun bir kanava gömlek vardı. Gömlek beline kadar yırtılmıştı, yırtıktan kılıllı göğsü görünüyordu.

Sidor yorgunluktan sendeliye sendeliye yaklaştı, Piyotr'la aynı hizaya gelince başını çevirip delikanlıya baktı.

«Hesabımı görmek için götürüyorlar beni Piyotka oğlum; elveda evlâdım.»

Bitkin bir halde elini salladı ve gözyaşlarını tutamadı.

Zaman, Piyotr için, sanki ağır, boğucu bir uyku içindeymiş gibi, eriyerek akıp geçiyordu. Üstü pislik içinde, bit içinde kaldı, sarı yanaklarında ayva tüyleri büyüdü; on yedi yaşından büyük gösteriyordu şimdi. Günler akıyor, akıyor, kör bir özlem içinde akıp geçiyordu. Batan güneşle birlikte köyden ayrılan her gün, Kızıllar köye biraz daha yaklaşıyorlardı. Korku, Kazakların yüreklerinde biriktikçe birikiyordu.

Bir sabah, kadınlar ineklerini sürüye katmak için çıkarırlarken, uzaktan uzağa top sesleri duydular. Kuru bir gümbürtü, yeşilimsi sabah pusu içinde uyuyan avluların üzerinden aştı, Piyotr'un kulübesinin saz duvarlarına çarpıp mikadan pencereyi zangırdattı. Piyotr ocağın üstünden yere kaydı, kaba saba paltosunu omuzuna attı, yaşlı, budaklı bir söğüdün dibine uzanıp kulağını yere dayadı, top ateşi altında bir ihtiyar gibi homurdanan toprağı dinledi. Bir kavak kümesinin ardından makineli tüfekler takırdıyor, makineli tüfek seslerine kargaların çığlıkları karışıyordu.

Bir gün Piyotr her zamankinden daha erken dışarıya çıktı, kulağını donmuş, etini yakan toprağa dayadı. Yattığı yerden dinledi. Toplar tembel tembel, ağır, hantal, ama makineli tüfekler cesur, genç sesleriyle ayaz havayı sarsıyorlardı.

«Ta-ta-ta-ta-ta-ta...»

Önce aralıklı, sonra daha sık: Bir dakikalık sessizlik, son-

ra tekrar, zor duyulacak şekilde:

«Ta-ta-ta-ta-ta...»

Piyotr, dizleri donmasın diye paltosunun eteklerini bacaklarının altına aldı, yattığı yere daha rahat yerleşti. O sırada ince, soğuktan titreyen bir ses geldi çitin öbür yanından:

«Musikiyi mi dinliyorsun, evlât? İlgî çekici, değil mi?»

Piyotr toparlanıp kalktı, çömeldi. Çitin öbür yanından bir çift ihtiyar göz, gür kaşların altından kendisine dikilmişti; sarımtırak sakalların arasında belli belirsiz bir gülümseyiş göze çarpıyordu.

Piyotr sestem, bunun Aleksandr baba; bu adı taşıyanların dördüncüsü olduğunu anladı. Sesinin titremesine engel olmaya çalışarak, kızgın bir tavırla cevap verdi:

«Sen işine gitsene, babalık. Seni ilgilendirmes bu.»

«Beni ilgilendirmez, ama, bakıyorum, seni ilgilendiriyor, öyle değil mi?»

«Bana soru sorup durma bak, yoksa bu taşı indiririm kafana, sonra pişman olursun.»

«Çok sertsin bakıyorum, çok. Öyle ötüyorsun, ama şu değneğimi bir indirdim mi ihtiyarlara saygılı olmayı öğretirim!»

«Ben sana ilişmiyorum, var sen de yoluna git, ilişme bana.»

«Doğrusunu söylemek gerekirse, senin daha ağzın süt kokuyor; amma da öfkeliymişsin be!»

İhtiyar, söğüt değneğini aldı, kuru gövdesini hafifçe çitin üzerinden aşırı. Eski püskü yanı çizgili pantolonunu çekistire çekistire Piyotr'a doğru geldi ve onun yanına çömeldi.

«Makinelileri duyuyor musun?»

«Bazen duyuyorum, bazen duyamıyorum.»

«Ama ikimiz beraber olunca hepsini duyarız!»

Piyotr, yanına uzanan ihtiyara kaçamak bir bakışla baktı, sonra kararsız bir ses tonuyla konuştu:

«Eğer söğüdün öbür yanına yatarsan daha iyi duyarsın.»

«Haydi öyleyse, söğüdün öbür yanına gidip dinleyelim.» İhtiyar emekli söğüdün öbür yanına gitti, söğüdün çıplak, kahverengi köklerini, tıpkı o köklere benzeyen elleriyle kavradı ve iki dakika kadar kıpırdamadan, sessiz sedasız yattı.

«Çok ilgi çekici!» Yarım doğruldu, dizlerindeki yosun parçalarını süpürdü ve yüzünü Piyotr'a çevirdi. «Oğlum, bak, beni dinle. Ben toprağa kulağımı dayadım mı, ne oluyor, ne bitiyor hepsini anlarım, senin kafandan neler geçirdiğini de anlıyorum. Burada yatıp, bu musikiyi sonsuza dek dinleyebiliriz, ancak, ne benim ne de oğlumun niyeti var buna... Benim Yaşka'yı bilir misin? Hani bizim göz bebeğimiz, bolşevik olduğu için kırbaçlanan arslan Kazağımızı tanır mısın?»

«Evet.»

«İşte, onunla ikimiz, gidip Kızılları karşılamaya karar verdik; onlar buraya gelene kadar beklemeyeceğiz.»

İhtiyar uzandı, sakalıyla delikanlının kulağını gıdıklayarak, ekşi ekşi kokan soluğunu Piyotr'un suratına üfledi:

«Senin için çok üzülüyorum, evlâdım. Ne kadar üzüldüğümü bilemezsin. Bizimle gel, çekip gidelim buradan; tükürelim Yüce Don ordusunun içine Kabul mü?»

«Doğru mu söylüyorsun, babalık? Yalan atmıyorsun ya?»

«Sen daha çok küçüksün, yalancı diyemezsin bana, dur bakalım. Böyle konuştuğun için seni bir güzel kırbaçlamam gerekir ya. Yalnız kancıklar yalan söyler, ben sana sahi söylüyorum. Seninle uzun uzadıya tartışacak değilim zaten, canın isterse burada kal.»

Ve ihtiyar kalkıp çizgili pantolonunun paçalarını savura savura çite doğru yürüdü.

Piyotr ihtiyarın arkasından koşup, koluna yapıştı.

«Dur, babalık.»

«Duracak bir şey yok. Bizimle gelmek istiyorsan ne âlâ; yok gelmezsen; yine ne âlâ; karı arabadan indi mi, kısırağın yükü hafifler.»

«Geleceğim, babalık. Yalnız ne zaman gidiyoruz?»

«Bunu sonra konuşuruz. Sen bu akşam bize gel; Yaşa'y-la ben harman yerinde olacağız.»

6

Dördüncü Aleksandr, öteden beri, sözünü sakınmaz bir insan oluşuyla tanınmıştı; sarhoşken sapıttırdı, ama ayıkken iyi bir insandı. Soyadını kimse hatırlamıyordu onun. Her zaman bir Kazak bölüğünün bulunduğu İvanovo-Voznesenk'te çok uzun bir zaman önce askerliğini yaparak köye dönmüş, bir sarhoşluk ânında, köy toplantısında şöyle demişti:

«Başınızda Çar Üçüncü Aleksandr var sizin; eh, ben çar filân değilim, ama yine de Dördüncü Aleksandr'ım işte, onun için sizin çarınız vız gelir bana.»

Kazaklar toplantısında alınan bir kararla, Dördüncü Aleksandr'ın Kazaklık sıfatı kaldırılmış, Yüce Ad'a gösterdiği saygısızlıktan ötürü pazar yerinde kendisine bir meydan dayacağı çekilip, elli kırbaç vurulmuş ve bu meseleye kapandı gözüyle bakılmıştı. Ne var ki, Dördüncü Aleksandr, pantolonunu çekip, dört bir yana doğru eğilerek Kazak köylülerini selâmlamış ve pantolonunun son düğmesini iliklerken şöyle demişti:

«Hepinize sonsuz şükranlarımı sunarım, ihtiyar beyefendiler, yalnız, zerrece korkmadım, hepsi vız gelir bana.»

Bucak atamanı, atamanlık esasını yere vurmuştu.

«Mademki korkmamış, biraz daha dövün şunu.»

İkinci sefer kamçulandıktan sonra, Dördüncü Aleksandr ağzını açmamıştı. Onu evine taşıyarak götürmüşlerdi, ama «Dördüncü Aleksandr» takma adı da artık ölünceye kadar onun olmuştu.

Piyotr, Dördüncü Aleksandr'a akşama doğru gitti. Kulübe bombostu. Orada bağlı duran bir keçi, lâhana köklerini kemiriyordu. Piyotr avluyu geçip, harman yerini çevreleyen çitin kapısına gitti: kapı ardına kadar açıktı. Samanlıktan ihtiyarın ince, soğuktan titreyen sesi duyuldu:

«Buraya gel, evlâdım.»

Piyotr çitten içeri girdi, ihtiyarı selâmladı, ama ihtiyar ona bakmadı. Bir taşı yontarak havan eli yapıyordu. Çekicin altından kurşunî taş parçacıkları ve soluk kıvılcımlar saçılıyordu. İhtiyarın oğlu Yakov başını çevirmedi bile; harman makinesiyle uğraşıyordu; makinenin arkasındaki saç kaplamayı yerine çakıyor, çekiçleyip, düzeltiyordu.

«Tam kış gelirken ne diye bunlarla uğraşıyorlar?» diye aklından geçirdi Piyotr. O sırada, çekicini taşa indiren ihtiyar, başını çevirmeden, Piyotr'un yüzüne bakmadan konuştu:

«Çiftliği kocakarıya iyi bir durumda bırakmak istiyoruz. Başımın etini yiyor durmadan; ne yapsan nafile, zırlıtısını kesmeye olanak yok. Her şeyi olduğu gibi bıraktırdım, ama dargınlığının sonu gelmeyecek diye korkuyorum. Bilmem ne moruk, çekti gitti de, çiftlikte bir tane ot komadı, der sonra.»

İhtiyarın gözlerinin içi güldü. Yerinden kalktı, Piyotr'un sırtına bir şaplak atıp, Yakov'a döndü:

«Kes şu tangırtıyı, Yaşa, Hallacın oğluyla başka şeyler konuşacağız.»

Yakov, saça çaktığı ufak çivileri ağzından avucuna çıkardı. Piyotr'un yanına geldi, dudakları bir gülümseyişle yayıldı.

«Merhaba, benim küçük Kızıl'ım.»

«Merhaba, Yakov Aleksandroviç.»

«Ey, nasıl bizimle gelmeye niyetli misin?»

«Dün Aleksandr baba'ya geleceğimi söyledim.»

«Bu kadarı yetmez. Öyle geceleyin hazırlanıp, hoşça kal köyüm diyerek çekip gidersen aptallık etmiş olursun! Geride seni hatırlatacak bir şey bırakmalısın. Hemşerilerimizden pek çok iyilik gördük! Önce babamı dövdüler, sonra da cepheye gitmek istemedim diye, beni. Senin babanı da döve döve öldürdüler... Neyse, bunları da niye açtık şimdi?»

Yakov, Piyotr'un yanına geldi, eğildi, sarkık, gür kaşlarını kaldırıp indirerek konuşmaya başladı:

«Heriflerin, yani Kadetlerin, köy tavlalarını ambar ha-

line soktuklarından haberin var mı, evlât? Oraya top mermisi falan götürdüklerini görmüş müydün hiç?

«Gördüm.»

«Ya bu ambarlar ateşe verilse meselâ, ne olur?»

İhtiyar Aleksandr, Piyotr'un böğrüne bir dirsek atarak gülümsedi:

«Deh-şet!»

«Babam, dehşet mehşet deyip duruyor, ama ben başka türlü düşünüyorum. Kızılar Şegolosk bucağına yaklaştılar, değil mi?»

Piyotr, «Dün Krutenskiy köyünü aldılar,» dedi.

«Hah, işte, şimdi durumu şöyle anlatayım: tuf ki, bir patlama oldu da Kazaklar bütün yiyecekleriyle beraber askerî malzemelerini de kaybettiler... İşte o zaman arkalarına bile bakmadan Donetz'e kadar çekilirler. Gördün mü, ya!»

İhtiyar Aleksandr sakalını sıvazlıyarak konuştu:

«Yarın hava kararır kararmaz, yine buraya gel. Burada bizi bekle. Yol için ne gerekiyorsa yanına al, ama yiyecek için üzülme. biz hazırız.»

Piyotr harman yerinin kapısına doğru yürüdü, ama ihtiyar onu geri çağırdı.

«Avludan geçme, sokakta dolaşanlar var Çitten atla, bozkıra çık. Her zaman ihtiyatlı olmak lâzım...»

Piyotr çiti aştı, göz göz, incecik buz tutmuş bir hendeği atladı ve köye ait harman yerlerinden, kırağı tutmuş heyulâ gibi tınazların yanından geçerek evine yollandı.

Geceleyin doğudan bir rüzgâr patladı ve ıslak ıslak, lâpa lâpa kar yağdı. Bütün avlulara, bütün dar sokaklara karanlık çöktü. Piyotr; babasının paltosunu giyerek dışarı çıktı, çitin kapısı dibinde bir iki dakika kadar durdu, ufak derenin tepesinde sert rüzgârın önünde eğilen söğütlerin uğultusunu dinledi, sonra sokağa çıkarak Dördüncü Aleksandr'ın

avlusuna doğru yürüdü.

Samanlıktan bir ses geldi karanlıkta.

«Sen misin, Piyotr?»

«Evet.»

«İçeri gel. Soldan yürü, yoksa tırmağın üstüne düşersin.»

Yol hazırlıklarını yaptılar. İhtiyar istavroz çıkardı, içini çekti ve avlu kapısına doğru yürüdü.

Kiliseye vardılar. Kısık kısık öksüren Yakov fısıldadı:

«Piyotr, evlâdım, sen kolay kolay göze çarpmazsın, sonra bizden daha da atiksin... görmezler seni... Meydanı sürüne sürüne geçip, ambarlara yaklaş. Fişek sandıklarının duvarın yanına istif ettikleri yeri biliyor musun?»

«Biliyorum.»

«İşte sana çakmakla kav, şu da gazyağına bulanmış bir çaput. İyice yaklaş sürüne sürüne, sonra kaputunun altında tutuştur kavi. Çaput ateş alınca, sandıkların arasına sok, koşa koşa yanımıza dön. Haydi bakalım. Sakın korkma, ha. Seni burada bekliyeceğiz biz.»

İhtiyarla oğlu, kilisenin duvarı dibine çömeldiler. Piyotr da incecik bir buz tutmuş toprağın üstünde yüzükoyun sürüne sürüne ambarlara doğru uzaklaştı.

Rüzgâr kaputunu çekiştiriyor, soğuk, sırtından içeri işleyip, kızgın teller gibi yakıyor, bacaklarını ısıırıyordu. Buz tutmuş yere basan elleri dondu. Ambarlara doğru, yönünü kararmadan bularak, yaklaştı, yaklaştı; elli adım kala nöbetçinin mini mini bir kırmızılık halinde parlayan sigara ateşini gördü. Rüzgâr, binanın tahtalarla kaplı çatısı altında uğulduyor, sökülen kaplamalardan biri tangur tungur çarpıyorlu.

Piyotr dizlerinin üstüne oturdu, kaputunu başının üstünden çekip, her yanını iyice kapattı. Çakmağı tutan eli tir tir titiriyor, kav, donmuş parmaklarının arasından dökülüyordu.

«Çık! Çık» Çelik, çakmak taşına vurdukça, hemen hemen zor duyulabilecek bir sesle ötüyordu; ne var ki, Piyotr içinden, sesi mutlaka bütün meydanın çevresinden duymuşlardır, diyordu; korku da bir yılan gibi gırtlığına dolanmıştı. Kav,

ıslak parmaklarından nem kapmış, bir türlü ateş almıyordu. Bir daha, bir daha çaktı, mini mini morumsu bir kıvılcım tütmeye başladı ve çaput birdenbire parlayıverdi. Piyotr, titreyen eliyle çaputu bir sandığın altına tıktı, bir an için burnuna yanık tahta kokusu çarptı ve ayağa kalkarken, karanlığın içinden koşuşmalar, bağırışmalar duydu.

«Yarabbi! Yangın! Ah, şuraya bakın!»

Aklı başına gelen Piyotr, bir anda hareketleniveren karanlığın içine daldı. Ardında silâhlar patladı, başının üstünden çok yakından iki kurşun geçti, bir üçüncüsü sağ tarafında, uzakta, karanlığı yardı. Piyotr duvara varmak üzereydi. Ardından heyecanlı haykırışlar yükseldi.

«Ateş edin! Ateş edin!»

Yine silâhlar patladı.

Piyotr'un kafasında bir tek düşünce çırpınıyordu: «Ah, [bir duvara varabilsem.»

Bütün gücüyle koşuyordu. Kulaklarının içinde çın çın öten bir silâh sesi. «Duvara bir varabilsem.»

Bacağına yakıcı bir sancı girdi; koşmaya devam etti; seke seke beş on adım daha gitti; dizinden aşağı kıvıl kıvıl ıslak bir sıcaklık iniyordu. Düştü, ama hemen toparlanıp, bir yandan da kollarına, bacaklarına dolanan kaputunun uzun eteklerinden kurtulmaya çalışarak, dört ayak üstünde ileri atıldı.

İhtiyarla Yakov duvarın dibine çökmüşler, bekleyip duruyorlardı. Kilise duvarlarının içinde, büyük çana bağlı ip çekildi ve daha ufak olan çanların dilleri sallanarak, çeşitli tonlarda çan sesleri duyulmaya başladı.

Meydanın orta yerindeki ambarların yakınında tepe gibi yığılmış sandıkların bulunduğu taraftan ihtiyarla Yakov'un kulaklarına parça parça konuşmalar getiriyordu rüzgâr. Sonra yangının kızıl alevi karanlığı yaladı, bir silâh patladı, arkadan bir daha, bir daha ve derken, hemen duvarın yakınında hafif bir hareket olduğunu duyular, kulaklarına, kesik kesik soluklar ve boğuk bir ses geldi:

«Babalık, yardım et bana! Bacağım...»

İhtiyarla oğlu, Piyotr'u aralarına aldılar ve karanlık bir

yan sokağa dalarak, ot kümelerine takılıp, düşe kalka koşmaya başladılar. Sekiz on ev boyu koşmuş koşmamışlardı ki, kilisenin çan kulesinden alarm çanı duyuldu; cınlamalar sessizliği kamçılıyor, uyuyan köyün üzerinden akıyordu.

Piyotr'un yanında ihtiyar Aleksandr soluk soluğa kalmış, ayaklarını güçlkle hareket ettirerek koşuyordu. Savru lan sakalı, delikanlının yanağını gıdıklıyordu.

«Baba, meyva bahçelerine... Meyva bahçelerini tutalım.»

Bir hendeğin üstünden atladılar ve soluk almak için durdular.

Köyün üstünde, meydanın üstünde sanki dünya ikiye ayrılmış gibiydi. Kızıl alev sütunları çan kulesinden daha yükseklere çıkıyor, yoğun bir duman burula burula yükseliyordu. Bir patlama, bir patlama daha.

Bir dakikalık bir sessizlikten sonra, köyün bütün köpekleri koro halinde ulumaya başladı. Bir an susmuş olan alarm çanı yeniden duyuldu; evlerden kadınların kulakları parıltıyan feryatları yükseldi. Meydan yerinde danseden sarı bir alev depoların duvarlarını yalıyor ve kollarını papazın eviyle, onu çevreleyen binalara doğru uzatıyordu.

Yakov bir çallığın dibine çöküp, gayet alçak bir sesle konuştu:

«Şu sıra kaçabilmemiz olanaksız. Köyün neresinde olursa olsun, yere iğne düşse bulunur, baksana nasıl alevler çıkıyor. Üstelik, Piyotr'un bacağına da bakmamız gerek.

«Şafağın sökmesini beklemeliyiz, o zaman millet yorgun düşer, biz de ormanın yolunu tutarız.»

«Ak saçlı bir ihtiyarsın, ama hâlâ çocuk gibi düşünüyorsun, baba. Bütün köy halkı bizi ararken nasıl eğleniriz buralarda? Eve gitsek, orada da hemen yakalarlar bizi. Köyde ilk bizden kuşkulanacaklardır.»

«Doğru. Akıllıca lâf ettin, Yaşa.»

Piyotr, bacağının acısından yüzünü buruşturarak, «Gündüzün bizim avludaki sundurmada saklansak nasıl olur?» diye sordu.

«Eh, bu düşünülebilir. Sizin sundurmada kereste var mı?»

«Oraya tezek yığmıştık biz.»

«Haydi, öyleyse yavaş yavaş oraya doğru gidelim. Baba, neden önden gidiyorsun, yahu? Sessiz sedasız arkadan gelmelisin sen.»

8

Sabah olana kadar, Yakov'la Piyotr, tezek yığınlarının durduğu yerde derin bir çukur kazdılar; içerisini sıcak tutmak için, yere ve yanlara kuru ot döşediler, sonra üçü birden içeriye girip, çukurun tepesini, Piyotr'un bostandan çıra yerine kullanmak için getirmiş olduğu kuru boru çiçeği ve kavun saplarıyla örttüler.

Yakov, gömleğinin eteğini yırtıp, Piyotr'un bacağındaki yarayı sardı. Bütün gün, akşama kadar o çukurda oturdular. Sabahleyin birisinin avluya geldiğini duydular, kulaklarına konuşmalar çalındı, bir kapı kilidi tıkırdadı, sonra sundurmanın hemen yakınından bir ses konuştu:

«Hallacın oğlu her halde yakındaki küçük köylerden birinde çalışıyordur. Takırdatma şu kapı kilidini be kardeşim. Ne uğraşıp duruyorsun onunla? Kulübenin içinde bittene yapığıdan başka bir şey bulamazsın; onlar da bir işine yaramaz senin.»

Ayak sesleri sundurmanın arkasında bir yerde kayboldu.

Gece, müthiş bir ayazla birlikte bastırdı. Alaca karanlık çöktüğünde, yan sokakta, sonbahar yağmurlarını içip karmış toprağın çatladığını duyuyorlardı. Benek benek bulutlarla dolu gökte, çarpık bir ay gece yolculuğuna çıktı. Gece, sundurmanın tepesindeki deliklerden içersini gözetliyordu.

Dört bir yanına tezek döşenmiş çukurun içi sıcaktı. İhtiyar Aleksandr, çenesini dizlerine dayamış, ayaklarını kı-

pır kıpır kıpırdatarak, horul horul uyuyordu. Piyotr'la Yakov fısıltı halinde konuşuyorlardı.

«Baba, kalk. Uykuya hiç doyamıyacak mısın sen? Gitme vakti geldi.»

«Ha? Gitme vakti? Hazırım ben...»

Tezekleri usturuplu biçimde kaldırma sorunu üzerinde uzun boylu görüştüler. Sonra kapıyı usulcacık açtılar; avluda da, sokakta da kimsecikler yoktu.

Köyün son evinin yanından usulca sıyrılıp otağı geçtiler, bozkıra çıktılar. Bir dere yatağına kadar, iki yüz metre karların üstünde sürüne sürüne ilerlediler. Arkalarında köy, aydınlık pencerelerinin sarı ışıklarıyla, sabit bakışlarla bozkırı seyrediyordu. Dere yatağı içinde sessizce ilerleyip, av peşindeymişler gibi ihtiyatı hiç elden bırakmadan, ormana doğru yol alıyorlardı. Ayaklarının altında buz parçacıkları çıtırdıyor, karlar gırç gırç ediyordu. Dere yatağının taşlık dibini, yer yer kar birikintileriyle kapamıştı; kardan tepeciklere doğru mavi mavi tavşan izleri çıkıyordu.

Dere yatağının bir kolu ormana giriyordu. Dere yatağından yukarı çıktılar, çevrelerine bakındılar ve sessizce ağaçların arasına süzöldüler...

«Dosdoğru Şegolsk'a gitmemiz tehlikeli olur; oradaki durumu bilmiyoruz. Cepheye varırsak, belki Beyazların kucağına düşeriz.»

Yakov, başını öne açık göcüğünün yakasının içine çekti, çakmağı çıkıp kavı tutuşturana kadar epeyce uğraştı. Çelik kuru bir sesle taşa çarptıkça kıvılcımlar uçuşuyordu. Ayçiçeği külüyle ovulmuş kav sonunda kızardı ve pis kokulu bir duman çıkarmaya başladı. Yakov sigarasını yaktı, bir iki nefes çekti, sonra babasına cevap verdi:

«Benim önerim şu: Korucu Danila'ya gidelim. Kendisini iyi tanıyoruz. Cephe hattını nasıl aşabileceğimizi ondan öğreniriz, hem de Piyotr biraz ısınır orada, yoksa kollarımızda donup ölecek.»

«O kadar üşümüyorum, Yakov Aleksandroviç.»

«Sus bakayım; yalan söyleme, evlâdım. Sırtındaki palto soğuktan değil, ancak güneşten korunmaya yarar.»

«Haydi, yola düşelim Yaşa; yola koyulalım, evlâdım. Bak-sana Büyük Ayı nerelere tırmandı; yakında gece yarısı olacak,» dedi ihtiyar.

Korucunun kulübesinden yüz metre kadar beride durdular. Korucu Danila'nın penceresinde ışık vardı; bacadan tembel tembel yükselen dumanı görüyorlardı. Aydede ormanın üstünde yan gelmiş yatıyordu.

«Bana pek sâkin göründü. Haydi, gelin.»

Sundurmanın altından bir köpek havlamaya başladı. Verandaya çıkan buz tutmuş basamaklar ayaklarının altında gıcırdadı. Kapıyı çaldılar.

«Ev sahibi evde mi?»

Birisi, içerden cama sakalını dayadı.

«Evet. Yalnız, Tanrı misafiri kimdir?» diye cevap geldi.

«Dostuz, Danila Lukic; bizi içeri al da ısınalım; İsa aşkına.»

Koridora açılan kapı gıcırdadı, sürgü çekildi. Korucu sağ elini kaldırıp gözlerine götürerek, eşikten ziyaretçilere, baktı; sağ tarafında, arkasında bir tüfek saklıyordu.

«Yoksa sen misin, Aleksandr baba?»

«Ta kendisi. Geceyi senin yanında geçirmemize izin verir misin?»

«Bilmem ki!... Neyse, girin bakalım; her halde yer bulur size.»

Ufak oda hamam gibi sıcaktı. Ocağın dibine serilmiş keçelerin üstünde üç adam yatıyordu; eyerlerini başlarının altına almışlar, tüfeklerini bir köşeye dayamışlardı. Yakov kapağı doğru geriledi.

«Yanında kalanlar kim, efendi?»

Keçelerin üstünden bir ses geldi.

«Ne o, hemşerilerinizi tanımadınız mı? Halbuki biz dünden beri sizi bekliyorduk. Ormandan geçip, Danila'yı ziyaret edeceğinizden emindik. Eh, çıkarın paltolarınızı bakalım aziz misafirler, geceyi burada geçireceğiz, yarın da sizi Çar'ın darağacına götüreceğiz. Darağacı ne zamandır sizi bekliyor.»

Kazaklar yattıkları keçelerin üstünden kalkıp, silahlarını kaptılar.

«Kundakçıların kollarını bağla, Semyon.»

9

Kazakların ikisi keçelerin üstüne yatıp uyudu, üçüncüsü de masaya oturdu, tüfeğini bacaklarının arasına alıp, kestirmeye başladı; arada sırada başı önüne düşüyordu. Korucu yere bir kaç çuval serdi.

«Orada yat. Aleksandr baba; ihtiyar kemiklerin daha rahat eder orada.»

«Sen kendine bak da, bir gün sen orada yatmak zorunda kalmayasın, yufka yürekli. Duydun mu, korucu? Kaldır o çuvalları. Herifler depoları kundakladı, bu yüzden onları dışarda, köpeğinin yanında ayazda yatırsak bile günah sayılmaz.»

Gece geç vakit ihtiyar dışarı çıkmak için izin istedi.

«Bırak da dışarı çıkayım, oğlum; ihtiyacım var...»

«Boş ver, babalık; pantolonuna ya da keçe çizmenin içine işe. Nasıl olsa darağacında sallandıracağız yarın seni, o zaman kurursun.»

Soluk kış şafağı pencereye vurdu. Kazaklar kalktılar, yıkandılar ve kahvaltıya oturdular. Onların meşgul olduğu bir sırada Yakov, çaktırmadan, babasıyla Piyotr'a fısıldadı:

«Geceleyin kollarımdaki ipi iyice aşındırdım. Köye yaklaştığımız zaman meyva bahçelerine dağılırız, oradan da tepeye çıkar, taş ocaklarına gelir, galerilere ineriz. Orada asla yakalayamazlar bizi.»

Kolları kendir ipiyle bağlı olan üç kişi yaya gidiyordu; Piyotr yaralı bacağıyla topallayarak yürüyor, bir an bile dinmeyen sancıdan dişlerini gıcırdatıyordu.

Köy aşağıda göründü; eteklerine küme küme dağılmış meyva bahçeleri; ateşli hastalık geçiren bir kadının saçlarına benziyordu. İlk sokağa saptıkları sırada Yakov, dudak-

larını sıkarak, ipini kopardı ve karın üstünde zik zaklar çizererek koştu, meyva bahçesine daldı. İhtiyar Aleksandr'la Piyotr da onun ardından fırladılar. Her biri ayrı bir yön tuttu. Arkalarından biri haykırdı:

«Durun, durun ulan namussuzlar!»

Silâh sesleri, at toynaklarının gürültüsü. Piyotr bir hendeğin üstünden atlarken, dönüp geriye baktı: İhtiyar Aleksandr düşmüş, kurşunla parçalanmış kafasını bir kar yığına gömmüş, bacakları havaya dikilmişti.

Doruğu kardan bir kuşakla çevrelenmiş tepe, Piyotr'u karşılamaya koşuyordu. Kazakların taş çıkarmak için kazdıkları galeri ağızları, kara kara, içi boş göz yuvaları gibi duruyordu. Yakov önde, Piyotr arkada bu mağaralardan birine girdiler.

Kıvrıla büküle, keskin taşlara sürtünüp elbiselerini yırtarak, vücutları kan revan içinde kalarak, ıslak, korkunç karanlığın içine, emekleyerek daldılar. Arada sırada Yakov'dan yediği bir tekme ile Piyotr'un canı yanıyordu. Galeri iki kola ayrılıyordu: onlar sol kolu tuttular. Piyotr'un avuçları buz gibi killi toprağa bulanmıştı; tepeden sular damlıyor, yakasından içeri giriyordu.

Ayaklarının dibinde bir çukur... Çukurun içine girip, yan yana çömeldiler.

«Talihsizliğime bak! Galiba babamı vurdular,» diye fııladı Yakov.

«Tam hendeğin orada yuvarlandı...»

Keñdi seslerinden kendi kulakları sağır oluyordu; sanki sesleri kendi ağızlarından çıkmıyordu. Karanlık, gözkapaklarına yapışıyordu.

«Ey, Piyotr, şimdi herifler biz açlıktan dışarı çıkmak zorunda kalıncaya kadar bekleyeceklerdir. Kendi yuvasındaki dehlizden çıkamayan kocarca gibi gebereceğiz burada; hapı yuttuk. Ama dur bakalım, kim bilir? Arkamızdan gelmeye korkarlar. Alman savaşından önce babamla birlikte kazmıştık bu dehlizleri. Bütün geçitleri bilirim. Haydi, sürüne sürüne daha ileriye gidelim.»

Daha içerilere daldılar. Bazen k r bir dehlize dalıyor, dönüp başka bir yol arıyorlardı.

Birbirlerine sokulmuş vaziyyette iki gün o zifiri, yapışkan karanlığın içinde kaldılar.

Sessizlik kulaklarında ın ın ötüyordu. Hemen hemen hiç konu muyor, hep bir kulakları kiri te uyuyorlardı. Tepelerinden geçen bir akarsuyun sesi duyuluyordu. Uyanıp uyanıp, uyuyorlardı.

Sonunda, gözleri açılmamış kedi yavruları gibi, duvarların dibinden dibinden, el yordamıyla giriş yerine doğru ilerlediler. Dehlizlerde bir süre dola tılar; derken, parlak ışık birdenbire gözlerini kama tırıverdi.

Ma aranın ağzında k l yığınları, sigara izmaritleri, mermi kovanları ve bir sürü ayak izi gördüler. Ba larını kaldırıp bakınca  u manzarayla kar ıla tılar; köye giden yolda, güdük kuyruklu atlara binmi  süvariler yürüyüş kolunda ilerliyordu; onların ardından, gri bir toz bulutu gibi piyadeler geliyordu; r z ar bir kızıl sanca ı dalgalandırıyor, insan sesleri, kahkahalar, komutlar, eyer gıcırtiları getiriyordu.

Yakovla Piyotr fırladılar. D  e kalka ko tular. Yakov kollarını sallıyarak, kesik kesik, tiz çığlıklar kopardı:

«Kard ler! Kızılar! Yolda ları!»

Süvariler doru atlarını yolun üstünde durdurdular, k melendiler.

Çamura bulanmış piyadeler yeti ip, süvarileri sıkı tırdı arkadan.

Yakov, sarsıla sarsıla ağlayarak ko tu, bir Kızılordu erinin  zengilerini, nalalı çizmelerini öptü. Erler Piyotr'u koltuklarının altından kaldırıp bir kıza a, güzel kokulu bozkır otlarının üstüne yatırdılar, üstünü kaputlarıyla örttüler.

Delikanlının ba ı dönüyor, g nl  bulanıyor, ama y re indeki sevinç, Mayıs ya murundan sonraki avdar gibi b -

yüyor, büyüyordu. Bir el uzandı, üstündeki kaputü kaldırdı, açık havanın tunçlaştırdığı sakalsız, bıyıksız bir yüz üstüne eğildi ve askerin dudakları bir gülümseyişle yayıldı.

«Yaşıyorsun demek, küçük ahabap? Ekmek ister misin biraz?»

Piyotr'un cevap vermeyen ağzına, yarısı kemirilmiş bir parça gevrek tıklandı. Delikanlının donmuş ellerini kendi kaba yün eldivenleriyle oğdu askerler. Piyotr konuşmaya çalıştı, bir şeyler söylemek istedi, ama ağzında çavdar ekmeği lokması vardı, boğazı da gözyaşlarıyla düğümlemişti.

Askerin kaba saba, kara elini yakaladı, göğsüne bastırarak kuvvetle sıktı.

İkinci bölüm

1

Çatısı saçla kaplı büyük bir ev; sokağa bakan, mavi pancurlu şipşirin altı pencere. Eskiden burası bucağ atamanı'nın eviydi, şimdi ise Genç Komünistler Birliği'nin kulübü. Yıl 1920. Bulutlu bir Eylül havası. Dondurucu ayaz. Bahçelerde, yan sokaklarda gece karanlığı.

Kulüpte bir toplantı vardı; salonun havası ağırlaşmıştı, sesler bir uğultu halinde çıkıyordu. Masanın başında, grup sekreteri Piyotr Kremniyev oturuyordu; yanında, komite üyelerinden Gregor Raskov vardı. Önemli bir mesele üzerinde karar veriliyordu: Toprak Bakanlığının kendilerine verdiği toprağı bir örnek çiftlik haline nasıl getireceklerini tartışıyorlardı.

Yarım saat sonra, toplantı tutanaklarından biri okundu;

«Yoldaş Raskov, toprağın Krutenskiy köyünden ayrılacağını bildirdi.

Karar verildi: Yoldaş Raskov ile Yoldaş Kremniyev toprağı derhal inceleyip, ölçecekler.»

Lâmbalar söndürüldü. Basamaklardan inen bir sürü ayağın patırtısı duyuluyordu. Piyotr bir dakika kadar köşede durdu ve buğulu karanlıkta Raskov'un pırıldayan beyaz gömleğini görerek, uyuyan köyün sessizliği içinde yankılanan sesiyle bağırdı:

«Grişka, duyuyor musun? Köylüler hâlâ tarla sürüyorlar; köyden bizim için araba almaya kalkma; boş ver. Yaya gide-
riz.»

2

Veremli bir şafak. Toprağı sımsıkı basılmış şoseden az önce bir sığır sürüsü geçmişti. Bozkırdaki pelinotlarının tepelerinde taze sığır tersleri göze çarpıyordu. Sırtta tarla sürüyorlardı. Tepede karınca gibi insan kaynıyordu; pulluklara koşulmuş öküzler, ağır ağır ilerliyordu. Rüzgâr, sürücülerin bağırımlarını, kırbaç şaklamalarını getiriyordu.

İki delikanlı konuşmadan yürüyorlardı. Topraklarının bulunduğu köye vardıklarında güneş ta tepeye çıkmıştı. Bozkırı kesen bir dere yatağının çevresine bir düzine kadar Taurid'li evi ve avlusu serpilmışti. Bir bendin kıyısında, eteklerini toplamış bir kadın çamaşır tokaçlıyordu. Bendin öte yanında, alacalı inekler karınlarına kadar suya girmişlerdi. İnekler kulaklarını dikip, aptal aptal delikanlılara baktı. En öndeki inek ansızın bir şeyden ürktü, kuyruğunu kaldırıp deli gibi bendin kıyısına doğru atıldı; bütün sürü de onun peşine takıldı. Kır sakallı sığırtaımaç, kırbacını var gücüyle şaklattı. Sığırtaımacın yardımcısı olan oğlan, kirli topukları kıcını döverek sürüyü çevirmeye koştu. Harman yerlerinden birinde, bir kız, buharlı harman makinesinin takırtılarına eşlik eden çingiraklı bir sesle bağırdı:

«Harpişka, gel şuraya bak! İki tane yakışıklı delikanlı bizi görmeye gelmiş.»

Delikanlılar bütün öğleden sonrayı köyün başkanını aramakla geçirdiler. Başkanın evinde mis kokulu kavunlar yedi-

ler ve sonunda, toprağı inceleme işini ertesi güne bırakmaya karar verdiler. Evin hanımı koridorda onlara bir döşek serdi. Gregor hemen uyudu, ama Piyotr bir süre döndü yattığı yerde; üstüne örttüğü gocukta bir pire yakaladı ve düşündü: bu haydut başkan onlara nasıl bir toprak ayıracaktı bakalım?

Gece yarısı ev sahibi kapının sürgüsünü çekti, verandadan yıldızlı göğe baktı ve atların önüne saman atmak üzere ahıra yürüdü. Kuyunun çıkışı gıcırdadı, bozkırda bir tay meydan okurcasına, uzun uzun kişnedi. Avludan hafif hafif insan sesleri duyuldu. Piyotr uyandı.

Gregor uykusunda dişlerini gıcırdattı, öbür yanına döndü, üzgün bir sesle, açık seçik konuştu:

«Ölüm, kardeşim, yarım kilo frenk üzümü değil.»

Başkan, koridora geldi, ayaklarını yere vurdu.

«Çocuklar, hey, çocuklar! Uyandınız mı?»

«Ne var?»

«Ne olduğunu Allah bilir... Bizim köylülerden biri şimdi Viyeşenskaya köyünden geldi, haydut Mahno'nun köyü aldığını söylüyor. Hemen buradan sıvışsanız iyi edersiniz çocuklar.»

Piyotr uykulu uykulu mırıldandı:

«Pekâlâ, ama toprak ne olacak? Sen yarın bizim araziyi ölç, ayır, ondan sonra gideriz. Buraya kadar boş yere mi taban tepmiş olalım?»

Şafak sökerken, Piyotr rüyasında köydeki komite salonunda bir toplantıda görüyordu kendisini; ama tavanda sert adımlarla birisi geziniyor, bel veren saçlar gıcırdıyordu ağırlığın altında: «Huu-uu, haa-aa.»

Uyandı ve gerçeği anladı: top sesleriydi. Kalbi heyecandan sıkıştı. Çarçabuk giyindiler, arazi ölçmeğe yarayan değneği kaptıkları gibi dışarı fırladılar, kudurgan köpekleri değnekle kovarak kendilerine ayrılan toprak parçasına gittiler.

«Viyeşenskaya buradan ne kadar uzakta?» diye sordu Gregor.

Deminden beri konuşmadan yürüyor, yol kenarından ko-

pardığı bir devedikeninin mor tepesindeki yaprakları düşün-
celi düşünceli koparıyordu.

Otuz kilometre çeker, galiba.»

«O halde vaktimiz var demektir.»

Bostanlardan geçip, sırtı tırmandılar. Piyotr yolda fişek-
liğini düşürdüğünü farketti, döndü fişekliğini aldı ve homur-
dandı: vadinin öbür ucundan, tepeden aşağı düzenli bir yü-
rüyüş kolunda atlılar geliyordu. En öndeki atlı kara bir san-
cak taşıyor, rüzgâr sancağı kırık bir kuş kanadı gibi yaprak-
landırıyordu.

«Ah, anasını sattığımı!»

«Tanrının sevgili kuluymuş anası!» diye cümleyi şaka
yollu tamamladı Gregor, ama dudakları titriyordu, yüzü bu-
lutanmıştı.

Başkan ölçü değneğini yere bıraktı, nedenini bilmeden,
tütün kesesini çıkarmak için cebine el attı. Piyotr hiç düşün-
meden bir sel yatağının içine hopladı, Gregor da onun ardın-
dan gitti.

Beyinlerinin buyruğunu dinlemeyen bacakları boyuna
birbirine dolanıyordu, telaşlı telaşlı kaçan kaplumbağalara
benziyorlardı; yürekleri çatlayacak hale gelmişti, ağızlarında
heyecanın yakıcı tadını duyuyorlardı. Sel yatağının dibin-
deki toprak ıslaktı, çamur kokuyordu; ayakları çamura sap-
landı. Piyotr bir yandan koşarken, bir yandan da bacakları-
nı hızla sarsarak çizmelerini çıkarıp attı ve tüfeğini daha
sıkı kavradı; Gregor'un suratı yemyeşil kesilmiş, dudakları
sımsıkı yapışmış, burnundan kesik kesik soluyordu. Yere
yattı, tüfeğini elinden fırlattı, ta öteye attı.

«Sen de tüfeğini at, Piyotka. Eğer elinde tüfikle bulur-
larsa, öldürürler bizi.»

Piyotka hayretler içinde kaldı.

«Deli misin be? Çabuk al tüfeğini, pis herif!»

Gregor, istemeye istemeye, ağır hareketlerle tüfeğini ka-
yıpandan tuttu. Bir dakika kadar gözlerinden ateş püskürerek
birbirlerine düşmanca baktılar.

Tekrar koşmaya başladılar. Sel yatağının ucunda, Gre-
gor sırtüstü yere düştü. Piyotr dişlerini gıcırdatıp, yoldaşı-

nın sıksa, kemikli gövdesini koltuğunun altından tutarak kaldırdı, sürükledi. Sel yatağı iki yola ayrılıyordu: at kemikleri, kurşun pelinotları bulunan bir kol, dosdoğru tarlalara gidiyordu. Yaşlı bir adam, bir arabanın yanında, atları puluğa koşuyordu.

«Bucak merkezine gitmek için atların bize gerekiyor. Mahno çetesi yakalayacak bizi.»

Piyotr atlardan birinin hamuduna yapıştı, ihtiyar da Piyotr'un koluna.

«Alamazsın atımı. Kısarak kulunlayacak, nereye kadar sürebilirsin ki hayvanı?»

Güçlü kuvvetli bir adam olan ihtiyar, Piyotr'un tüfeğinin namlusuna sımsıkı yapıştı. Piyotr'un kafasından da şu düşünce geçti; «Eğer herif tüfeği elimden bir alırsa, gebe kısırağı uğruna beni vurur.»

Kendisine dikilen, o müthiş, fırlak gözlere, yanaklarda kızıla çalan kısa sakala, hafif hafif seyiren ağza baktı ve bir hamlede tüfeğini ihtiyarın elinden söküp aldı. Mekanizma şakırdadı.

«Geri dur.»

İhtiyar, arabanın yanında duran baltayı almak için eğildi, ama Piyotr dipçisi ihtiyarın kafasına indirdi, indirmediği anda da, içine bir bulantı geldi. Eski çizmelerin içindeki bacaklar, bir örümceğin bacakları gibi debeleniyordu.

Gregor koşumları kesip, hayvanları ayırdı ve kısrağın sırtına atladı. Bakla kır Taurid atı Piyotr'un altında oynuyordu. Tarlaları dörtnala aşip yola çıktılar. Toynaklar daha hızlı takırdamaya başladı. Piyotr geriye baktı: rüzgâr, sel yatağının üstünden toz kaldırıyordu. Kovalayanlar uzakta ip gibi dizilmişler, hızla yaklaşıyorlardı.

Beş kilometre daha dörtnala yol aldılar; geridekiler boynuna arayı kapatıyorlardı. İki delikanlı şimdi, en önden gelen adamın, başını kaldırmış metreleri yutan atını, adamın arkasından uçuşan siyah yamçısını görebiliyorlardı.

Gregor'un altındaki hayvan hissedilir derecede hız kaybediyordu; birden bire hızla aksırdı ve sarsıla sarsıla, kesik kesik kişnedi.

«Kısarak kulunlayacak... Hapı yuttum ben, Piyotka,» diye bağırdı Gregor, yüzünü kesen rüzgâra karşı.

Tam bir tepeyi dönerlerken atı yuvarlandı, Gregor da tepesi üstü uçtu hayvanın üzerinden. Piyotr o hızla on beş, yirmi metre kadar daha gitti, ama atının başına hâkim olup hayvanını çarkettirerek döndü.

«Ne diye oyun oynuyorsun be?» diye sızlandı Gregor, ama Piyotr atından atladi, kendinden emin bir tavırla, özene bezene bir kurşun sürdü namluya, diz çöktü, kendilerine doğru gelen siyah yamçıya ateş etti ve boş mermi kovanını çıkarırken gülümsedi.

«Ölüm, kardeşim, yarım kilo frenk üzümü değil.»

Tekrar ateş etti. At şahlandı, siyah yamçı atın üstünden kayıp yere yuvarlandı, adamın bir ayağı üzengiye takılı kaldı ve hayvan yolsuz, izsiz bozkırda toz kaldırarak dörtlüye kaçmaya başladı.

Piyotr bulanan gözleriyle hayvanın ardından baktı, bacaklarını açıp yolun üstüne oturdu. Gregor avuçları arasında güzel kokulu bir kekik otunu ovalayarak gülümsüyordu.

Piyotr alçak sesle ve ciddi bir tavırla, «Eh, hadi bakalım dedi, artık Allah rahatlık versin.» Yüzükoyun uzandı yere.

3

Sovyet işçileri, icra komitesinin avlusunda, çuvallara doldurulmuş belgeleri toprağa gömüyorlardı. Başkan, Dördüncü Yakov, verandada durmuş, paslı, kırık dökük bir makineli tüfeği kuruyordu. Sabahtan beri keşfe çıkarılan mîlislerin dönmesini bekliyorlardı. Öğleyin, Yakov, genç Komünist Antoşa Graçev'i yanına çağırdı ve gözlerinin içi gülerek emir verdi:

«Tavladaki en iyi atı al ve dörtlüye Krutenskiy'e git. Yolda bizim keşif koluna raslarsan, hemen buraya gelmelerini söyle. Tüfeğin var mı?»

Çıplak topukları baldırlarını döverek koşan Antoşa cevap yetiştirdi.

«Tüfeğim de var, yirmi tane fişğim de.»

«Haydi, öyleyse fırla!»

Beş dakika sonra Antoşa icra komitesi binasının avluisundan bir fırtına gibi çıktı, fare tüyü rengi minimini gözleriyle başkana şimşek gibi baktı ve bir toz bulutu içinde gözden kayboldu.

Yakov, icra komitesinin verandasından atın ritmik bir biçimde sallanan boynunu, Antoşa'nın kasketsiz başını, kıvrıcık saçlarını görebiliyordu. Bir dakika kadar merdiven başında durdu, sonra örümcek ağıları sarımsı koridora girdi. Sovyet işçileriyle komünist grubu toplanmıştı. Yakov yorgun gözlerini oradakilerin üstünde dolaştırdı ve bildirdi:

«Antoşa» keşif kolunu bulmak için dörtnele yola çıktı.» Sustu, sonra parmaklarıyla masanın üstünde düşünceli düşünceli trampet çalarak ekledi: «Ama Krutenskiy'deki çocuklar acaba Mahno'nun elinden kurtulabilecek mi... kurtulamayacak mı?»

İcra komitesi binasının boşaltılmış, duvarları ses veren odalarında gezinerek, rengi atmış yaftalar üzerindeki Demyan Biyedni'nin manzum hikmetlerini belki bininci kez okudular. İki saat kadar sonra, keşif birliği eşkinle avluya girdi. Askerler atlarını bile bağlamadan, koşarak verandaya çıktılar. Toz toprak içinde kalmış olan keşif yolu komutanı bağırđı:

«Başkan nerede?»

«Burada. Ey, gördünüz mü onları? Kalabalık mı çete? Kuleye nöbetçi koyup bekleyelim mi?»

Milis, durumun umutsuzluğunu anlatmak ister gibi elini salladı.

«Öncü bölükleriyle karışlaştık onların. Son hızla kaçtık. Hepsi on bin kişi var. Karga sürüsü gibi geliyorlar.»

Başkan kaşlarını çatarak sordu:

«Antoşa'ya rasladınız mı?»

«Sarp Dere'nin ötesinde bozkıra doğru giden bir tek atlı gördük, ama kim olduğunu anlayamadık. Antoşa her hal-

de Mahno'nun eline düşmüştür.»

Som bir yığın halinde durmuş, aralarında fısıldaşıyorlardı. Başkan, karmakarışık sakalını çekti ve sesi derinden, ta içinde bir yerden gelerek konuştu:

«Toprağı ölçmeye giden delikanlılar kayboldu; bu apaçık... Antoşa da... Sazlığa çekilip saklanmalıyız. Mahno'ya karşı elimizden hiç bir şey gelmez..»

Tahlıl toplama görevlisi, bir şey söylemek için ağzını açtı, ama tam o sırada kapının önünden heyecanlı, sert bir ses duyuldu:

«Buraya gelin, yoldaşlar. Sırttan süvariler iniyor.»

Halk rüzgâr gibi savuştu. Millet kayıplara karıştı. Köy öldü. Pancurlar sımsıkı kapatıldı. Evlerin üzerine bir sessizlik çöktü; yalnız, icra komitesi avlusunu çevreleyen söğüt çitin dibinde, bir şeyden ürken bir tavuk, tiz bir sesle gıdıkılarak kaçıyordu.

4

Rüzgâr, Antoşa'nın gömleğini, çırpınan bir balon gibi şişirmekteydi. Eversiz at sürmek insanın canını yakıyordu. Atın sarsıntılı bir adım atışı vardı; binek hayvanı olarak yetiştirilmemişti. Antoşa dizginlere yapıştı, Sarp Derenin yanından tepeyi turmanmaya başladı ve birdenbire, hiç beklemediği bir anda, bir buçuk kilometre kadar ilerde giden bir bölük süvari gördü; arkalarından da iki askeri araba geliyordu. Kafasından şimşek gibi şu düşünce geçti:

«Mahno'nun adamları.»

Dizginleri çekti, sırtından aşağı soğuk bir ürperti indi. Atını durdurup gerisin geriye çevirdi, ama hayvan sanki inadına, gayet ağır gitmeğe başladı; süratliyi bırakıp da bir türlü dörtlüye kalkmak istemiyordu.

Süvariler Antoşa'yı gördüler, bağırıp çağırmaya başladılar, ardından bir salvo ateşi açtılar. Rüzgâr Antoşanın yü-

zünü kamçılıyor, gözlerini yaşartıyor, kulaklarında ısıklık çalıyor. Geriye bakmaya korkuyordu Antoşa. Ancak, bucak merkezinin varoşlarındaki evlerin önünden geçerken, omuzunun üzerinden bir göz attı arkasına. Daha atını durdurmadan yere atladı, iki büküm olup çite doğru koştu. «Eğer meydan yerine koşarsam beni görür, yakalarlar,» diye düşünüyordu. «Kilisenin avlusuna girer, çan kulesine çıkarım.»

Tüfeğini sol eline aldı, sağ eliyle avlu kapısını iterek açtı; çıplak ayakları avluyu örten kuru yaprakları hışırdattı. Kilisenin döne döne çıkan merdiveni. Günlük kokusu, küf korusu, güvercin pisliği kokusu.

Üst sahanlıkta durdu, yüzükoyun yere yattı ve kulak kabarttı. Sessizlik. Sadece köyde öten horozlar.

Tüfeğini yanına koydu, fişekliğini çıkardı, alnındaki yapışkan terleri sildi. Kafasının içinde düşünceler birdir bir oynuyordu. «Nasıl olsa öldürecekler beni. Ateş açacağım onlara... Piyotka Kremniyev bir seferinde, Mahno'nun bir burjuva uşağı olduğunu söylemişti.»

Daha geçen pazar günü nasıl bütün köy delikanlılarıyla birlikte ırmağın öbür yakasına geçip de yüz adım ötede duran arabaya atış talimleri yaptıklarını, kendisinin hepsinden çok vurduğunu hatırladı. Gırtlığını bir sancı kısıvrak yakalamıştı, ama yüreği şimdi daha düzgün atıyordu.

Meydan yerine altı süvari ihtiyatla girdi, yere inip atlarını okulun çit kazıklarına bağladılar.

Antoşa'nın yüreği yine hızlı hızlı çarpmaya başladı. Takırdamasına engel olmak için, dişlerini iyice sıktı, titreyen parmaklarıyla namluya bir kurşun sürdü.

Başka bir dar sokaktan, bir başka atlı çıktı, deli deli hoplayan atıyla bir tur attı ve kamçısını hayvanın sağrısına indirip, geldiği yoldan yıldırım gibi geri döndü. Adamın eyer üstündeki rahat, fiyakalı oturuşundan onun bir Kazak olduğunu anladı Antoşa, atın sağrısı üstünde dalgalanan yeşil gömleği gözleriyle izledi ve içini çekti.

Tangir tungur arabalar geldi; Antoşa bir sürü atın toynaklarından çıkan patırtıyı, bir top arabasının gürültüsünü

duydu. Leşe üşüşmüş kurt gibi piyadeler kaynaşıyordu köyde; askeri arabalar, cephane arabaları, üç ayaklı makine- li tüfekler sokakları tıkamıştı.

Sırtında hafif bir ürpertinin gezdiğini hissededen Antoşa başkasına aitmiş gibi gelen soğuk parmaklarıyla tüfeğinin mekanizmasına dokundu ve dinledi. Tepesindeki çatı kırış- leri arasında bir güvercin gur gur etti.

«Biraz bekleyelim...»

Kilise avlusunun çevresinde atlarından inen Mahno'nun adamları hayvanlarına yem veriyorlardı. Küme küme atla- rın arasında yatan adamlar renkli, bol pantolonları, parlak kuşakları içinde, rengârenk çakıllarla bezenmiş bir ırmak kıyısını andırıyorlardı. Konuşmalar, kahkahalar duyuluyor- du. Bir yandan da top araabları ikişer ikişer hâlâ geçiyordu yoldan.

Kararını veren Antoşa, bir makineli tüfek erinin kurşunf kalpağını nişanladı. Tüfek boğuk bir sesle gümlledi ve ma- kineli tüfekçinin başı öne, dizlerinin arasına düşüverdi. Bir silah sesi daha; bir araba sürücüsü dizginleri bırakıp, usul- cacık tekerleklerin altına kaydı. Bir atış daha, bir daha...

Atlar bağlı oldukları kazıkların önünde tepinmeye baş- ladılar; kişniyor, binicilerini çifteliyorlardı. Yaralı bir araba atı yolun üstüne devrilmiş, koşum kayışları arasında kıvrı- nıp duruyordu; okulun önünde bir makineli tüfek arabası te- petaklak olmuş, beyaz örtüsü içindeki makineli tüfeğin nam- lusu toprağa gömülmüş kalmıştı. At kişnemeleri, bağrışma- lar, emirler, silâh sesleri bir bulut gibi çan kulesinin üstüne yükseliyordu.

Bir batarya, tangır tungur döndü. Antoşa'nın yerini an- lamışlardı. Sahanlıktan atılan kurşun, yumuşacık hedefini buldu. Meydan çarçabuk boşaltıldı. Mahno'nun denizci erle- rinden biri, okulun verandasına bir makineli tüfeği ustaca kurdu. Yeşil pasla örtülü çana çarpıp seken kurşunlar ke- derli sesler çıkarmaya başladı. Kurşunlardan biri sekip, An- toşa'nın eline çarptı. Antoşa sürüne sürüne geriye çekildi, fırıldak gibi döndü ve verandanın çarpık çurpuk, çökük ba- samakları üstüne yüzükoyun serildi.

Köyün dışında, mezarlığın yanında, onikilik bir topu çekerinden ayırdılar; top çelikten ağzını kilisenin sıvaları dökmüş duvarına çevirdi. Sınır gerginliği içinde bekleyen köy, topun gürlemesiyle sarsıldı.

Mermi kubbenin altına çarptı, Antoşanın üstüne tuğla parçaları yağdırdı, sonra sekti çana çarparak öfkeli bir tanrıyı kopardı.

5

Piyotr yüzükoyun kıpırdamadan yatıyordu, ama kekiklerin baharlı kokusunu derin derin içine çekerken kulakları at toynaklarının açık seçik duyulan gümbürtüsündeydi hep.

Gönlü müthiş bulanıyor, bu korkunç duyguyla sanki içi dışına çıkıyordu. Başını kaldırdı yarı doğruldu ve Gregorun kanava gömleğinin hemen yanbaşındaki bir atın köpüklü burununu, mavi bir Kazak paltosunu ve güneş yanığı bir yüzde çekik Kalmuk gözlerini gördü.

Bir kilometre kadar ötede, öbür Kazaklar, üzengiye takılı, paltosu yırtılmış bir kazağı sürükleyen bir atı çevirmeye çalışıyorlardı.

Gregor bir küçük çocuk gibi hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başlayıp da yürek paralayıcı bir çığlık atınca, Piyotr'un yüreğinin altında canlı bir şey hop etti. Gözlerini kırpmadan seyrefti: Kalmuk, üzengilerinin üstünde kalktı, yana doğru eğildi ve beyaz çeliği salladı. Gregor topuklarının üstüne çöküverdi, aynı zamanda ikiye ayrılan başını elleriyle tuttu ve boğuk bir iniltiyle yana devrildi; kanlar gırtlğından hışırtıyla frşkırdı.

Bacakları debelenen Gregor'un manzarasıyla, Kalmuk'un sıyrılmış yamçasındaki mor leke, Piyotr'un belleğine çakıldı kaldı. Göğsünü çiğneyen sivri at nalı mahmuzları Piyotr'u kendinden geçirdi; boynuna kıldan bir kement dolandı ve

her şey, ateşli kıvılcımlar halinde, alev alev bir pus içinde fırlıdak gibi dönmeye başladı.

Gözünü oyan korkunç bir sancıyla inleyerek kendine geldi. Bir eliyle yüzüne dokundu ve göz kapağının altından yanağına sarkan katı, soğuk bir yuvarlak eline gelince dehşet içinde kaldı. Bir gözü çıkmıştı; öteki de şişmiş, gözyaşlarından çapaklanmıştı. Daracık bir çizgi haline gelen göz kapaklarının arasından, tepesindeki adamların yüzleriyle atların burunlarını güçlükle farkettiler. Birisi yanına gelip eğildi ve konuştu:

«Kalk ayağa çocuk, yoksa sağ kalmazsın. Sorguya çekilmen için seni grup karargâhımıza götüreceğiz. Ey, kalkıyor musun? Bana göre hava hoş, seni sorguya çekmeden de duvarın dibine dikiveririz.»

Piyotr kalktı. Çevresini rengârenk bir deniz gibi kafalar, uğultulu konuşmalar, at kışnemeleri almıştı. Piyotr'un gri bir Astragan kalpak giymiş muhafızı önden gidiyordu. Piyotr ayakları üstünde sallanarak onun ardı sıra yürüyordu.

Kıldan kement boynunu yakıyordu, yüzündeki yaralar ve sıyrıklar, pıhtılaşmış kanla katılaşmıştı. Uzun süre insafsızca dayak yemiş gibi, bütün bedeni ağrı, sızı içindeydi.

Karargâha giderken çevresine bakındı; meydan yerinde, sokaklarda, çarpık çurpuk ara sokaklarda; her yanda insanlar arabalar ve atlar görüyordu.

Kuvvet karargâhı papazın evindeydi. Ardına kadar açık pencerelerden, eski kitaraların tıngırtıları, çanak çömlek şangırtıları sokağa taşıyordu; mutfakta telaşla koşuşarak değerli konuklarını ağırlayan papazın karısı görölüyordu.

Piyotr'un muhafızı bir sigara yakmak için merdivenlere oturdu ve homurdandı:

«Merdiven'in yanında dur, karargâhta işleri var şimdi.»

Piyotr, gıcırtılı merdiven korkuluğuna dayandı; ağzının içi kavrulmuş, dili damağına yapışmıştı. Yarılmış dilini güçlükle kımıldatarak konuştu:

«Susadım...»

«Karargâhta suvarırlar seni.»

Çilli bir deniz eri çıktı verandaya. Mavi ceketinin beline kırmızı bir süslü kuşak sarmıştı; kuşağın uçları püskül gibi ta dizlerine kadar sarkıyordu, başında da yuvarlak bir denizci kasketi vardı; kurdelaların üstünde şu solmuş kelimeler okunuyordu: «Karadeniz Filosu.» Elinde, kurdelâlarla süslenmiş, fiyakalı bir akordiyon taşıyordu. Sıkıntılı yeşil gözleriyle Piyotr'a baktı, pis pis sırttı ve akordiyon'un körüğünü açtı.

«Genç komünist,

Neden evlendin şahki?

Bizim komu Mahno gelince,

Biz yere kaçamazsın ki...»

Seesi sarhoş sarhoş çıkıyordu, ama tatlıydı. Kapattığı gözlerini açmadan yineledi nakaratı:

«Bizim komu Mahno gelince,

Biz yere kaçamazsın ki...»

Muhafız, sigarasından son bir nefes daha çekti ve başını çevirmeden konuştu:

«Hey, topal karga yürü ardımdan.»

Piyotr merdivenden çıkıp eve girdi. Holde, duvara bir sancak asılmıştı. Kıvrımlara raslayan kısımları okunmayan şu kelimeler vardı sancağın üstünde: «İkinci Kuvvet Karargâhı,» biraz daha üstte de, «Yaşasın Özgür Ukrayna.»

Papazın yatak odasından bir daktilo makinesinin takırtısı duyuluyordu. Açık kapıdan sesler geliyordu. Piyotr uzun

zaman beklemek zorunda kaldı; loş holde dikildi. Bedenini kemiren kör bir sancı, iradesini, muhakemesini yoketmişti. Düşünüyordu: Mahno'nun adamları Sovyet işçilerini öldürdükleri gibi, Piyotr'un Genç Komünistler Grubuna bağlı delikanlıları da öldürmüşlerdi, şimdi ise papazın yatak odasından ölüm ona göz kırpyordu. Ama Piyotr korkunun soğukluğunu duymuyordu. Solukları düzenliydi, sakinleşmişti; gözleri kapalıydı, yalnız, pıhtılaşmış kanla örtülü yanağı seyiriyordu.

Yatak odasından sesler, daktilo makinesinin takırtısı, kadin gülüşleri ve kadehlerin incecik tıngırtıları geliyordu.

Papazın karısı Piyotr'un önünden koşarak koridora çıktı; kadının arkasından da Mahno'nun adamlarından biri, sarı bıyıklı, ince belli bir çeteci mahmuzlarını şakırdatıp, bıyıklarını burarak geldi. Papazın karısının elinde bir sürahi vardı ve ufak gözleri, çiçek açmış bademlere benziyordu.

«Bu altı yıllık bir meyva likörüdür; onu kutlama günleri için sakladım. Ah, şu barbarların boyunduruğu altında yaşamak ne korkunç, bir bilsen. Durmadan idamlar. Komünistler piyanomuzun bile elimizden alınması için emir verdiler. Düşün bir kere; piyanomuzu elimizden almak istiyorlar. Ha?»

Kadın, Piyotr'un önünden geçerken ok gibi delen, hileci gözlerini ona çevirdi, aşağılayıcı bir tavırla yüzünü buruşturdu ve kim olduğunu anlayarak, Mahno'nun adamına fısıldadı:

«Buradaki Genç Komünist Grubu'nun başkanıdır o... Azgın bir komünisttir... Mutlak işini bitirmelisiniz onun...»

Kadının eteklerinin hisırtısı arasında, lafının sonunu duymadı Piyotr.

Bir dakika sonra emir verdiler Piyotr'a:

«En uçtaki odaya git, Allahın belası...»

Masada, gümüşli renkli Karakul kalpaklı, sarışın bıyıklı bir adam oturuyordu.

«Genç Komünistlerden misin?»

«Evet.»

«Bizim erlerimize ateş ettin mi?»

«Evet.»

Mahno'nun adamı düşünceli düşünceli bıyığının ucunu ısırdı ve Piyotr'un başının üstünden ötelere bakarak sordu:

«Eğer seni kurşuna dizersek darılmazsın ya?»

Delikanlı dudaklarına inen kanı eliyle silerek, güven dolu bir sesle cevap verdi:

«Hepimizi birden kurşuna dizemezsiniz ya.»

Adam sandalyesinde hızla dönerek haykırdı:

«Dolbişev, al şu delikanlıyı, ikinci takıma teslim et de onu ufak bir yürüyüşe çıkarsınlar.»

Piyotr'u dışarı çıkardılar.

Verandada, muhafızı, Piyotr'un ellerini bir sıırımla bağladı ve düğümü sıkıştırırken sordu:

«Acıtmıyor ya; acıtıyor mu yoksa?»

«Boş ver!» dedi Piyotr ve bağlı ellerini tuhaf bir şekilde sallayarak avlu kapısına doğru yürüdü.

Muhafız kapıyı arkalarından kapadı, omuzundan tüfeğini sıyırdı.

«Bekle biraz! Takım komutanı burada işte.»

Piyotr durdu. Çenesi fena halde kaşındığı, bağlı elleriyle de çenesini kaşıyamadığı için canı burnuna gelmişti.

Tıknaş, paytak bacaklı takım komutanı yanlarına geldi. İngiliz malı getrileri katran kokuyordu. Muhafıza sordu:

«Bana mı getiriyordun onu?»

«Evet. Çabuk olmanızı söylediler.»

Komutan Piyotr'u uykulu gözleriyle süzdü, söylendi.

«Pis herifler! Ağzı süt kokan bir çocukla oynayıp işkence ederler, işkence göresiceler.»

Kızıl kaşlarını çatarak Piyotr'a tekrar baktı, ağır bir küfür savurdu ve haykırdı:

«Geç şu sundurmaya, budala! Haydi! Çabuk ol diyorum sana; kıcını duvara çevir.»

Mahno'nun karargâhındaki sarışın bıyıklı adam verandaya çıktı. Yıpranmış korkuluğun üstünden sarkarak seslendi:

«Takım komutanı: duyuyor musun? Delikanlıyı vurma. Bana yolla onu.»

Piyotr verandaya çıktı, kapiya dayanarak dikildi. Sarışın bıyıklar ta burnunun dibine kadar sokuldu; adam Piyotr'un kan içindeki göz kapaklarının daracak aralığından içeri bakmaya çalışarak konuştu:

«Yürekliymişsin, delikanlı. Üzüldüm senin adına; seni Yaşlılar Ordusuna kaydedeceğim. Çalışır mısın?»

Delikanlı tek gözünü kapayarak, «Çalışırım,» diye cevap verdi.

«Yiyecek ve elbise verirseniz kaçmam.»

Sarışın bıyıklı güldü, burnunun derisi kırıştı.

«Zaten kaçmaya kalkışsan da vururuz seni... Gözümü senden ayırmayacağım.» Muhafıza dönerek, emir verdi: «Çocuğu senin bölüğe götür Dolbişev; neye ihtiyacı varsa ver, ganimetler arasından. Senin arabanda gidecek. Gözlerini ondan ayırma sakın. Şimdilik silâh verme ona.»

Piyotr'un omuzuna bir şaplak attı ve sallana sallana eve girdi.

Ertesi gün öğleyin köyden ayrıldılar. Piyotr, düşük bıyıklı Dolbişev'in yanında oturuyor, hopyaya sarsıla giderken, kafasından sıkıntılı, ezici düşünceler geçiyordu.

Yağmurlardan sonra, yoldaki diz boyu çamur kabarmış, tümsekler meydana getirmişti. Bu tümsekler arabayı sarsarak, sağdan sola, soldan sağa fırlatıyordu. Telgraf direkleri durmadan geçiyor, yol döne kıvrıla sonsuzluğa doğru gidiyordu.

Her köyde, her çiftlikte onları şamatayla karşıyorlar, ağırılıyorlardı; köylüler onları tehditkâr bakışlarla süzüyor, kadınlar zırlıyordu.

İkinci kuvvet, ana ordudan ayrılmış, Millerovo yönünde ilerliyordu. Ana ordu onların biraz daha soluna doğru kayıyordu.

Akşam üstü, Dolbişev oturduğu yerin altından biçimi değişmiş bir somun çıkardı, bir de karpuz kesti. Yerken, banyuyla Piyotr'a işaret etti.

«Ye, kardeşim, artık bizdensin.»

Piyotr bir dilim karpuzla, at sidiği kokan bir parça somunu kıtlıktan çıkmış gibi gövdeye indirdi.

Dolbişev kasaturasıyla bir dilim karpuz daha kesip, Piyotr'a uzattı.

«Sana zerre kadar güvenim yok ama. Bence sen kaçaksın yanımızdan bizim. Seni vurmalydık, çok daha iyi ederdik öyle yapsaydık.»

«Yok, babalık, öyle şeyler düşünme! Ne diye kaçayım sizden? Belki de asıl sizler hak yolunda dövüşüyorsunuz...»

«Ya, tabii, hak yolunda. Ya, nerden anladın?»

«Peki, ama hak yolunda dövüşüyorsanız, neden her yamı dolaşıp, milletin rahatını, huzurunu kaçıyorsunuz?»

«Nasıl kaçıyormuşuz huzurunu milletin?»

«Nasıl mı? Çeşitli şekillerde. Şu son geçtiğimiz köyde, köylünün elinden bir avuç kalmış son yulafını da atına vermek için almıştın. Şimdi köylünün mini mini çocuklarının yiyeceği yok.»

Dolbişev bir sigara sarıp yaktı.

«Koca Mahno'nun emri böyle.»

«Peki size bütün köylüleri asmanız için emir verse ne olacak?»

«Hım... Bak beni nerelere sürükledin.»

Yerli tütünden yapıma sigarasından başının üstüne kubbe gibi bir duman üfledi ve sustu.

Geceyi geçirmek için durdukları vakit, bölük komutanı, çilli denizci ve akordiyoncu Kiriyyuka, Piyotr'u yanına çağırıp Mavzer'ini salladı:

«Seni gidi bilmem nenin nesi, bir daha burnunu siyasete sokarsan mezarı boylarsın. Hemen emir verir, bir arabanın okunu diktirir, tepe aşağı astırırım seni köpoğlusu... Anladın mı?»

«Evet,» dedi Piyotr.

«Haydi, defol çabuk; unutma bak, bastıbacak, en ufak bir şeyini görürsem, barsaklarını döker, astırırım seni.»

Piyotr, propagandasını daha dolambaçlı yollardan yürütmesi gerektiğini anladı. Hatasını unutturmak için iki gün

uğraştı: Dolbişev'e, «Koca Mahno» ile gezip gördüğü memleketlerle ilgili bir sürü soru sordu; ama takım komutanı hiç birine cevap vermedi, kaşlarının altından delikanlıya şüpheli şüpheli baktı ve dişlerinin arasından sadece bir iki kelime çıktı. Bununla birlikte Piyotr'un gösterdiği bağlılık ve saygı (Dolbişev öyle sıradan bir asker değildi; Mahno'nun köyünden, Gulay-Polya'dandı, hattâ Mahno'nun komşusuydu) Dolbişev'i yumuşattı ve adam daha rahat konuşmaya başladı. Bir iki gün sonra da Piyotr'a bir karabina ile sekiz fişek verdi.

O akşam, bölük, Koşara obası yakınlarında konakladı. Dolbişev atı arabadan çözdü, Piyotr'un eline bir kova tutuşturdu:

«Bin ata da şu söğütlüğe git delikanlı; orada bir gölet var, bir kova su al gel de, azıcık un çorbası pişirelim.»

Piyotr yüreğinin deli gibi çarptığını belli etmemeye çalışarak ata atladı ve süratli ile sürerek gölete doğru gitti.

Kafasından, şimşek gibi, «Göletin oradan doğru tepeye sürerrim atı,» düşüncesi geçti.

Suyun yanına vardı, bendin kenarını dolandı, daracık, yıkık dökük setin üstünden kovayı ihtiyatla bıraktı, topuklarını hayvanın karnına vurduğu gibi, atı dörtmala kaldırıp tepenin eteğine doğru sürdü. Birisi onu uyarıyormuş gibi, kamp yerinden bir silah atıldı, Piyotr'un başının üstünden vızlıyarak bir kurşun geçti. Piyotr dünyayı puslu gören tek gözüyle, kamp yerinden kendisini ayıran uzaklığı ölçmeye çalıştı: rahat rahat sekiz yüz metre vardı. «Eğer tepeyi tırmanırsam,» diye düşündü, «mutlaka bana eristirirler kurşunu.» İstemeye istemeye atının başını çevirdi, geri döndü.

Dolbişev araba okunun ucuna patates dolu karavanayı asarken Piyotr'a baktı:

«Eğer oyun oynamaya kalkarsan öldürürüm seni. Unutma sakın.»

etti. Uyandı ve arabada yatarken geceleyin üzerine örttüğü velenseyi attı. Güz şafağının açılmaya başlayan kurşunî rengi içinde kesik kesik bağrışmalar çalındı kulağına.,

«Babalık, nedir bu gürültü?»

Yerinde dimdik doğrulan Dolbişev, eski püskü kalpağını sallayıp, zorlanmaktan mosmor kesilerek haykırdı:

«Koca Mahno'yu karşılıyoruz. Yaşa...!»

Piyotr yarım doğruldu, dört yağız atın çektiği bir arabanın yoldan doğru gelmekte olduğunu gördü. Atlardan bembeyaz köpükler saçılıyordu, arabanın çevresini süvariler almıştı, Çernişevski dolaylarında yaralanmış olan Mahno ise koltuğunun altında bir değnek tutuyordu, dudakları ya acıdan ya da gülümsemeyle kıvrılmıştı. Arabanın arkasından yerlere kadar bir kilim sarkıyor ve arka tekerleklerden müthiş toz kalkıyordu.

Araba hızla gelip geçti, bir dakika sonra da yolun ta ilerisinden yükselen bir toz bulutundan başka bir şey görünmez oldu; kükreyen adamların sesleri dindi.

8

Üç gün geçti. İkinci Kuvvet demiryolu hattına doğru ilerledi. Bütün yol boyunca hiç bir yerde çarpışmak zorunda kalmadılar. Kızıl birlikler Don'a doğru çekiliyordu. Bu sırada Piyotr bütün bölüğü iyice tanıdı: 150 kişinin altmıştan fazlası Kızılordu kaçaklarıydı, geri kalanlar da sağdan soldan toplanmış kişiler.

Bir gece kamp ateşinin çevresinde toplandılar ve akordiyonun eşliğinde bir Trepak dansına başladılar. Çok hafif buz tutmuş toprak, dansedenlerin ayakları altında çıtırdıyordu.

Dolbişev, çömelmiş vaziyette ve ellerini çizmelerine vura vura dansederek, çepeçevre bütün halkayı dolandı, çatlatılana kadar sürülmüş bir at gibi soluk soluğa kaldı.

Sonra, kaputlarını, gocuklarını yere serip, ateşin çevresine uzandılar. Makineli tüfekçi Manjulo, ateşten aldığı bir korla şıgarasını yakarak konuştu:

«İçimizden bazılarının fikri şu: diyorlar ki, Koca Mahno bizi maden bölgesinden Ronmaya sınırına geçirecek, ondan sonra da orduyu yüzüstü bırakıp, Romanya'ya tek başına girecekmış.»

«Yalan hepsi bunların,» diye havladı Dolbişev.

Manjulo parladı, Dolbişev'e ağız dolusu küfür savurdu ve parmağını ona doğru uzatarak haykırdı:

«Al işte, budala herifin biri. Yirmi rubleye satın alabilirsin onu. Mahno gelecek de, arabasını sen süresin diye sana yalvaracak sanıyorsun, değil mi?»

Dolbişev, «Orduyu yüzüstü bırakamaz o,» diye deli gibi bağırdı.

«Kaz kafalı! Doğuştan salak herif! Romanya Çarı yirmi bin kişilik orduyu topraklarına sokar mı be?...» diye maki-neli tüfekçi de aynı şiddetle ve öfkeyle ona bağırdı.

Ötekiler de makineli tüfekçiyi desteklediler.

«Haklısın bak, buna diyecek yok.»

«En esaslı noktaya parmak bastın, Manjulo.»

«Biz ancak Koca Mahno ve çevresindeki aşıkları için kanlarımızı akıttığımız sürece gerekliyiz...»

«Ho-ho-ho! Ha-ha-ha! Veriştir şuna, kardeş!» diye bağ-ırışmalar yükseldi ateşin çevresinde.

Dolbişev kalkıp, telaşla bölük komutanının arabasına gitti. Ötekiler arkasından ısıklılayıp yuhladılar onu, bir ta-nesi de yanan bir odun parçası savurdu.

«Gammazlamaya gidiyor. Varsın gitsin bakalım... Bir dahaki çarpışmada ensesine yapıştırırız kurşunu.»

Piyotr, bölük komutanı Kiriyuca'nın ateşe doğru yü-rüdüğünü, sonra uzaklaşıp, ötede durduğunu gördü.

«Ne oluyor burada bakalım, çocuklar? Kimdir öyle boy-nunu ilmeğe takmaya hevesli olan içinizde? Haydi, çıkın, konuşun.»

Manjulo yerinden kalktı, dosdoğru komutanın önüne gidip, hırslı hırslı soluyarak konuştu:

«Değneği fazla kıvrırma, Kiriyuca. Değneğin iki ucu var-dır. O pis dilini tut biraz.»

«Ya! Sen gel bakayım benimle karargâha.»

Kiriyuka makineli tüfekçiyi kolundan yakaladı, ama uğultu halinde itiraz nidaları yükseldi ötekilerden; ayağa fırlayıp, kalpaklardan bir duvar halinde bölük komutanının arkasından yaklaşmaya başladılar.

«Dokunayım deme ona.»

«Canını çıkaralım şunun.»

«Senin başına geçiririz karargâhını ulan.»

Ufaktan ufaktan, Kiriyuka'yı itip kakmaya başladılar; derken içlerinden biri, tam kulak tozuna çın çın öten bir şamar attı. Komutanın mavi kaftanının yakası yırtıldı. Tüfek mekanizmaları takırdadı. Kiriyuka halkayı yarararak kaçtı, iniltili çığlığı yarım kaldı ağzında:

«Nöbetçiler, alarm verin! İha....»

Makineli tüfekçi, bir eliyle onun ağzını kapadı ve kulağına fısıldadı:

«Çabuk defol buradan, sakın ağzını da açayım deme, yoksa sırtına yersin kurşunu.»

Mahno'nun adamları arasından zor belâ bir yol açarak, bölük komutanını en yakındaki arabanın yanına götürdü ve ateşin başına döndü makineli tüfekçi.

Tekrar bir kahkaha koptu, akordiyon çalmaya, topuklar yerleri dövmeye başladı. Ama bir arabanın yanbaşında, üç beş kişilik bir grup, Dolbişev'i yere yıkıp, ağzına bir kuşak tıkmış, tüfeklerinin dipçikleri, çizmelerinin topuklarıyla kıyasıya dövüyorlardı.

Ertesi gün bir posta neferi Kuvvet Karargâhından dört-nala gelip, bölük komutanına not defterinden koparılmış yağlı, bir kâğıt verdi. Kâğıdın üstüne kurşun kalemle sadece altı kelime karalanmıştı. «Bölüğün, Sovyet Çiftliğini ele geçirmesini emrediyorum.»

Tepeden, aşağıdaki Sovyet Çiftliğini görebiliyorlardı. Döne kıvrıla uzayan beyaz taş duvarların ardında tuğla binalar ve tuğla harmanın yüksek bacası göze çarpıyordu.

Bölük, arabaları şosed e bırakarak, açık arazide çiftliğ e doğru avcı hattında ilerlemeye başladı.

Yüzünü yünlü bir kadın şalina sarmış olan bölük komutanı Kiriyu ka, en önde at sürüyordu. Altındaki yağız kısırak tökezliyordu; komutan sık sık başını çevirip, sessiz sedasız ard ı sıra yürüyen seyrek safa bakıyordu.

Piyotr, soldan yedinciydi. Bugün, çok yakında, son derece önemli, büyük bir olayın yer alacağına dair tuhaf bir duygu vardı içinde. Bu duygudan ötürü de iç i sevinçle doluyordu.

İlerleye ilerleye, çiftliğ e tüfek menzili kadar yaklaştıkları zaman komutan atından atlayıp haykırd ı :

«Yere yat.»

Bir dere yatağının yakınlarında dağılıp, yere yattılar. Taş duvarlara düzensiz bir salvo ateşi açtılar. Çiftlik evlerinden birinin çatısından, bir makineli tüfek kuru bir sesle takırdamaya başladı. Avlularda insanlar koşuyordu. Kurşunlar, Mahno'nun adamlarının gerisindeki toprağ a çarpıp, ufak ufak toz bulutları kaldır ıyordu.

Bölük üç kez hücum a kalktı, üçünde de dere yatağına çekilmek zorunda kald ı. Üçüncü seferinde, Piyotr geriye doğru kaçarken, Dolbişev'in bir tarla faresi yuvasının tümseğ i üstüne yüzükoyun kapanmış, yattığını gördü; adamın üstüne eğildi ve tam kalpağının altında, alnının ortasında bir delik gördü. Dolbişev'i böyle gözünün üstünden ve çok yakın mesafeden vuranın, kendi askerlerinden biri olduğunu anladı.

Ne var ki, bölük komutanı Kiriyu ka, eğri Kafkas kılıcını dördüncü kez kınından sıyırd ı ve baykuş gözlerini bölüğün üzerinde dolaştırarak, boğuk bir sesle haykırd ı:

«İleri, çocuklar! Arkamdan gelin!»

Ama çocuklar homurdamaya başladılar ve yerlerinden kılmıdamadılar. Makineli tüfekçi Manjulo, makineli tüfek şeridini çıkarıp attı ve haykırdı:

«Bizi boğazlamaya mı götürüyorsun? Gitmiyoruz.»

Parmaklarının buz kesilip, uyuştuğunu hisseden Piyotr, bütün vücudundan ter dökerek, sesinin var gücüyle haykırdı:

«Kardeşler! Niçin kan döküyorsunuz? Niçin ölümünüze yürüyorsunuz; kendiniz gibi işçileri neden öldürmek istiyorsunuz?»

Sesler dindi. Piyotr avucundaki tüfek kayışının terden ıslanmaya başladığını hissetti.

«Kardeşler! Silâhlarımızı bırakalım. Hepinizin aileleri var. Kendi karılarına, kendi çocuklarına acıymıyor musunuz? Hiç düşündünüz mü; eğer siz ölürseniz çoluk çocuğunun hali ne olur?»

Komutan Mavzer tabancasını kılıfından çıkardı, ama Piyotr bu hareketi beklediği için, doğru dürüst nişan bile almadan, mavi kaftana ateş etti. Kiriye bir kurt yavrusu gibi topuklarının üstünde döndü, iki elini birden göğsüne bastırarak yüzükoyun düştü.

Ötekiler Piyotr'u çevirdiler: içlerinden biri tüfeğinin dipçiğiyle arkasından vurdu; ötekiler de Piyotr'u yakalayıp yere fırlattılar. Ama Manjulo kollarını iki yana açarak, Piyotr'un tepesine dikildi, çirkin bir sesle haykırdı:

«Durun! Öldürmeyin çocuğu. Bırakın diyeceğini desin, ondan sonra işini bitiririz.»

Piyotr'u yerden kaldırdı, sarsaladı ve «Haydi, konuş.» dedi.

Yer, parça parça bulutlarıyla gök, Piyotr'un gözünün önünden kayarak geçiyordu. Bütün iradesini toplayarak cevap verdi:

«Öldürün beni! Beni öldürürseniz, ancak şimdi öldürebilirsiniz.»

Arkalardan bir hırıltı yükseldi:

«Daha yüksek sesle konuş... Duyamıyoruz.»

Piyotr kolunun yeniyle, şakağından akan kanı sildi ve

sesini yükselterek devam etti:

«Durumunuzu iyice düşünün. Mahno sizleri Romanya'ya götürüp, orada terkedecek. Size sadece şimdi ihtiyacı var. Kötü olmak isteyenler onun ardından gider; geri kalanları da Kızılordu temizler. Ama şimdi teslim olursak bize hiç bir şey yapamazlar...»

Dere yatağının içinde hava rutubetliydi. Sessizlik. Sanki havasız kalmışlar gibi, hepsi de güçlükle soluk alıyordu.

Makineli tüfekçi eliyle alnını silip, sükûnetle sordu:

«Ey, ne dersiniz, çocuklar?»

Başlar önde. Biraz ötede, yerde, Kiriyyuka gömleğini yırttı, yaralı göğsünü açtı, bacaklarıyla son bir kez daha debelendi, sonra sâkinleşti; bütün bedeni hafif hafif ürperiyordu.

Piyotr, «Teslim olmak isteyenler sağa, istemeyenler sola ayrılışınlar,» diye bağırdı.

Makineli tüfekçi umutsuzluk ifade eden bir tavırla elini sallayarak sağa ayrıldı, ötekiler de alıncaya, itiş kakış onu izlediler. Sekiz kişi yerinden kıpırdamamıştı; uzun bir duraksamadan sonra onlar da ötekilere katıldı.

Beş dakika sonra toplu bir halde Sovyet Çiftliği'ne doğru ilerliyorlardı. Piyotr ile makineli tüfekçi Manjulo en öndeydiler, Piyotr'un gömleğinin eteğinden yırtılan beyaz bir kumaş parçası, teslim bayrağı olarak paslı süngüsünün ucunda sallanıyordu.

Sovyet Çiftliğinden çıkan bir grup onlara doğru geldi. Tüfeklerini atışa hazır tutuyor, güvensiz gözlerle bakıyorlardı.

Sovyet grubuna üç yüz adım kadar yaklaştıkları zaman, bölük durdu. Piyotr ile Manjulo silâhlarını bırakarak, çiftliğe doğru yürümeye devam ettiler. Sovyet çiftçileri onları karşılamak için ileri çıktılar. Yarı yolda karşılaştılar. Konuşma kısa sürdü. Sakallı bir Sovyet çiftçisi Piyotr'u kucakladı. Manjulo bıyıklarını silip, öbür adamı iki yanından öptü.

Her iki yandan onaylayıcı haykırışlar. Bölük patır kü-

tür silâhlarını atarak, tepe gibi yığıdı; Sovyet Çiftliğinin ardına kadar açılan kapılarından birer ikişer girdiler.

10

Kasaba merkezinden çiftliğe tam yetkili bir Çeka üyesi geldi, Piyotr'u sorguya çekti, ifadesini bir deftere geçirdi ve çocuğun iki elini birden sıktıktan sonra, çekti gitti.

Mahno'nun askerlerinden bir kısmı, Mahno'nun peşine düşen Kızıl Süvari alayına katıldılar; ötekiler bölge merkezindeki askeri levazım âmirliğine sevk edildi. Piyotr, Sovyet Çiftliğinde kaldı.

Başından geçen bunca olaydan sonra sâkin sâkin yatakta yatmak ne güzeldi. Şimdi, boş göz çukurundaki yakıcı acı bile hafiflemiş gibiydi. Sanki boynuna kement geçirilip de hiç sürüklenmemiş, sanki ölümle burun buruna gelene kadar dayak yememişti. Her nasılsa, yakın geçmiş kendini Piyotr'a hatırlatmak istemiyordu; Piyotr'un da hatırlamaya niyeti yoktu.

Ama, Sovyet Çiftliğinde, duvara asılı çatlak bir aynanın önünden geçerken, boz bir renk almış, çarpılmış suratına bir an için bakınca, dudakları acıyla kasıldı ve soluğu tıkanı.

Bir salı günü öğleden sonra geç vakit, çiftlik Komünist grubu sekreteri Piyotr'un odasına geldi. Karyolaya Piyotr'un yanına oturdu, avcı çizmeleri içindeki bacaklarını topladı ve genzini temizledi:

«Kulüpte bir saate kadar toplantı yapılacak, oraya gel.»

«Olur, gelirim.»

Sekreter onunla bir iki dakika daha oturdu, sonra ayrıldı. Bir saat sonra Piyotr kulüb'e gitti. Çiftlik başkanının, tarım uzmanının, tuğla harmanı işletme müdürünün ve baytarın okuduğu raporları dinledi. Raporlar Piyotr'un gözünün önüne saat gibi işleyen, düzenli, ölçülü bir hayat sermişti.

Toplantı tutanakları. Kararlar. Öneriler.

«Görüşülecek başka şey kaldı mı» faslına geldikleri zaman grup sekreteri bir iki kelime konuşmak için izin istedi.

«Yoldaşlar, bu Sovyet Çiftliğinde, aramızda, genç komünist Piyotr Kremniyev bulunuyor. Çiftliğimizin yakılıp yıkılmaktan kurtulmasını ona borçlu olduğumuzu biliyorsunuz. Komünist grubu olarak, kendisini tedavi için kasaba merkezine yollamayı, sonra da işletmemizde açılacak ilk yere almayı öneriyoruz. Bunu oya koyalım; herkes lehte oy verdi...»

Oybirliğiyle... Ama Piyotr ayağa kalktı, boz göz çukurundan yanağına incecik bir gözyaşı şeridi hızla süzüldü. Dudakları sımsıkı kapalıydı. Bir süre durup, yarı kapalı tek gözüyle toplantıda bulunanlara baktı ve isteksiz dilini güçlkle hareket ettirerek konuştu:

«Teşekkür ederim, ama sizlerle kalamam... Sizlerle birlikte çalışmayı çok isterdim... Ne var ki... ne var ki, sizin hayatınızın bir demiryolu gibi düzgün gidiyor, ama benim geldiğim köyde hayat karmakarışık; herhangi bir konuda hep örgütlenme güçlüğü çekiyorduk. Bir Genç Komünist grubu kurduk, ama zannederim, çoğu orada değildir şimdi... Mahno'nun adamları öldürdü onları... onun için, geri dönmek istiyorum... orada işçilere çok daha fazla ihtiyaç var...»

Toplantıdakiler şusuyordu. Hepsi kabul etmişlerdi. Bütün salonda çıt çıkmıyordu.

11

Piyotr'u uğurlamaya hemen bütün çiftlik halkı çıktı. Piyotr veda edip, tepeye doğru yola koyulduğunda, alaca karanlık çökmüştü. Sonra yolun üstüne, dilsiz telgraf direklerinin tepesine karanlık indi.

Hetman şosesi Don kıyısından geçer, somurtkan, çatık kaşlı tepelerin üstünden aşar. Piyotr sessiz sedasız yürüyordu.

Siyah, yapışkan karanlığın içinde, uyuyan gecenin bomboş sessizliğinde adım sesleri açık seçik duyuluyordu. Buzlar çizmelerinin altında çıtırdıyordu. At toynaklarının açtığı çukurlar, kırılırken cam gibi bir tıngırtı çıkaran, incecik buz tabakalarıyla örtülmüştü. Çukurların içindeki, donmak üzere olan su, buz kırılınca şapırtıyla sıcıyordu.

Yolu bekleyen höyüğün ardında, kendini zorlamaktan mosmor kesilmiş bir ay yukarıya tırmanıyordu. Bozkırın üzerinde, uzunlu kısıklı, yatık gölgeler kayıyordu. Yol kenarındaki pelinotlarından acı bir koku, acı bir ter kokusu fışkırıyordu.

Yol ve yön, birbirine dolanık, sonsuzluğa doğru uzanır gider; ama Piyotr, bastırın geceyi karşılamak üzere, şosede kararlı adımlarla ilerliyor ve göğün koyu mavi tabanında beş köşeli bir yıldız, soluk yeşil ışııyla ona göz kırptıyordu.

1925

KULUN

Anasının döl yatağından günışığına, başı önde, ön ayakları ileri uzanmış vaziyette çıktı, zümrüt yeşili sineklerin kaynaştığı gübre yığınının dibine düştü. Gördüğü ilk şey, tam gözlerinin önünde patlayan bir şarapnelin incecik, koyu gri, eriyen bulutu idi. Uğultulu bir gümbürtü, ıslak bedenini anasının bacakları arasından kaldırıp attı. Yeryüzünde ki ilk duygusu, dehşet duygusu oldu. Tavlanın kiremitlerle örtülü damında berbat bir dolu sağanağı gibi takırdayan şarapnel parçaları yere saçılınca, kulunun anası -kızıl sakallı Trofim'in kısırağı- ayağa fırladı, sonra kesik bir kışnemeyle çökerek, terli böğrünü yumuşak gübre yığınınına yasladı.

Bunu izleyen boğucu sessizlik içinde sineklerin vızıltısı daha açık seçik duyulmaya başladı; top ateşi yüzünden çitin tepesine çıkmaya cesaret edemeyen bir horoz, dulavratotlarının gölgesinde bir yerde, bir süre kanat çırpı ve kendini zorlamadan öttü, ama sesi boğuk çıktı. Kulübeden makineli tüfekçinin iniltisi, ahlayıp oflaması duyuluyordu. Arada sırada boğuk çığlıklar atıyor, çığlıklarını, savurduğu akrıl almaz küfürlerle kesiyordu. Avludaki haşhaş çiçeklerinin kadifemsi, mor başları üzerinde arılar vızıldıyordu. Köyün ötesindeki çayırılıkta bir makineli tüfek, mermi şeridini bitirdi ve onun neşeli takırtısı kesilirken, topun iki atışı arasında, al kısarak ilk gözağrısını sevgiyle yaladı. Kulun da anasının şişkin memesine dalarak, hayatın büyüklüğünü ve ana okşayışının unutulmaz tatlılığını ilk olarak anladı.

İkinci şarapnel harman yerinin arkasında bir yere bir şamar indirdikten sonra Trofim kulübeden çıktı, kapıyı çarparak kapadı ve tavlaya doğru yürüdü. Gübre yığınlarının

arasından geçerken güneşe karşı avucunu gözüne siper etti ve al kısırağın memesini emmek için harcadığı çabadan tir tir titreyen kulunu görünce, şaşkınlığından elini cebine attı. Titreyen elleriyle tütün kesesini arayıp buldu ve sigara sar-mak için kâğıdı yaladıktan sonra konuşabilme yetisine ka-vuştu:

«Oy-y-y! Kulunladın, ha? Tam da zamanını buldun, doğ-rusul!» Son kelimelerinde acı bir kırgınlık seziliyordu.

Kısırağın terli böğürlerine çalı çırpı ve gübre parçaları yapışmıştı. Fena halde zayıflamış, âdeta saydamlaşmıştı, ama gözlerinde yorgunlukla gölgelenmiş mağrur bir sevinç var-dı ve kadifemsi üst dudağı bir gülümseyişle kıvrılmıştı. Hiç değilse, Trofim'e öyle geldi. Kısırağı aldı, tavlaya çekti: hay-van burnunu yem torbasına sokup, homurdana homurdana karıştırdı. Trofim kapiya yaslandı, kuluna kötü kötü bakıp, kuru bir sesle kısırağa sordu:

«Demek zevkini aldın, ama başını da yaktın, ha?»

Cevap beklemeksizin devam etti:

«Kulunu İgnat'ın aygırından peydahlamış olsan canım yanmaz yine; ama kimden kaptığını Allah bilir... Hem ne yapacağım şimdi ben onu?»

Ahıra çöken akşam karanlığının sessizliği içinde, öğü-tülen tahılın sesi duyuluyor, kırık bir gün ışığı, kapıdaki bir çatlaktan altın rengi tozlar gönderiyordu. Işık Trofim'in sol yanağına vuruyordu; kızıl bıyıklarıyla çalı gibi sakalına bir kırmızılık gelmişti; dudaklarının çevresindeki kırışıklılar derin, kıvrım kıvrım çizgiler halinde görünüyordu. Kulun incecik, tüylü bacakları üstünde oyuncak bir tahta at gibi duruyordu.

«Öldüreyim mi onu?» Trofim'in tütün lekeli, çarpık işa-ret parmağı kulunu gösterdi.

Kısarak, kan çanağına dönmüş gözlerini devirdi, kırptı ve sahibine yan yan, şakacı bir tavırla baktı.

Aynı akşam, bölük komutanının kaldığı misafir odasında şu konuşmalar geçti:

«Kısrağımın kulunlayacağını anlamıştım, süratliye kalkamıyordu, ne kadar zorlasam eşkine kaldıramıyordum onu, hemen solumaya başlıyordu. Şöyle bir alıcı gözüyle baktım, meğer gebeymiş. Yavrusuna da bir düşkün, bir düşkün... Doruya çalan bir donu var kulunun... Ya, işte böyle...» diye hikâyesini anlattı Trofim.

Bölük komutanı, çay dolu bakır maşrapayı, hücumla kalkmadan önce kılıcının kabzasını kavrıyormuşcasına avucunda sıkı ve uykulu gözleriyle lâmbaya baktı. Sarı alevin üstünde tüylü tüylü pervaneler kaynaşıyordu; pencereden giriyor, birbiri ardınca lâmbanın şişesine yapışıp yanıyordu.

«...Farketmez. Ha doru olmuş, ha yağız, hepsi bir. Vur gitsin. Yanımızda kulunla çingenelere benzeriz.»

«Ne? Ha, onu diyordum işte, tıpkı çingeneler gibi. Hele alay komutanı buraya gelecek olursa, ne yaparız? Alayı teftişe gelecek komutan, tam o sırada bir de bakmışın, kulun kuyruğunu dikmiş, sıçraya sıçraya en önde gidiyor... Bütün Kızılordu'nun gözü önünde rezil olduk gitti demektir, şerefimiz lekelenir. Bu işin olmasına nasıl göz yumdun, anlamıyorum doğrusu, Trofim. İç savaşın en civcivli zamanında böyle de çapkınlık olur mu? Yüz kızartıcı bir şey valahi. Seyislere kesin emir ver de kısrakları ayırsınlar.»

Ertesi sabah, Trofim kulübeden tüfeğiyle çıktı. Güneş daha iyice yükselmemişti. Otların üstündeki çiy pembe pembe ılıdıyordu. Siper hendekleriyle çaprazlama yarılmış, piyade çizmelerinin çopurlaştırdığı çayırılık, kederli çizgilerle dolu, gözyaşlarına bulanmış bir kız yüzünü andırıyordu. Sahra mutfağının çevresinde açılar telaşla gidip geliyordu. Sirtında, yılların teriyle çürümüş bir fanila bulunan bölük komutanı verandada oturuyordu. Tabanca kabzasının insanı yüreklendiren serinliğine alışmış parmakları, yoğurt karıştırmakta kullanılan bir kepçe yapan kumandana uzaktan uzağa, unuttuğu geçmişini, kendi memleketini hatırlatıyordu. Trofim, geçerken ilgilenerek sordu:

«Maya kepçesi mi yapıyorsun?»

İncecik bir söğüt kabuğu şeridiyle kepçenin sapını sarıp bitiren komutan dişlerinin arasından cevap verdi:

«Şu bizim kadın, ev sahibesi rica etti benden... «Ne olur, bana bir kepçe yapsana...» Bir zamanlar elim bu gibi işlere yatkındı, ama nedense şimdi doğru dürüst iş çıkaramıyorum.»

«Bana kalısa güzel olmuş,» diye bölük komutanının eserini övdü Trofim.

Komutan dizlerindeki yongaları süpürdü, sordu:

«Kulunu ortadan kaldırmaya mı gidiyorsun?»

Trofim elini salladı, cevap vermedi; tavlaya doğru yürüdü.

Komutan başını önüne eğip, silâh sesini bekledi. Bir dakika geçti, bir dakika daha, ama silâh sesi duyulmadı. Trofim tavlının köşesinden tekrar gözüktü; bir şeye canı sıkılmış hali vardı.

«E-e-y?»

«Tüfeğin iğnesi bozulmuş olacak. Kapsüle vurmuyor.»

«Ver de bir bakayım.»

Trofim tüfeğini istemeye istemeye verdi. Komutan mekanizmayı açtı, kapadı ve gözlerini kısıtı.

«Yahu, mermi yok senin tüfeğinde.»

«Sahi mi?» dedi Trofim öfkeyle.

«Yok diyorum işte sana.»

«Şu halde, tavlının arkasında düşürmüşümdür kurşunları.»

Komutan tüfeği bir yana bıraktı, yeni kepçeyi bir süre elinde evirdi, çevirdi. Yapışkan, taze söğüt ballı ballı kokuyordu; komutan çiçek açan kızıl ağaçların, toprağın tatlı kokusunu, bitmek tükenmek bilmez savaş hay huyu içinde çoktan unutulmuş olan alın terinin kokusunu derin derin içine çekiyordu.

«Dinle!... tiret! Varsın anasıyla yaşasın. Şimdilik dokunma; sonrası Allah kerim. Savaş sona erince işe yarayabilir... çift sürmekte. Eğer bir şey olursa, kulun memede olduğu için anlayış gösterir Alay komutanı. O da meme emdi,

biz de emdik, başka türlü sü yok bu işin, o kadar. Silâhına gelince, bakımı mükemmel.»

Bir ay kadar sonra, Ust-Hopersk kasabası yakınlarında, Trofim'in bölüğü bir Kazak bölüğüyle savaşa tutuştu. Akşam üstü birbirlerine ateş açtılar. Hücuma kalktıkları sırada hava kararıyordu. Düşmanın üzerine giderlerken, yarı yolda, çaresizlik içinde, bölüğünden geride kaldı Trofim. Ne kamçı para etti, ne de hayvanın ağzını paralarcasına çekiştirirdiği gem; bir türlü dörtnala kaldıramadı atı. Kısarak başını kaldırıp, boğuk boğuk kişneyerek, kulunu kuyruğunu sallaya sallaya kendisine yetişene kadar, yerleri eşe eşe bekledi. Trofim eyerinden yere atladı, kılıcını kınına soktu ve yüzü öfkesinden çarpılmış bir halde omuzundan tüfeğini sıyırdı. Sağ kanattaki askerler beyazlarla göğüs göğüse gelmek üzereydiler. Bir dere yatağının yakınında, askerler rüzgâra tutulmuş gibi öne, arkaya sallanıyorlardı. Ağızlarını bile açmadan kılıç kullanıyorlardı. Toprak, atlarının toynakları altında boğuk bağuk inliyordu. Trofim onlara doğru bir saniye için baktı, sonra kulunun narin başına nişan aldı. Telaştan eli titremiş ya da belki başka bir sebepten ötürü isabet ettirememişti. Her neyse, silâh patlar patlamaz, kulun şapşal bir çifte savurdu, incecik sesiyle kişnedi, toynaklarıyla kurşunî bir toz bulutu kaldırarak dörtnala bir daire çizdi ve geldi, az ileride durdu. Trofim, bir bağ mermi yakıtı, hem de öyle sıradan mermilerle değil, çelik çekirdekli mermilerle ateş etti küçük kızıl şeytana. Sonra bu özel mermilerin (ki elini kütüklüğüne attığında rasgele almıştı bu mermileri) kısrağın dölüne en ufak bir zarar bile vermediğini farkederek, kısrağının sırtına atladığı gibi, sakallı, kırmızı suratlı Eski Din yanlılarının bölük komutanıyla üç Kızıl askerî sıkıştırdıkları dere yatağına doğru süratli ile sürdü hayvanı; bu arada ağız dolusu küfürler savurmaktan da geri kalmadı.

Bölük o geceyi, pek derin olmayan bir sel yatağının yakınında, bozkırda geçirdi. Sigara içtiler, ama keyfini çıkararak değil. Atların eyerlerini almadılar. Don'dan dönen bir keşif kolu, kızıkların ırmağı geçmelerini önlemek için önemli miktarda kuvvet yığınağı yapılmış olduğunu haber verdi.

Çıplak ayaklarını yamçısının kıvrımları arasına sokarak uzanmış olan Trofim hafifçe kestirirken, gündüz yer alan olayları düşünüyordu. Bölük komutanının dere yatağı içine atlayışı, seyrek dişli Eski Din yanlısının siyasî komiserin yüzüne kılıcıyla istavroz çizisi, kılıçların altında kıyma olan ufak tefek sıska Kazak, birisinin' kara kanlara bulanmış eyeri ve kulun... Bütün bunlar birer tablo halinde gözlerinin önünden geçiyordu.

Şafak karanlığında bölük komutanı gelip, Trofim'in yanına çömeldi:

«Uyuyor musun, Trofim?»

«Kestiriyorum sadece.»

Komutan parlaklığını kaybeden yıldızlara bakarak konuştu:

«Şu senin kulunu kaldır ortadan. Çarpışma sırasında panik yaratıyor. Ona bakınca ellerim titriyor... Kılıç kullanamaz oluyorum. Hep onun o cana yakınlığı yüzünden; böyle şeyler savaş alanına göre değil... İnsanın taş yüreğini eritiveriyor bu kulun. Üstelik atlar, hücumla kalktıkları zaman kulunu ezmek için yoldan kalıyor; hayvanların bacakları arasında dolaşıyor çapkın.» Bir an sustu, sonra dalgın dalgın gülümsedi, ama Trofim onun gülümsediğini görmedi. Komutan sürdürdü konuşmasını: «Dinliyor musun beni Trofim? O kuyruğu yok mu, o kuyruğu, biliyorsun ya, nasıl da sırtına doğru kıvrıyor, nasıl da çifte atıyor; tıpkı bir tilkininkine benziyor kuyruğu... Görülmemiş bir kuyruk.»

Trofim hiç bir yorumda bulunmadı. Kaputunu başının üstüne çekti. Çitin rutubetinden ürpererek, hayret edilecek kadar çabuk uykuya daldı.

Eski bir manastırın karşısına raslayan uçurumlar ve

dar boğazların dibinde Don zorlanarak, sakar bir acelecilikle, kıyıları çarpa çarpa koşar. Dirsekte, su ufak burgaçlar yapar ve beyaz yelesi yeşil dalgalar, bahar erozyonunun ırmağın ortasına serpiştirdiği kumlu sığlıklar üzerinden aşar.

Kazaklar, akıntının yavaşladığı, Don'un genişleyip sâkinleştiği dirseği ele geçirmişler ve bulundukları hâkim mevzilerden bayırları yaylın ateşiyle taramaya başlamışlardı; yoksa, komutan bölüğünü manastırın karşısına raslayan noktadan yüzdürerek karşıya geçirme kararını asla vermezdi.

İrmağı geçmeye öğle üzeri başladılar. Makineli tüfek, makinelinin mürettebatı ve üç at ufak bir mavnaya bindirildi. Tam ırmağın orta yerinde mavna savrulup, akıntıya aykırı döndü ve hafifçe yana yattı. Daha önce hiç ırmak görmemiş olan sol yandaki hayvan ürktü. Uçurumun dibinde, yere inmiş, eyerleri çözmekte olan bütün bölük erleri ürken atın heyecanlı homurtularını, mavnanın şinsitesine vuran toynaklarının takırtısını açık seçik duydular.

Trofim, kaşlarını çatarak, «Mavnayı batıracak,» diye haykırdı ve kırsağının terli boynuna doğru uzanan eli yarı yolda, havada kaldı: mavnanın içinde, sol yandaki at dehşetli bir homurtu koyverdi, makineli tüfek arabasının okuna doğru geriledi ve şaha kalktı.

Kırbacını avucunun içinde sıkıp sıkıp bırakan komutan «Vurun şunu!» diye kükredi.

Trofim, makineli tüfek nişancısının, atın boynuna asılıp, tabancasını hayvanın kulağına soktuğunu gördü. Silâh bir patlangaç gibi ses çıkardı; öbür iki at birbirlerine sokuldular. Mavnanın selâmetini düşünen makineli tüfekçiler ön bacakları ağır ağır bükülüp, başı öne sarkarak ölen atı arabanın arkasına ittiler.

On dakika kadar sonra bölük komutanı keştane doru atını uçurumun altındaki kumsal burundan aşağı sürdü ve bölüğün önüne geçip suya girdi; bölük, yarı çıplak yüz sekiz yüzücü ve bir o kadar, çeşitli donlarda at, kumandanın ardı sıra büyük bir şapırtı ile suya atıldılar. Eyerleri üç kayık taşıyordu. Trofim, bu kayıklardan birini tek kürekle

yürütüyordu; kısırağını takım komutanı Neşuperenko'ya teslim etmişti. Trofim ırmağın ortasından baktı, en öndeki atların dizlerine kadar suya girip, isteksiz isteksiz yutkunduklarını gördü. Binicileri, alçak seslerle dehlilyordu hayvanları. Bir daikaya kalmadan, kıyıdan elli metre kadar açıkta suyun yüzü benek benek at kafalarıyla ve çeşitli ses tonlarında homurtularla kaplandı. Elbiseleriyle fişekliklerini tüfeklerine bağlayıp, başlarının üstüne kaldıran Kızılordu erleri, hayvanların yelelerine tutunarak onların yanısıra yüzüyorlardı.

Trofim, küreğini kayığın içine atıp ayağa kalktı, güneşe karşı gözlerini kısarak, yüzen atlar arasında endişeyle kısırağının al başını aradı. Avcıların atışlarından ürkererek gökyüzüne dağılmış bir yabani kaz sürüsünü andırıyordu bölük. En önde bölük komutanının kestane dorusu, kadife gibi sırtı su yüzünden iyice yüksekte yüzüyordu; hemen onun kuyruğunun dibinde, vaktiyle siyasi komisere ait olan atın gümüş rengine çalan beyaz kulakları görünüyordu, onun arkasında, atlar esmer bir küme halindeydiler, en arkadan da, Trofim'in görebildiği kadarıyla, takım komutanı Neşuperenko'nun ıslıl ıslıl yanan kafası ve sol eliyle tuttuğu Trofim'in kısırağının sivri kulakları geliyordu. Gözlerini zorlayan Trofim, kulunu da gördü. Hayvancık, küçük küçük hamlelerle yüzüyor, bir suyun ta üstüne kadar çıkıyor, bir suya dahıyor, burun delikleri bile görünmez oluyordu.

Derken, Don'un yüzünü yahyan rüzgâr Trofim'in kulaklarına örümcek ağı telleri kadar ince, meydan okuyan bir kişneme getirdi.

Bir kılıç ucu kadar keskin kişneme, suyun üzerinde çın çın çınladı. Ses, Trofim'in ta yüreğine işledi ve adamcağız bir tuhaf oldu; savaştan savaşa girerek beş yıl çarpışmış, bir genç kız gibi bakan ölümün gözleriyle defalarca karşılaşmış ve daha Allah bilir neler görmüş, geçirmişti; halbuki şimdi, kızıl, çalı gibi sakalının altında yüzü kül kesilmişti. Küreğe yapıştığı gibi, kayığı akıntıya karşı çevirip, zavallı kulunun burgaca kapılarak fırıl fırıl dönmekte olduğu noktaya doğru ilerletti. Yirmi metre kadar ötede de Neşuperenko, boğuk

boğuk kişneyerek burgaca doğru atılan ana kısırakla mücadele ediyor, ama bir türlü tutamıyordu hayvanı. Kayığın içinde, eyer yığınının tepesinde oturan Trofim'in arkadaşı Steşka Yefremov, sert bir sesle haykırdı:

«Budalalık etme. Kıyıya çevir kayığı. Görmüyor musun orada herifler; Kazaklar var orada.»

«Vuracağım kulunu,» dedi Trofim içini çekerek ve tüfeğini kayışından çekti.

Akıntı kulunu, bölüğün ırmağı geçtiği noktadan çok uzaklara sürüklemişti. Ufak burgaç, kulunu köpükten başlıklı yeşil dalgalarıyla yalayarak, döndürüyor, döndürüyordu. Trofim, gözü kararmış bir halde küreği çalıştırıyor, kayık hamlelerle ilerliyordu. Sağ kıyıda bir dere yatağından çıkan Kazaklar koşarak geldiler. Bir Maxim ağır makineli tüfeğinin bas sesi hızlı hızlı gümbürdemeye başladı. Kurşunlar ısıklık çalarak geliyor, hışırtıyla suya dalyordu. Sirtında partal, kanava gömlek bulunan bir subay, tabancasını sallayarak, bağıra bağıra bir şeyler söyledi.

Kulun gitgide daha seyrek kişniyor, kısa, keskin çığlıkları gittikçe zayıflıyordu. Ve bu çığlıklar, bütün işitenlerin yüreğini buz gibi bir dehşetle ürpertiyordu, zira bir bebegin çığlıklarından hiç farkı toktu. Neşuperenko kısağı bıraktı ve rahat rahat sol kıyıya doğru yüzdü. Trofim titreyerek tüfeğini kavradı, burgacın yuttuğu kafanın hemen altına nişan aldı. Sonra, çizmelerini ayağından çıkarıp attı, ellerini ileri uzatıp, iniltiyi andıran kuru bir homurtu koyvererek suya daldı.

Sağ kıyıdaki, kanava gömlekli subay haykırdı:

«Ateş kes!»

Trofim beş dakika kulunan yanına vardı; sol eliyle hayvanı buz gibi karnının altından kavradı, soluk soluğa, kesik hamlelerle sol kıyıya doğru yüzmeye başladı. Sağ kıyıdan bir el bile ateş edilmedi.

Gök, orman, kum; hepsi de pırıl pırıl yeşil, saydam, Hayret edilecek kadar güçlü son bir atılımla Trofim'in ayakları kuma değdi. Kulunun ufacık, kaygan bedenini kumun üstüne sürükledi, öğüre öğüre yeşil suya kustu, kumun üs-

tünde emekleyerek sürüklendi... Ormandan bölüğün sesi hafifçe duyuluyor, burnun ardındaki bir yerden silâh sesleri geliyordu. Al kısarak Trofim'in yanında durmuş, bir yandan silkelenirken, bir yandan da kulunu yalıyordu. Kısrağın sarkık kuyruğundan bir gökkuşağı seli akıyor, kumda mini mini çukurlar açıyordu.

Trofim sallanarak ayağa kalktı, kumun üstünde bir iki adım attı, sonra havaya sıçrayıp, yana devrildi. Sanki göğsü kızgın bir kazıkla parçalanmıştı. Yere yuvarlanırken silâh sesini duydu. Sağ kıyıda, arkadan atılan bir el silâh. O kıyıda, partal kanava gömlekli subay, tüfeğinin mekanizmasını umursamaz bir tavırla şakırdatarak açtı, duman tüten mermi kovanını çıkardı; bu sırada, Trofim kumların üstünde debeleniyor ve beş yıldan beri bir bebek öpmemiş mor dudakları, köpüren kanlar içinde gülümsüyordu.

1926

MAVİ BOZKIR

Yakıp kavuran güneşin kel bıraktığı, Don'a hâkim bir tepede, Koca Zahar'la beraber bir alıç çalılığının dibinde yaşıyoruz. Kenarları pul pul bir bulutun altında kahverengi bir çaylak dolaşıyor. Kuş pislikleriyle süslü alıç yaprakları hiç gölge vermiyor bize. Boğucu sıcak insanın kulaklarını çınlatıyor; Don'un ondüleli, beyaz beneklerle dolu yüzüne ya da ayaklarının dibindeki karpuz kabuklarına bakınca, insanın ağzı sulanıyor, ama tembelliğinden, bu yapışkan salyaları tükürmeye bile üşeniyor.

Çöküntünün dibinde, kurumakta olan bir göletin yanında koyunlar sıkışık bir küme halinde duruyorlar. Bezgin bezgin kıçlarını açan koyunlar, pisliğe bulanmış kuyruklarını sallıyor, genizlerine kaçan tozdan acı acı aksırıyor. Benden yanıbaşında, sağlıklı bir kuzu ard ayaklarını toprağa sınıksı dayamış, kirli sarı bir maryayı emiyor. Zaman zaman anasının memesini sertçe dürtüyor: marya homurdanıp, sırtını kamburlaştırarak sütünü salveriyor. Maryanın gözlerinde acılı bir ifade bulunduğu izlenimi uyanıyor bende.

Koca Zahar yan yatıyor; yüzü bana dönük. El örgüsü yün gömleğini çıkarıp, gözlerinin kenarları kırışarak, yarı kör bir halde, gömleğin kıvrımları arasında, dikiş yerlerinde bir şey arıyor el yordamıyla. Zahar altmış dokuz yaşında. Çıplak sırtı kırış kırış, köşeli kürek kemikleri de derisinden dışarı fırlamış; ama gözleri mavi ve genç, kır kaşlarının altında bakışları uyanık, keskin.

Yakaladığı biti boğum boğum, titretilen parmakları arasında güçlükle tutuyor; dikkatle, nazikçe tutuyor biti, sonra kendisinden olabildiğince uzağa, yere bırakıyor, havada ufak

bir istavroz/ işareti yapıyor ve kısık bir sesle mırıldanıyor:

«Hadi git sürüne sürüne, böcek. Ölmeye niyetin yok, de-
ğil mi? Tabii ya... Ama yeteri kadar kanımı emdin... seni
gidi toprak ağası...»

Bir homurtu salıyarak gömleğini sırtına geçiriyor ve başını arkaya atarak, ağaçtan testi içindeki ılınmış sudan uzun uzun içiyor. Her yudumda, Adem elması yukarı doğ-
ru kayıyor, ıslanmış, katmerli gerdanı gırtlığına doğru sar-
kıyor, su damlaları sakalından aşağı süzülüyor, kapalı, saf-
ran sarısı göz kapaklarında gün ışığı kırmızı kırmızı ışıldı-
yor.

Testinin tıpasını tıkarken, gözünün kuyruğuyla bana ba-
kıyor, benim bakışlarımla karşılaşınca dudaklarını dişleyip,
gözlerini bozkıra diyor. Çöküntünün ötesinde buğulu bir pus
yükseliyor, güneşin kavurduğu toprağı yalayarak esen rüz-
gâr kekik özü kokuyor. Bir iki dakika sonra ihtiyar, çoban
değneğini öteye itip, tütün lekeli parmağıyla benim arkamda
bir yeri işaret ediyor.

«Şu boğazın ardındaki kavakların tepelerini görüyor
musun? Tomalin namussuzunun mülkü, Poplarovka'dır ora-
sı. Hemen onun bitişiğinde de Poplarovka köylülerinin oba-
sı vardır; eskiden hepsi serf'ti (*) onların. Benim babam
hayatının sonuna kadar beyefendinin arabacılığını yaptı. Za-
vallı oğluna, bana, Bay Yevgrav Tomalin'in nasıl kendisini
evcil bir turna karşılığında bir komşu derebeyinden aldığı-
nı anlatırdı. Babam öldükten sonra onun yerine ben arabacı
oldum. Beyefendi daha altmışında yoktu o zaman. Şişman bir
soyluydu. Gençliğinde Çar'ın hassa alayında askerlik yapmış,
askerliğini bitirdikten sonra da gelip Don'da yerleşmiş. Ka-
zaklar onun Don'daki topraklarını aldılar, ama hazine dai-
resi Saratov eyâletinde yirmi beş bin dönümlük bir top-
rak kopardı ona. O da oradaki topraklarını Saratov köylüle-
rine kiraladı, kendisi Poplarovka'da oturdu.

«Yabani herifin biriydi. Hep, güzel kumaştan dikilmiş
bir Gürcü kaftanı giyer, hançer takardı. Sık sık arabası-

(*) S erf: Çarlık Rusya'sında, toprak kölesi.

na biner, arkadaşlarını ziyarete giderdi; Poplarovka'dan çıktık mı, emrederdi bana:

«Bas kırbacı! Küçük mendebur seni'

«Ben de basardım kırbacı. Öyle bir dötrnalla giderdik ki, rüzgâr gözlerimizden akan yaşları kurutmaya yetişemezdi. Yolu kesen ufak bir arka gelirdik; bahar selleri kemire kemire arkı epeyce derinleştirmişti. Ön tekerlerden 'tık' çıkmaz, ama arka tekerler 'Tak!' ederdi. Ondan sonra yarım mil kadar daha gidince, efendi kükrerdi: 'Geri dön!' Ben de geri döner yine son hızla bu arka doğru sürerdim arabayı. O Allahın belâsı hendeğin üzerinden üç kere zıplayarak geçer, sonunda ya arabanın bir yayı kırılır, ya da bir tekeri fırlardı. O zaman efendi bir homurtu koyverir, arabadan iner, yaya düzülürdü yola, ben de atları yedeğime alıp, ardına takılırdım. Başka türlü de eğlendirirdi kendini: malikâne-den çıkardık, o benim yanımda otururdu. Çeker alırdı elimden kırbacı. 'Sen ortadaki hayvanı dehle.' Ben de ortadaki atı dötrnalla kaldırırdım; hayvanın bedeni gerilir, efendi çıvgarı habire kırbaçlarken, arabanın oku hep dümdüz kalırdı. Her zaman troyka kullanırdık, yanlara da saf kan Don atları koşardık; başlarını yılan gibi dışarıya çevirip, top-rağı yutarlardı.

«Efendi durmadan kırbaçlardı çıvgarlardan birini, zavallı yaratık köpük içinde kalırdı. Ondan sonra efendi hançerini çeker ve 'şıp!' usturayla kıl keser gibi kesiverirdi koşum kayışını. Hayvan hızını alamayarak sekiz on adım daha dengesini kaybetmiş bir halde koşar, ondan sonra tepesi üstü yuvarlanır, ağzından burnundan kan boşanırdı. Ya, işte böyle. Öteki hayvanlar da aynı âkibete uğrardı. Ortadaki atı çatlatana kadar kırbaçlardı efendi, ama hayvanın hâlini zerrece düşünmezdi, yeter ki, eğlencesi tamamlansındı; yanakları al al olurdu efendinin.

«Gideceğimiz yere nadiren varırdık; ya araba parçalanır, ya atlar çatlardı, biz de gezintimizi yaya tamamlardık. Neşeli hovardanın biriydi herif. Ama hepsi geçmişte kaldı şimdi. Tanrı günahlarımızı affetsin. Benim karıya da göz

koydu efendi; karım hizmetçilik ederdi. Efendi koşa koşa uşaklar dairesine gelir, gömleği paramparça olmuş, yayın balığı gibi, homurdanırdı. Bakardım ki, bizim karının memeleri tüm dişlenmiş, şerit şerit soyulmuş, sarkmış derileri. Birgün efendi beni hekimi almaya yolladı. Hekime gerek bulunmadığını biliyordum, neler olup bittiğinin farkındaydım, onun için gece vakti bozkırda biraz eğlendim, sonra geri döndüm. Malikâneye harman yerinden girdim, atları meyva bahçesinde bıraktım, kırbacımı alıp uşaklar dairesindeki odama girdim. Kapıyı gıcırdatarak açtım, mahsus ışık yakmadım, yataktan sesler geldiğini duydum. Efendi yataktan kalkınca, kırbaçla giriştim ona; kırbacın sırimlarının uçları da kurşunluydu azıcık. Herifin pencereye tırmandığını duydum, karanlıkta alnının çatına bir tane daha yapıştırdım. Penceleden atlayıp kaçtı; biraz da karımı kırbaçlayıp yattım yatağa. Beş gün sonra bucağa gitmemiz gerekti. Oturak yerine serili kilimi düzeltiyordum ben. Efendi kırbacımı kapıp, ucundaki kurşunları inceledi. Elinde evirdi, çevirdi, kurşunları yokladı, sonra sordu:

«Ulan köpoğlu köpek, ne diye kırbacına taktın bu kurşunları?»

«Siz kendiniz emretmiştiniz ya takmamı,' diye cevap verdim.

«Başka bir şey söylemedi ve ilk hendeğe gelene kadar dişlerinin arasından ısıklık öttürüp durdu. Ama yerimde azıcık yana doğru dönüp baktım ki, saçlarını alnının üstüne doğru taramış, kasketini de gözlerine kadar çekmiş.

«İki yıl kadar sonra inme indi efendiye. Arabasına atıp Uşt-Medveditsa'ya götürdük onu; doktorlar getirdik. Ne var ki, efendi yerde, mosmor kesilmiş yatıyordu. Cebinden deste deste rubleleri çıkarıp yere atıyor, boğuk bir sesle haykırıyordu: 'İyi edin beni, yılanlar! Her şeyimi size veririm.'

«Huzur içinde yatsın, parası kurtaramadı onu, öldü. Bir subay oğlu vardı, vârisi oydu. Bu oğlan küçüklüğünde köpek eniklerini diri diri yüzer, derilerini soyup çıkardıktan sonra salardı hayvanları. Babasına çekti, kötü bir insan

oldu. Ama büyüyünce uslandı. İnce, uzun boyluydu, gözlerinin altında da kadın gibi koyu halkalar vardı. Kelebekgözlük takar, gözlüğünden bir kaytan sarkardı. Alman savaşında, Sibiry'a'daki bir savaş tutsakları kampının komutanıydı, ama devrimden sonra çıkageldi bizim tarafa. O sıralarda da ben torun torba sahibi olmuşum, ölü oğlumdan yetişkin torunlar kalmıştı bana. Büyük torunum Semyon evliydi, küçüğü Anikay ise daha tüysüz bir delikanlıydı Onlarla oturuyordum. Unumu elemiş, eleğimi asmış, gül gibi bir hayat sürüyordum. Baharda ikinci bir dersim oldu. Bizim köylüler, küçük beyi malikânesinden atıldılar, benim Seymon da hemen o gün, toplantıda, küçük beyin topraklarını bölüşüp mallarını kendi evlerine götürmeleri için kandırdı köylüleri. Onlar da aynen öyle yaptılar: küçük beyin kişisel eşyası olarak nesi var nesi yoksa evlerine götürdüler, toprakları bölüp hemen işleme koyuldular. Bir haftaya varmadan, küçük beyin oba halkını kılıçtan geçirmek üzere Kazaklarla gelmekte olduğu söylentileri ulaştı bize. Bunun üzerine biz de, silâh tedariki için iki araba çıkardık istasyona. Kutsal Haftaya girdiğimizde, arabalar Kızıl Muhafızlardan aldıkları silahlarla döndüler. Poplarovka'nın çevresine siperler kazdık. Siperler ta küçük beyin göletinin oraya kadar uzanıyordu.

«Şurasını görüyor musun, hani şu halka halka kekiklerin bittiği yeri? Hah. İşte o dere yatağının ötesinde, siperde bekliyordu Poplarovka'nın erleri. Benimkiler de, Semyon'la Anikay da onların arasındaydı. Sabahleyin kadınlar ilk iş onlara yiyecek götürdüler, ama güneş tepeye çıktığında, sırtta atlılar gözüksü. Upuzun bir sıra halinde dizildiler, kılıçları mavi mavi parlıyordu. Ben harman yerinden, onların kır bir ata binmiş, kılıcını sallayan önderlerini, tepeden aşağı bezelye taneleri gibi inen atlıları görüyordum. Hayvanın adım atışından, bunun küçük beyin kır binek atı olduğunu, attan da binicisini tanıdım. Bizimkiler iki kere püskürttü onları, ama üçüncü seferinde Kazaklar bizimkileri arkadan çevirdiler, başladılar kılıçtan geçirmeye. Gece bas-

tırırken savaş sona erdi. Kulübemden sokağa çıktım. Kazakların malikâneye doğru, önlerine kattıkları bir grup adamı getirmekte olduklarını gördüm. Değneğimi kaptığım gibi oraya seyirttim.

«Bizim Poplarovka köylüleri, tıpkı nah şu koyunlar gibi biraraya sokulmuşlardı avluda. Her yan Kazaklarla doluydu. Yanlarına varıp sordum:

«Söylesenize kardeşlerim, torunlarım nerede?»

«İkisinin birden, grubun ortalarından seslendiklerini duydum. Aramızda birazcık konuştuk, sonra baktım, küçük bey verandaya çıktı. Beni görüp kükredi:

«Sen misin oradaki, Zahar baba?»

«Evet, benim, ekselâns.»

«Ne işin var senin burada?»

«Verandaya gittim, dize geldim:

«Torunlarımı felaketten kurtarmaya geldim. Merhamet edin, efendim. Sizin babanıza hizmet ettim ben; huzur içinde yatсын, ömrünün sonuna kadar hizmet ettim ona. Verdiğim emekleri hatırlayın da, bağışlayın; yaşıma bağışlayın.»

«Ama o dedi ki:

«Kulağını aç, Zahar baba; senin babama ettiğin hizmetlere saygı duyarım, ama torunlarını salıvermeme olanak yok. Her ikisi de tam bir bozguncu onların. Vicdanınla başbaşa kal da, düşün ihtiyar.»

«Bacaklarına sarıldım, verandaya yüz sürdüm.

«Bağışlayın, efendim. Benim biricik, sevgili efendim, Zahar'ın size nasıl hizmet ettiğini hatırlayın, mahvetmeyin beni. Semyon'umun memede çocuğu var.»

«Küçük bey kokulu bir sigara yaktı, dumanlarını havaya savurdu:

«Haydi git, söyle onlara, odama gelip görsünler beni. Eğer af dilerlerse ne âlâ. Babamın hatırı için, onları kırbaçlatmakla yetinip, birliğime asker kaydettireceğim. İnşallah gayret ederler de, işledikleri utanç verici suçu unuttururlar.»

«Avluya koştum, torunlarımın yanına varıp, kollarından çekıştirdim:

«Hadi gidin, budalalar, gidin de sizi affedinceye kadar

yere kapanın.'

«Semyon bari başını kaldırsa! Ne gezer; çömeldiği yerde, elindeki değnekle yere vurup duruyordu. Anıkay gözlerini dikip, suratına baktı, sonra patladı:

«Git efendine,' dedi, 've söyle ona: ihtiyar Zahar ömrü boyunca yerlerde süründü, oğulları da öyle, torunlarının böyle bir şeye hiç niyetleri yok. Git böylece söyle ona.'

«Yani gitmeyecek misin ona, köpoğlusu?»

«Hayır gitmeyeceğim.'

«Ulan haydut, kendi hayatına bir metelik verdiğin yok, ama Semyon'u ne diye sürüklüyorsun peşinden? Sen kim oluyorsun da onun canına, yavrusunun hayatına kastediyorsun, be?»

«Baktım, Semyon'un elleri titremeye başladı; elindeki değnekle habire yeri eşeleyip duruyor, Tanrı bilir ne arıyor. Ama hiç ağzını açmadı. Öküz gibi sesini çıkarmadan duruyordu.

«Git işine haydi, dede, başımıza tebelleş olma,' dedi Anıkay.

«Gitmiyeceğim ulan, yılanın gö...ü... Eğer Semyon'a bir bir şey olursa, Anisiya canına kıyar sonra...'

«Semyon'un elindeki değnek çat diye ortasından kırılıverdi.

«Ben hâlâ bekliyordum. O ise tek kelime etmiyordu.

«Semyon, evlâdım. Velinimetim, evlâdım hadi aklını başına topla. Gel gidelim beyefendiye.'

«Bizim aklımız başımızda. Gitmiyoruz. Git, sen sürün yerlerde,' diye gürledi Anıkay.

«Ben de ağzının payını verdim:

«Beyefendinin önünde diz çöktüm diye mi kızılıyorsun bana? Diz çöktüysem ne çıkar? İhtiyar bir adamım ben; daha anamın memesini tatmadan, beyefendinin kırbacını tatmışım. Torunlarımın önünde de diz çökmekten utanmam.'

«Diz çöktüm, yere kapandım, yalvar yakar oldum onlara. Öbür köylüler, olanı biteni görmezlikten gelmek için arkalarını döndüler.

‘Giğ işine, dede. Çekil giğ, yoksa öldürürüm seni.’ diye küredi Anıkay. Ağzı köpürmüştü, gözleri de boynuna kement geçirilmiş kurt gibi yabani bakıyordu.

‘Ters yüzü beyefendiye gittim. Ayaklarını göğsüme bastırdım; beni itmedi; ellerim buz kesilmişti, ağzımdan tek kelime çıkaramıyordum. Beyefendi sordu:

‘Torunların nerde ya?’

‘Korkuyorlar...’

‘Ya, korkuyorlar demek.’ Daha başka şeyler de söyledi. Çizmesiyle ağzımın ortasına bir tekme atıp, verandaya çıktı.»

Koca Zahar hızlı hızlı, kesik kesik soluyordu; bir dakika kadar suratı bumburuşuk kaldı, kireç kesildi. Müthiş bir çaba harcayarak hıçkırıklarını, bir ihtiyaç erkeğın hıçkırıklarını tuttu; kurumuş dudaklarını eliyle sildi, başını öteye çevirdi. Çaylak, gergin kanatlarını toplayarak daldı çayıra, otların arasına girdi ve beyaz göğüslü, mini mini bir toy kuşunu kaldırdı. Ufacık bir tipi gibi, tüyler döküldü; otların üstüne düşen tüylerin ısıltısı insanın gözlerini alıyordu. Koca Zahar sümkürdü, parmaklarını yün gömleğinin ucuna silerek tekrar konuşmaya başladı:

‘Onun arkasından ben de verandaya çıktım, Semyon’un karısı Anisiya’nın, kucagında çocuğıyla koşa koşa geldiğini gördüm. Tıpkı nah şu çaylak gibi kocasının üstüne atıldı ve onun kolları arasında taş kesildi...’

‘Beyefendi çavuşu çağırıp, Semyon’la Anıkay’ı gösterdi. Çavuş, yanına altı Kazak alıp, iki kardeşi beyefendinin meyva bahçesine götürdü. Ben de arkalarından gittim; ama Anisiya çocuğunu avlunun ortasına bırakıp, beyefendinin ardı sıra yerlerde sürünmeye başladı. Semyon en önde, hızlı hızlı gidiyordu. Tavlının önüne gelince yere oturdu.

‘Niye oturdun?’ diye sordu beyefendi.

‘Çizmelerim ayağımlı sıkıyor, daha fazla dayanamayacağım.’ Sonra da gülümsedi.

‘Çizmelerini çıkarıp bana verdi.

‘Al, dede, al da bunları güle güle giy. İyi çizmedir, tabanları da çift kattır.’

«Çizmeleri aldım, yeniden yola düzüldük. Bahçenin çitine gelindiğinde Kazaklar onları çitin önüne dikti. Tüfeklerini doldurdular. Beyefendi yakında durmuş, ufacık bir makasla tırnaklarını düzeltiyordu, eli bembeyazdı. Ona dedim ki:

«Beyefendi, izin ver de elbiselerini çıkarsın torunlarım. Elbiseleri yepyeni, bu yoksulluğumuzda işimize yarar, biz giyeriz onları.»

«Çıkarabilirler.»

«Anikay pantolonu çıkardı, ters yüz etti, çitin üstüne astı. Cebinden tütün kesesini çıkardı, bir sigara yaktı, bacaklarını iki yana açarak sigara dumanlarını halka halka savurdu, sonra çitin öte yanına bir tükürük attı. Semyon çırılçıplak soyundu, keten çamaşırlarını bile çıkardı, ama her nasılsa kasketini başında unuttu; unuttuğu besbelli. Beni ise bir an üşüme alıyor, bir an sonara ateş basıyordu. Başımı ellerimin arasına aldım ki, terim buz gibi nedense; pınar suyu gibi soğuk. Baktım, orada duruyorlar, yan yana. Semyon'un göğsü kılı; anadan doğma çıplak, ama başında kasketi duruyor. Anisiya kocasını öyle çırılçıplak görünce, her kadın gibi, o da kocasına atıldı, meşeye dolanan sarmaşık misali sarıldı ona. Semyon onu itti:

«Çekil be, delil! Elâlemin gözü önünde şu yaptığına bak. Saldırıyorsun üstüme; görmüyor musun çıplak olduğumu... ayıp...»

«Ama Anisiya saçını başını yolup, feryadı bastı:

«İkimizi beraber vurun.»

«Beyefendi makasını cebine koyarak sordu:

«Seni de mi vuralım?»

«Vurun, lânet olasınca.»

«Aynen böyle dedi, beyefendiye Anisiya.

«Beyefendi de, 'Bağlayın onu kocasına,' diye emretti.

«Anisiya'nın aklı başına geldi, geriledi, ama iş işten geçmişti artık. Kazaklar onu bir yular sapıyla Semyon'a bağlarken gülüyorlardı. Semsen karı yere yuvarlandı, Semyon'u da kendisiyle birlikte devirdi. Beyefendi yanlarına varıp, dişlerinin arasından sordu:

‘Geride bıraktığın çocuğunun uğruna belki af dilersen, ha?’

‘Ben af diliyorum’, diye inledi Semyon.

‘Dilersen dile, asıl Tanrıdan af dile artık; benden af dilemen için çok geç.’

‘Onları öylece, yerde yatarlarken vurdular. İlk atışlardan sonra Anikay bacaklarının üstünde sallandı, ama hemen yuvarlanmadı. Önce dizlerinin üstüne çöktü, sonra birden yana devrilip, yüzükoyun uzandı. Beyefendi onun yanına gitti, yumuşacık bir sesle sordu:

‘Yaşamak istiyor musun? Eger istiyorsan af dile. Af dilersen elli kırbaç yer, cepheye gidersin.’

‘Anikay ağzını tükürükle doldurdu, ama beyefendinin suratına tükürecek gücü bulamadı, salyalar çenesinden aşağı aktı. Hırsından deliye dönmüştü, ama ne fayda? Üç kurşun bedenini delip geçmişti.

‘Sürükleyin şunu, atın yolun üstüne,’ diye emretti beyefendi.

‘Kazaklar Anika’yı sürükleyip, çitin üzerinden yola atılar. Bu sırada Poplarovka’dan gelen bir bölük Kazak köye giriyordu; yanlarında iki de top vardı. Beyefendi bir horoz gibi sıçrayıp çitin üstüne çıktı, avaz avaz bağırdı:

‘Sürücüler! Süratliye kaldırın hayvanları. üstünden geçin yaralının.’

‘Saçlarım diken diken oldu. Semyon’un elbisesiyle çizimleri elimdeydi, bacaklarım gövdeyi taşıyamaz oldu, dizlerim bükülmeye başladı. Şu at denen yaratıkta ilâhî bir taraf vardır; hiç biri Anikay’a basmadı, hepsi de onun üstünden atladılar. Çitin dibine yığıldım ben, gözlerimi kapayamıyordum, gırtlığım kurumuştı... Top arabasının tekerleri Anikay’ın bacaklarının üstünden geçti. Çavdar sapı, dişler arasında nasıl çitirdarsa, öyle çitirdadı bacakları; ezildi, hurdahaş oldu. Can acısından öleceğini sandım, ama çığ-dık bile atmadı, inlemedi bile... Yattığı yerde başını omuzlarının arasına çekmiş, avuç avuç aldığı tozları tıkiyordu ağzına. Toprağı çiğniyor, gözlerini dikmiş, beyefendiye bakıyordu;; kırpmadan bakıyordu ve gök gibi parlak, gök gi-

bi duruydu gözleri...

«Bay Tomilin otuz iki kişiyi-kurşuna dizdi o gün. Bir tek Anikay sağ kaldı; o da gururu yüzünden.»

Koca Zahar, testisinden kana kana su içti. Dudaklarını silip, isteksiz isteksiz tamamladı:

«Zaman hepsini unutturdu. Geriye kala kala, köylülerimizin içine girip savaştıkları, topraklarını kazandıkları siperler kaldı. Bu siperlerde otlar, bozkırın misk otları büyüyor... Anikay'ın bacaklarını kestiler, şimdi güdük bedenini ellerinin üstünde sürüklüyor. Yine de neşesini kaybetmedi, her gün kapının yanında Semyon'un oğluyla boy ölçüşürler. Çocuk çabuk boy atıyor, hızla geçiyor Anika'yı... Kışın emekleye emekleye yola çıkar, millet sığırlarını suvarmaya götürürken, o ellerini kaldırıp, yolun üstüne otururdu. Öküzler ürker, buz tutmuş ırmağa koşar, düşüp parçalanmalarına ramak kalırdı, o ise öyle gülerdi. Ama bir gün gözüme bir şey ilişti... İlkbaharda bizim komün'ün traktörü, Kazak sınırına yakın toprakları sürüyordu, onu da traktöre bağlayıp götürmüştük. Ben de az ötede koyunlara bakıyordum. Kazaklar'ın Anikay'ı yere indirdiklerini gördüm. Ne yapacak diye meraklandım. Anikay'ın çevresine bakındığını gördüm; sonra yüzükoyun döndü, yüzünü toprağa, pulluğun altüst ettiği keseklere çevirdi, kesekleri göğsüne doğru çekti, okşadı, öptü... Şimdi yirmi beş yaşındadır, ama hiç bir zaman toprağı süremeyecek... Bu ona çok koyuyor.»

Mavi bozkır, buğulu, mavimtırak alacakaranlık içinde kestiriyor, arılar rengi solan kekiklerin yuvarlacık tepelerinden o günkü son geçimliklerini toparlıyordu. Sarışın, tüylü tüylü püskül otları, sorguçlarını kibirle sallıyordu. Tepeden Poplarovka'ya doğru ağır ağır bir koyun sürüsü iniyordu. Koca Zahar, başkaca tek kelime konuşmadan, değneğine dayanarak, kalktı gitti. Yolun üstündeki, karmakarışık çizgilerle dolu, kadife gibi yumuşak tozda izler çarpıyordu gözüme: izlerden biri, kurt adımları gibi seyrek, arka arkaya, öteki de yolu yanlamasına kesen çizgiler halinde: Poplarovka traktörün izleri.

Yazlık yolun unutulmuş, otlar bürümüş Hetman çose-

sine kavuştuğu yerde iki iz ayrılıyordu. Kurt izine benzi-
yeni yana sapıyor, yoğun çalıların, yeşil dikenlerin bürü-
düğü, eğri bğrü bir sel yatağına giriyor ve ağır mazot du-
manı kokan izi yolda bırakıyordu.

1926

YABAN KAN

İlk kar, oruç ertesi, Aziz Filip günü yağdı. Geceleyin Don'un üzerinden bir rüzgâr esti; bozkırdaki koyunotlarını hışırdattı, darmadağınık karlardan saç örgüleri meydana getirdi, kar tümseklerini yalayıp yolları tertemiz etti.

Gece, yeşilimsi bir alaca karanlığın sessizliği içine sardı köyü. Evlerin ötesinde sürülmemiş, hayırsız otlar бүрүмүş bozkır uyukluyordu.

Geceyarısı, bir dere yatağının içinden belli belirsiz kurtuluması duyuldu, buna köyün köpekleri cevap verdi ve ihtiyar Gavril'a uyandı. Bacaklarını ocağın kenarından sallandırıp, bacanın çıkıntısına tutunarak bir süre öksürdü durdu, sonra tükürdü ve tütün kesesine el attı.

İhtiyar her gece, ilk horozlar öttükten sonra kalkar, oturur, sigara içer, öksürür, hırıltılarla ciğerlerindeki balgamı temizler; öksürük nöbetleri arasında da, düşünceleri, kafasındaki o çok çiğnenmiş alışık oldukları patikalardan geçer. İhtiyarın bir tek düşüncesi vardır: savaşta iz bırakmadan kaybolan oğlu.

İlk ve son oğlu oydu, başka çocuğu yoktu. Hiç durup dinlenmeden oğlu için çalışmıştı. Derken ayrılık günü gelip çatmış, oğlunu Kızillara karşı çarpışmaya cepheye uğurlamıştı. İhtiyar, pazara iki çift öküz götürüp satmış, parasıyla da bir Kalmuk'tan ordu hizmetine elverişli bir at almıştı. At değil, rüzgârdı. bozkır fırtınasıydı mübarek. Yüklükten bir eyerle, dedesinden kalma gümüş işlemeli bir at başlığı çıkarmıştı. Ayrılık ânında şöyle demişti ihtiyar:

«Ey, Piyotr, senin yüzünü ağarttım: doğrusu böyle bir koşum, subayları bile utandırmaz. Sen de baban gibi hiz-

met et, Kazak Ordusu'nun, sessiz Don'un şerefine halel getirme. Dedelerin, dedelerinin dedeleri hep Çar'a hizmet ettiler, sen de etmelisin.»

Şimdi ihtiyar, ayın yeşil yansuları vuran camdan dışarı bakıyor, ortalığı darmadağın ederek kim bilir ne arayan rüzgârın sesine kulak veriyor, bir daha asla geri gelmeyecek günleri hatırlıyordu.

Askere gidenleri geçiren Kazaklar, Gavrilâ'nın kulübesinin saz kaplı damı altında, gök gürlemesini andıran sesleriyle eski Kazak türküsünü söylemişlerdi:

«Biz savaşırsız, savaşır ve savaş düzenini bozmayız,
Bir tek komutana boyun eğeriz yalnız;
Ve komutan babalarımızın emrettiği gibi,
Ardınca gider, dövüşür, kılıç çalarız.»

Yanaklarına mavimtırak bir solgunluk gelmiş, sarhoşlamış olan Piyotr sofrada oturuyordu; gözleri yorgunluktan kapanarak, son kadehini, «ayıltıcı kadehi» de dikmişti. Ama atının üstünde sağlam oturuyordu. Kılıcını düzeltilmiş eyerinin üzerinden eğilerek, avludan bir avuç memleket toprağı almıştı. Ya şimdi nerede yatıyordu acaba; hangi yabancı ülkede, göğsünü hangi yabancı toprak ısıtıyordu?

İhtiyar uzun uzun, acı çekerek öksürür ve ciğerleri çesitli tonlarda hırıltılar, hıştırlarla inler; ama öksürük nöbetleri arasında, öksürmesi bitince, çarpık sırtını bacanın çıkıntısına dayar ve kafasının içinde düşünceler, çok çığnemiş, alışık oldukları patikalardan geçer.

İhtiyar oğlunu uğurladıktan bir ay sonra Kızıllar gelmişti. Kızıllar, çok, çok eski Kazak yaşayış tarzına birer düşman olarak, paldır küldür girmiş, ihtiyarın normal yaşayışını boş bir cep gibi ters yüz etmişlerdi. Piyotr, cephenin öbür yanındaydı; Donetz Irmağı kıyısında, savaşta gösterdiği yararlıklardan ötürü assubay sırması kazanmıştı; ne var ki, oradan çok uzaklarda, geride kalan köyde ihtiyar Gavrilâ, Moskoflar'a ve Kızıllar'a, tıpkı vaktiyle sarı saçlı küçük oğ-

lu Piyotr'a beslediği gibi bir duygu besliyordu yüreğinde; ancak, beslediği, geliştirdiği bu duygu koyu, kör bir nefretti.

Onlara nispet olsun diye, iki yanında siyah ilmiklerle tutturulmuş, Kazak özgürlüğünün sembolü, geleneksel kırmızı şeritler bulunan Kazak pantolonunu, hassa alayına ait kocaman kavuniçi ipek şeritler bulunan uzun Kazak kaputunu giyyordu; kaputunda, eskiden taktığı apoletlerin ve çavuş sırmalarının izleri hâlâ belli oluyordu. Çarına bağlılıkla, doğrulukla hizmet etmesi karşılığında kazandığı madalyaları, nişanları göğsüne iğneliyordu; Pazar günleri kiliseye giderken de madalyalarını herkes görsün diye gocuğunun önünü açıyordu.

Bir gün köyden geçerken, Sovyet başkanı, Gavrila'ya:

«Çıkar şu göğsünde sallandırdıklarını ihtiyar, şimdi bunları takmaya izin yok.»

Gavrila barut gibi parlamıştı:

«Onları göğsüme sen mi taktın ki, çıkarmam için emir veriyorsun?»

«Bana kalırsa onları senin göğsüne takanlar çoktan solucanlara yem olmuşlardır.»

«Varsın, olsunlar. Yine de çıkarmıyorum. Çıkarmak için öldürecek misin beni?»

«Amma da lâf ettin ha. Senin adına üzüldüğüm için öğüt veriyorum. İstersen yatağa da madalyalarıyla yat, bana göre hava hoş... Ne var ki, köpekler... köpekler pantolonuna salıyor. Hayvanlar böyle şeylere alışık değil, tanımıyorlar artık böyle pantolonları.»

Bu aşağılama çiçekler arasına girmiş bir pelinotu kadar acı gelmişti. Madalyaları çıkardı ihtiyar; ne var ki, kırgınlık duygusu gelişti, serpildi ve nerdeyse bir kin halini aldı.

Oğlu ortadan yok olmuştu; işleri yürütecek kimsesi kalmamıştı. Sundurma bel vermiş, sığır ağlının çiti yıkılmış, koyunların durduğu sundurmanın çatısını saran otlar tah-taları çürütmeye başlamıştı. At ahırındaki bölmelerde fareler cirit atmaktaydı; bıçkı makinesi sundurmanın saçağı al-

ında paslı yatıyordu.

Kazaklar çekilirken ,atları da alıp götürmüşlerdi; geri kalanları da Kızıllar taşımıştı; Kızılların karşılık olarak bıraktıkları sarsak bacaklı, uzun kulaklı hayvanı ise, daha ilk görüşlerinde, Mahno'nun adamları satın almışlar, ona karşılık da ihtiyara bir çift İngiliz tozuğu bırakmışlardı.

Mahno'nun makineli tüfekçisi, gözünü kırparak, «Hayvana kendi malımız gibi bakarız artık, ihtiyar,» demişti. «Sana bıraktığımız malla zengin oldun gitti sayılır.»

Gavrila'nın yıllar yılı uğraşıp, didinip biraraya getirdiği her şey mahvoldu gitti. Eli bir türlü işe varmıyordu. Ama bahar gelince, çıplak bozkır yorgun, boynu bükük ayaklar altına serilince toprak ihtiyarı çağırmaya başladı; geceleri onu işitilmez, ama boyun eğdiren bir sesle çağırıyordu toprak. İhtiyar buna dayanamadı; öküzleri çıkardı, bozkırı çelikle şerit şerit yarmak, kara toprağın doymak bilmez kursağına sağlıklı, kılçıksız tohumluk buğday atmak için pulluğa koştu hayvanları.

Denizden, denizasırı memleketlerden köylerine döndü Kazaklar, ama içlerinde Piyotr'u gören yoktu. Hep başka başka alaylarda bulunmuşlar, Piyotr'dan ayrı yerlere düşmüşler - Rusya bu kadar büyük müydü?- yalnız, Piyotr'la aynı kura erlerinin tümü beyazlarla birlikte, Kuban'daki bir çarpışmada kırılmışlardı.

Gavrila karısına oğlundan hemen hemen hiç söz etmezdi.

Geceleyin karısının yastığını gözyaşlarıyla ıslattığını, burnunu çektiğini duyardı.

Öksürür, «Ne oluyorsun be, koca kız?» diye sorardı.

Karısı bir iki dakika konuşmaz, sonra cevap verirdi:

«Her halde ocak duman kaçırıyor; başım döner gibi oldu da.»

İhtiyar, anladığını belli etmez, ona öğüt verirdi:

«Hiyarları yatırdığımız turşu suyundan içmelisin azıcık. Kilere inip biraz getireyim mi sana?»

«Sen uyumana bak. Şimdi geçer.»

Ve tekrar, kulübenin içine gözle görülmez, dantelden

ağını örerdı sessizlik. Ay pencereden onların kederlerini arsız arsız gözetler ve bir ananın özlemini seyretmekten zevk alırdı.

Ama yine de onlar oğullarının döneceğini umuyor, onu bekliyorlardı. Gavrilâ, gocuk yapılması için bir koyun postunu ayırıp, karısına:

«Seninle ikimiz nasıl olsa şöyle böyle idare ederiz, ama Piyotr dönerse ne giyecek? Kış yaklaşıyor, ona bir gocuk ceket hazırlamalıyım» dedi.

Piyotr'un bedenine uygun bir gocuk hazırlayıp, yüklüğe kaldırdılar. Davar güderken, işte giyeceği bir çift çizme yaptılar ona. İhtiyar kendi mavi üniformasını güvelerden korumak için özene bezene tütünledi, bir kuzu kesti ve hayvanın postundan bir kalpak dikti oğluna, sonra da bu kalpağı çiviye astı. Ne zaman dışardan gelse, bu kalpağa bakar ve sanki o anda Piyotr misafir odasından çıkıp da, «Nasıl baba, dışarıso soğuk mu?» diye soracakmış gibi bir duyguya kapılırdı.

İki üç gün sonra, alaca karanlık çökerken, hayvanlara bakmaya çıktı ihtiyar. Yemliğe kuru ot attı ve tam kuyudan su çekmeye hazırlanırken, yün eldivenlerini evde unutmuşunu hatırladı. Döndü, kapıyı açtı ve karısının sedirin önünde diz çökmüş, Piyotr'un hiç giymediğı kalpağı göğsüne bastırmış, bebek sallâr gibi sallamakta olduğunu gördü.

Dünya ihtiyarın gözünde karardı; yabani hayvan gibi karısının üstüne atıldı, onu yere savurdu ve ağzı köpürerek, boğuk bir sesle haykırdı:

«Bırak, gidi şapşal karı! Bırak... Ne yapıyorsun aklın sıra?»

Kalpağı kadının elinden kaptı, sandığın içine attı, kalpağını asma kilit vurdu. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra, ihtiyar, karısının sol gözüne bir seğirme geldiğini, ağzının da çarpıldığını farkettti.

Günler, haftalar akarak geçti, güzün saydam yeşil bir renk alan Don suları sürekli bir telaş içinde akmaya başladı.

Bir gün, ırmağın kıyıları buz tuttu, köyün üstünden bir yabancı kaz sürüsü geçti. O akşam komşunun oğlu koşa koşa Gavrilâ'yı görmeye geldi ve ikonun önünde telaşla istavroz çıkarıp, bir solukta sordu:

«Nasılsınız?»

«Çok şükür!»

«Havadisi duydun mu, baba? Prohor Lihovidov Türkiye'den döndü. Senin Piyotr'la aynı alayda bulunmuş.»

Gavrilâ hemen sokağa fırladı, son hızıyla yürümekten ve öksürük nöbetlerinden soluk soluğa kaldı. Prohor'u evde bulamadı; adam, ertesi sabah döneceğini söyleyerek, küçük bir köyde bulunan kardeşini görmeye gitmişti.

O gece Gavrilâ'nın gözünü uyku tutmadı. Ocağın üstünde, uykusuzluktan harab oldu.

Gün ışımadan kalktı, lâmbayı yaktı ve keçe çizmeleri eline alıp, pençe vurmaya oturdu.

Gücünü yitirmiş, solgun sabah, hafifçe pembeye çalan kurşunî doğudan hastalıklı bir ışık saçıyordu. Ay ta tepede soldu; gündüzü geçirmek için bulutların arasına dalacak gücü bulamadı.

Kahvaltıya oturmadan önce Gavrilâ pencereden dışarı baktı ve her nedense fısıltıyla konuştu:

- «İşte, Prohor geliyor.»

Prohor içeri girdi; Kazaklıktan çıkmış, baştan aşağı yabancı bir görünüş almıştı. İngiliz malı kösele tabanlı pabuçları gıcırıyor, yabancı bir askerden aldığı biçilişinden anlaşılan kaputu torba gibi sarkıyordu üstünden.

«Demek hâlâ sağ ve afiyetisin, Gavrilâ Vasiliç?»

«Allaha şükür, asker! Gel, otur.»

Prohor kasketini çıkardı, Gavrilâ'nın karısını selâmladı, geçip ikonların altındaki sedire oturdu.

«Ey, havalar iyi gidiyor, ama kara çevirdi, bundan son-

ra da kardan kurtulamazsın artık.»

«Evet, sabahın köründe kar yağmaya başladı. Eskiden bu mevsimde sığırlar daha otlakta olurdu.»

Bir dakika süren sıkıntılı bir sessizlik çöktü. Gavrila, görünüşte kayıtsız ve sâkin bir ses tonuyla fikir yürüttü:

«Yabancı diyarlarda yaşlanmışsın, delikanlı.»

«İnsanı gençleştirecek hiç bir şey yoktu ki, Gavrila Vasilîç.» diye gülümsedi Prohor.

Gavrila'nın karısı ağzını açtı, kekelemeye başladı:

«Bizim Piyotr...»

«Sus, kadını!» diye sert bir sesle bağırdı Gavrila. «Adamcağız donmuş, bırak da azıcık ısınsın, kendine gelsin; zamanı gelince öğrenirsin istediklerini.»

Ziyaretçiye dönerek sordu:

«Ey, Prohor İgnatiç, nasıl geçti hayatın, bakalım?»

«Övünülecek bir hayat değildi. Çalışmaktan imanım gevremiş bir halde, leş gibi döndüm memlekete, ama buna da şükrediyorum.»

«Vay, vay, vay! Türklerin yanında çok sıkıntı çektin demek?»

«İki yakamızı zorla bir araya getirebiliyorduk.» Prohor parmaklarıyla masanın üstünde trampet çalmaya başladı. «Ne var ki, sen de yaşlanmışsın, Gavrila Vasilîç; saçların kırlarla dolmuş. Sovyet rejimini nasıl buluyorsun?»

«İşte, biz ihtiyaçlara ekmek getirsin diye, oğlumu bekliyorum.»

Prohor çabucak bakışlarını kaçırdı. Gavrila onun bu hareketini farkettili ve sert bir sesle doğrudan doğruya sordu:

«Söyle bize: nerede Piyotr?»

«A, siz duymamış mıydınız yani?»

Gavrila hırlarcasına, «Çok şeyler duyduk,» diye cevap verdi.

Prohor parmaklarıyla kirli sofrâ örtüsünün kenarını bükerek oyalandı biraz.

«Zannedirim Ocak ayında'ydı... Evet, evet, Ocak ayıydı. Bizim bölük Novorossisk yakınlarında konaklıyordu. De-

niz kıyısında Novorossisk diye bir şehir vardır ...İşte, orada konaklıyorduk biz...»

«Söylesene, vuruldu mu?» diye hafif bir fısıltıyla sor-
du Gavrila öne doğru eğilerek.

Prohor ne gözlerini kaldırdı, ne de cevap verdi; bel-
ki de ihtiyarın sorusunu duymamıştı.

«Orada konaklıyorduk ya, Kızılar, Yeşiller'le birleşmek
için hatlarımızı yarıp, tepelerin arasından geçtiler. Bölük
komutanımız sizin Piyotr'u keşif görevine yolladı. Bizim
komutan senin adında bir teğmendi... Sonra bir şey oldu...
anladınız mı?»

Ocağın üstünden bir sahan düşerek tangırdadı. İhtiyar
kadın kollarını uzatarak karyolanın üstüne kapandı; ciğer-
leri paralanırcasına bir çığlık kopardı.

Gavrila, tehditkâr bir tonla, «Uluma bel!» diye bağırdı
ve dirseklerini masaya dayayıp, Prohor'un gözlerinin ta içi-
ne bakarak ağır ağır, bezgin bir tavırla konuştu: «Pekâlâ,
gerisini anlat.»

Sararan Prohor'un gırtlığından kelimeler bir çığlık gi-
bi çıktı: «Kılıçtan geçirdiler onu.» Ayağa kalktı, masanın
üstünden kasketini almak için elini uzattı. «Kılıçtan geçir-
diler, öldürdüler onu. Keşif kolu, atlara soluk aldirmek için
bir ormanın kıyısında mola verdi. Piyotr kolanı gevşetti, o
sırada ormandan Kızılar çıktı...» Kelimeler sanki Prohor'u
boğuyordu; titreyen parmaklarıyla kasketini hamur gibi yu-
ğuruyordu elinde. «Piyotr eyer kaşına yapıştı, ama eyer
atın karnının altına döndü... Hırçın bir attı, karnının al-
tındaki eyerden huylandı, böylece Piyotr geride kaldı... İşte
hepsi bu kadar, anlatılacak başka şey yok.»

Gavrila hecelerın üstüne basa basa, «Peki ya ben bun-
lara inanmazsam?» dedi.

Prohor acele acele kapıya doğru yürüdü ve arkasına
bakmadan cevap verdi:

«Senin bileceğin iş, Gavrila Vasiliç; ama ben doğruyu
söyledim... Tanrı adına... Gerçeği söyledim... Olanları ken-
di gözlerimle gördüm...»

Gavrila mosmor kesilerek, kısık, cırlak, bir sesle, «Ya ben inanmak istemiyorsam?» dedi. Yaşlı gözleri kan çanağına dönmüştü. Gömleğinin yakasını yırtarak açtı, kıllı göğsünü meydana çıkardı, Prohor'a doğru yürüdü ve ter içindeki başını ileri uzatarak inledi; «Biricik oğlumu mu öldürdüler? Velinimetimizi mi? Küçük Piyotr'umu mu? Yalan söylüyorsun, köpoğlu köpek. Duyuyor musun? Yalan söylüyorsun. Dediklerinin bir kelimesine bile inanmıyorum.»

O gece, gocuk ceketini omuzlarının üstüne atan Gavrila çıktı, keçe çizmeleri karın üstünde gıcırdayarak iri adımlarla harman yerine gitti, bir tınazın yanında durdu.

Bozkırdan esen rüzgâr, kuşbaşı kar atıştırıyordu. Kopkoyu bir karanlık, vişne ağaçlarının arasına sokuluyordu.

Gavrila, «Yavrum benim!» diye fısıldadı. Bir dakika bekledi, sonra kıpırdamadan, başını bile oynatmadan tekrar çağırdı: «Piyotr! Benim küçük oğlum!»

Sonra, tınazın çevresindeki çiğnenmiş karların üstüne uzandı ve gözlerini ağır ağır kapadı.

Tahıla el konulacağına ve Don'un aşağı yörelerinden bu yana doğru haydut çetelerinin ilerlediğine dair söylentiler dolaşıyordu köyde. İcra Komitesi toplantılarında bu söylentiler fısıltı halinde ağızdan ağıza iletiliyordu. Ama ihtiyar Gavrila İcra Komitesi'nin kaşşamış verandasına adımını atmış değildi o günedek, buna ihtiyaç duymamıştı; bu yüzden her zaman duymadığı, bilmediği pek çok şey kalırdı. Bir Pazar günü, kilisede âyinden sonra, köy Sovyet'i başkanı yanında sarı meşin ceketli, silâhlı üç kişiyle birlikte Gavri-la'ya uğrayınca, ihtiyar gözlerine inanamadı.

Başkan Gavrila'yla tokalaştı ve insanın ense köküne yumruk indirir gibi, tepeden inme konuşuverdi:

«Bir taraflara tahıl sakladığını itiraf et ihtiyar, sakladın mı?»

«Allahallah, ne zannediyorsun yani; Ruhulkudüs mü veriyor ekmeğimizi?»

«Bırak hırlamayı şimdi de, açık söyle bize; nerde saklıyorsun tahılını?»

«Tahıl ambarında, tabii»

«Göster bakalım.»

«İzninizle, sorabilir miyim, size ne benim tahılından?»

Üç silâhlının başı olduğu anlaşılan iri yarı, sarı saçlı bir adam, topuklarını buz tutmuş kara vurarak cevap verdi:

«Bütün tahıl fazlasına devlet adına el koyuyoruz. Tahıl toplanıyor. Hiç böyle bir şey duymadın mı, babalık?»

Ayrıntı kabaran Gavrila, boğuk bir sesle, «Ya vermezsem tahılını?» dedi.

«Vermezsen... Biz kendimiz alırız.»

Silâhlı üç adam, başkanla fis kos ettiler, tahıl ambarına gidip, tahıl teknelerinin üstüne tırmandılar, çizmelerinden kara altın rengi buğdayların içine kar parçaları döküldü. Bir sigara yakan sarı saçlı adam kararını bildirdi.

«Tohumluk ve yiyecek olarak bir miktar bırakıp, geri kalanını alın.» Bir çiftçinin işten anlayan gözüyle, teknelerdeki tahıl miktarını ölçtü ve Gavrila'ya döndü:

«Kaç dönüm ekmek niyetindesin?»

Gavrila öksürüp, müthiş bir ifadeyle suratını buruşturarak, ıslık gibi bir sesle, «Cehennem dibini ekeceğim,» dedi. «Alın bakalım, Allahın belâları. Çalın. Hepsi sizin olsun.»

«Ne oluyorsun be, aklını mı kaçırdın, ne? Kendine gel, Gavrila baba,» diye rica etti başkan yün eldivenlerini ihtiyara doğru sallayarak.

«Başkalarının malı gözünüze dizinize dursun, inşallah. Patlayın!»

Sarı saçlı adam, bıyıklarından yarı erimiş bir buz parçasığını çekti aldı, zeki, şakacı bakışlarıyla yan yan Gavrila'ya baktı ve sükûnetle, gülümseyerek konuştu:

«Boşuna tepiniyorsun, babalık. Bağırmanın faydası yok.

Ne diye cırlıyorsun öyle? Kuyruğuna mı bastılar yoksa?» Kaşlarını çatarak, birden değiştirdi ses tonunu: «Dilini tut bakalım. Eğer dilin fazla uzun geliyorsa, dişlerine bağla. Böyle propagandalar için...» Cümlesinin sonunu getirmeden elini, kemerine asılı tabancaşının sarı kabzasına vurdu ve daha yumuşak bir edayla konuştu: «Hemen bugün tahlını al, toplama merkezine götür.»

İhtiyar belki de korktu; sarı saçlı adamın sert, kendinden emin ses tonunun onu yumuşattığına kuşku yoktu. Bağırıp çağırmanın yararsızlığını anlamıştı Gavrila. Çaresizlik içinde elini salladı ve verandaya doğru yürüdü. Ama tam avlunun ortasına geldiği sırada yabansı boğuk bir haykırıyla irkildi:

«İşe birliğin komutanı nerede?»

Gavrila hızla döndü. Bir süvari, çitin dışında, tepinen atının başını tutmaya çalışıyordu. Olağanüstü bir şeyler olacağına dair önseziyle, ihtiyarın dizlerinin bağı çözüldü, bacakları titremeye başladı. Gavrila daha ağzını açmaya vakit bulamadan, süvarinin gözü, ambarın yanındaki gruba ilişti ve adam, sert bir dizgin yardımıyla oynak atını zaptedip, şimşek gibi sırtından tüfeği sıyırdı.

Bir silâh sesi çın çın öttü ve patlamanın hemen ardından avluya çöken essizlik içinde, Gavrila mekanizmanın açıldığını açık seçik duydu; boş mermi kovanı vinliyerek uçtu.

Şaşkınlık anı geçti: Sarı saçlı adam kapının yanına doğru sokularak tabancaşını ağır ağır, ihtiyatla kılıfından çıkardı; işe birliği erlerinden biri diz çöktü, çitin öbür yanında sallanan kara kalpağa karabinasıyla ateş etti. Silâh sesleri avluyu kamçılamaya başladı. Gavrila, isteksiz ayaklarını karların üstünden zorla söktü, verandaya doğru seğirtti. Geri dönüp baktığında, meşin ceketli üç adamın dağılıp, kar yığınlarına bata çıka harman yerine doğru kaçtıklarını gördü; bu sırada da, birisinin ardına kadar açtığı avlu kapısından içeriye atlılar doluyordu.

Doru bir aygıra binmiş, başında Kuban kalpağı bulunan en öndeki atlı, eyer kaşının üstünden yana doğru eğilip

kılıcını tepesinde döndürdü. Adamın beyaz yamçasının etekleri, Gavrila'nın gözlerinin önünde kuğu kanatları gibi çırpındı ve atın toynaklarından yüzüne karlar sıçradı.

Gavrila bitkin bir halde, verandanın eğrilmiş parmaklığına dayandı, doru aygırın toparlanıp, çitin üzerinden atlayışını seyretti; sonra aygır, çavdar sapları tınazının yanında, ard ayakları üstünde çarketti. Kuban kalpaklı adam, eyerinin üstünde iyice yana yatarak, yerde emekleyen iase birliği subayına sağdan sola, soldan sağa doğru kılıç çaldı.

Harman yerinden kesik kesik, zayıf feryatlar duyuldu; birisi uzun, boğuk bir çığlık kopardı. Bir an sonra da bir silâh sesi cınlattı ortalığı. Silah seslerinden korkmalarına rağmen, tekrar gelip ambarın damına konmuş olan güvercinler, müthiş bir kanat şakırtısıyla havalandılar. Atlılar harman yerinde atlarından indiler.

Kilise çanlarının kızıl sesleri, aralıksız çınlamaya başladı köyün üstünde. Köyün delisi çan kulesine tırmanmış, kendi budala kafasıyla bütün çanların iplerine yapışıp, alarm vereceği yerde, neşeli bir Paskalya dans havası çalıyordu.

Kuban atlısı Gavrila'ya yaklaştı. Beyaz yamçasını omuzlarının üstünden geriye atmış, kıpkırmızı, yerli yüzü seğirtiyor, dudaklarının kenarlarında köpürmüş tükürükler görülmüyordu.

«Yulafın var mı?»

Gördüklerinin ağırlığı altında ezilmiş, dili tutulmuş olan Gavrila, ağzını açamayarak, verandanın korkuluğundan güçlükçe çekildi.

«Sağır mısın be, iblis? Yulafın var mı diye sordum sana. Bir çuval yulaf çıkar.»

Atlılar, atlarını doldurulmuş yemliklere çekmeye vakit bulamadan avluya dörtünale başka bir atlı girdi.

«At başına! Tepeden piyadeler iniyor!»

Kuban atlısı, bir küfür savurarak, hâlâ teri tüten aygırının başlığını vurdu, yerden bir avuç kar alıp, kol yendeki morumsu kırmızı lekeye sürdü.

Beşi birden atlarına atlayıp, avludan çıktılar. Sonun-

cusu da çıkarken, Gavrilâ, atın terkisinde, sarı saçlı iâşe birliğı komutanının dürölüp bağlanmış sarı meşin ceketini gördü.

Akşam bastırana kadar tepeden, Dikelnli Yar'dan silâh sesleri duyuldu. Köye, dayak yemiş it gibi boynu bükük bir sessizlik çökmüştü. Gavrilâ güçlükle toparlanıp harman yerine gitmeye davrandığında gölgeler lâciverde dönüyordu. Harman yerini ayıran çitin ardına kadar dayalı kapısından geçti ve ot kurutmaya mahsus parmaklığın üstüne bir kurşunla yığılıp kalmış olan başkanı gördü. Adamın yere sarkan kolları parmaklığın öbür yanına düşen kaske-tine yetişmek istiyor gibiydi.

Tınazın biraz ilerisinde, iâşe birliğinin üç eri karların üstünde, ot, saman parçaları, çer çöp arasında, iç çamaşırlarına kadar soyulmuş, yan yana yatıyorlardı. Gavrilâ onlara baktı ve şimdi titreyen, dehşet dolu yüreğinde sabah-leyin duyduğu nefreti artık duymaz oldu. Komşunun keçilerinin her zaman hırsızlığa geldikleri, tınazdan parça parça otlar çektikleri kendi harman yerinde şimdi kılıçtan geçirilmiş üç adamın yatışı inanılmaz bir şeydi, bir karabasandı. Hele, cesetlerden, yarı donmuş kabarcıklı kan gölcüklerinden yükselmeye başlayan bulantı verici o koku...

Sarı saçlı adam, başı tuhaf bir şekilde yana kıvrılmış olarak yatıyordu; ve eğer başı karlara böylesine gömülmüş olmasa, insan onun oracığa dinlenmek için uzandığını sanabilirdi; birbirini üstüne atılmış bacaklarının öylesine umursamaz bir hali vardı.

Seyrek dişli, siyah bıyıklı olan ikincisi başını omuzlarının arasına çekip iki büküm olmuş, sert, dehşet verici bir ifadeyle sırtır gibi dişlerini gösteriyordu. Baş tınazın içine gömülmüş olan üçüncüsü, hiç hareket etmeksizin karların üstünde yüzüyor gibiydi; kollarının ölü kıvrılışında öylesine bir güç ve gerginlik, donmuş kalmıştı.

Gavrila, sarı saçlı adamın üzerine eğildi, kararmış yüzüne baktı ve yüreği acıyla burkuldu; ayaklarının dibinde öfkeli, delici bakışları olan iâşe komiseri değil de, on dokuz yaşlarında bir delikanlı yatıyordu. Dudaklarını çevreleyen sarı, gür bıyıklarının altında ince bir buz tabakası, kederli bir gülümsemeyi dondurmıştu; ama alnında derin, haşin, esmer bir kırışık göze çarpıyordu.

İhtiyar, sarı saçlının çıplak göğsüne, nedenini bilmeksizin eliyle dokundu, hayret ve dehşetle irkilerek geri çekildi: üşümüş avucuna sönmekte olan, ama hissedilir bir sıcaklık gelmişti.

Gavrila oflaya oflaya, kaskatı kesilmiş, kanlı cesedi sırtında taşıyarak içeri getirince, ihtiyar karısı bir inilti koy-verip istavroz çıkararak ocağa doğru gireledi.

Gavrila yığını sedirin üstüne yatırdı, soğuk suyla yıkadı, bacaklarını, kollarını, göğsünü yorgunluktan tükenip, ter içinde kalana kadar kaba bir yünlü çorapla ovdu. Kulağını, insana tiksinti verecek kadar soğuk göğüseye dayadı, bütün gücünü ısıtma duyusunda topladı ve hafif, düzensiz yürek atışlarını aldı.

Delikanlı, safran sarısı rengiyle bir ceset gibi, dört gün misafir odasında yattı. Alnından yanağına doğru inen, kanları pıhtılaşmış yarası mosmordu; sımsıkı bağlanmış göğsü hırıltılı, hışırtılı seslerle solup alıp verirken, üstündeki bataniye inip kalkıyordu.

Gavrila her gün, boğum boğum, çarpık parmağını adamın dudakları arasına sokuyor, sımsıkı kenetlenmiş dişlerini bir bıçak ucuyla, usulca açıyor, ihtiyar karısı da bir kamıştan, açılan ağıza ılık sütle kaynatılmış koyun kemiği suyu döküyordu.

Dördüncü günün sabahı, sarı saçlı adamın yanaklarına bir kırmızlık geldi; öğleye doğru kırağı çalmış gibi al bas-

u yanaklarını; vücudu zangır zangır titremeye başladı ve gömleğinin altında, derisini soğuk, yapışkan, yağ gibi kat kat kapladı.

O andan sonra da adam nöbet geçirmeye, hafif hafif sayıklamaya başladı, yataktan kalkmaya savaştı. Gavrila'y-la karısı nöbetleşerek, gece gündüz başında beklediler onun.

Don havzasından esen doğu rüzgârının karanlık göğü ürperttiği, köyün üzerini soğuk bulutların kapladığı kış geceleri boyunca, Gavrila, yaralının yanbaşıda oturur da oturur, başını ellerine dayayıp, açık sesli, acayip şiveli, mırıltı halindeki sayıklamaları dinlerdi; adamın göğsündeki üçgen biçimi güneş yanığına, altları halka halka morarmış kapalı gözlerinin koyu mavi göz kapaklarına uzun uzun bakardı. Soluk dudaklardan uzun iniltiler, iniltilerin ardında boğuk bir komutla ağza alınmayacak küfürler dökülünce ve surat acıyla, öfkeyle çarpılınca da Gavrila'nın göğsünü içeri akan gözyaşları kızgın demir gibi dağlardı. Böyle anlarda acıma duygusu dâvetsiz bir misafir gibi bastırıyoruydu.

Gavrila, yatağın başucunda uykusuz geçen gecelerden ötürü, karısının her geçen gün biraz daha kuruduğunu, biraz daha solduğunu gördü; onun buruşuk yanaklarındaki gözyaşlarını da gördü ve onun Piyotr için, ölü oğlu için duyduğu ve gözyaşlarına boğamadığı sevgisinin bir alev gibi, başka bir ananın bu ölüm öpüşünü tatmış, bu hareketsiz yatan oğluna sıçramış olduğunu anladı, daha doğrusu yüreğiyle sezdi...

Bir gün, köyden geçen bir alayın komutanı, onların avlusuna saptı. Atını avlu kapısının yanında seyisine bıraktı ve basamakları koşar adım, kılıcının kınını şakırdatarak çıkıp verandaya ayak bastı. Misafir odasında kasketini çıkardı, uzun süre sessizce karyolanın yanında durdu. Yaralının yüzünde soluk gölgeler dolaşıyor, ateş gibi yanan dudaklarından azıcık kan sızıyordu. Komutan saçlarına vaktinden önce kır düşmüş başını acılı acılı salladı, gözleri derin bir üzüntüyle bulutlandı. Bakışlarını Gavrila'nın üzerinden geçirerek konuştu:

«Yoldaşa göz kulak ol, ihtiyar.»

Gavrila kesin bir tonla, «Oluruz,» dedi.

Günler ve haftalar birbirini kovaladı. Noel geldi, geçti. On altıncı gün, sarı saçlı delikanlı ilk defa olarak gözlerini açtı ve Gavrila incecik, cızırtılı bir ses duydu:

«Sen misin, ihtiyar?»

«Evet, benim.»

«Her yanıma doğradılar mı benim?»

«Tanrı korusun.»

Delikanlının saydam bakışlarında, hiç bir kin taşıma-makla birlikte basit, alaycı bir ifade görür gibi oldu Gavri-la.

«Ya benim çocuklar?»

«Şu ötekiler mi?.. Onları meydan yerine gömdüler.»

Delikanlı sesini çıkarmadan, parmaklarını battaniyenin üstünde dolaştırdı, bakışlarını tavanın boyasız kaplamaları-na çevirdi.

«Seni nasıl çağıracağız?» diye sordu Gavrila.

İnce ince mavi damarları görünen göz kapakları, yor-gunluktan kapanlı:

«Nikolay.»

«Peki, yalnız biz sana Piyotr diyeceğiz. Bir oğlumuz vardı... Piyotr diye...»

Gavrila oturduğu yerde düşüncelere daldı, tam bir şey sormaya hazırlandığı sırada, burundan gelen düzenli soluk seslerini duydu ve dengesini bulmak için kollarını ileri uza-tarak, ayak uçlarına basa basa, karyolanın yanından uzak-laştı.

..

Hayat delikanlıya ağır ağır, âdeta istemiye istemiye döndü. İki ay geçtiği halde, hâlâ başını yastıktan güçlük-le kaldırıbiliyordu. Sırtüstü yatmaktan, arkasından yaralar açılmıştı.

Her geçen gün, bu yeni Piyotr'a biraz daha bağlandığını,

öte yandan birincisinin, kendi dölü olan oğlunun hâyalinin yavaş yavaş silindiğini, kulübenin mika penceresi üstünde batan güneşin görüntüsü gibi solduğunu dehşetle hissediyordu Gavrilâ. Eski acısını, eski özlemini geri getirmeye çalışıyordu, ama öteki yüz çizgileri gittikçe öyle uzaklaşıyordu ki, Gavrilâ utanç duymaya, tedirgin olmaya başladı. Avluya çıkar, saatlerce oyalanır, ama ihtiyar karısının, Piyotr'un yatağı başından hiç ayrılmadığını hatırlayarak, bir çeşit kıskançlık duyardı içinde. Eve girer, karyolanın başucunda ses çıkarmadan ayak değiştirir, katı parmaklarıyla yastığı beceriksizce düzeltir, karısının öfkeli bakışlarıyla karşılaşır, boyununu bükerek, sessiz sedasız sedire otururdu.

İhtiyar kadın delikanlıyı dağ sıcanı yağı ve Mayıs ayında çiçek açtıkları zaman toplanmış şifalı otları kaynatarak elde ettiği suyla besliyordu.

Ya bu sebeple, ya da zayıflığını gençliğinin yenmesiyle delikanlının yaraları iyileşti, kabuk bağladı, dolmaya başlayan yanaklarına kan geldi; yalnız, ön kol kemiğinden kırılmış olan sağ eli fena halde çarpık kalmıştı: hayatı boyunca işe yaramayacağı anlaşıyordu bu elinin.

Buna rağmen, perhizin ikinci haftasında, Piyotr kimse'nin yardımı olmaksızın doğrulup, yatağında oturdu ve kendi gücüne kendisi de şaşırarak, inanmayan bir tavırla uzun uzun gülümsedi.

Geceleyin, ocağın üstünde bir öksürük, ardından bir fısıltı duyuldu:

«Uyuyor musun, ihtiyar kadınım?»

«Ne var, ne istiyorsun?»

«Delikanlımız ayağa kalkıyor artık. Yarın yüklükten Piyotr'un pantolonunu çıkar. Her şeyi hazır et. Giyecek bir şeyi yok çocuğun.»

«Senin hatırlatmana ihtiyacım yok benim. Geçen gün çıkardım, hazır ettim hepsini.»

«Akıllı kadınsındır zaten. Gocuk ceketini de çıkardın mı?»

«Tabii; delikanlı çamaşırlarıyla mı dolaşacak?»

Gavrilâ ocağın üstünde azıcık kıpırdandı, içi geçer gibi

oldu. Ama başka bir şey aklına geldi, heyecanla başını dikti.

«Ya kalpak? Kalpağı mutlaka unutmuştundur ihtiyar kaz, değil mi?»

«Haydi oradan! Kırk kere önünden geçtin de gözüne ilişmedi. Dünden beri çivide asılı duruyor.»

Yenilen Gavrila öksürdü, bir daha da ağzını açmadı.

Hızla yaklaşmakta olan bahar, şimdiden Don'un yüzünü karıştırmaya başlamıştı. Buzlar, kurt yemiş gibi göz göz olmuş, kabarmıştı. Tepedeki karlar erimiş, bozkırdaki karlar çekile çekile, çukurlara, kuytulara sinmişti. Buzları çözülen Don havzasını güneşin yıkadığı sel suları kaplamıştı. Rüzgârlar bozkırdan bol bol pelin kokuları taşıyordu.

Mart'ın sonuydu.

..

«Bugün ayağa kalkacağım, baba.»

Her ne kadar Gavrila'nın eşiğinden içeriye adımını atan bütün Kızılordu erleri, pırl pırl ak saçlarına bakarak ona baba diyorlarsa da, Gavrila şimdi duyduğu seste ötekilerden daha sıcak bir ifade sezinledi. Belki bu onun kendi kuruntusuydu, belki de Piyotr kelimeyi gerçekten de bir evlât gibi, okşayıcı bir tonla söylemişti. Her ne hal ise, Gavrila kıpkırmızı kesildi, öksürmeye başladı ve sıkılğan sevincini belli etmemeye çalışarak mırıldandı :

«Zamanı geldi, Piyotr. Üç aydır yatıyorsun.»

Piyotr bacaklarını, dizlerini kırmadan hareket ettirerek verandaya çıktı ve rüzgârın ciğerlerine doldurduğu bol havadan boğulacak gibi oldu. Gavrila ona arkasından destek olurken, ihtiyar kadın da böyle anlarda hep yaptığı gibi, önlüğüyle gözyaşlarını kurulayarak, telaşla dolaşıyordu çevrelerinde.

Tahıl ambarının testere gibi tırtıllı saçağının önünden geçerken, manevî evlât, Piyotr sordu:

«Tahılı almışlar mıydı ,o zaman?»

Gavrila isteksiz isteksiz. «Aldılar,» diye homurdandı.

«Ama yaptıkları şey doğrudu, baba.»

Ve 'baba' kelimesini duyunca, Gavrila'nın yüreğini yine bir sıcaklık sardı.

Şimdi her gün Piyotr ayaklarını sürüye sürüye dışarıya çıkıyor, bir değneğe dayanarak, topallaya topallaya geziniyordu. Ve her yerden — harman yerinden, sundurmanın altından, her nerede ise oradan — Gavrila, yeni oğlunu tasalı meraklı bakışlarla gözetliyordu. Delikanlı sendeleyip düşecek diye korkuyor gibiydi.

Birbirleriyle fazla konuşmuyorlardı, ama basit ve sevgiye dayanan ilişkileri gittikçe geliyordu.

Piyotr'un dışarıya ilk çıkışından birkaç gün sonra, ocağın üstüne yatağını sermekte olan Gavrila dönerek sordu:

«Sen nerelisin, evlâdım?»

«Ural'lıyım.»

«Köylü çocuğu musun?»

«Hayır, işçi sınıfındanım.»

«Peki, ama nasıl işçi? Bir zenaatte mi çalışıyordun, fıçı-cılık, kunduracılık gibi, meselâ?»

«Yok, baba, ben fabrikada çalışıyordum, bir dökümhanede. Küçüklüğümden beri.»

«Ya bu tahıl toplama işi; nasıl oldu da bulaştın bu işe?»

«Ordudan gönderdiler beni.»

«Yaa, komutan mıydın sen onların arasında?»

«Evet, komutandım.»

Gavrila bundan sonra aklına gelen soruyu sormadı, ama başka türlü sorduğu soru da aynı kapıya çıkıyordu:

«Demek, partilisin sen?»

Piyotr içten bir gülümsemeyle, «Komünistim,» diye cevap verdi.

İşte bu basit gülümseyiş yüzünden de, bu yabancı kelime artık Gavrila'ya dehşet vermez oldu.

Sabırsızlıkla sıranın kendisine gelmesini bekleyen ihtiyar kadın, ilgilenerek sordu:

«Peki, senin ailen filân var mı, Piyotr, evlâdım?»

«İzi, eseri bile yok! Gökteki ay kadar yalnızım.»

«Şu halde anan, baban ölmüş olmalı, ha?»

«Ben henüz çok küçükken, yedi yaşındayken... Babam bir sarhoş kavgasında öldürülmüş, ama annem bir yerlerde sürünüyor.»

«Vay kaltak, vay! Demek seni, küçücük yavruyu bırakıp gitti, ha?»

«Bir müteahhitle gitmiş galiba, ben de fabrikada büyüdüm.»

Gavrila bacaklarını ocağın üstünden sallandırdı, uzun suskun kaldı. Sonra, ağır ağır, tane tane konuşmaya başladı:

«Öyleyse, evlâdım, madem ailen yok, bizim yanımızda kal. Adını sana verdiğimiz bir oğlumuz vardı. Oğlumuz vardı, onu büyüttümüz vaktiyle; ama şimdi ikimiz, karımla ben körebe oynuyoruz. Şu geçen aylar boyunca senin için o kadar üzüldük ki, birazcık sevmiş olmalısın bizi. Gerçi bizim kanımızı taşımıyorsun, ama bizim kanımızdanmışsın, bizim bir parçamızmışsın gibi içimiz paralandı senin için. Bizimle kal. Seninle ikimiz ekmeğimizi taştan çıkarırız; Don kıyısındaki topraklarımız verimlidir, cömerttir. Seni kalkındırır, eveririz. Ben yaşadığım kadar yaşadım, çiftlik senin olur, sen işletirsin. Bu ihtiyar halimizde ölmeden önce bir lokma ekmeği sen de bizden esirgemezsın. Bizi bırakıp gitme, Piyotr.»

Ocağın arkasında bir çekirge, iç gıcıklayıcı, usandırıcı bir sesle cırlıyordu.

Rüzgârın altında pancurlar hasretle inliyordu.

Gavrila zoraki bir neşeyle göz kırparak, «Benim koca-karıyla birlikte sana şimdiden bir gelin aramaya başladık,» dedi. Ama titrek dudakları perişan bir gülümsemeyle kıvrılmıştı.

Piyotr, ovulmuş döşemelere çivilenmiş gibi basan ayaklarına bakıyordu inatla; sol eliyle, sedirin üstünde trampet çalıyordu. Sert, sinir bozucu bir ses çıkıyordu: tuk - tik - tak; tuk - tik - tak...

Besbelli, vereceği cevabı düşünüyordu. Cevabını karar-

laştırdı, parmaklarıyla çıkardığı tıkırtıyı kesti, başını sars-
tı.

«Yanınızda seve seve kalırım, baba; ancak, siz de bili-
yorsunuz ki, iyi bir işçi olamam. Şu elim, bana ekmeğimi
kazandıran elim, bir daha düzelmeyecek; kurudu kaldı. Ama
yine de elimden geldiği kadar çalışırım. Yazı burada geçiri-
rim, sonrası Allah kerim.»

«Sonra, belki de temelli kalırsın,» diye tamamladı Gav-
rila.

İhtiyar kadının ayağı altındaki pedalın işlettiği çıkırık,
neşeli neşeli vınıyor, eğirilen yünü iğre sararken, mırıl mırıl
mırıldanıyordu.

Çıkırık, o ölçülü, tekdüze, uyku getiren tıkırtısıyla nin-
ni mi söylüyordu, yoksa bereketli bir hayatı mı müjdeliyor-
du, bilemem.

Baharı güneşin kavurduğu günler, bol bozkır boz tozuna
belenmiş günler kovaladı. İyi havalar uzun bir mola verdi.
Gençlik gibi gürültücü Don'un sırtında kabaran sıra sıra
dalgalar, kıyılarını dövüyordu. Sel, içme suyunu, köyün etek-
lerindeki evlerin kapısına kadar getiriyordu. Don havzası ye-
şilimsi beyaz görünüyordu; rüzgârlar, çiçek açan kavakların
tatlı kokularıyla yüklüydü; otlaktaki bir gölet pembe ışık-
larla doğan, pembe ışıklarla batan güneşin altında tutuşu-
yordu; gölcüğün yüzeyi, yabancı elma ağaçlarının baharların-
dan dökülen taç yapraklarıyla dolmuştu. Bir gece, yaz şim-
şekleri genç kızlar gibi birbirlerine göz kırptı; geceler de
şimşeklerin ateşten görüntüleri kadar kısa sürüyordu. Uzun
iş günü içinde öküzlere dur durak yoktu. Zayıflamış, kabur-
gaları derilerinden fırlamış sığırlar çayırdaki otluyordu.

Gavrila'yla Piyotr, arka arkaya haftalarca bozkırda
kaldılar. Toprağı sürdüler, tırmıkladılar, ektiler, geceleri
arabanın altında, bir gocuğun altında koyun koyuna yattı-

lar; ama Gavrilâ, yeni oğluna görünmez bağlarla ne kadar kuvvetli bağlandığını hiç bir vakit açmadı delikanlıya. Sarı saçlı, şen, çalışkan yeni Piyotr, ölü Piyotr'un hayalini sildi. Gavrilâ, eski Piyotr'u artık daha seyrek hatırlıyor, çalışırken ise hatırlayacak zaman bile bulamıyordu.

Günler, adımlarını hissettirmeden, sinsi sinsi geçiyordu. Ot biçme zamanı yaklaşıyordu.

Bir sabah, Piyotr ot biçme makinesinin üstünde çalışmaya koyuldu. Gavrilâ, Piyotr'un, tırpanları demirciye götürüp biletmış, eski ve kırık olanlarının yerine yenilerini koydurmuş olduğunu hayretle gördü. Piyotr, ot biçme makinesinin üstüne sabahın köründe çıktı, durmadan çalıştı; ama alacakaranlık bastırırken İcra Komitesine gitti: konferansa çağırılmışlardı onu. Bu arada, su çekmeye gitmiş olan Gavrilâ'nın karısı, postadan bir mektup getirdi. Mektup yıpranmıştı, leke içindeydi: Gavrilâ eliyle yoldaş Nikolay Kosig'e geliyordu.

Beli belirsiz bir tasanın içini kemirdiğini hissederek Gavrilâ, kopya kalemıyla, yatuk bir el yazısıyla yazılmış zarfı elinde uzun süre evirdi, çevirdi.

Mektubu kaldırıp, ışığa tutarak baktı. Ne var ki, zarf sırrını kıskançlıkla saklıyordu; Gavrilâ, huzurunu bozmaya gelen bu mektuba elinde olmaksızın bir kin duymaya başladı.

Br an için, mektubu yırtıp, parça parça etmek geçti aklından; ama enine boyuna düşündükten sonra, onu Piyotr'a teslim etmeye karar verdi. Piyotr'u eşikte karşılayarak haberi verdi:

«Sana bir yerden mektup var, oğlum.»

«Bana mı?» diye şaşırdı Piyotr.

«Evet. Hadi, oku.»

Gavrilâ ışığı yaktı, meraklı, sorgu dolu bakışlarını Piyotr'un yüzüne dikti; mektubu okurken, delikanlının yüzü aydınlandı. İhtiyar sabırsızlığını yenemedi, sormak zorunda kaldı:

«Nerden geliyor?»

«Ural'dan.»

«Kim yazmış?» diye merakla sordu ihtiyar.

Dökümhanedeki yoldaşlarım.»

Gavrila'yı bir telaş aldı.

«Ne yazıyorlar?»

Piyotr'un gözleri bulutlandı, donuklaştı; isteksiz bir tavırla cevap verdi.

«Beni dökümhaneye çağırıyorlar. Dökümhaneyi yeniden işletmeyi tasarlıyorlarmış. 1917'den beri işletilmeden duruyordu.»

«Peki, ne olacak şimdi? Gidecek misin yani?» diye boğuk bir sesle sordu Gavrila.

«Bilmiyorum....»

..

Piyotr'un yüzü kaşık kadar kalmış, avurdu avurduna geçmişti. Gavrila bir gece onun yatağında iç çekerek, oradan oraya dönüp durduğunu işitti. Uzun boylu düşündükten sonra, Piyotr'un köyde yaşayamayacağına aklı kesti ihtiyarın; Piyotr, bozkırın el değmemiş kara toprağını, pulluğun bıçağıyla altüst edemiyecekti. Delikanlının büyüdüğü dökümhane er geç alacaktı onu ve neşesiz yaşlı günler yine, bir kelime bile konuşulmadan, birbiri ardı sıra, ağır aksak geçmeye başlayacaktı. Gavrila o körolası dökümhanenin tuğlalarını teker teker söküp, seve seve dağıtabilir, elinden gelse dökümhaneyi yerle bir edebilir, üstünde ayrık otlarının bittiği bir yıkıntıya çevirebilirdi.

Üç gün sonra, ot biçme sırasında, su içmek için gittikleri arabanın yanında karşılaştıklarında, Piyotr düşüncesini açığa vurdu:

«Burada kalamayacağım, baba. Dökümhaneye döneceğim. Beni çağırıyor, kafamın içini allak bullak ediyor...»

«Demek o kadar sıkılıyorsun burada?»

«Sorun o değil. Kolçak ilerlediği zaman on gün savunduk biz bu dökümhaneyi. Kolçak'ın askerleri obayı işgal

edince içimizden dokuz kişiyi astılar. Ama şimdi askerden dönen işçiler, dökümhaneyi yeniden ayağa kaldırmaya çalışıyorlar. Hepsi de yarı aç, aileleri de öyle, ama yine de çalışıyorlar. Şimdi ben nasıl olur da burada kalabilirim? Vicdanım elverir mi?»

«Nasıl çalışacaksın? Tek elin işe yaramazken, ne yapabilirsin?»

«Bunu senin ağzından duymak aykırı kaçıyor, baba. Orada tek elin bile değeri var.»

«Seni tutacak değilim. Git,» diye cevap verdi Gavrila bütün cesaretini toplayarak. «Yalnız, benim ihtiyar kadını bir kenara çek, geri döneceğini söyle ona. Orada azıcık kalıp, döneceğim, de; yoksa yine kedere boğulur, bu da onun sonu olur... Varımız yoğumuz sensin.»

Gavrila, elinde kalan son umuda sarılıp, kesik kesik soluyarak fısıldadı:

«Ama belki de sahiden dönersin, ha? Değil mi? Bu ihtiyar halimizde, acıma mısın bize, ha?»

..

Araba gıcırdıyor, adımları birbirine uymayan öküzler ağır ağır ilerliyor, un gibi tozlar tekerleklerin altında fısır fısır yarılıyordu. Yol, Don boyunca döne kıvrıla ilerliyor, bir adak yerinin yanında sola sapıyordu. Dönemeçten, bucağın merkezinin kiliselerini, yemyeşil birer dantel gibi duran bahçeleri, meyva ağaçlarını görebiliyorlardı.

Bütün yol boyunca bir an bile durmaksızın konuşan Gavrila, gülümsemeye çalıştı.

«Buraya yakın bir yerde, üç yıl önce birkaç kız boğuldu Don'da. Adak yeri onun için yapıldı buraya.» Kırbacını, adak yerinin yaşlı tepesine doğru uzattı. «Bizde görenektir, burada vedalaşılır. Buradan öteye yol yoktur; tepe kaydı, kapadı yolu. Bucağa kadar bir buçuk kilometre bile çekmez, usul usul gidersin.»

Piyotr azık çantasının kayışını düzeltti, arabadan kayarak indi. Gavrilâ gözyaşlarını yutarak, kırbacını yere attı, titreyen kollarını uzattı.

«Güle güle, evlâdım benim. Sensiz, parlak güneş bizim için solacak artık.» Acıyla çarpılan yüzünü ter basarken, sesini yükseltip bağırdı: «Yolluk kurabiyelerini unutmadın ya, evlâdım? Kocakarı senin için pişirmişti... Unutmadın ya, kurabiyelerini? Ah-h... yolun açık olsun... Güle güle, benim sevgili, biricik oğlum, yavrucuğum.»

Piyotr, yolun daracık kıyısından topallayarak, nerdeyse koşar adım gidiyordu.

Gavrilâ, arabaya tutunarak, «Yine dön bize!» diye bağırdı.

«Bir daha asla dönmeyecek,» kelimeleri göğsünde boğuldu.

Sevgili, sarışın baş, yolun dönemecinde son defa göründü; Piyotr son defa olarak kasketini salladı ve ayağını bastığı yerde esen arsız bir rüzgâr, beyaz, duman, gibi bir toz bulutunu döndüre döndüre havalandırdı.

CAN DÜŞMANI

Soğuk, portakal rengi güneş, keskin ufuk çizgisinin ardında kaybolmamıştı henüz. Ama gurup vakti, gökyüzünün derin, koyu mavisi içinde yüzen ay doğudan kayarcasına, güvenle yükselmeye, taze karları, gölgemsi, kumru mavisi renklerle süslemeye başlamıştı bile.

Bacalardan burma sütunlar halinde yükselen dumanlar eriyiveriyordu; küçük köyün üstüne yanmış çalı çırpı ve kül kokusu sinmişti. Kuzgunların kuru çığlıkları açık seçik duyuluyordu. Gece, bozkırdan doğru renkleri güçlendirerek geldi ve güneş daha iyice batmadan, görücülerin kılı kırk yaran bakışları altında sıkılan utangaç bir gelin gibi, mini mini bir yıldız, kuyu çıkırgının üzerinde beliriverdi.

Akşam yemeğinden sonra Yefim dışarı çıktı, eski püskü kaputuna sıkı sıkı sarındı, yakasını kaldırdı, soğuktan tüyleri ürpererek sokaktan aşağı hızlı hızlı yürüdü. Eski okula varmadan az önce bir yan sokağa saptı ve sokağın en sonundaki avluya girdi. Koridora açılan kapıyı itti, dinledi; evin içinden konuşmalar ve kahkahalar geliyordu. Yefim kapıyı ardına kadar açtığı anda konuşmalar kesildi. Ocağın çevresinde, havayı koyu tütün dumanları kaplamıştı; mutfağın tam ortasında, bir buzağı, toprak zemine incecik bir şerit halinde çişini ediyordu; hayvan kapı gıcirtısını duyunca, şapşal kulaklı kafasını çevirdi, kesik kesik böğürdü.

«Merhaba, millet.»

«Merhaba!» diye iki ses ayrı ayrı cevap verdi.

Yefim, buzağının ayakları dibinden yayılan gölcüğü dik katle geçti, sedire oturdu. Çömelmiş, konuşmakta olan insanların çevreledikleri ocağa döndü ve sordu :

«Toplantıya hemen başlamıyor muyuz?»

Ev sahibi, «Vallahi, gelenleri görüyorsun,» diye cevap verdi, «daha, fazla gelen olmadı.» Bacaklarını açmış duran buzağıya bir şaplak attı, ıslanan yere kum serpiti.

Ocağın yanında çömelmiş olan İgnat Borşçov sigarasını söndürdü, dişlerinin arasından, yeşilimsi bir tükürük atıp geldi, Yefim'in yanına oturdu.

«Ey, Yefim, başkan olacaksın. Sen gelmeden az önce bu işin yolunu yapıyorduk biz.» diye gülümsedi ve sakalını sıvazladı.

«Biraz daha bekleyeceğim.»

«O da ne demek?»

«Başaramayacağımızdan korkuyorum.»

«Ne yapar eder, başarırısın... Bu iş için biçilmiş kaftanın be delikanlı; Kızılordu'da bulundun, üstelik yoksul halktan gelmesin...»

«Size kendi içinizden biri gerek...»

«Yani ne demek istiyorsun?»

«Size yardımcı olacak biri, demek istiyorum. Siz varlıklıların ağzının içine bakıp, ne derseniz onu yapacak biri.»

İgnat öksürdü, kürk başlığının altında gözleri şimşeklendi. Ocağın yanında çömelmiş olan adama göz kırptı.

«Yerden göğe kadar hakkın var... Senin gibilerini bedava verseler, yine de yaramaz bize. Köy ihtiyar heyetiyle durmadan gırtlak gırtlığa gelen kim? Yefim. Kılçık gibi milletin boğazına takılan kim? Yefim. Yoksulların yararına hizmetlerinden ötürü terfi eden kim? Yine Yefim, yine Yefim.»

«Kulaklara hizmet etmeyeceğim.»

«Biz de sana yalvarmıyoruz zaten.»

Ocağın yanında oturan Vlas Timofeyeviç, ağzından bulut halinde bir duman üfleyip, ölçülü bir ses tonuyla konuşmaya başladı:

«Bizim köyde kulak mulak yok; yalınayak başkabak insanlar var. Sana gelince, Yefim, başka bir görev veririz sana da. İlkbaharda sığırları güdersin meselâ, ya da bostan bekçiliği yaparsın.»

İgnat, yün eldivenlerini sallayarak, katıla katıla gülme-

ye başladı; ocağın yanındakiler de hep bir ağızdan, boğuk seslerle kakhaha attılar. Gülmesi geçince, İgnat, sakalına bulaşan salyalarını sildi. Yefim'in yüzü kül kesilmişti. İgnat onun sırtına bir şaplak atıp, konuştu:

«Çok haklısın, Yefim; bizler kulak'ız, bizler şu'yuz, bizler bu'yuz. Ne var ki, ilkbahar gelir gelmez, şu senin bütün yoksul halkın, bütün proleterlerin bu ihtiyar kulak'ın önüne varıp, kasketlerini çıkaracak ve yerlere kadar eğilecekler: 'İgnat Mihailiç, bir dönüm de bizim için sürsene. İgnat Mihailiç, İsa aşkına hasat zamanına kadar bana bir ölçek darı ödünç versene...' Niçin verecekmişim? Ya, işte mesele de burada. İyilik yaparsın sen onlara, o köpekler ise minnettar kalacakları yerde gelir sana şikâyetlerini takdim ederler: 'Vergiden kaçmak için ektiğin tahıl miktarını sakladın.' Peki, ama devlet senin devletin, ben neden vergi verecekmişim? Madem cebi deliktir senin devletinin, gelsin de pencere altında dilensin: belki bir kemik atan çıkar.»

Yefim, çene kasları seğirerek, «Dunya Vorobyova'ya bir ölçek darı vermiş miydin geçen bahar?» diye sordu.

«Verdim.»

«Peki, o darı karşılığında o sana ne kadar hizmet etti?»

«Orası seni ilgilendirmez,» diye köpürdü İgnat.

«Bütün yaz, iki buklüm senin otağında çalıştı kadıncağız. Kızları da bostanlarını suladı.» diye haykırdı Yefim.

Vlas, ocağın yanından, «Ya köy toplantısında, herkesin önünde benim ektiğim tahıl miktarını sakladığımı gammazlamalarında kimin parmağı vardı?» diye gürlledi.

«Sen yine saklamaya çalış, ben de yine aynı şeyi yaparım.»

«Biz senin ağzını kapatmasını biliriz. O kadar çok konuşmazsın o vakit.»

«Unutma, Yefim; topluma hizmet etmeyenler. Tanrının da düşmanıdırılar.»

«Siz yoksullara gömlek; biz zenginlere de gocuk.»

Yefim, çatık kaşlarının altından onları süzerek, titreyen elleriyle bir sigara sardı ve alaycı bir tavırla gülümse-

«Hayır, köyün sayın ihtiyarları, sizler devrinizi tamamladınız. Güçlü günleriniz geride kaldı. Şimdi Sovyet hükümeti kurduk biz, bundan sonra da kimsenin yoksulların gırtlığına basmasına izin vermeyeceğiz. Geçen yıldakine benzemeyecek bundan sonra: geçen sefer bütün kara toprakları kendinize ayırıp, bizlere kumlu toprakları bırakmıştınız. Ama bu sefer sizin düdüğüünüz ötmeyecek. Sovyet hükümeti başımızda bulundukça, kimse bize üvey evlât gibi davranamayacak.»

İgnat mosmor kesilmiş, korkunç bir hal almıştı; kaşları çatılmış, gözlerine kötü bir ifade gelmişti. Elini kaldırdı.

«Dikkat et de, ayağın takılmasın Yefim. Yolumuzun üstüne çıkma sakın. Eskiden nasıl yaşıyor idiysek, yine öyle yaşayacağız biz. Yalnız, sen geri dur.»

«Durmayaçağım.»

«Durmazsan, biz durdururuz. Seni pis ayrık otu gibi kökünden söker, atarız. Sen bizim dostumuz, hemşerimiz filân değilsin; sen bizim can düşmanımızsın, kuduz bir köpeksin sen.»

Kapı ardına kadar açıldı ve on, on iki kişi, bir buğu bulutu içinde itişe kakışa içeri girdi. Kadınlar, ikonların önünde istavroz çıkarıp, bir kıyıya çekildiler; Kazaklar kürk başlıklarını çıkarıp, homurdana homurdana, sakallarına yapışmış buz parçacıklarını çekıştirdiler. Yarım saat sonra, mutlak ve misafir odası balık istifi gibi insanla dolunca, seçim komisyonu başkanı masanın arkasında ayağa kalktı, bu gibi işlere alışık bir insan edasıyla konuştu:

«Podgornoye köyü genel toplantısını açıyorum. Lütfen, esas toplantıyı yürütecek bir komite seçiniz.»

..

Geceyarısı, milletin sigara dumanlarından boğulacak halle geldiği, kadınların öksüre öksüre katıldığı, lâmba fitilinin

göz kırpıp, is çıkarmaya başladığı sırada, toplantı sekreteri mahmur gözleriyle bir kâğıda bakarak seslendi:

«Sovyet'imize üye seçilenleri bildireceğim. Adlarını okuyacaklarım, oy çokluğuyla seçilmişlerdir: birinci Prohor Rvaçev; ikinci, Yefim Ozyorov...»

..

Yefim at ahırına gitti, kısırağın önüne kuru ot attı. Döndü geldi ve çizmelerinin altında gıcırdayan, buz tutmuş ve randaya daha adımını atarken, sundurmadaki horoz ötmeye başladı. Gökyüzünün kapkara zeminine sarı sarı serpilmiş yıldızlar dansediyordu. Tam tepede, Büyükayı burcu soluyordu. Elini kapının mandalına uzatırken, «Geceyarısı,» diye düşündü Yefim. Birisi, keçe çizmelerini sürüyerek kapıya gelip seslendi:

«Kim o?»

«Benim, Maşa. Aç kapıyı, çabuk.»

Yefim kapıyı arkasından sıkıca kapattı, bir kibrit çaktı. İç yağı dolu çanakta yüzen fitil pırpırlıyarak is yaptı. Kaputunu çıkaran Yefim, karyolanın yanında sallanan beşiğin üzerine eğildi, alnındaki kırışıklar kayboldu, onun yerine, ağzının çevresinde kırışıklar belirdi; soğuktan morarmış dudakları, her zamanki gibi, okşayıcı kelimeler fısıldadı. Yefim'in ilk göz ağrısı, altı aylık oğlu, yanakları uykudan pembe pembe olmuş, yarım kundak içinde yatıyor mini mini tombul kollarını uzatıyordu. Bebeğin başı yanında, yastığının üstünde, ağzına kadar çiğnenmiş ekmekle dolu bir şişe duruyordu.

Elini usulcacık, bebeğin sıcak, küçük sırtına sokan Yefim, fısıltı halinde karısına seslendi:

«Gel de şunun altını değiştir; pis çocuk, yatağını ıslatmış.»

Kadın ocağın üstünden kuru bir peşkir çekerken, Yefim, alçak sesle, «Maşa,» dedi, «beni sekreter seçtiler.»

«İyi, ya İgnat'la ötekiler?»

«Onlar bana karşı oy kullandılar. Ama yoksulların hepsi benden yana.»

«Dikkat et de, bizleri yasa boğma, Yefim.»

«Asıl yasa boğulacak olan, onlar. Şimdi beni alaşağı etmek için ellerinden geleni ardlarına koymayacaklar. İgnat'ın damadı da başkan oldu.»

..

Yeni seçimlerin yapıldığı günden sonra, hayat sanki Podgorneye köyünün ortasından derin bir çizgi çekmiş ve halkı iki düşman kampa ayırmış gibiydi. Bir kampta, Yefim'le köyün yoksulları, öbür kampta da İgnat ve köy başkanı olan damadı Vlas ile birlikte, değirmenin sahibi, dört beş zengin Kazak, ayrıca, orta halli köylülerin bir kısmı bulunuyordu.

Pazar günkü toplantıda, «Hepimizi çiğneyecekler, çamura gömecekler,» diye bangır bangır bağırdı İgnat. «Yefim'in niyetini biliyorum ben. Hepimizi kendisiyle aynı seviyeye indirmek istiyor. Kunduracı Feodka'ya okuduğu yaveleri duyduunuz mu? Tarlalar komün usulünce sürülecekmiş, tarlalarda hep birlikte çalışacak, belki de bir traktör alacakmı-şız. Olmaz böyle şey! Sen önce çalış da, dört çift öküz sahibi ol, ancak o vakit benimle aynı seviyeye gelirsin; ama şimdilik pantolonunda bittten başka şey yok. İçine tükürürüm onların traktörünün! Dedelerimiz traktör olmadan da bal gibi görüyorlardı işlerini.»

Bir pazar günü, öğleden sonra geç vakit, İgnat'ın avlusunda üç beş kişi toplanmıştı. Konuşma döndü dolaştı, ilkbaharda yapılacak olan toprak üleştirimi meselesine geldi. Tatili kutlamak için azıcık kafayı çekmiş olan İgnat, başını salladı ve ev malı, haram votkanın etkisiyle geçirerek, İvan Donskov'un çevresinde dönmeye başladı.

«Bak, İvan, sen iyi bir komşusun, iyice düşün. Meselâ, şu Perenosniy göletinin kıyısındaki toprağı nedicen sen be?

Doğru doğru, dosdoğru! Çok verimli bir topraktır, orası! gayet iyi sürülmesi, gereğince işlenmesi lâzımdır. Halbuki o bir çift öküzünle ne bok süreceksin sen? Sovyetler sana orta halli bir Kazak gözüyle bakıyorlar; bu demektir ki, sen, Yefim'le benim aramdasın. Onun için, hangimizle iyi geçinmenin senin yararına olacağını bir düşün hele. Ben bir komşun olarak, senin iyiliğin için konuşuyorum. Göletin yanındaki toprağı nedeceksin?»

İvan bir parmağını pantolonunun beline soktu, açıkça ve sert bir sesle sordu:

«Lâfı nereye getirmek istiyorsun sen?»

«Topraktan bahsediyorum... Elini vicdanına koy da söyle, o toprak çok zengin, çok yağlı...»

«Sence, killi, kıraç toprakları sürelim biz, demek?»

«Bak, yine başladın! Kilden bahsediyorsun ...Niye killi toprağa kalasın, canım? Bunu gözönüne alırız...»

«Gölcüğün yanındaki toprak zenginmiş... Dikkat et, koca İgnat, dikkat et de o zengin topraklarında boğulmayasın.» İvan topraklarının üzerinde sert bir dönüş yaptı, yürüyüp gitti.

İgnat'ın avlusunda kalanlar arasında bir dakika süren sıkıntılı bir sessizlik oldu.

Öte yandan, köyün dış mahallelerinden birinde, kunduracı Feodka'nın kulübesinde, aynı akşam, Yefim, yüzü pancar kesilmiş, ter içinde, saçlarını savura savura, çılgın gibi ellerini sallıyordu:

«Yazıp çizecek değil, harekete geçecek zaman şimdi. Bu köy muhabirleri de sinek gibi çoğaldılar. Yalan, doğru, akıllarına geleni ne yapıp edip sokuşturuyorlar gazetelere; bunları okuya okuya gına geliyor insana. Ama size soruyorum, bütün bu yazılarıyla ne elde ettiler, neyi düzelttiler? Sizler, analarının eteklerinden ayrılmayan çocuklar gibi hükûmetin koltuğu altına sığınarak ağlayıp sızlayacağınıza, gösterin yumruklarınızı kulaklara. Ne? Topunun canı cehenneme be! Sovyet rejimi altında da sonsuza dek meme çocuğu gibi kalmamalı yoksullar; artık kendi başlarının çaresine bakmalıdırlar. Hiç kimseden yardım almaksızın, işte önemli olan

budur. Ben Sovyet üyesi seçildim, şimdi kim kimin hakkından gelecek, göreceğiz.»

..

Gece, yan sokaklara, meyva bahçelerine usul usul sokuldu, bozkırın üstüne çöktü. Rüzgâr, haydut gibi ıslık çalarak sokaklarda at koşturuyor, yaprakları dökülmüş, kırağı tutmuş ağaçların dallarını sallıyor, evlerin saçakları altından küstahça içerileri gözetliyor, tüylerini kabartmış, uyu-yan serçelere Haziran ayının boğucu sıcaklarını, çiyle ıslanmış olgun vişneleri, bok böceklerini ve insan oğlunun geceleri asla düşlerine girmeyen daha başka tatlı şeyleri hatırlatıyordu.

Okul bahçesinin çiti dibinde, karanlıkta sigara ateşleri parlıyordu. Rüzgâr, ara sıra sigaraların küllerini bir kıvılcım yağmuruyla birlikte kaparak hızla havalandırıyor, sonra kıvılcımlar sönüyor ve koyu menekçe rengi karların üzerinde yine sessizlik, yine karanlık titreyordu.

Bir adam, çite dayanmış, gocuk ceketinin önü açık, sessizce sigarasını içiyordu. Bir başkası, onun yanında, başını omuzlarının arasına çekmiş, duruyordu.

«Ey, ne diyorsun?»

«Ayağımıza bağ oluyor. Kayınpederinin bir kızı var, bizde çalışır. Ama geçen gün kızın eniştesi fitne sokmağa kalktı. «Kızla mukavele yaptılar mı aralarında?» diye sordu. «Bilmem,» dedim. Dönüp de demesin di: «E, başkan olduğuna göre bilmen lâzım; bir şeyden haberi olmayan başkanlara aferin demezler.»

«Yolumuzun üstünden kaldıralım mı onu?»

«Mecburuz.»

«Ya anlaşılırsa?»

«İz bırakmayız biz de.»

«Peki, ne vakit?»

«Hadi bize gidelim de, orada konuşuruz.»

«Allahın bildiğini kuldan ne saklamalı! Azıcık korkulu bir iş bu. Öyle, lokma çiğneyip tükürmek gibi kolay iş değil adam öldürmek.»

«Budala, sen de, başka çıkar yolu yok bunun. Görmüyor musun, köyün altını üstüne getirecek. Ektiğin tahıl miktarını doğru söyle de bak, vergiyi koydular mı derini yüzerler alimallah; sonra bir de şu toprak üleştirimi meselesi... Yoksulları kıskırtan hep o... Onu yolumuzun üstünden kaldırdık mı, yoksulların yamalı kışlarını nah böyle sıkıştırırız!»

Kıvrılıp yumruk halini alan parmakların çıtırtısı duyuldu karanlıkta. Rüzgâr, çirkin bir küfürü alıp götürdü.

«Ey, bizimle geliyor musun, gelmiyor musun?»

«Bilmem ki... Belki gelirim... Geliyorum, geliyorum.»

..

Yefim kahvaltısını ettikten sonra, tam İcra Komitesine gitmeye hazırlanırken, pencereden bakınca İgnat'ı gördü dışarda.

«İgnat geliyor buraya: bu seferki niyeti nedir acaba?»

«Yalnız değil; değirmenci Vlas da yanında,» diye ekledi karısı.

İki Kazak kulübeye girdi, başlıklarını ellerine alıp, ağır başlı tavırlarla istavroz çıkardılar.

«Kahvaltıdan mı kalktınız, âfiyet olsun!»

«Günaydın,» diye karşılık verdi Yefim.

«Hava çok güzel, Yefim Nikolayîç. Çok güzel bir gün; kar taze, tam tavşan avına çıkılacak hava.»

Bu umulmadık ziyaretten şaşırان Yefim, «Gelişinizin sebebi nedir?» diye sordu.

İgnat otururken, «Ama ben nasıl çıkabilirim ki, ava?» diye konuşmasına devam etti. «Halbuki sen çıkabilirsin: genç işidir av. Bize gel, benim köpekleri al da çık bozkıra. Geçen gün köpekler meyva bahçelerinin dibinde bir til-

ki yakalamışlar, kendi başlarına.»

Vlas, uzun gocuğunun önünü açarak karyolaya oturdu, beşiği sallamaya başladı, genzini temizledi.

«Seni görmeye geldik, Yefim. Seninle görüşülecek bir işimiz var.»

«İyi ya, görüşelim.»

«Köyümüzden taşınıp, bucak merkezine yerleşmek niyetinde olduğunu duyduk. Doğru mu bu söylentiler?»

«Bir yere taşınmayı düşünmüyorum. Kim attı bu mar-tavali size?» diye hayretle sordu Yefim.

«Pek çok kimse duydu,» diye kaçamak bir cevap ver-di Vlas, «biz de onun için geldik zaten. Şöyle, bütün çiftlik binaları ile birlikte, üstelik de ucuz bir ev alabilecekken, bu-çağa taşınmana ne gerek var?»

«Neredeymiş bu ev?»

«Kalinovka'da. Çok ucuz bir fiatla gidiyor. Eğer oraya taşınmak istersen sana kredi de açabiliriz. Taşınmana da yardım ederiz.»

Yefim gülümsedi.

«Benden kurtulmaya can atıyorsunuz, değil mi?»

«Düşündüğün şeye bak!» diye, clinin bir hareketiyle, Ye-fim'in lâfını geçiştirdi İgnat.

Yefim, dosdoğru İgnat'ın üstüne yürüyerek, «Size ve-rilecek cevabım şudur,» diye devam etti. «Bu köyden bir yere adınımı atacak değilim, aklınızdan çıkarın bunu. Sizin asıl niyetinizin ne olduğunu biliyorum. Ama beni ne pa-rayla, ne de vaadle satın alabilirsiniz.» Yüzü kıpkırmızı ke-sildi, hızlı hızlı soluyarak İgnat'ın sakallı, alaycı suratına bir tükürük atıp bağardı:

«Defol evimden, kart köpek. Sen de, değirmenci. Defo-lur, sürüngenler. Çabuk, yoksa barsaklarınızı sökerim.»

Koridorda, İgnat gocuğunun yakasını ağır ağır kaldır-dı ve sırtı Yefim'e dönük vaziyette, yüksek sesle konuştu:

«Alacağın olsun Yefim, unutmayacağız bunu. Demek iyi-likle çekip gitmiyorsun, ha? Öyle olsun. Bu kulübeden ce-nazen çıkacak ama.»

Kendini tutamayan Yefim, iki eliyle İgnat'ın yakasına

yapışıp adamı deli gibi tartakladı ve verandanın merdiveninden aşağı savurdu. Bacakları gocuğunun uzun eteklerine dolaşan İgnat, paldır küldür yere yuvarlandı. Ama çevik bir hareketle yerden kalktı, düşme sırasında yarılan dudaktan akan kanları silerek topallaya topallaya Yefim'in üstüne atıldı. Vlas, kollarını açarak onun önünü kesti.

«Boş ver, İgnat. Sırası değil. Önümüzde bol bol zaman var daha.»

İgnat, belinden yukarısını öne doğru vererek, gözlerini kırpmadan yiyecek gibi Yefim'e baktı bir süre, dudakları seğirdi, sonra bir kelime söylemeden döndü. İgnat'ın gocuğuna yapışan karları silkeleyerek onun ardı sıra yürüyen Vlas, arada bir dönüp, verandada duran Yefim'e bakıyordu.

..

Noel'den birkaç gün önce, Yefim'in İgnat'ın evinde çalışan baldızı Dünya gözyaşları içinde koşa koşa avluya girdi.

«Ne oldu, Dünya, kızım? Ne var?» diye sordu Yefim. Yabasını kuru ot yığınınına saplayıp, harman yerine gitti te-laşla. Kızın yanına varıp, tekrar tekrar, «Ne oldu?» diye sordu.

Kızın yaşlı gözleri ağlamaktan şişmişti; önlüğüne süm-kürdü, gözyaşlarını başörtüsünün ucuyla silerek, boğuk bir sesle, hıçkıra hıçkıra konuştu:

«Ah, benim zavallı başıma gelenler, Yefim. Hı-ı-ı-ı! Ne yapacağım ben şimdi, bu yetim halimde?»

«Bırak şimdi zırlamay. Doğru dürüst anlat bana olamı,» diye bağırdı Yefim.

«Efendim beni kapı dışarı etti. 'Hadi git,' dedi. 'Bana lâzım değilsin artık.' Nereye gideceğim ben şimdi? Aziz Filip gününde onların yanında ikinci yılım doldu. Hizmetlerime karşılık hiç değilse biraz para vermelerini istedim. 'Bir kapik bile vermem,' dedi. 'Para sokaktan toplanmıyor, öyle

olsa ben toplardım.'»

«İçeri gel,» dedi, Yefim sert bir sesle.

Yefim, üstündeki iş elbisesini aceleyle çıkardı, kaputunu çiviye astı, masaya oturdu, durmadan hıçkıran kızı da karşısına oturttu.

«Nasıl bir anlaşmayla çalışıyordun onların yanında; mukaveleyle mi?»

«Bilmem. Hani kıtlık olmuştu, işte o yıldan beri onun yanındayım.»

«Hiç bir anlaşma, bir kâğıt filân imzalamadın mı?»

«Hayır. Okumam yazmam yok ki, imzamı bile atamam ben doğru dürüst.»

Yefim bir süre sustu, sonra raftan bir parça ambalâj kâğıdı aldı ve bozuk bir imlâ ile, ama okunaklı bir şekilde yazdı:

«Sekizinci Bölge, Halk Mahkemesi'ne:

Rapor»

..

Vaktiyle bütün köyü haraca kesen İgnat, geçen ilkbaharda Bucak İcra Komitesi'ne, kulakların, vergiden kaçınmak için ettikleri tahıl miktarını sakladıklarına dair rapor yollamış olan Yefim'e o günden beri garezdi. Garezini hiç bir zaman belli etmiyor, ama Yefim'e arkadan iftiralar atıyordu. Ot biçme sırasında, bir miktar kuru ot yüzünden Yefim'le atıştılar. Bir gece, Yefim evine döndükten sonra, İgnat iki arabayla otlığa gidip, Yefim'in yeni biçilmiş otlarının hemen hemen yarısını aldı götürdü. Tekerlek izlerinin kendi ot tarlasından dosdoğru İgnat'ın harman yerine gittiğini gördüğü halde, hiç sesini çıkarmadı Yefim.

Bu olaydan iki hafta kadar sonra, İgnat'ın borzoyları (*) Sarp Dere'de bir kurt yuvası buldular. Dişi kurt kaçtı, ama

(*) Borzoy : Rusya'da yaşayan bir cins kurt köpeği.

İgnat, tüyleri keçeleşmiş iki zavallı kurt yavrusunu yuvadan alıp bir çuvala koydu. Çuvalı terkisine bağlayıp atına atladı, son hızla evinin yolunu tuttu.

At ürkek ürkek soluyor, engel atlamaya hazırlanır gibi kulaklarını kısıp, sırtını büküyordu; borzoylar, atın ayakları dibinde koşuyor, kısa burunlarını kaldırıp havayı koklayarak, ağlamaklı sesler çıkarıyordu. İgnat, eyerin üstünde sallanarak, pis pis sırtıp, atının boynunu okşuyordu.

İgnat tepeden inip, köye girerken kısa süreli alacakaranlık yerini geceye bırakıyordu. Taşların üstünde uçarcasına giden atın nallarından kıvılcımlar saçılıyordu; İgnat'ın terkisinde, çuvalın içinde seslerini çıkarmadan kıpır kıpır kıpırdanıyordu kurt yavruları.

Yefim'in avlusuna yaklaştığı sırada, İgnat atının dizgini çekti, eyeri gıcırdatarak yere atladı. Çuvalın ağzını çözüp, eline gelen ilk yavruyu dışarı çıkardı, hayvanın sıcak postunun altında ince soluk borusuna el attı, tiksintiyle yüzünü buruşturarak, baş ve işaret parmağı arasında sıkı. Ani bir çırtı. Soluk borusu kırılan kurt yavrusu, yıldırım gibi Yefim'in avlusuna daldı ve bir alıç kümesinin dibine sessizce yığıldı. Bir dakika sonra da ikinci yavru, birincisinin birkaç adım ötesine sağır bir gürültüyle yuvarlandı.

İgnat titiz bir hareketle elini sildi, atına atladı, kırbağını şaklattı. At bir homurtu koyverip, ardı sıra seğiren borzoylarla birlikte, yolun aşağısına doğru dörttnale fırladı.

Geceleyin dişi kurt köye indi, kapkara, hareketsiz bir gölge gibi duran yeldeğirmeninin yanında uzun süre bekledi. Güneyden esen rüzgâr, yeldeğirmeninin yanına düşman kokuları, tuhaf sesler getiriyordu... Kurt, burnunu uzatıp, otların üstünde yumuşak adımlarla, karnını yere yapıştırarak ilerledi, bir yan sokağa girdi, Yefim'in avlusu önünde durdu ve havayı kokladı. Bir buçuk metre yüksekliğindeki çitin üstünden, hız almaksızın atladı, karnı yerde, sürüne sürüne alıçların arasından ilerledi.

Yefim, sığırların böğürmesiyle irkildi. Gemici fenerini yakıp avluya fırladı. Telaşla koyun ağılına vardı. kapının hafifçe aralanmış olduğunu gördü. Işığı içeriye tutunca, yem-

liğin yanına kıvrılmış bir koyun gözüne ilişti; hayvanın yırılacak gibi iki yana açılmış ard bacaklarının arasından, parçalanmış karnından sarkan barsakları mavi mavi tütüyordu. Bir başka koyun da ağılın tam ortasına serilmişti: parçalanmış gırtlğından akan kanlar daha yeni dinmişti.

Yefim, sabahleyin, alıçların arasında ölü kurt yavrularını gördü ve bu işte kimin parmağı bulunduğunu tahmin etti. Kurt yavrularını bir belle alıp bozkıra götürdü, yoldan epeyce uzağı attı. Ne var ki, dişi kurt Yefim'in avlusunu bir kere daha ziyaret etti. Ertesi gece, ineklerin durduğu sundurmanın sazla örtülü damını delen kurt sessiz sedasız bir ineğı boğazlayıp sıvıştı.

Yefim, parçalanmış ineğı, köylülerin leş attıkları kil çukuruna götürdü, sonra doğruca İgnat'ın evinin yolunu tuttu. İgnat, sundurmasının sarkık sağığı altında çalışıyor, ot arabasının iki yanına dikmek için, ufak baltayla yeni sırkılar hazırlıyordu. Yefim'in geldiğini görünce, baltayı bir yana bıraktı, gülümsedi ve sundurmanın altında duran bir arabanın okuna oturup bekledi.

«Şöyle gölgeye gel, Yefim.»

Yefim hiç renk vermeden gitti, İgnat'ın yanına oturdu.

«Çok güzel köpeklerin var, İgnat baba.»

«Evet, kardeş; köpeklerim çok değerlidir... Hey, Haydut, buraya gel.»

Geniş göğüslü, uzun bacaklı bir av köpeğı verandada yattığı yerden kalktı, kısa kuyruğunu sallayarak, seğırtti, sahibinin yanına geldi.

«Kazağı birinden, buzağısıyla birlikte bir inek vererek aldım Haydut'u.» İgnat, yayvan yayvan gülümseyerek ekledi: «Yaman köpektir... Kurt bile vız gelir ona...»

Yefim elini İgnat'ın baltasına uzattı. Sonra, köpeğın kulaqlarının arkasını kaşıyarak, tekrar sordu:

«Bir inek mi verdim, dedin?»

«Buzağısıyla beraber. Yani, fazla mı vermişim sence? Bu köpek daha da fazla eder.»

Yefim, baltayı kısa bir kavisle savurarak, köpeğın ka-

fatasını ikiye ayırıverdi. İgnat'ın üstünde kan ve sıcak beyin parçaları sıçradı.

Suratı mosmor kesilen Yefim, yerinden ağır ağır doğruldu, baltayı yere attı, kelimeler dudaklarından bir fısıltı halinde döküldü:

«Gördün mü şunu?»

İgnat sık sık soluyarak, yerinden uğramış gözlerle köpeğin bükülmüş bacaklarına bakıyordu.

Islık gibi bir sesle, «Çıldırır mı sen?» diye sordu.

Tepesinden tırnağına kadar hafif hafif ürpermekte olan Yefim, «Evet, çıldırırım,» diye fısıldadı. «Seni gidi pis fare seni, asıl senin kafanı parçalamak gerekirdi, köpeğin değil. Avlumda kurt yavrularını kim öldürdü? Senin işindi o. Senin sekiz ineğin var; bir tanesini kaybet sen bile vız gelir sana. Ama dişi kurt benim biricik ineğimi boğazladı, çocuğum sütsüz kaldı.»

Yefim, iri adımlarla avlu kapısına doğru yürüdü. İgnat, çitin dibinde ona yetişti.

Önünü keserek, «Köpeğin bedelini ödeyeceksin, it oğlu it,» diye haykırdı.

Yefim, İgnat'ın burnunun dibine kadar sokuldu, soluğunu onun darmadağın sakallarına üfleyerek konuştu:

«Sakın bana elini süreyim deme, İgnat. Ben sana benzemem, saçmalıklarına da gelemem. Göze göz, dişe diş, öcümü alırım senden. Milletin senin önünde yerlere kadar eğildiği devirler geçti artık. Çekil yolumdan...»

İgnat yana çekildi, Yefim'i bıraktı. Sonra çitin kapısını çarparak kapadı ve Yefim'in arkasından yumruğunu sallayarak, ağız dolusu küfürler savurup durdu.

..

Köpek olayından sonra, İgnat, Yefim'e eza etmekten vazgeçti. Karşılaştıkları zaman gözlerini yere indiriyor, bakışlarını kaçırıyordu. Mahkeme İgnat'ı, işçisi Dünya'ya alt-

miş ruble ödemeye mahkûm edene kadar durum böylece devam etti. O andan itibaren de Yefim, İgnat'tan gelen bir tehlikenin kendisini tehdit etmekte olduğunu hissetmeye başladı. Bir fesat kaynıyordu. Yefim'e baktığı zamanlar, İgnat'ın tilkiyi andıran gözlerine esrarlı bir gülümseme geliyordu.

Bir gün, İcra Komitesinde, başkan hileci bir ses tonuyla sordu:

«Yefim, kayınbabamın altmış rublelik bir para cezasına çarptırıldığını duydun mu?»

«Evet, duydum.»

«Salak Dünya'ya bu iş için kim akıl verdi, dersin?»

Yefim gülümsedi, dosdoğru Başkan'ın gözlerinin içine baktı.

«Öyle gerekiyordu. Kayınbaban kızı kapı dışarı etti ve Dünya onun yanında iki yıl çalıştığı halde, yolluk olarak bir ekmek kabuğu bile vermedi ona.»

«Ama onu aç bırakmıyorduk ki, biz.»

«Sabahın köründen akşama kadar da çalıştırıyordunuz ama.»

«Sen de biliyorsun ki, köyde işler saatle görülmez.»

«Bakıyorum, mahkemeye şikâyeti kimin yolladığını merak ediyorsun.»

«Doğru, kim yollamış olabilir?»

«Ben yolladım,» diye cevap verdi Yefim. Başkan'ın yüzünün ifadesinden, bu itirafa hiç hayret etmediği açıkça anlaşıyordu.

O akşam geç vakit, Yefim İcra Komitesinden bazı evrakı ve kararları evine götürmek için yanına aldı.

«Akşam yemeğinden sonra suretlerini çıkarırım,» diye düşünmüştü.

Yemeğini yedi, dışarıdan pancurları kapadı ve kararların suretlerini çıkarmak için masaya oturdu. Gözü pencereye ilişti, perde olmadığını gördü.

«Maşa, bu da ne demek? Perdelik kumaş almamış mıydın sen?»

«İki metre aldım... Ama çocuğun bezleri yoktu... Yavrucağı hep paçavralara sarıyordum... O yüzden tuttum, per-

delik kumaştan çocuğa bez diktim.»

«İyi, güzel. Ama sen yarın yine kumaş al. Böyle, biraz acayip kaçıyor; dışardan biri gelse, pancurları açıp içeriye bakabilir.»

Dışarda, buzdan fistolarla süslü bir rüzgâr yerden yerden esiyordu. Göğü biçimsiz, ağır bulutlar örtmüştü. Köyün varoşlarında, somurtkan bir tepenin çalılarla örtülü bayırlarının avlulara doğru alçalarak uzandığı yerde, köpekler havlıyordu. Dere boyunca soğuk, kötü havadan rüzgâra dert yanan söğütler, öfkeli öfkeli uğulduyordu. Söğütlerin sallanan dallarının gıcirtısıyla rüzgârın uğultusu birbirine karışarak bas sesli bir kükreyiş halini alıyordu.

Yefim, meşe palamutlarından yapılmış mürekkeple dolu, el işi hokkaya kalemini batırırken, ara sıra gözlerini çevirip, kara, dilsiz dikedörtgeni içinde suskun bir tehdit saklayan pencereye bakıyordu. İçinde tuhaf bir korku vardı. Çalışmaya oturalı iki saat kadar olmuştu; pencerenin pancuru gıcırdadı ve dışardan azıcık aralandı. Yefim gıcirtıyı duymamıştı, ama neden olduğunu bilmeksizin pencereye bir göz atınca dehşetten donakaldı: kenarları dantel gibi buz tutmuş camın ardından, çok iyi tanıdığı bir çift kül rengi göz, kısılmış göz kapaklarının arasından dikilmiş, kendisine bakıyordu. Bir saniye sonra, pencerenin dışında bir tüfek namlusunun ufak, yuvarlak ağzı belirdi ve Yefim'in başını nişanladı. Yefim, yüzü kireç kesilerek duvara yaslandı ve hareketsiz kaldı. Pencerede çift cam olmadığı için, tetik sesini açık seçik duydu. Sonra, kül rengi gözlerin üzerindeki kaşlar hayretle çatıldı. Silâh patlamamıştı. Ufak, kara delik bir an için camın ardında kayboldu ve Yefim bir mekanizma şakırtısı duydu. Akli başına geldi, lâmbayı üfledi; daha kendini yere atmaya vakit bulamadan, bir silâh sesi çın çın öttü, camı parçalayan bir kurşun karşıdaki duvara gömüldü, Yefim'in üstüne sıva parçaları döküldü.

Kırılan camdan içeri dolan rüzgâr, sedirin üstüne kar serpiştirdi. Bebek beşiğinde ağlamaya başladı, pancur takırdadı.

Yefim sessizce yere çöküp, dört ayak üstünde emekleye

emekleye pencereye doğru gitti.

«Yefim, sevgilim! Canım! Ah, Tanrım! Yefim, bir tane-nem!» Karısı karyolada sızlanıyordu, ama Yefim dişlerini gıcırdattı ve cevap vermedi. Baştan aşağı her yanı zangır zangır titriyordu. Ayağa kalkıp, kırık camdan baktı ve birinin, kardan bir bulut içinde, sokakta koştuğunu gördü. Yefim ellerini sedire dayayarak iyice yükseldi, hemen aynı anda da kendini yere attı: yarı açık pancurun ardında bir tüfek namlusu belirdi ve silâh sesi ortalığı cınlattı. Kulübenin içini ekşi ekşi yanık barut kokusu doldurdu.

..

Ertesi sabah verandaya çıktığında, Yefim'in yüzü sararmış ve çökmüştü. Güneş parlıyor, bacalar tütüyor, dere boyuna, suya götürülen sığırlar böğürüyordu. Sokakta taze kızak izleri görünüyor, yeni yağmış kar lekesiz beyazlığıyla gözü alıyordu. Herşey o kadar normal, herşey öylesine cana yakındı ki; geçirdiği gece Yefim'e buharlar içinde eriyen bir düş gibi geliyordu. Evin duvarı dibinde, karların üstünde iki tane boş mermi kovarıyla bir fişek buldu Yefim. Fişegin kapsülünde minicik, siyah bir ezik vardı. Paslı fişegi elinde uzun uzun evirip çevirerek düşündü. «Eğer fişek ateş alsaydı, eğer nemli olmasaydı, sen çoktan hapı yutmuştun, Yefim.»

Yefim İcra Komitesine geldiğinde, Sovyet başkanını orada buldu. Kapı gıcırdayınca başkan, Yefim'e acele şöyle bir baktı ve tekrar gazetesine eğildi.

«Rvaçev,» diye seslendi Yefim.

«Ne var?» dedi öteki, başını kaldırmadan.

«Rvaçev! Bak bana!»

Başkan, istemeye istemeye başını kaldırdı ve gür kaşlarının altından, geniş aralıklı bir çift kül rengi göz Yefim'e baktı.

«Dün gece bana ateş eden demek sendin ha, pis herif?»

diye boğuk bir sesle sordu Yefim.

Başkan kıpkırmızı kesilip, zorla gülümsedi:

«Ne oluyorsun be? Aklını mı kaçırdın sen?»

Yefim geçirdiği geceyi hatırladı: camın ardında kırpmadan bakan korkunç gözleri, tüfek namlusunun kara ağzını, karısının çığlığını... Elini yorgun bir tavırla sallayıp, sıraya oturdu ve gülümsedi.

«Ateş almadı ama. Fişekler nemlenmiş... Nerede saklıyordun fişeklerini? Toprağın altında, her halde.»

Başkan, yapmacık sükûnetini tamamiyle kazanmıştı; soğuk bir tavırla cevap verdi:

«Neden sözettiğini anlamıyorum. Kafayı çekmişsin sen, anlaşılan.»

Geceleyin Yefim'e ateş edildiği söylentileri, öğleye kadar bütün köyü dolaşmış bulunuyordu. Kulübesinin çevresini meraklı bir kalabalık sarmıştı. İvan Donskov, Yefim'i İcra Komitesinden dışarıya çağırdı ve sordu:

«Milislere haber verdin mi?»

«Daha buna vakit var.»

«Neyse, kardeşim, sakın korkma, seni yalnız bırakmayız. İgnat'ı destekleyen dört beş kişi kaltı topu topu; hoş, biz onları da gördük ya. Artık kimse kulakların ardı sıra gitmeyecek, herkes onlara cephe aldı, hapi yuttular demektir.»

O akşam, köyün gençleri kunduracı Feodka'nın kulübesinde toplandılar ve her zaman olduğu gibi, çekiç seslerinin eşliğinde ateşli ateşli konuşmaya başladılar. Yefim'in akranı, Vaska Obnizov, onun yanına oturdu, heyecanlı heyecanlı fısıldadı:

«Unutma, Yefim, seni öldürseler bile, yerine yirmi tane Yefim çıkar. Anladın mı? Doğru söylüyorum. Hani, kahramanlara ait masalları biliyorsun ya: bir kahramanı öldürürler, yerine iki kişi çıkar. Yalnız, bu sefer iki değil, yirmi kişi çıkacak.»

Yefim, bir sabah erkenden bucak merkezine gitti. Bucak İcra Komitesi'ne, oradan, Tarım İstikraz Kurumu'na uğradı, Jandarma karakolunda uzun bir süre komutanı bekledi. Bütün işlerini görüp bitirdiğinde alaca karanlık çöküyordu.

Bucak merkezinden ayrıldı, donmuş ırmağın kaygan buzları üstünde yürüyerek köyünün yolunu tuttu. Akşam karanlığı bastırdı. Ayazdan hafifçe yanıyordu yanakları. Gece, soğuk bir mavi içinde batıdan belirdi. Bir dönemeçte, kendi köynün evlerini siyah çizgiler halinde gördü. Adımlarını hızlandırdı. Derken, her nedense dönüp arkasına baktı ve iki yüz adım kadar geriden üç adamın geldiğini gördü.

Kendisini köyden ayıran uzaklığı gözleriyle ölçtü ve adımlarını hızlandırdı. Ama bir dakika sonra, tekrar dönüp baktığında, ardından gelen adamların geride kalmadıklarını gördü; tersine, daha da yaklaşmış gibiydiler. Birdenbire telaşlanan Yefim, usul usul koşmaya başladı. Talim meydanındaymış gibi, dirseklerini göğsüne bastırmış, ayaz havayı burından alıp vererek koşuyordu. Kıyıya çıkıp, ordan gitmek aklına geldi, ama kıyıda karların derin olduğunu hatırladı ve donmuş ırmağın üstünde koşmaya devam etti.

Baş ilderde hızla koşarken, nasıl olduysa ayağı kaydı, dengesini bulamadı ve yuvarlandı. Toparlanıp kalkarken, geriye bir göz attı: adamlar yetişmek üzereydiler. En öndeki, sıçraya sıçraya ve rahatlıkla koşuyordu; adamın elinde demir bir küskü vardı.

Dehşete düşen Yefim, imdat diye bağırarak oldu, ama köy en aşağı bir buçuk kilometre uzaktaydı, kimse duymazdı çığlığını. Aklından şimşek gibi geçen bu düşünceyle, dudaklarını sımsıkı kapadı ve kaybettiği zamanı telâfi etmek için, son hızla ileri atıldı. Onu takipçilerin en önündekinden ayıran uzaklık henüz kapanmamıştı. Ama Yefim geriye bakınca, adamın gittikçe yaklaşmakta olduğunu gördü. Bütün gücünü toplayıp, deli gibi koşmaya başladı; bu sırada kulağına başka bir ses geldi: küskü, buzun üstünde boğuk boğuk tınlayarak hızla kayıyordu. Küskünün ayaklarına çarp-

masıyla havalandı Yefim. Ayağa fırlayıp, tekrar koşmaya başladı. Bir an için, vaktiyle Çaritsin'de de, Beyazlar'ı bir hücumda püskürttükleri vakit, aynen böyle konuştuğunu hatırladı; o vakit de, tıpkı şimdiki gibi, göğsünü yakan, cendereye almışçasına sıkın bir his duymuştu.

Buzun üstünden kayarak gelen, güçlü bir elin savurduğu küskü, Yefim'i tekrar yuvarladı. Bu sefer kalkamadı Yefim. Birisi, başına arkadan müthiş bir yumruk indirerek yana devirdi onu. Yefim, bütün iradesini toplayarak, demir gibi bir azimle, sallana sallana emekledi. Ama yediği bir darbeyle tekrar yere serildi.

Kafasından, «Buz neden bu kadar sıcak?» düşüncesi geçti. Göz ucuyla baktı, kıyıda kırık bir kamaş gördü. «Beni de böyle kırdılar.» Ama kaybetmekte olduğu blincinde birdenbire şu kelimeler tutuştu: «Unutma, Yefim, seni öldürseler bile, yerine yirmi tane Yefim çıkar. Kahramanlara ait mäsallardaki gibi.»

Fundaların içinde bir yerde, kesiksiz, upuzun bir uluma duyuldu... Yefim dişlerini kırıp ağzına giren, diş etlerini eze eze, daha derine, daha derine gömülen küsküyü hissetmedi. Göğsüne daldırılan yabanın, omurgasına dayanarak kayan çatallarını duymadı.

..

Sigaralarını yakan üç adam, hızla köyün yolunu tuttular: birinin ardından bir borzoy geliyordu. Tipi çıktı; Yefim'in yüzüne karlar düşmeye başladı; ama dayanılmaz bir acı ve dehşetle gözlerinden yuvarlanan iki damla yaşın donduğu soğuk yanaklarında, kar taneleri erimiyordu.

1926.

ÇİFTLİK İŞÇİLERİ

Danilovka obasının küçücük evleri, gelip geçen yayaların, atlıların sıkıcı bakışlarından gizlenmek istercesine, somurtkan, kahverengi tepelerin eteğinde, ırmağın iki yakasını örten sık söğütlerin arasına sokulmuştur.

Oba yüz kadar evden oluşmuştur. Hali vakti yerinde olan köylülerin evleriyle avluları, ırmak boyunca giden ana yolun iki yanına gelmiş aralıklarla serpilmiştir. Bu yoldan geçerseniz, burada büyük çiftçilerin yaşadığını hemen farkedersiniz; evlerin damları saç ve kiremit kaplıdır, saçaklar oyma ve kabartmalarla süslüdür, mavi boyalı pancurlar ise rüzgârın altında, ev sahiplerinin doymuş, kaygısız hayatlarından dem vururcasına, memnun memnun gıcırdar. Bu yol üstündeki evlerin avlu kapıları bindirme kaplamalarla yapılmıştır, sağlamdır; sepetçi söğüdünden yapılmış çitler yep-yenidir, avlularda tahıl ambarları vardır ve yolun, ağaçlardan meydana gelen yemyeşil damın altında akıyor gibi bir görünüşü vardır. Rüzgâr öbür yoldan toz bulutları kaldırır, söğüt çitler boyunca külleri incecik bir bulut halinde, döndüre döndüre kovalar. Bu ikinci yolun iki yanında evler değil, kulübeler sıralanmıştır. Her pencereden, kazıkları geniş aralıklarla dikilmiş, derme çatma her çitten, gizlenmeyen bir yoksulluk bakar size.

Beş yıl önce bir yangın, ikinci sokaktaki bütün yapıları küle çevirip, yerle bir etti. Köylüler, eski ahşap evlerinin yerine kerpiç kulübeler dikerek, ellerinden geldiği kadar hayatlarına yeniden bir çeki düzen vermeye çalıştılar. Ne var ki, yangından sonra kurbanlarının yakasına yapışan yoksulluk, onların hayatlarına gittikçe daha sağlam bir şekilde

yerleşti.

Köylüler yangında bütün tarım araçlarını kaybettiler. Ertesi bahar, ne yaptılar ettiler, bir yolunu bulup toprağı işlediler; ancak, hasat verimli olmadı ve böylece köylülerin bütün umutları kırıldı, belleri büküldü, bir parça ayakta kalabilmek, yoksul hayatlarından sıyrılabilmek için kurdukları düşler rüzgârın önünde savruldu gitti. Ondan sonra da, yangın kurbanları, o diyar senin, bu diyar benim, sadaka dilene dilene dolaşmaya başladılar, insanın karnını daha rahat doyurabildiğı Kuban'a gittiler. Ne var ki, kendi toprakları onları karşı konulmaz bir güçle çağırıyordu: Danilovka'ya döndüler ve kasketlerini ellerine alıp bir kere daha varlıklı köylülerin önüne çıktılar.

«Beni işçi olarak yanına al, efendi. Bir lokma ekmek için ne olsa yaparım.»

2

Bir sabah gün yeni yeni ışımağa başlarken Peder Aleksandr'ın adamı, Naum Boitsov'u görmeye geldi. Naum, komşudan ödünç aldığı atı arabaya koşuyordu, işçinin ayak seslerini duymadı. Dalmış, kendi işlerini düşünüyordu; yüksek sesle, birdenbire, «Merhaba, Naum baba,» denilince irkiliverdi.

Naum başını kaldırıp baktı ve atın hamut kayışlarını sıkıştırdıktan sonra, serbest kalan sol elini kasketine götürdü.

«Merhaba! Ne istiyorsun?»

Çiftçinin kendisini tanıdığına sevinen işçi, kırık dökük devrik bir bir dövenin üstüne oturdu, gömleğinin kolunu elinin üstüne doğru çekerek alnındaki terleri sildi.

Uzun ve dolambaçlı bir konuşma açmak niyetiyle, «Sana bir iş buldum,» diye başladı.

Naum, kopuk bir dizginle uğraşırken, «Ne işi?» diye sordu.

«Bak, mesele şu: Epey zaman önce Peder'e demiştim ki: Peder, senin genç aygırı eğer iğdiş ettirmek istersen, mutlaka...»

«Uzatma lâfı, be,» diye hırladı Naum. «İğdiş edilecek bir aygır var, bu mu mesele? Bunu böylece söylesene; vaktim yok seni dinleyecek: tarlaya gidiyorum şimdi...»

İşçi, «Evet, bir aygır var,» diye istemeye istemeye bitirdi hikâyesini.

«Söyle Peder Aleksandr'a, hemen gelirim.»

İşçi ağır ağır kalktı, pantolonuna yapışmış taze yongaları silkti, ayaklarının ucuna bakarak ilgisiz bir tavırla konuştu:

«Bütün bucakta herkes seni övüyor; «çok iyi nalbantır,» diyorlar senin için. Doğru, ama huysuz ihtiyarın da birisin, kimseyle iki çift lâkırdı etmezsin şöyle doğru dürüst. Duygusuz, kaba adamın birisin.»

«Eh, kusuruma bakma, kardeş; ne yapalım, anam beni böyle doğurmuş.»

«Tabii... Tabii, insanın onuru kırılıyor, zira senin ayarında herkesle konuşabilirim ben.»

«Peki, öyleyse, git başkasıyla konuş,» dedi Naum gözlerinin içi gülererek. Taraklı, çıplak ayaklarını yere mahsus sert sert basarak kulübesine girdi.

İşçi, avluya rüzgârın başka yerden getirdiği taze bir talaş parçasını alarak büktü, boru haline getirdi, içini çekti, yola çıktı ve çağanoz gibi yan yan, aynı zamanda bir kadın gibi kalçalarını sallaya sallaya yürüdü. Rüzgârın önüne düşmüş de ister istemez sürüklenen biri gibi gidiyordu.

Naum kulübeye girdi, çiviye asılı duran bir kangal kalın ipi aldı. Düğümü çözerken, ocağa doğru dönüp yemek pişiren karısına gülümsedi.

«Nasıl olsa bir yerden bir iş çıkacak, diyordum sana. Peder Aleksandr aygırını iğdiş ettirmek istiyor; işçisini yollamış bana. Bu iş için en aşağı on kilo mısır alırım.»

«Peder mi yollamış, dedin?» diye sevinçli bir sesle sordu karısı.

«Biraz önce gitti adam.»

«Eh, şimdi ekmek pişirebileceğiz. Tarla sürmeye giderken, yanına alacak azığın yok diye ben de burada üzüldüm.»

Naum gülümsedi, gülümserken de saaklının kızıla çalan ucu bir yana çekildi, kararmış, iri dişleri göründü. Bu gülümsemeyle yüzü daha genç, daha cana yakın bir ifade kazandı.

«Sen de hazırlan, Feodor; bana yardım edebilirsin. Ama kısrğağa ilişme, bırak, koşulu kalsın,» dedi oğluna.

Yüz çizgileri ve iri kemikli, geniş omuzlu bedeniyle babasına son derece benzeyen, on altı yaşlarındaki Feodor, partal gömleğinin beline kemer diye yeni bir kaytan bağladı, babasının ardından yürüdü. Tıpkı babası gibi o da çıplak ayaklarını yere sağlam basıyor ve hafifçe kamburunu çıkarıp yaşına göre güçlü kollarını sallayarak yürüyordu.

Papaz onları evinin yakınında karşıladı. Tombul, sarık yanaklarında kan vardı, alnına da temiz bir peşkir sarılıydı. Sargının altından çekik gözleri bir çift mini mini fındık faresi gibi fırlamıştı.

Papaz, gelenleri selâmladıktan sonra, «Yanına sokulamazsın,» dedi. «Ne hayvan, bel! Hayvan değil, iblis!» Kısa boyuna, zayıf vücut yapısına hiç de uygun düşmeyen kalın bir sesi vardı. «Yular vuracak oldum, it gibi daladı beni. Yüce Tanrım, alnımdan deri kaldırdı!»

Her şeye çok çabuk gülme huyu olan Feodor, gülmemek için kendini zorlamaktan mosmor kesildi, avurtları şişti. Babası ona sert sert bakıp, avlu kapısından girdi.

«Nerede aygır?»

«Tavlada.»

«Bana bir ip daha buluverin, Peder.»

Papaz, kararsızlık içinde, «Onu nasıl idare edeceğinizi bilirsiniz siz her halde,» dedi.

Naum biraz böbürlenerek, «Biz onu yola getirmesini biliriz. Benim elimden daha beterleri geçtili» diye cevap verdi ve ipin bir ucunu güzelce ilmek yaptı.

Feodor, papaz ve papazın işçisi tavlının kapısı önünde durdular, Naum da ipleri sol kolunun üstüne atıp, sağ eli-

ne kısa, yaş bir meşe sopası aldı.

İşçi, alaylı alaylı, «Dikkat et, Naum baba, yoksa dalar seni!» dedi.

Naum cevap vermedi. Kapının sürgüsünü çekti, karanlığa alıştırmak için gözlerini kısarak içeri girdi.

Birkaç dakika, dışardakilerin kulağına itişme sesleri geldi. Feodor, yüreği hızlı hızlı çarparak, babasının, «Gel, şunu tut! Çabuk!» diye seslenmesini bekliyordu. Ama birden bire bir çatırtı oldu, aygırın homurtusu, sağır bir gürültü ve bir inleme duyuldu. Tahta döşemenin üstünde tepinen toynakların takırtısı geldi, tavlının kapısı fırtına gibi açıldı ve başını yabani bir tavırla dikmiş olan aygır karanlığın içinden fırladı. İki üç hamlede gübre yığınının yanına vardı, terli böğürleri kabarıp inerek bir saniye kadar durdu, kuyruğunu salladı ve çitin üzerinden atladığı gibi, yarı saydam bir toz bulutu kaldırarak yoldan aşağı doğru gözden kayboldu.

Naum tavladan sendeleyerek çıktı. İki elini ağzına bastırmıştı, sol elinde de kopmuş ip sallanıyordu. Avluda hızlı hızlı on beş, yirmi adım attı, bacakları sarhoş gibi birbirine dolanarak koştu, çiti göğüsledi, sırtüstü yere devrilerek dizlerini karnına doğru çekti. Feodor bir çığlık kopardı, elindeki ipi yere attı, babasının yanına koştu.

«Babacığım! Ne oldu?»

Naum, kelimeleri yutarak, korkunç, hırıltılı bir sesle konuştu:

Göğsümü... Göğsümü çifteledi... Göğüs kemiğimi kırdı... İşim bitik. Göğsüme, tam kalbimin altına vurdu. Gırtlığından ıslık gibi bir ses çıktı, can acısından belerttiği donuklaşan gözlerinden yaşlar boşandı, kan kusakarak öğürdü.

Onu kaldırıp, sundurmanın saçağı altına, gölgeye taşıdılar. Naum'u görtürürlerken, geride, avlunun üstünde kıpkırmızı bir kan şeridi kaldı. Yay gibi kıvrılan Naum, inleyerek, şerit şerit yırttı, parçaladı gömleğini. Her soluk alışında, feci bir şekilde göçmüş göğsünü tutuyor, zangır zangır sarsılıyor, kıvranıyordu.

On dakika kadar sonra biraz açıldı, ağzından kan fış-

kırmaz oldu, dudaklarında sadece pembe baloncuklu salyalar kaldı. Dehşete kapılan papaz, evinden bir sürahi dolu-vu votka getirdi, Naum'a zorla üç bardak içirdi. Kekeleyerek fısıldadı. Naum, boğulur gibi, kesik kesik:

«Eğer ölürsem... Karıma... öde,» kelimelerini çıkara-bildi ıslık halinde.

«Öderim... öderim... Yalnız, ne olur git şimdi... Oğlun götürür seni. Vah, canım, ne günah! Ama kabahat bende mi? Git Naum, İsa aşkı için, git... Kendi ev halkının arasında ölürsün... Lütfen git. Senin yüzünden bana sorumluluk gelmesini istemiyorum.»

«Merak etme..., Sana tören yaparım, gideyim de kilise-den kutsal emaneti alayım... Feodor, babana yardım et de kalksın.»

Naum, papazın yardımıyla ayaklarını yere bastı, ama aynı anda da boğuk bir çığlık attı:

«Ah... Yapamayacağım. Ahhhh! Öldüm. Ölüyorum...» Birden, yürek paralayıcı, yabansı bir çığlık kopardı.

Feodor'un yüz kasları korkunç bir şekilde seğiriyordu; göz yaşlarını tutamadı. Papazın işçisi bir kenara çekildi, salak salak sırtıarak, ayağıyla kumu eşmeye başladı.

Naum, ağzını açıp, derin çırpınmalı soluklar alarak aya-ğa kalktı. Bütün ağırlığını Feodor'un omuzuna verip, ayak-larını sürüyerek yürüdü.

«Eve götür beni... Peder öyle emretti... Gidelim,» dedi kısaca.

Yürürken bacakları birbirine dolandı, tökezlendi. Naum, ama dudaklarını ısırды, ağzından en ufak bir inilti çıkmadı, yalnız kasları titredi, yüzünü ter bastı. Evine yüz metre kala, Feodor'un ellerinden kurtuldu, bir çığlık atıp çite doğru yürüdü. Feodor onu koltuk altlarından kavradığı zaman, babasının bedeninin ağırlaştığını, çuval gibi yığılmakta olduğunu hissetti ve onu tekrar doğrultacak gücü bulamadı kendinde. Babasının başı yana kaykıldı, yarı kapalı göz kapaklarının arasından gözleri ölüm ciddiyetiyle Feodor'un yüzüne dikildi kaldı.

Halk koş a koş oraya geldi. Birisi Naum'un eline do-

kundu, başka biri yarı korku, yarı hayret içinde, «Ölmüş!» diye söylendi. «Hiç olacak şey mi?»

3

Cenaze kaldırıldıktan üç ya da dört gün sonra, Feodor'un annesi ona sordu:

«Ey, Feodya, seninle ikimiz neyle geçineceğiz şimdi?»

Babası öldükten sonra nasıl yaşayacaklarını ya da ne yapmaları gerektiğini Feodor da bilmiyordu.

Vaktiyle evin bir velinimet-i vardı, hayatları, ağır yüklü bir araba gibi düzenli, durulmuş bir akış içinde geçmişti. Ara sıra iki yakalarını bir araya getirmekte güçlük çektiler-i olmuştu, ama babası ne yapmış etmiş, işlerini öyle bir ayarlamıştı ki, kıtlık zamanında bile açlık nedir bilmemişlerdi; öbür yıllar ise çok daha rahat, çok daha iyi geçmişti. Öteki sokaktaki varlıklı köylüler kadar bolluk görmemiş, kenara bir şeyler ayıramamış olabilirlerdi, ama hiç değilse kendileri gibi ikinci sokakta oturan köylüler kadar, kendi komşuları kadar sıkıntı çekmemişlerdi. Ama şimdi, evin ekmeğini getiren ölünce, Feodor da, anası da apışıp kalmışlardı. Güç belâ, dört dönüm kadar tarla sürdüler buğday ekmek için; tohumlarını komşuları Prohor ekti; ne var ki, filizler hiç de umut verici değildi, zayıftı.

«Evlâdım, sen git, işçi olarak bir yere kapılan, ben de alıp başımı gideyim,» dedi annesi Feodor'a bir gün. «Belki birkaç yıl döner dolaşır, bir at alacak kadar para biriktirebiliriz ikimiz; ondan sonra ekmeğimizi kendi çiftliğimizden çıkarırız. Ne dersin?»

Feodor boynunu büküp, «Diyecek bir şey yok,» diye cevap verdi. «Nereden bakarsan bak, birinin yanında iş bulmam lâzım kendime.»

Feodor, hemen o akşam kalktı, komşu Krenovskiy obasının en zengin köylüsü Zahar'ın evine gitti, babasının eski, yağdan pırıl pırıl parlayan kasketini elinde buruştur-

rak verandanın altında durdu, istemeye istemeye, zorlukla çıkardı kelimeleri ağzından:

«Dürüst çalışırım... İşten yılmam. Ne uygun görürsen, ne ücret verirsen razıyım.»

Karnındaki bir dert yüzünden iki büküm kalmış, siskanın biri olan Zahar Denisoviç verandanın basamaklarında oturuyordu. Donuk, çapaklı gözleriyle, bir kol boyu uzaktan tepeden tırnağa kadar iyice süzdü Feodor'u.

«Doğrusu, bir işçiye ihtiyacım var. Yalnız, sen pek gençsin delikanlı; yetişkin adam gücü yoktur sende, onun için herhangi bir köylünün alacağı ücreti alamazsın, bunu aklına koy. Peki, sen ne kadar ücret almayı düşünüyordun, bakayım?»

«Ne verirsiniz.»

«Olsun, olsun, söyle sen yine de, ne kadar?»

Feodor'u ter bastı, sıkıntısından, elindeki kasketi salladı ve gözlerini kaldırdı.

«İkimizin de hakkı yenmeyecek kadar verin.»

«Ayda yarım ruble. Benim vereceğim bu kadar. Yemek içmek benden, üst baş ve çizmeler de senden. Nasıl?» diye soran gözlerle baktı Feodor'a, Zahar Denisoviç.

«Anlaştık mı?»

Feodor gözlerini kıstı, boş elinin parmaklarını hızlı hızlı oynatarak kafasında hesaplar yaptı. «Ayda yarım rubleden, iki ayda bir ruble, yılda altı ruble eder.» Pazarda en lâgar beygirlere seksen ruble istediklerini hatırladı ve bu parayı kazanmak için on üç yıldan fazla çalışması gerektiğini hesap ederek dehşete düştü.

Zahar Denisoviç mide sancısından kıvranarak, «Duğaklarımı ne oynatıp duruyorsun?» diye yüzünü buruşturup, boğuk bir sesle sordu. «Konuşsana, kabul ediyor musun etmiyor musun?»

«Ama babalık... Bu bedava çalışmak gibi bir şey.»

«Bedava mı? Ya yemen içmen kaç patlayacak bana? Düşün bakalım...» Zahar öksürmeye başladı ve bir el hareketiyle, işi kestirip attı.

Anasının verdiği öğütü hiç aklından çıkarmayan Feo-

dor, ayda bir rubleden aşağı ücretle işe girmemeye karar verdi. Bu arada, öksürük nöbetinden gözleri dışarı ugramış olan Zahar, şu düşünceyle kıvranıyordu: «Ne yapıp edip, bu yarı budalayı elimden kaçırmamalıyım. Bir hazine bu. Sağlığı yerinde, öküz gibi hizmet eder bana. Böyle bir av köpeği şeytanın boynuzunu bile söker alır... İşini bilen bir işçi yaz mevsiminde beş rubleye bile razı olmaz, ama ben bunu bir rubleciğe kandırırım...»

«Ey, sen olacağını söyle bakalım, ne istiyorsun?» diye sordu Zahar.

«Ayda en aşağı bir ruble isterim.»

«Bir ruble mi? Nasıl olur? Sen aklını mı kaçırdın, delikanlı? Yok, kardeşim, bu bir servet demektir.»

Feodor, gitmeye davrandı, ama Zahar, basamağın üstünde, oturduğu yerde bir serçe gibi telâşla kımıldadı, Feodor'un kolunu yakaladı.

«Dur. Dursana azıcık, amma çabuk öfkeleniyorsun! Nereye gidiyorsun?»

«Anlaşamadık ya, bu iş burada biter.»

«Peki, peki, öyle olsun. Burada bırakalım. Senin dediğin olsun: ayda bir ruble vereceğim. Hakkımı yiyorsun, ama bir gün acısını çıkarırız. Yalnız gözünü aç: sözleşmenin değeri paradan büyüktür, onun için iyi çalış.»

Feodor sevinçle, «Çalışacağım, sığırlarına kendi malımı mış gibi bakacağım,» dedi.⁶

«Hemen bu akşam, serinlikte Danilovka'ya dön, pılını pırtını topla, getir, yarın şafakla ot biçmeye çıkacağız. İşte bu kadar.»

Bir horoz sundurmanın altında dolaşıp duruyordu. Şafağın sökeceğini haber vermek üzere ötmeden önce kanatlarını çırpıttı ve sundurmanın saçağı altında yatan Feodor, horozun her kanat çırpışını tek tek, açık seçik duydu. Ondan

sonra uyuyamadı. Gocuğunun altından dışarıya baktı, tahıl ambarının saçakları oymalı damının tepesinde, gökyüzünün kirli kurşunî bir renk aldığını gördü; doğudan, kenarları hafifçe pembeleşmiş bulutlar geliyordu; sundurmanın yanında duran ot biçme makinesinin tırpanları üstünde de mini mini, ağır çiy damlacıkları görünüyordu.

Bir dakika sonra, Zahar Denisoviç kanava donuyla verandaya çıktı. Fanilesini yukarı çekip, sarı şiş karnını açarak kaşdı ve bağırdı:

«Feodka!»

Feodor gocuğu üstünden atıp, saçağın altından çıktı.

«Öküzleri ırmağa indir, suvar, çabuk ol. Sonra da benekli öküzleri biçere koş.»

Feodor ağılın kapısını bağlayan ipi çabucak çözdü, çiyden ıslanan ellerini pantolonuna sildi ve öküzlere bağırdı:

«Haydi, çıkın dışarı bakalım!»

Öküzler isteksiz isteksiz ana avluya doluştular. En öndeki öküz boynuzlarıyla çitin kapısını açtı, yoldan ırmağa doğru yürüdü; ötekiler ardına takıldılar.

Feodor sığırlarla birlikte döndüğünde, efendinin arabalardan biriyle uğraştığını, elindeki İngiliz anahtarıyla bir somun çıkarmakta olduğunu gördü. Efendisinin yanına vardı, adamın tekerleği çıkarıp, dingili yağlamasına yardım etti. Zahar Denisoviç, gözucuyla bakarak, oğlanın işten anlayan, becerikli hareketlerini gördü ve burun kıvrıdı.

İşlerini bitirip köyden çıktıkları sırada şafak söktü. Yol kenarındaki tümseklerin üstünde soluk kahverengi, hantal dağ sıçanları ıslık çalıyordu; yeşilliklerin arasında küçük toy kuşları dövüşüyordu; tepelerin ardından sıyrılan güneş, yakıcı ışığını, aptal bir hovarda gibi bol bol döküyordu bozkıra. Dar ve derin dere yataklarının içinde buharlaşan çiylerden, koyu, buzlu buğular yükseliyordu.

Biçerin tekerlekleri gıcırıyor, onun arkasından araba, tangır tungur geliyordu; arabanın arka tarafında, büyük bir ağaç kovanın içindeki su neşeli neşeli çalkalanıyordu. Güneşte ilikleri ısınınca, Zahar'ın canı tatlı tatlı çene çalmak istedi.

«Eğer dikbaşlılık etmezsen, benden sana hiç bir kötülük gelmez, Feodka. Sağlıklı bir delikanlısın, güçlüsün de; hakiki bir işçi kadar işe yarayabilirsin.»

«Söyledim ya, kendi çiftliğimmiş gibi çalışacağım.»

«Bakalım, göreceğiz. Unutma sakın kardeş, ben senin velinimetinim, sen de benim uşağımsın. İşin doğrusu, seni açlıktan ölmekten kurtardım, bu iyiliğimi sakın unutmayasın. Anladın mı?»

Feodor başını önüne eğerek, efendisinin iyiliği üzerinde uzun uzun düşündü ve kendi kendine sordu hayretle: «Şimdiye kadar ne iyilik yaptı ki, bana?»

Feodor, ot biçme işinde tek başına çalışıyordu. Efendi, biçerin ön tarafında, demir bir taburede rahat oturuyor, kamçısını sallayarak öküzleri dehliyor, Feodor da elinde bir yabıyla, biçilmiş, ağır, yeşil ot yığınlarını, soluk soluk atıyordu. Feodor daha bir sıra biçilmiş otu atmadan, biçerin tırpanları kuru tıngırtılarıyla, yeni bir ot sırasına doğru yöneliyordu. Öküzler ara sıra dinlenmek için duruyordu. O zaman, Feodor'un efendisi biçilmiş bir ot yığınının dibine uzanıyor, gömleğini yukarı çekiyor, şikâyetçi sesler çıkaran sarı karnını ovuşturarak, aptal aptal tepesinden akıp geçen beyaz bülut kümelerini seyrediyordu.

İlk molada, Feodor gömleğindeki tozları, ot kılçıklarını silkeledi, o da biçerin yanına gidip oturdu. Ama Zahar Deni-soviç, hayret dolu bir ifadeyle onu tepeden tırnağa kadar süzdü ve yayvan yayvan seslendi:

«Ne yapıyorsun öyle? Sen bana bakma, kardeş. Ben senin efendinim, velinimetinim, bunu aklına koy. Karnımdaki dert yüzünden, ancak canım istediği zaman çalışırım ben. Haydi, sen yapış yabaya da git demet yap otları. Çıkurun öbür yanındaki otlar kurumuş bile.»

Feodor, efendinin kıllı parmağının gösterdiği tarafa baktı, yabayı aldı ve otları demet yapmaya gitti. Yarım saat kadar sonra, ot yığınının altındaki gölgede tatlı tatlı horlamakta olan efendinin gömleğinden içeri giren bir çekirge uyardı onu. Efendi ağız dolusu küfürler savurarak, bahtsız yaratığı parça parça etti ve avucunu şiş gözlerine siper ede-

rek, Feodor nasıl çalışıyor diye baktı.

«Feodka!»

Feodor onun yanına geldi.

«Kaç demet yaptın?»

«Dokuz.»

«Topu topu dokuz tanecik mi? Haydi, atla biçerin üstüne.»

Öküzler, geviş getirerek, hareket etti; biçer sarsılıyor, tırpanlar takırdayarak otları arka sahanlığa doğru yatırıyordu. Son derece aç gözlü bir insan olan Zahar Denisoviç, tırpanların ağızlarını çok alçak, otları köklerinden kavrayacak kadar alçak ayarlamıştı. Tırpanların ağızları, kalın köklere dalarken, kuru kuru tınlıyordu; her şey yolunda gidiyor gibiydi. Ama biçer tam bir dönüş yaparken, bir köstebek çukuru-
nun yanındaki tümseğe rasladı, dişleri toprağa dalan makine zorlanmaktan zangır zangır titremeye başladı. Feodka, kırılan dökülen var mı diye, makineden yere atlayıp baktı, hiç bir hasar yoktu.

Ancak hava kararırken bıraktılar işi. Feodor, kamp yerlerine bir miktar tezek taşıdı, geçen yıldan kalma kuru çalı çırpılardan topladı, ateş yaktı. Efendisi bir torbadan azıcık ak darı çıkardı, Feodor'a üç tane ufacık patates verip, soymasını söyledi.

Günün esas yemeğinden sonra Zahar Denisoviç'in keyfi yerine gelmiş, hatta Feodor'un sırtına bir şaplak bile atmıştı. Ne var ki, hafif akşam yemeğini hazırlarken, darı lâpasına koymak için gerektiğinden büyük bir yağ parçası kesmekle delikanlı bütün işi berbat etti. Zahar Denisoviç, hoşnutsuzluğunu belli eden bir surat takınarak, delikanlıya uzun bir nutuk çekti, keyfi kaçtı ve yattı, kendi kendine söylene söylene uyudu.

ğimi sakın unutma.' Üç haftadır onun yanındaydı, ama daha iyilik diye bir şey görmemişti. Kesin olarak bildiği bir tek şey vardı onun: Zahar Denisoviç sapına kadar köylüydü ve çalıştıra çalıştıra adamın imanını gevretirdi. Delikanlı sabahın köründen gece geç vakitlere kadar koşar, ama efendisi yine de, dudak büküp hoşnutsuz bir ifade takınarak ona bağarmaktan bir saniye olsun geri kalmazdı.

Feodor, işe başladıktan sonra ilk pazar günü evine gidip anasını görmek istedi, ama daha cumartesi akşamından talimatı verdi ona Zahar Denisoviç:

«Sabah erkenden git de patatesleri çapala. Kadınlar görmüşler, patatesleri fena halde ayırık otları bürümüş.» Bir iki dakika sonra da ekledi: «Yarın pazar'dır diye aylak kalıp, yalnız karın doyurabileceğini sanma. Bu bizim en çok çalışmamız gereken mevsimdir: bir günlük çalışma ile bir yıllık yiyeceğini çıkarır insan. Ancak kışın misafir gibi oturabilirsin.»

Feodor ses etmedi. Yüreğinden hiç eksilmeyen işinden olma korkusu onu boynu eğik, itaatkâr yapmıştı. Ertesi sabah yanına bir parça ekmek ve çapayı aldı, patatesleri çapalamaya gitti. Sabahtan öğleye kadar öyle hızlı çapa yaptı ki, öğleyn başına ağrı girdi, midesi bulandı. Sırtını doğrultamıyordu; bir tümseğin üstüne oturdu, tükürdü: önünde, daha çapalanmamış yemyeşil otlar, altmış metrelik bir kadife örtü gibi pırl pırl uzanıyordu.

Akşamüstü erkenden, bütün bedeni ağırlar, sızılar içinde, ayaklarını güçlkle sürüyerek, sendeleye sendeleye avlu-ya döndü. Daha kapıdan girer girmez, efendisi seslendi ona. Zahar Denisoviç, kulübesinin duvarı dibinde, oturduğu yerden kalkmadan sordu:

«Hepsini çapaladın mı?»

«Çok az bir yer kaldı.»

Zahar Denisoviç, sinirli bir tonla. «Aman be, kardeşim! Sinek mi avladın, uyudun mu, ne yaptın?» diye havlar gibi bağırdı.

Feodor asık suratla, «Uyumadım,» diye cevap verdi. «Bütün tarlayı bir günde çapalamaya olanak yok.»

«Çekil hadi, karşılık verme bana. Eğer bir daha böyle iş görürsen, yemek vermem sana. Tembel herif!» diye bağırды Zahar delikanlının arkasından.

6

Sıkıntılı, neşesiz günler, haftalar birbirini kovalıyor, Feodor sabahtan akşamlara kadar hiç durmadan çalışıyordu. Pazar günleri, bayram günleri, Feodor'un efendisi mahsustan, bir iş yaratır, ne yapar eder, işçisini aylak bırakmazdı.

İki ay geçti. Oğlanın gömleğinin teri bir gün bile kurumadı. İkinci ayın sonunda, çalıştığı sürenin karşılığı olan ücretini alacağını düşünen Feodor efendisine yaltaklanıyordu. Ne var ki, Zahar, ücretin lâfını bile ağzına almıyor, Feodor da sormak istemiyordu.

İkinci ayın sonunda, bir akşam üstü, Feodor, verandada oturmakta olan Zahar Denisoviç'in yanına çıkıp, sordu:

«Bana biraz para verseniz çok memnun olurum. Anama göndereceğim de...»

Zahar telâşlanarak elini salladı.

«Sana nasıl para veririm ben şimdi? Deli misin, kardeş? Hele mısırı kaldıralım, vergilerimizi verelim de, belki o zaman biraz para kalır. Yalnız, sen daha önce hak et bu parayı.»

«Elbisem eskidi, çizmelerim dökülüyor. Bak!» Feodor ayağını kaldırdı, ileri tutar tarafı kalmamış çizmesini gösterdi: sıcaktan, yere sürtünmekten yarılmış ayak parmakları çizmenin patlamış burnundan dışarı çıkmıştı.

Zahar Denisoviç, çocuğun ayaklarına bakarak yılışık yılışık sırttı, sonra başını öteye çevirdi.

«Havalar sıcak şimdi, yalınayak dolaşabilirsin.»

«Dikenlerin, biçilmiş ekin saplarının arasında yalınayak dolaşılmaz ki.»

«Pek de canın tathymış, doğrusu. Yoksa soyunda kişizadeler filân mı var senin? Soylular sınıfından mısın, nedir?»

Feodor utancından kıpkırmızı kesilerek, cevap vermek-sizin döndü, sundurmanın altındaki yerine gitti; efendisi ise katıla katıla gülüyordu.

Feodor bu iki ay içinde anasını bir kere bile görmemişti. Danilovka'ya gitmeye hiç fırsat bulamamıştı; efendisi fırsat vermemişti daha doğrusu. Anası hâlâ evde miydi, yoksa sırtına bir torba alıp, köy köy dilenmeye mi çıkmıştı, bilmi-yordu Feodor.

Hasat mevsimi geldi çattı. Zahar Denisoviç'in avlusuna buharla çalışan bir harman makinesi geldi. İşçiler alındı. Efendi, işçilerin çevresinde dört dönüyor, harmanı bir an önce kaldırmaları için adamların başlarının etini yiyordu.

«Sıkı çalışın çocuklar. İsa aşkına. Hazır havalar iyi gi-di-yorken bitiriverin şu işi. Maazallah, bir yağmur gelirse, ekin-ler mahvolur.»

Sırtı yağlı askerî bir üniforma giymiş gençten bir işçi geldi, efendinin şiş suratını aşağılayıcı bir tavırla süzdükten sonra, topuklarının üzerinde sallanarak onun taklidini yaptı:

«Sıkı çalışın, İsa aşkına! İstedığimizi dilenci gibi çekine çekine mi isteyeceğiz be? Bütün işçilere bir kova evde ya-pılmış votka getir de bak, nasıl bir çırpıda bitiveriyor iş! Sen de bilirsin ki, aç ayı oynamaz.»

«A, tabii, büyük bir memnuniyetle. Ben de zaten bir ka-deh içmeyi aklımdan geçiriyordum.»

«Aklından geçirmeye boş ver. Sen düşünene kadar biz kalkar, komşunun harman yerine gideriz. Zaten herif ne za-mandır bizi ayartmaya çalışıyor.»

Zahar Denisoviç hemen fırladı, köye gitti, yarım saate varmadan da sallana sallana, kirli bir kadın önlüğüyle ör-tülmüş bir kova dolusu votkayla döndü. İşçiler harman ye-rinde, hiç ellenmemiş ekin demetleri arasında geceyarısına kadar oturup içtiler. Üstü başı yağ içinde, gençliği geride bırakmış Ukrayna'lı bir makinist bulut gibi olana kadar ka-fayı çekti, sonra ipini koparmış kadının biriyle, bir ekin de-metinin altına gidip yattı; gündelikçi işçiler bağıra bağıra, abuk sabuk şarkılar söylüyor, küfrediyorlardı. Feodor biraz ötede oturmuş, efendisinin sarhoş sarhoş, askerî üniformalı

delikanlıya sarılıp, ağzından salyaları aka aka ağlayışını seyrediyordu. Zahar Denisoviç, hıçkırıklar arasında, bir kadınınkini andıran sesiyle sızlanıyordu:

«Sizin için bir sermaye yetirdim sayılır; bir kova dolu su votka. Parayla alınıyor bu. Hâlâ işe başlamaya niyetiniz yok mu, ha?»

Delikanlı, başını bir erkek ördek gibi dikerek, bağıra bağıra karşılık verdi:

«Vız gelirsın bana be. Canım isterse yarın da çalışmam.»

«Ama bana para kaybettirdiniz zaten.»

«Vız gelir bana.»

«Kardeşler!» diye, avluda yarım daire olmuş, hayal meyal seçilen adamlara döndü Zahar. «Kardeşler! Sizin yüzünüzden hayatımın sonuna kadar sürüneceğim. Belki hayatıma da malolacak bu benim.»

Askeri ceketli delikanlı, «Vız gelir bana,» diye gürlledi.

Zahar Denisoviç, sel gibi gözyaşları dökerek, «Ben hasta bir adamım.» diye inledi. «Derdim nah buramda, işte,» diyerek şiş karnına bir yumruk attı.

Delikanlı, efendinin keten gömüğünün ucuna arkadan bir tükürük attı, sendeleyerek ayağa kalktı. Patlayana kadar çavdar yemiş bir at gibi bacakları birbirine dolana dolana yürüdü. Doğru, çitin dibinde oturan Feodor'un yanına gitti.

7

Birkaç adım ötede durdu, mağrur bir tavırla, bir ayağını az ileri bastı, başını silkerek hasır işçi şapkasını geriye yıktı.

Tıpkı sarhoşların yaptığı gibi, kelimelerin üstüne basa basa, «Kimsin sen?» diye sordu.

Feodor, somurtkan bir ifadeyle, «Kilimci,» diye cevap verdi.

«Sersem. Kimsin diye sorduk sana!»

«İşçiyim!»

«Burada mı kalıyorsun?»

«Evet.»

«Pöh, enayi, sen de. Efendinin kanını kene gibi emiyorsun mutlaka. Öyle değil mi, ha?»

«Bula bula beni mi buldun sen be? Çekil hadi başıma!»

«Çekilcekmişim! Tam tersine, bak ne yapacağım şimdi: nah şuracığa oturacağım işte.»

Delikanlı, bir çuval gibi, pat diye çöktü Feodor'un yanına ve çocuğun yüzüne votkayla karışık sovan kokan soluğunu üfledi.

«Benim adım, Frol Kuçerenko. İşte o kadar. Sen kimisin bakalım?»

«Ben Danilovka'danım. Naum Boitsov'un oğluyum.»

«Ya-a-a! Kaç para alıyorsun?»

«Ayda bir ruble.»

Frol, «Bir rub-le mi?» diye bir ıslık çaldı, arkasından hıçkırdı: «Yahu, ben günde bir ruble alıyorum be. Ne dersin buna, ha?»

Feodor'un yüreği hızla çarpmaya başladı, derin bir soluk alarak sordu:

«Bir ruble mi?»

«Tabii ya, ne zannettin?» Yemesi içmesi de caba. Vay be, sen anadan doğma salaksın yahu! Kim çalışır ayda bir rubleye? Hele kulak ver bana! Seni sömüren bu herifi bırak da gel bizimle çalış. O zaman para kazanırsın işte!»

Feodor kalktı, bahar başından beri geceleri yattığı sundurmanın saçağı altına gitti. Kuru saman döşenmiş tahtaların üstüne yattı, gocuğunu ayaklarına çekti, ellerini başının altına koyarak uzun zaman hiç kıpırdamadan düşündü, düşündü.

Yıldızlar, sundurmanın kırık saçağından aşağıya, bir ikon kandili gibi sarımtırak ışıklar serpiyordu; iri bir kurbaga sızlıkta yumuşak, telâşsız sesiyle şarkı söylüyor, saçakların altındaki serçeler, uykuları arasında kıpırdıyorlardı.

Mehtapsız, ama aydınlık gece sona ermek üzereydi. Har-

man yerinden hâlâ kahkahalar, Zahar'ın ağlamaklı sesi geliyordu. Durmadan iç çekip, sağa sola dönen Feodor, yattığından beri gözlerini kapamamıştı. Ancak şafak sökerken içi geçti.

Ertesi sabah mutfakta efendisini bekledi. Zahar, yüzü gözü şiş, yıkanmamış bir halde, huysuz bir tavırla yatak odasından çıktı. Delikanlıyı görünce bağırdı:

«Gene mi tembelliği ele aldın, köpoğlusu? Gösteririm ben sana. Yemeğe içmeğe gelince, koca bir köylü gibi tıkinıyorsun, ama çalışmaya geldi mi çocuk gibisin. En uzaktaki ekin demetlerini taşı dememiş miydim ben sana?»

«Gayrı yanında kalmıyorum senin. Ver iki aylığımı.»

«Ne-e-e?» diye yerden bir karış havaya sıçradı Zahar; hırsından zangır zangır titremeye başladı. «Beni bırakmayı düşünüyorsun, ha? Seni yanımdan ayırmak için aklını çeldiler, değil mi? Seni gidi, namussuz! Soysuz seni! Böyle yaptığın için seni zindana attırabilirim, haberin var mı? Tam iş mevsiminin ortasında efendini bırakıp, gideceksin, ha? Ha? Bu küstahlığının cezasını, küreğe mahkûm edilerek çekeceksin. Hadi git! Git, yolun açık olsun. Ama ücret olarak bir metelik alamazsın benden. Pılı pırtını da götüremezsın.» Mosmor kesilene kadar küfretti, öksürmeye başladı ve karavideye (*) benzeyen gözleri yerinden uğrayarak karnını ovuşturmaya başladı. «Sana bu kadar baktım da, bana böyle teşekkür edecektin demek! Velinimetin olduğumu, karnını benim sayemde doyurduğunu unuttun demek, ha? Ben sana babalık edeyim de, sen kalk...»

Zahar Denisoviç, kısılmış göz kapaklarının arasından yiyecek gibi bakıyordu Feodor'a. Delikanlı daha gitmek niyetinden söz açar açmaz, çiftliğinin büyük bir kayba uğrayacağını anlamıştı Zahar: evvelâ, ona bir öküz gibi, hem de bir parça kuru ekmek karşılığında iş gören bir işçisini kaybetmiş olacaktı; sonra, çok daha yüksek bir ücretle başka bir işçi tutmak, adamı giydirip kuşatmak, en kötüsü de (ne idüğü belirsiz külhaninin birine çatarsa) bir sürü bağlayıcı maddelerle

(*) Tatlı suda yaşayan ve istakoza benzeyen bir hayvan.

dolu, yazılı sözleşme imzalamak zorunda kalacaktı. Eğer başka işçi tutmazsa, güneşte yatıp, aylak aylak ense şişirmek varken, kendisi işe koyulup, Allahın belâsı boyunduruğa öküz gibi kendisini koşacaktı.

Zahar, önce Feodor'a gözdağı vererek bir çıkış yapmıştı. Delikanlıyı afallattığını görünce, onun vicdanına seslenmeye karar verdi:

«Hem sen utanmıyor musun hiç? Utanmadan nasıl bakabiliyorsun yüzüme? Seni yedirdim, içirdim, halbuki sen... Ah, Feodor, Feodor, hiç Hristiyanlığa sığar mı bu? Yoksa Genç Komünistlerden misin sen de, ha? Hır gür çıkaran hep o Allahsızlardır zira; topunun canı cehenneme inşallah! Böyle şeyler hep onların başı altından çıkar.»

Gözünün kuyruğuyla Feodor'a bakarak, küskün küskün başını salladı.

Delikanlı başını önüne eğmiş, kasketini elinde hamur gibi yuğuruyordu. Bir tek düşünce vardı: kafasında Feodor'un: daha kısa zamanda bir at sahibi olabilmek için geceleyin kurduğu bütün plânlarının suya düştüğü. Sanki ağır bir şeyin altında eziliyordu da, yükü bir türlü sırtından atamıyor gibiydi.

Hiç sesini çıkarmadan döndü, harman yerine gitti. Harman yerinde işler saat gibi tıkırındaydı; ta uzaklardan ekin demetleri getiriliyor, makine soluyor, mis kokulu, iri taneli başakları harman makinesinin doymak bilmez ağzına tıkmakta olan Frol durmadan bağırıp çağırıyor, samanları ayıran kadınlar bir yandan çene yarıştırmıyor ve sütun halinde havaya yükselen altın rengi tozlar dalgalanıyordu.

8

O gün akşama kadar, sarhoş gibi dolaştı ortalıkta Feodor. Her işi ters gitti.

Efendisi, kaşlarını çatarak, «Hey, iblisin üvey evladı, nereye sürüyorsun öküzleri be?» diye feryadı bastı.

Kendini toparlayan Feodor, öküzlerin boynuzlarına bağlı olan dizginlere asıldı ve geri bastırıldığı arabanın arka tekerleklerinin dayandığı saman yığınının görmeyen gözlerle baktı.

Öğle yemeğini harman yerinde alelacele atıştırdılar ve hemen işe koyuldular tekrar; önce isteksiz başladılar, ama sonra sonra açıldılar, daha bir neçeli, daha canla başla giriştiler. Yüzü gözü yağdan pırl pırl parlayan makinist harman makinesinin çevresinde dört dönüyor, Frol durmadan, deste deste ekin veriyor, saman tozlarından burunları gıdıklanan işçiler hapsirarak, deliler gibi koşuyordu; köpek gibi kovalara saldırıp hıkır hıkır su içeriyor ve dinlenmek için önlerine gelen yere atıyorlardı kendilerini.

Akşamüstüne doğru Feodor'u avludan çağırdılar.

Oradan koşarak geçmekte olan ev sahibesi, «Bir dilenci kadın gelmiş, seni istiyor, orada,» diye seslendi.

Feodor, terli alnındaki kirleri eliyle silerek fırladı gitti. Anası çitin dibinde duruyordu.

Acıma ve keder, bir pençe gibi yüreğini kavradı Feodor'un: son iki ay içinde anası on yıl yaşlanmıştı. Kırışmış saçları, paçavra halini almış sarı başörtüsünün altından çıkmıştı; çektiği cefadan dudaklarının kenarları sarkmıştı; perişan bir ifade okunan çapaklı gözleri huzursuz bir şekilde sağa sola gidip geliyordu; omuzunda şişkin, yamalı bir torba asılıydı; arkasında, köpeklerin dış izlerini taşıyan uzun bir değnek saklıyordu.

Kadın koşarak geldi, Feodor'un omuzuna kapandı. Daha çok bir öksürük nöbetini andıran kuru hıçkırıklar koyverdi.

«Demek birbirimizi bu şekilde görmek nasip olacakmış, evlâdım!»

Değneği, kadının bacaklarına takıldı; onu yere bıraktı, kolunun yeniyle gözlerini kuruladı. Gözleriyle torbasını işaret ederek gülümsemeye çalıştı. Ne var ki, gülümsemek yerine iğrenç bir şekilde kıvrıldı dudakları. Gözlerinden sel gibi boşanan yaşlar, yanaklarındaki kırışıklardan süzülerek, başörtüsünün kirli uçlarına damladı.

Anasının halinden ötürü duyduğu utanç, anasına duyduğu acıma ve sevgi birleşip, tek bir duygu halini alarak, Feodor'un konuşmasına engel olmuştu; dudakları titriyor, omuzları sarsılıyordu.

Anası, sıkıntılı sessizliği bozarak, «Çalışıyor musun?» diye sordu.

«Evet,» diyebildi Feodor.

«Efendin nasıl bir adam? Dürüst mü?»

«İçeriye, eve girelim. Akşama konuşuruz seninle.»

Kadın, «Nasıl, bu halimle mi?» diye, korkarak geri çekildi.

«Evet, bu halinle.»

Verandada Zahar'ın karısı karşılarına çıktı.

«Nereye götürüyorsun o kadını? Sana verecek bir şeyimiz yok canım. Allah versin.»

Feodor, boğuk bir sesle, «Anamdır bu benim,» dedi.

Ev sahibesi arsız arsız gülererek, üstü başı dökülen kadını tepeden tırnağa kadar süzdü, bir kelime bile söylemeden eve girdi.

Feodor, yaltaklanırcasına, «Maria Feodorovna, anneme yiyecek bir şeyler versene, yoldan geliyor,» diye yalvardı.

Kadın, öfkeli suratını kapının arasından çıkardı.

«Akşama benden yemek bekleyen yirmi kişi var, bilmiyor musun? Akşama kadar acından ölmez her halde anan. İşçilerle beraber yer.»

Kapı çarparak kapandı. Ev sahibesinin öfkeli sesi açık pencereden duyuldu:

«Bunca iblisi başıma sardı benim. Avlusunu işçilerin anaları danalarıyla doldurdu. Gözü kör olası, allahından bulasın! Bütün salakları topladın buraya.»

Kıpkırmızı kesilen Feodor, «Hadi gel, benim yattığım yere sundurmanın altına gidelim,» diye fısıldadı anasına.

vuştı. İşçiler, akşam yemeği için eve gittiler. Mutfakta üç masa birleştirilerek bir sofraya kurulmuştu. Ev sahibi, karısı, makinist ve işçilerden birkaçı bir uçta, Feodor'la anası da ta öteki uçta oturuyorlardı.

Zahar Denişoviç, yavan çorbayı ağır ağır yudumlarken. çatık kaşlarla çevreye göz gezdirdiyordu; şu işçiler de amma çok yiyorlardı; her gün en aşağı on altı kilo ekmek; cenaze şölenine oturmuş gibi, on altı kilo ekmeği silip süpürüyorlardı.

Makinist sessiz sedasız yiyordu yemeğini; keyifsizdi. Frol, kulakları yukarı, aşağı oynayarak, zevkini çıkara çıkara yiyor, durmadan konuşuyordu:

«Ey, sevgili efendimiz, işimizden memnun kaldınız mı bari?»

«Memnunum, evet, memnunum. Ama niye memnun olayım?» diye burnunu çekti Zahar. «Daha harmanın bitmesine çok var, üstelik bu yılki işçiler hiç de savaştan öncekilere benzemiyor. İşe dört elle sarılmıyorlar, mesele burada. Mesele, benim Feodka'yı alın: koskoca bir adam kadar yemek yiyor, ama küçük bir çocuk kadar iş görüyor. Bütün işi efendisine bırakıyor; doğrusu, niye para vereyim ona diye kendi kendime soruyorum.»

Feodor, anasına kaçamak bir bakış attı; kadın sevgiyle gülümsedi; gülüşünde perişan bir ifade vardı. Ev sahibesi, çorba kâsesini mümkün mertebe Feodor'un anasından uzakça koymuş, ekmeği de masanın ta öbür ucuna kaldırmıştı. Feodor, anasının hiç ekmek yemediğini, kaşığını kâseye her daldırıpta da ayağa kalkmak zorunda kaldığını görüyordu.

Efendi, «İşe gelince küçük çocuk gibi hepsi,» diye tekrarladı kıkır kıkır gülererek (bu lâfını kendi de beğenmişti her halde). «Ama koca adam gibi yemesini biliyorlar.»

Frol, Feodor'un rengi atan yüzüne baktı, dudakları titredi.

Sert bir sesle, «Kimden bahsediyorsun sen?» diye sordu.

«Genel olarak konuşuyorum.»

«'Genel olarak' ne demek, yani?» Frol kaşığını bırakıp,

masanın öbür tarafına doğru eğildi. Hafifçe kıstığı gözlerini, ev sahibinin iki kaşı arasına dikmiş, yumruklarını sıkıp sıkıp açıyordu.

Frol'un sesindeki tavagacı edayı farketmeyen Zahar Denisoviç, keyifli bir sesle, «Genel olarak işçilerden,» diye cevap verdi.

Yakı... /ga çıkacağını sezinleyen işçiler konuşmaya, yemeği bitirip, dinlemeye başladılar.

Frol, sesini yükselterek «Bu lâfı ettiğin için gözünün üstüne indireyim mi bir tane şimdi?» diye sordu.

Efendi, korkarak irkildi; yerinden uğrayan gözlerini Frol'un terli, kızgın yüzüne dikti, bir süre ağzını açamadı.

«Ne demek istiyorsun?» diye öksürdü neden sonra.

«Sen ne yapayım istiyorsun? Biliyorsun ki, yapabilirim.»

«Aklını başına al, kardeş; böyle konuştuğun için, doğru jandarma karakolunu boylarsın sonra.»

«Ne-e-e?»

Frol kalkıp, masanın yanından dolaştı. Ama makinist onu kolundan yakalayarak zorla yerine oturttu.

Birdenbire aklı başına gelen Zahar Denisoviç, «Alınganlığa lüzum yok, canım,» diye kekeledi.

Frol, müthiş bir öfkeyle, «Alınganlığa lüzum var mı, yok mu, orasını bilmem, ama senin o kavanoz ...lü suratının biçimini öyle bir değiştiririm ki ben, arı kovanına döner alimallah,» diye gürledi. «Ulan hergele, eski çamlar bardak oldu, çıkarma bunu aklından. Vız gelirsın sen bana. Bir daha da sakın işçilere dil uzatayım deme. Senin Feodor'un değilim ben; onun yerinde olsam çoktan canını alırdım zaten. Öyle bir delikanlıyı avucunun içinde tuttuğun için keyfinden yanına varılmıyor; ama bunu kabul etmek istemiyorsun, değil mi? Senin gibilerini biliriz biz. Ne o, dilini mi yuttun yoksa? Senin çıkmaz oldu. Şu sıra boşuna karakola gitmeye kalkma. Kızılordu'da kanımı akıttım ben; sen ise işçilere dil uzatırsın, değil mi?»

Makinist, arkadaşının yağlanmış kol yeninden çekistirerek, «Kapat çeneni Frol; kes diyorum sana!» diye bağırdı.

, «Kesemem. Tepemi attırdı bir kere.»

Zahar sükûnet buldu ve konuşmayı hasada, güz ekimine gevirdi. Olayın yarattığı etkiyi yumuşatmak için, makinist de hemen konuşmaya katıldı. Zahar Denisoviç, iki yüzlülüğün zirvesine çıkarak, birdenbire hoşsohbet, iyilikçi kesiliverdi. İşçilere bol bol yemek, içki ikram etti, masanın öbür ucundaki Feodor'a seslendi:

«Senin neyin var, Feodor kardeş? Niye hiç ekmek yemiyorsun? Hanım, kes Feodor'a bir dilim ekmek. Tanrıya çok şükür, bol bol ekmeğimiz var.»

Feodor, kuru ekmeği iterek, kendisine hayret ve dehşetle bakan efendisine, dudaklarını bükerek cevap verdi:

«Acı senin ekmeğin.»

«Çok doğru,» diye yumruğunu masaya indiren Frol, Feodor'un arkasından gitmek üzere masadan kalktı.

Öteki işçiler de çevik hareketlerle yerlerinden kalkıp, Frol'un ardından yürüdüler.

Zahar Denisoviç kıpkırmızı kesilmiş, durmadan gözlerini kırıştırıyor, oradan oraya koşarak, ciyak ciyak bağırıyordu:

«Niye böyle yapıyorsunuz, kardeşler? Sütle yapılmış etli sebze çorbası gelecek daha. Hanım, çabuk sofraya koy çorbayı.»

İçlerinden biri alayla, «Konukseverliğine teşekkürler,» dedi.

10

Ertesi sabah, Feodor'un anası kahvaltıyı beklemeden gitmeye hazırlandı.

Feodor, «Bugün de kalsan olmaz mı?» diye sordu.

Kendine karşı da, efendisine karşı da, anasına karşı da o kasvetli, o sakatlanmış hayatından ötürü, müthiş bir utanç duyuyordu her nedense. Bir gün önce anasını ilk gördüğü vakit büyük bir sevinç, içini güneş gibi aydınlatan bir sevinç

duymuş olmasına rağmen, şimdi anası kalmış, ya da kalmamış, umurunda değildi.

Bütün bu geçenlerden sonra, düşünceleriyle başbaşa kalmasının, sığınabileceği, bir öğüt ya da şefkatli ve anlayışlı bir kelime bekleyebileceği kimsenin bulunmadığı bu dünyaya olan hıncıyla yalnız kalmasının kendisi için daha iyi olacağını hissediyordu.

Anası da gitmekte acele ediyordu. Oğlunun yüzüne bakmak ona zor geliyordu, hele tek tek bütün lokmalarını sayan ev sahibi ve ev sahibesinin nefret dolu, aç, gözlü bakışları altında sofrada oturmak daha da zordu.

«Yok, evlâdim, hemen gideyim... Bir gün yine görüşürüz.»

Feodor, umursamazlıkla, «Peki öyleyse, git,» dedi dışlerinin arasından.

Vedalaştılar. O zaman Feodor'un aklına, anasının yolluğu olmadığı geldi.

«Dur bir dakika, anne; gideyim de bir ölçek tahıl isteyeyim, ev sahibesi verir belki. Efendi ücretimi vermiyor, ben de ücretime karşılık tahıl alırım. Satarsın tahılı...»

Feodor'un isteği üzerine, ev sahibesi tahıl ambarının anahtarını alıp, tek kelime etmeden dışarı çıktı. Asma kilidi açarken sordu:

Torban var mı?»

«Var.»

Feodor anasının torbasını açtı ve aşlık teknesinin örümcek ağları bürünmüş duvarına göz gezdirdi. Evsahibesi, eli titreye titreye ve ölçek kabını silme doldurmadan, tozla, samanla karışık temizlenmemiş buğdaydan bir ölçek doldurdu.

Kapı gıcırdadı. Kapının aralığından önce Zâhar Denisoviç'in göbeği, arkadan kendisi gözüktü; başıyla karısına işaret etti:

«Sen eve git.» Sonra Feodor'un yanına seğırtti.

Torbayı dikkatle yere bırakan delikanlı, aşlık teknesinin duvarına dayanıp bekledi.

Zahar, suratını asarak, ıslık gibi bir sesle, «Ne oluyor?»

diye sordu. «Buğday mı verdi sana?»

«Evet.»

«İşçileri kıskırtırsın. Başıma belâ açarsın. Kendi evimde senin yüzünden bir yumruk yemediğim kalır, bir de sen şimdi buğdayımı alırsın... Benim buğdayımı. Ha?»

Feodor ses etmedi. Zahar'ın suratındaki ifade değişti, delikanlıya sokuldu, sokuldu ve birdenbire, kulak tırmalayıcı, tiz bir sesle, ciyak ciyak haykırmaya başladı:

«Defol ambarımdan. Defol, itoğlu it...»

Feodor torbayı sol eline aldı, kapıya doğru yürüdü. Zahar horoz gibi üstüne atıldı onun, torbayı elinden kaptı ve delikanlının suratına çın çın öten bir şamar aşketti.

Feodor'un gözlerinin önünde mini mini sarı benekler dansetmeye başladı. Öfkesinden çılgına dönerek, bütün ihtiyatı bir kenara bıraktı ve avuçları âdeta erimiş kurşunla dolar gibi oldu. Sendeledi, bir eliyle, gerdanı katmerli efendisinin gırtlığına yapıştı, Zahar'ı kendisinden uzaklaştırıp kafasına indirdi yumruğu.

Üç saniye sonra, Zahar yerde, Feodor'un altında yatıyor, delikanlının yumruklarıyla şişman bir yılan gibi kıvrılarak, onun yüzünü ısırmağa çalışıyordu. Feodor, dudaklarını kanatıncaya kadar ısırarak, Zahar'ın tombul, etleri sarıkık boynuna, dişlek ağzına vurdu, vurdu. Zahar, bütün kahpece oyunlarını ortaya döktü: tırmaladı, ısırды, Feodor'un saçlarını çekti; ama birkaç dakika sonra, yediği dayaktan iflahı kesilerek, soluk soluğa, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ağzına yüzüne bulaşan sümükleriyle, göbeği sarsıla sarsıla ağlayıp inleyerek yattığı yerde kaldı.

Feodor ayağa kalktı, tırmalanan yüzündeki kanları sil-di. Zahar bir daha saldıracak mı diye bekledi. Ama Zahar, güçlkle karın üstü döndü, bir yandan böğürerek, bir yandan da çağanoz gibi sürüne sürüne kapıya doğru gitti.

«Bu hepsine karşılık! Hepsine! Hepsine!» düşüncesi, Feodor'un beynini tokmaklıyordu. Üstünü başını düzelitti, torbayı kavradı, tam kapısının mandalını kaldırırken, yürek paralayıcı bir feryat duydu:

«İmdat! Adam öldürüyorlar! Yetişin, dostlar!»

Birden bir kakhaha koptu Feodor'un gırtlğından. Kapının kenarına yaslandı ve babasının ölümünden beri ilk kez katıla katıla gülmeye başladı. Daha fazla gülemeyecek hale gelene kadar güldü, sonra dışarı çıktı. Zahar Denisoviç'in, bacaklarını açmış, avlunun orta yerinde, çevresini saran meraklı işçilerin sorularına aldırış etmeksizin, avaz avaz haykırmakta olduğunu gördü. Zahar'ın ağzı yusuvarlak, kapkara bir delik gibi açılmıştı:

«Cinayet!»

11

Feodor anasını geçirdikten sonra, oradan ayrılmadan Zahar'dan parasını istemeye karar verdi:

«Demek paramı vermeyeceksin, öyle mi?»

«Para vermek mi...? Senin boynunu koparmak lüzum... Ama dur, daha seninle hesaplaşmadım ben. Halk Mahkemesi'ne şikâyet edeceğim seni; senin gibilerini hiç sevmezler orada, yamalı kıçlı seni.»

«Öyle olsun, benim paramla zengin olacaksan sende kal-sın, Zahar Denisoviç. Ücretimi ödemedin diye açlıktan ölecek değilim her halde.»

«Zevzeklenip durma burada. Çek arabanı, haydi.»

Feodor bir an durdu, düşündü; sonra hoşça kal bile demeden çıktı avlu kapısından. Çitin kapısı gıcırdadı. Tahıl ambarının kapısının dibinde bağlı duran köpeğin zinciri şakırdadı.

Feodor dışarı çıkınca, duraladı. Koloninin her tarafında, akşam yakılan ateşler söndürölüyordu. Uzaklardan bir akordiyonun sesi duyuluyor, Feodor'un kulağına bir türkünün zor anlaşılan kelimeleri geliyordu. Ara sıra, akordiyonun sesini bastıran öyle içten, öyle güçlü kakhahalar kopuyordu ki, Feodor kendi dertlerini de, dünyanın varlığını da kafasından atmak istiyordu. Nereye gideceğini bilmeksizin ana yoldan yürüdü, geceyi bir ekin yığınının dibinde geçirmek üzere uzak-

taki bir harman yerine gitmek için bir yan sokağa sapacağı sırada, ardından biri seslendi!

«Sen misin, Feodor?»

«Evet, benim.»

«Bu yana gel.»

Feodor o yana gitti ve bir çitin dibine uzanmış olan Frol'u gördü; delikanlının başının arkasına yıkılmış olan hasır şapkası, şapka sahibinin henüz bulut gibi olmadığını gösteriyordu. Frol kirli mendilini önüne, güneşten kavrulmuş otların üstüne sermişti; mendilin üstünde, evde çekilmiş votka kokan uzun boyunlu bir şişe, yarısı yenmiş bir hıyar bir parça da nefis, beyaz ekmek vardı.

«Otursana.»

Feodor onunla karşılaştığına sevinmişti; oturdu.

«Demek ayrıldın?»

«Öyle.»

«Efendinin kucunu iyice kabarttın mı bari?»

«Yok canım. O kadar değil.»

«Çok yazık. İyice ıslatacaktın onu. Ne zamandan beri çalışıyordun onun yanında?»

«İki ay.»

«İki ay için en azından on beş ruble borçludur sana. Şimdi iş mevsimindeyiz, on beş rublenin hatırı için ben bile yatırılıp dövülmeyi göze alırdım. İnan bana, herif kâr etti.»

Feodor hiç bir yorumda bulunmadı. Frol bağdaş kurdu, şapkasını ta ensesine itti, şişeyi ağzına dayayarak başına dıktı. Uzun bir hıkırtı duyuldu, sonra şişe havada bir kavis çizerek Feodor'un eline tutuşturuldu.

«İç!»

«Ben içki içmem.»

«İçmez misin? Öyleyse içkiye ihtiyaç duymuyorsun. Perhizkârlığına diyecek yok.»

Şişenin ağzı, Frol'un ağzında bir kere daha kayboldu. Feodor sessiz sedasız, koyu mavi gökyüzüne serpiştirilmiş altın zerrelerini seyrediyordu.

Şişe boşaldıktan sonra, Erol, gözleri neşeyle pırıldayarak,

hiç yoktan güldü ve sert baş hareketleriyle şapkasını ensesinden gözlerinin üzerine getirdi, sonra yine aynı şekilde, ensesine yıktı.

«Mahkemeye verecek misin onu?»

«Niye vereyim?»

«Vay enayiler kıralı, vay! İki aylık çalışmana karşılık hava aldığın için, niyesi bu işte. Verecek misin mahkemeye herifi?»

Feodor, kararsız bir tavırla, «Bilmem ki,» dedi.

Frol, hıyarı dışlerinin arasında kıtır kıtır ezerek, «Bak, sen beni dinle,» diye başladı. «Doğruca Dubovka köyüne gidersin; orada bir Genç Komünist Grubu vardır. Onlara gidersin, senin davanı onlar üstlerine alırlar. Ben Kızılordu'da askerlik ettim kardeşim, bu yeni düzen işime geliyor, ama ruhen zayıf bir insan olarak doğmuşum, o yüzden işin içine girip çalışmıyorum. Damarlarımda babamın kanı var. Votka içerim ben, halbuki Sovyet sosyalist idaresinde böyle şeyler olmaması lâzım. İşte, tam sana göre... Yoksa ben...» Esrarlı bir tavırla baktı. «Yoksa, okurdum ve oy birliğiyle parti'ye alırlardı beni. O zaman da, senin efendin gibi iyilikçi arkadaşlara dünyayı dar ederdim.»

Ne var ki, bir iki dakika sonra Frol bütün canlılığını kaybetti. Votka şişesini bezgin bir tavırla tepesinden dibine kadar süzerek, kayıtsız bir ifadeyle tekrarladı:

«Sen Genç Komünistler'e git. Kimsenin sana haksızlık etmesine izin vermez onlar. Onları kendine yakın bulacaksın. Hepsi de senin gibi, benim gibi çulsuzdur oradaki delikanlıların.»

Çok geçmeden de, çitin dibinde, oturduğu yere uzanıp sızdı Frol. Feodor başını ellerinin arasına aldı, düşüncelere daldı; bir köpeğin gelip, sarhoş Frol'u kokladığını, arka ayağını kaldırıp üzerine işediğini, sonra tırıs tırıs yoluna devam ettiğini görmedi bile.

İlk horozlar öttü. Koloninin dışındaki gölcüğün yanıp-şında bulunan sazlıkta bir ördek bağırdı; evlerin arasında bir yerde, bir harman makinesi takır tukur çalıştı, sonra durdu ve tekrar başladı. Birisi, güzel havadan yararlanarak,

bütün gece boyunca tahılını kalburdan geçiriyordu. Feodor kalktı, horul horul uyuyan Frol'a baktı, uyandırmak istedi. Ama vazgeçti, elini sallayıp, boş ver dedi kendi kendine ve ağır ağır harman yerinin yolunu tuttu.

12

Ertesi gün öğleye doğru, Dubovka köyüne yaklaşıyordu. Sabahtan beri yirmi beş kilometreden çok yol almıştı. Sonuna doğru yoruldu, bacakları kurşun gibi ağırlaştı, tabanları, baldırları ağrımaya başladı.

Tepeden, köyü tabak gibi gördü; bir meydan, meydana ortasında sıvaları dökülmüş beyaz bir kilise, küp biçiminde bembeyaz evler, sundurmalar, yeşil kümeler halinde bostanlar ve puslu bir kurşunî renk içinde mini mini dere-leri andıran sokaklar.

Tepeden indi. Köyün dış avlularındaki köpekler onu tembel havlamalarla karşıladı. Feodor meydan yerine vardı. Temiz görünüşlü okul binasının bitişiğinde, Halkevi'nin beyaz badanalı, pürüzsüz duvarları pırıl pırıl parlıyordu. Koşarak geçmekte olan bir çocuğa sordu Feodor:

«Genç Komünist Grubu'nu nerede bulabilirim?»

«Nah şurada, Halkevinde.»

Feodor basamakları çekinerek çıktı, ardına kadar açık kapıdan içeri girdi. Evin içinde bir yerden, mırıl mırıl konuşmalar geliyordu. Beyaz badanalı yüksek tavanın altında, Feodor'un adım sesleri tanınan yankılar yapıyordu. Feodor içeri girdi. Pencere pervazlarına oturmuş beş, altı delikanlı, kapı gıcırdayınca başlarını çevirdiler ve bir yabancı olduğunu görerek, konuşmadan, dikkatle baktılar.

«Genç Komünist Grubu bu mudur?»

«Evet.»

«Sizin başınız kim?»

Çilli bir delikanlı, «Ben sekreterim,» diye cevap verdi.

Sıkılğanlığını hâlâ atamamış olan Feodor, «Seninle konuşmak isterdim,» dedi.

«Otur, yoldaş, ne istiyorsan, anlat bize.»

Delikanlılar Feodor'a bir tabure uzattılar, kendileri ayakta onun çevresini aldılar. Feodor, bu gençlerin kendisine dikilmiş bakışları altında önce ne diyeceğini şaşırır gibi oldu, ama onların açık yüreklilik ve dostça ifadeler okunan yüzlerine bakınca, Frol'un sözlerini hatırladı: «Onları kendine yakın bulacaksın.» İşte bu kelimeleri hatırladı Feodor ve bütün hikâyesini bir solukta, heyecandan kekeleyerek anlattı; Zahar Denisoviç'in hizmetinde nasıl yaşadığından sözetti. Kendisine yapılan haksızlıkları anlatırken, elinde olmaksızın, boğazı gözyaşlarıyla düğümlendi, sesi kısıldı, güçlkle soluk almaya başladı. Zaman zaman başını kaldırıp ötekilerin yüzlerine bakıyor, gözlerinde alaycı bir ifade görürüm diye ödü pathıyordu. Ama gençlerin yüzleri fena halde asılmıştı; Feodor'a acııklarını belli ettiler, çilli delikanlının dudakları da öfkeyle kıvrıldı. Feodor, bıçakla kesilmiş çesine, birden bitiriverdi lâfını. Ötekiler konuşmadan bakıştılar aralarında.

Sonunda, içlerinden biri sessizliği bozarak, «Mahkemeye verelim mi onu?» diye sordu.

Sekreter, ateşli bir tavırla, «Tabii vereceğiz, başka bir şey var mı?» diye bağırdı; Feodor'a döndü:

«Şimdi nerede çalışıyorsun?»

«Hiç bir yerde.»

«Gidecek yerin var mı?»

«Bu işe girmeden önce Danilovka'da oturuyordum; ama babam öldü, anam dilencilığe çıkmak zorunda kaldı, benimsen kalacak bir yerim yok.»

«Öyleyse ne yapmayı düşünüyorsun?»

«Hiç bir fikrim yok,» diye zayıf bir sesle cevap verdi Feodor. «Her halde kendime bir iş bulacağım.»

«Bunun için üzülme sen, biz sana iş buluruz.»

İçlerinden biri, «Şimdilik sen benim yanımda kalırsın,» diye önerdi.

Feodor'a birkaç soru daha sordular, sonra, sekreter Ryabnikov ona döndü:

«Dinle, yoldaş! Sen Halk Mahkemesi'ne bir şikâyet yazarsın, bizim grubumuz da seni destekler. İçimizden biriyle beraber eski efendine gider, eşyanı alır, şimdilik Yegor'un, yani şuradaki arkadaşın yanında kalırsın.» Parmağıyla Yegor'u gösterdi. «Efendinin seni mahkemeye vermek tehdidi-ne gelince, kulak asma. İşçilerin, üç beş kapık paralarını da kaptırmalarına göz yumacak değiliz. Seni sözleşmesiz çalıştırıp sömürmesinin hesabını da ayrıca soracağız ondan.»

Hep birlikte kapıya doğru yürüdüler. Feodor bütün yorgunluğunu unutmuştu. Bu kaba saba görünüşlü, güneşten tunçlaşmış delikanlılar ona şaşılacak kadar cana yakın geliyordu. Herhangi bir suretle onlara şükranını belli etmek isteği uyandı içinde, ama hiç bir şey yapamayacak kadar utanmış için, sesini çıkarmadan yürüdü onlarla birlikte; yalnız, ara sıra, Yegor'un ince, kanca burunlu yüzüne bakarak, tatlı tatlı gülümsüyordu.

Yegor'un kulübesinin eşiğinden girerlerken, Feodor tekrar, «Onları kendine yakın bulacaksın,» kelimelerinin çağrışımıyla gözünün önünde Frol'un sarhoş hali canlanarak gü-lümsedi. Şu cümle, her şeyi ne kadar güzel ifade ediyordu. Gerçekten de doğruydü; hepsi de o kadar yakındılar ki, kendisine.

13

Yegor, evde anası ve kız kardeşiyle oturuyordu. Yegor'un anası, Feodor'u kendi oğluymuş gibi karşıladı; yemekte, çocuğun etrafında dört döndü, çamaşırlarını yıkadı, kendi oğlundan ayırdetmedi.

Feodor, Yegor'a çiftlikte yardım ederek işe başladı: beraber tarla sürdüler, odun kesmeye gittiler, sığırları topladılar, boş zamanlarında da avlunun etrafına yeni bir söğüt çit kurmaya başladılar.

Güz, sezdirmeden yaklaştı, rüzgârsız havalar uzadı. Bir sabah, erken saatlerde havanın azıcık soğuduğu görüldü, avludaki kavağın sararmış yaprakları her gün biraz daha döküldü, meyva ağaçları çırılçıplak kaldı ve ırmağın ötesinde, uzaklarda, ufka serili orman, hasta bir adamın traşı uzamış yüzündeki kıllara döndü.

Yegor'la Feodor her akşam kulübe gidiyorlardı. Feodor, daha önce hiç duymadığı, yepyeni düşünceler ve sözleri dikkatle dinliyor, pazar günleri yapılan uzun toplantılarda, siyasi okuma parçalarını, çiftçilik gibi kendisine yakın gelen konularda tarım uzmanlarıyla yapılan tartışmaları bilgiye susamış, araştırmacı kafasıyla içiyordu sanki. Ne var ki, öteki delikanlılara yetişmekte güçlük çekiyordu: onlar siyasi eğitim görmüşlerdi, gezete okuyorlardı ve bölge tarım uzmanının konuşmalarını: en aşağı on iki ay dinlemiş oldukları için de her soruya açık seçik, doğru cevaplar verebiliyorlardı. (Hattâ, sekreter Ryabnikov, yumruklarını çilli yanaklarına dayayıp, Marks'ı bile okuyordu.) Halbuki Feodor doğru dürüst okula bile gitmemişti.

Ayrıca, bir sabanın kaba saba kollarını tutup, o kolların bir canlı varlık gibi avuçlarının içinde titrediğini hissetmek başka şey, kalem gibi zayıf, ince bir şeyi elde tutmak yine başka bir şeydi. Kalem eline ilk alışında, parmakları hemen titremeye başlamış, kolu dirsekten aşağı uyuşmuş, az sonra da namussuz kalem kırılıvermişti. Feodor'un elleri saban kollarını tutmaya daha yatkındı; daha okula yeni başladığı sıralarda bile babası, onun okumayı beceremeyeceği düşüncesiyle varmış ve oğlunun çiftçi ellerine; iri kemikli, kıllı, biçimsiz, ama demir gibi güçlü ellere sahip olmasını sağlamıştı. Yine de, yavaş yavaş, kitaplardaki hikmetleri kavramaya başladı: tümseklerle dolu arızalı bir yolda kayan kızak gibi, çarpık çurpuk, eğri büğrü ve dolambaçlı bir yoldan da olsa, 'sınıf' ne demektir, 'parti' ne demektir, bolşeviklerin yapmak istedikleri nedir ve bolşeviklerle menşevikler arasında ne fark vardır, anlatabiliyordu.

Kelimeleri de, yürüyüşü gibi, inceliksiz ve katıydı; buna rağmen öteki delikanlılar ona ciddi bir gözle bakıp, beğeni-

yorlardı; ara sıra gülümsedikleri de olmuyor değildi, ama gülümsemelerinde hiç bir zaman aşağılayıcı bir ifade yoktu. Feodor bunu farketmişti için asla alınmıyordu.

Aralık ayında, genel toplantıdan bir gün önce, Ryabnikov ona şöyle dedi:

«Bana bak, üyelik için başvursana. Bucak Komitesi'nde başvurunu gündeme alır, onaylarız, sen de ilkbaharda işçi olursun. Sendikaya elden geldiği kadar genç işçi toplamak için kampanya açtık. Bizim grup bir vakitler uykudaydı, sekreterimiz bir kulak'ın oğluydu, üyelerin çoğu da elverişsizdi... sıcak görmüş leş gibi dağılıverdiler hemen. Sen gelmeden bir ay önce hepsini temizledik onların, şimdi sıkı çalışmamız gerek. Dubovka Grubu'nu halk gözünde saygı değer bir hale getirmeliyiz. Eskiden bizim Genç Komünistlerin bildikleri tek şey votka içmek, cumartesi geceleri yapılan eğlencelerde, kızların entarilerinin içine ellerini sokup sıkıştırmaktı. Biz bunların hepsine son verdik. İşleri öyle bir yürüteceğiz ki, bütün Don Eyâletinde duymayan kalmayacak. İşçi olduğun zaman sana da görev vereceğiz, bütün işçileri Komünist grubuna çekeceksin. Hepimiz köylere dağılacğıız.»

«Peki, ama sence bu işi başarabilecek miyim ben? Kitapları okuyup öğrenmek zor geliyor bana...»

«Saçmalama. Bilmediklerini kışın öğrenirsin. Bizler de pek bilgili değiliz. Bucak Komitesi açıktan açığa tehdidi savurdu bize: yardım yok, öğüt yok, yalnız, şunu yap, bunu yap diye talimat verecekler. Her şeyi kendi gücümüzle halledeceğiz, kardeşim. İşte bu kadar!»

Ryabnikov'un, çevredeki küçüklü büyüklü bütün köylerde bulunan genç işçileri bir araya toplama fikri, güçlü kara toprağa atılmış bir buğday tanesi gibi yeşerdi Feodor'un kafasında. Zahar Denisoviç'in yanındaki günlerini hatırlayarak, bir an önce çalışmaya koyulmak için yanıp tutuşmaya başladı. Hemen o akşam, üyelik için dilekçesini kaleme aldı. Ama Genç Komünistler'e katılmak isteyişinin sebebi olarak Yegor'un kendisine söylediği şeyi yazmadı. Yegor, siyasi öğrenim görmek istediğini yazarsın, demişti. Feodor bunun üze-

rinde biraz düşündü, sonra, ak süstüne karayla, noktasız, virgülsüz şöyle yazdı:

«Bir işçi olduğum ve işimde ustalaşmak istediğim için katılmak istiyorum. Bütün çalışan emekçileri de Genç Komünistlere katmak istediğim için ben de katılmak istiyorum, çünkü çalışan emekçiler birbirlerine yakındır.»

Ryabnikov dilekçeyi baştan aşağı okuyunca kaşlarını çattı.

Toplantı akşam geç vakit başladı. Kulüp binasından dışarıya sesler uğultu halinde taşıyordu. Toplantı başkanlık divanı seçildi. Ryabnikov uluslararası durum hakkında bir rapor sundu, sonra günlük meselelere gelindi.

Feodor, yüreği çarparak, dilekçesinin okunmasını bekliyordu.

Neden sonra, Ryabnikov öksürdü, çevresine göz gezdirdi ve yüksek sesle bildirdi:

«Hepimizin tanıdığı, Feodor Boitsov'dan bir dilekçe almış bulunuyoruz.»

Ryabnikov dilekçeyi ağır ağır okudu, sonra kâğıdı masanın üstünde eliyle düzelterek, sordu:

«Lehte ve aleyhte olanlar?»

Arka sıralardan birinde oturmakta olan Yegor ayağa kalktı ve kanca burnunun derisini kırıstırarak konuştu:

«Tartışılacak ne var sanki? Çocuk işçi sınıfından geliyor. Danilovka'lı yoksul bir köylünün oğludur. Siyasetin ne olduğunu daha yeni yeni öğrenmeye başladığı halde, bu iş için yeterlidir. Kesip atalım meseleyi: Kabul edilmesini öneriyorum.

«Aleyhte olan var mı?»

Kimse çıkmadı. Oylama yapıldı. Sık dikilmiş çit kazıkları gibi havaya kalktı eller. Yirmi altı el, yani bütün grup. Ryabnikov oyları sayarken, Feodor'un sararmış, sevinçli yüzüne gülümseyerek baktı.

«Oy birliğiyle kabul edildi.»

Feodor, toplantının sonuna kadar zor dayandı. Çevresinde

olup bitenleri izleyemedi bile. Ryabnikov, cumartesi akşamı yapılan kır eğlencelerine katıldığı için Yerofey Cornov'a şiddetle saldırdı; Yerofey, eğlenceye başkalarının da katıldığını ileri sürerek kendini savundu. İkisinin sesleri, Feodor'un kulağına, sağır bir duvarın ardından geliyormuş gibi çalınıyor ve kafasının içindeki düşünceler bambaşka bir yön izliyordu: «Artık onların ailesine katıldım, üvey evlât olaktan çıktım... Bunlar benim yakınlarım; onlarla birlikte, onlarla omuz omuza, yekpare bir duvar gibi olmak ne güzel...»

Neden sonra bir ses haykırdı:

«Susun. Toplantının bittiğini ilân ediyorum. Vanya, toplantı tutanaklarını yazar mısın?»

Ayak sesleri asma kilit takırtısı gibi çıkıyordu. Herkes sigarasını yakmış, dışardan koridora işleyen soğuk havayla ürpererek kapıya doğru gidiyordu. Feodor, Yegor ve Ryabnikov birlikte çıktılar. Verandanın buz tutmuş basamaklarından inip, toplantı sıralarında rüzgârın yığdığı bir kar kümesine yuvarlandılar. Homurdanıp, oflayıp poflayarak, kar yığınınından ilk kurtulan Yegor oldu, onun arkasından da Feodor çıktı. Bir köşede Ryabnikov onlardan ayrılmadan önce, Feodor'un soğuktan donmuş elini kuvvetle sıkarak, delikanlının gözlerinin içine baka baka konuştu:

«Gözünü aç, Feodor, bizleri utandırma. Sana güveniyoruz. Şimdi bir Genç Komünist olduğuna göre, partili olmadığın zamankinden daha büyük bir sorumluluk yüklendin. Neyse, sen de biliyorsun bunların hepsini. Hoşça kal, dostum.»

Feodor, sessizce onun elini sıktı ve bir şeyler söyleyip, cevap vermek istedi, ama son derece uygulandığı için boğazı düğümlendi. Yegor'a yetişmek için seğırtti ve çeki taşı gibi boğazına oturan sevinç gözyaşlarının ağırlığını hâlâ hissederek, kendi kendine mırıldandı:

«Ben de kocakarılara döndüm, yufka yürekli oldum hani. Daha güçlü olmam, kendimi böyle koyvermemem gerek, ama elimde değil. Ne kadar mutluyum... Halbuki daha kısa zaman önce, dünyada üzüntüden başka bir şey bulunmadığını, herkesin bana yabancı olduğunu düşünüyordum.»

Ertesi sabah Feodor İcra Komitesi'ne çağrıldı.

Sekreter, «Mahkemeden celp geldi. İmzala,» dedi.

Feodor alındıyı imzaladı ve celpnameyi okumak için pencerenin yanına gitti. Mahkemeye ayın 21'inde çıkacaktı. Duvarıda asılı takvime baktı, birden telâşlandı: Lenin'in portresi altında, kırmızı bir 20 rakamı vardı .

Acele evine gitti, hazırlık yapmaya başladı.

«Nereye böyle?» diye sordu Yegor.

«Bucağa gidiyorum; eski efendimin aleyhine açtığım davada bulunacağım. Celpnameyi daha bugün aldım, yarın da orada olmam gerekiyor... Güzel iş doğrusu! Acaba vaktinde varabilir miyim dersin?»

Yegor, hamurla sıvanmış gibi buz tutmuş pencereden dışarı baktı, koyu mavi gökte sarı bir leke gibi duran güneşi buldu ve düşünceli bir tavırla cevap verdi:

«Otuz kilometreden fazla çeker bucağ... Sıkı bir yürüyüşle saatte altı kilometre yürüsen, yine de en aşağı beş saatte gidebilirsin. Bir aksilik çıkmazsa ancak gece bastırırken varırsın oraya.»

«Öyleyse hemen yola çıkıyorum.»

«Yanına azık aldın mı?»

«Aldım.»

Yegor onu uğurlamak için dışarı çıktı ve arkasından seslendi:

«Ayağını çabuk tut, yoksa gece hastırmadan varamazsın bucağa. Kurtları unutma.»

Feodor omuzuna asılı torbasını düzeltti, gocuğunun belindeki sırmı sıktı ve sokağın ortasından iri adımlarla yürüyerek, kızak izlerinin pırıl pırıl ve kaygan bir hale getirdiği yola çıktı. Tepeyi tırmandı. Bembeyaz karlar içinde, ar-
dında kalan küçücük köye baktı, sonra omuzlarını silkti ve

sırtında terli bir sıcaklık hissederek, hızlı hızlı bucak merkezinin yolunu tuttu.

Bir tepe indi, bir tepe çıktı. Tekrar bir tepe indi, bir tepe çıktı. Karla örtülü mavimtrak ormanlar ve korular ufukta dümdüz uzanıyordu. Mavi mavi ışıldayan karlar gözü alıyor, kar yığınlarına çarpan güneş ışınları, yolun bir yanından bir yanına gökkuşakları kuruyordu.

Ayaz havada tatlımsı bir lezzet alan yerli tütünün du-manını ciğerlerine çekerek, değneğini yere vura vura hızlı yürüyordu Feodor. Yirmi kilometre kadar yol aldı, ince, bürümcük gibi, dalgalı ufuk çizgisine doğru devrilmekte olan güneşe baktı, azık torbasından bir parça ekmek ve ince dilimler halinde kesilmiş domuz pastırması çıkardı. Yolun kenarına çömeldi, bir lokma ısırdı ve tekrar yola koyulup, ısınmak için hızlı hızlı yürüdü.

Karların üstüne akşamın leylâk rengi gölgeleri düştü. Karlar mavi bir çelik gibi ışıldıyordu. Batıda, yeryüzünü gökyüzünden ayıran çizgiyi sildi karanlık. Feodor köye girdiğinde, duru gökyüzünde serseri yıldızların ışıkları donuk donuk parlamaya başlamıştı bile. Önüne çıkan ilk küçük evin kapısını çaldı ve bu yoksul, gösterişsiz evde yaşayanlara, geceyi orada geçirip geçiremeyeceğini sordu. İyiliksever, sakallı bir köylü olan ev sahibi hemen içeri aldı onu:

«Geceyi geçir, ama konukseverliğimizi kötüye kullanıp da daha fazla kalma.»

Feodor, akşam yemeği olarak bir iki lokma donmuş pastırma yedikten sonra gocuğunu ocağın yanına serdi, kasketini başının altına koydu ve uykuya vardı.

Her zamanki gibi şafak sökerken kalktı. Yıkandı, ev sahibesi'nde onun donmuş pastırmasını kızartmayı önerdi. Feodor bir iki lokma yemek yedi, sonra köyün ortasındaki meydana gitti. Bucak Sovyet'inin hemen yanbaşındaki binanın kapısı üstünde bir tabelâ, tabelâda da şu yazı vardı: «Yukarı Don Bucağı Beşinci Bölge Halk Mahkemesi.»

Feodor çitin kapısından içeri girdi. Avluda ilk gözüne çarpan kişi, Zahar Denisoviç oldu. Zahar'ın sırtında, içi kürklü, mavi kumaştan bir palto vardı, arkasından, boynuna bağ-

lı bir başlık sarkıyordu; terlemiş atını arabadan çözüyordu adam. Zahar, atının üstüne çul atarken Feodor'u gördü, suratını asıp, merhaba bile demeden başını çevirdi.

Vakit son derece ağır ilerliyordu. Mahkeme zabıt kâtibi, dokuza iki üç dakika kala geldi. Paltosunu filân çıkarmadan, burnundan soluyarak, masanın üstüne pat diye bir kucak dolusu evrak koydu, uykulu, şiş gözlerini koridorda bekleyen kalabalığın üzerinde gezdirdi. Yargıç bir saat sonra geldi, kapıdan yanlamasına, güç belâ girdi ve arkasından çarparak kapadı kapıyı.

Kâtip, kapıyı aralayarak, «Feodor Boitsov ile Zahar Blagurodov,» diye seslendi.

Zahar Denisoviç, kösele tabanlı keçe çizmelerini gıcırdata gıcırdata girdi.

Sırtında partial bir askerî kaput bulunan yaşlıca bir Kazak, onun ardından «Hah, herifin ağzı votka kokuyor, ayakta zor duruyor,» diye alaylı alaylı güldü.

Feodor kasketini çıkarıp, cesaretle girdi salona. Yargıçla iki halk temsilcisinin soruşturmaları on dakika kadar sürdü. Zahar Denisoviç kekeleye başladı; telâşlanmaya başladığı açıkça belli oluyordu.

Yargıç, elindeki kurşun kalem tık tık masaya vurarak sordu:

«Verdin mi ücretini onun?»

«Evet, tabii... verdim...»

«Nasıl verdin, mal olarak mı, para olarak mı?»

«Para olarak.»

«Kaç para?»

«Sekiz ruble, ayrıca yemek de yedirdim.»

«Nasıl oluyor bu iş? Yazılı ifadende, Boitsov'u ayda yarım rubleye tuttuğunu belirtmişsin.»

«Kendi iyiliğimden... Yetimdi de... Onu elinden tuttum... babalık ettim ona,» diye kekeleydi Zahar Denisoviç kıpırmızı kesilerek.

Yargıç, «Ya...» diye belli belirsiz gülümsedi.

Birkaç soru daha sorduktan sonra mahkeme heyeti ikisine de çıkmalarını söyledi. Beş altı davaya daha bakıldı. Fe-

odor koridorda, ayakta bekliyordu. Zahar Denisoviç çevresine yedi, sekiz Kazak topladı, elini kolunu deli gibi sallayarak anlatmaya başladı:

«Bana neden sözleşme yapmadığımı soruyorlar. Sen gel de bu zamanda işçi tuf bakalım... Geldi, benden İsa aşkına iş istedi, yalvardı, yakardı meğerse bir Genç Komünist'miş, 'Çalışmayacağım senin yanında,' dedi bana.

«Celse açıldı!»

Kalabalık salona hücum etti. Yargıç ilk kararı hızlı hızlı okudu. Feodor, yüreğinin gocuğunu delecek gibi attığını hissediyordu. Kan önce başına hücum etmiş, sonra yüreğine doğru çekilmişti. Karar okunurken, kulakları kelimeleri zor duyuyordu. Yargıç sesini yükseltti:

«...Yasasının... maddesi gereğince, Zahar Denisoviç, iki aylık ücret karşılığı Feodor Boitsov'a on iki ruble ödemeye mahkûm olmuştur. Sözleşme yapmadığı ve reşit olmayan bir çocuğu sömürdüğü için de otuz ruble ceza ödeyecek... ya da... süre ile angaryada çalıştırılacaktır... Mahkeme masrafları; şu kadar. Karar değiştirilemez.» kelimelerini duyabildi Feodor.

Basamaklardan koşarak indi, gocuğunun düğmesini bile iliklemeden, hızlı hızlı yürüyerek köyden çıktı. Mahkeme kararını düşünerek, plânlar kurarak, gelecek yılın güzüne kadar bir at almaya yetecek para biriktirebileceğini ve böylelikle o küçük çiftliğinde yaşayıp, anasını yoksulluktan kurtarabileceğini, hesaplamaya öylesine dalmıştı ki, üç dört kilometre yol yürüdüğünün farkında bile olmadı.

Sonra, gelecek yaz emekçiler arasında yapacağı işi düşündü ve bunu kafasından geçirirken, yüreğinin ısındığını hissetti. Rüzgâr yüzüne çarpıyor, kar serpeliyordu; mini mini, iğne iğne kar tozları gözlerini bulandırıyordu. Birdenbire kulaklarına arkadan gelen bir kızak ayaklarının belli belirsiz duyulabilen gıcirtısı ve at toynaklarının sesleri çalındı. Hızla geri döndü, döner dönmez de göğsünün tam ortasına yediği bir araba oku, onu kaldırıp fırlattı. Yere düşerken, tepesinde bir yağız atın köpük içindeki burnunu, onun ardında da,

toz gibi kardan bir bulut arasında Zahar Denisoviç'in morarmış suratını gördü.

Araba okunun darbesinden sonra, Feodor'un tepesinde bir kırbaç şakladı; sıırım, kasketini başından alıp, yüzünü yanlatmasına, boydan boya yarıdı.

Hırsından acısını duymadı bile Feodor, fırlayıp ayağa kalktı, kızığın ardından, baş açık, deli gibi koşmaya başladı. Zahar, son hızla koşan hayvanları, sol elinde tuttuğu dizginleri çekerek yavaşlattı, sağ elindeki kırbacı kaldırıp tüm gövdesiyle Feodor'a doğru döndü, ciğerlerinin bütün gücüyle bağırıyordu:

«Sana öyle bir iş edeceğim ki, ömrünün sonuna kadar unutmayacaksın beni. Seni... cehennemine dibine... karavidenin kışı geçirdiği yere yollatacağım.»

Rüzgâr, Zahar'ın sözlerini dağıttı ve kızığın ardı sıra koşan Feodor'un solugunu kesti. Feodor, birdenbire dermanının kesildiğini gördü, yolun orta yerinde durdu. Ancak o zaman, göğsünün müthiş acıdığını, yüzünden de, yarasını yakan, tuzlu tuzlu kanlar aktığını farketti.

15

Tarlalarda yer yer karları erimiş toprak parçaları kara kara yamalar gibi duruyor, ve ilkbahar bu yamalara basa basıyor ilerliyordu. Geceleyin ılık, nemli bir rüzgâr esti, küçük köyün tepesinde bulutlar toplandı, sabaha karşı yağın yağmur toprağı kamçılardı ve yarı erimiş karlar sellere karışıp sürüklendi gitti. Bozkırda, toprak kardan tamamiyle temizlenmişti; yalnız yolda, bazı yerlerde ve çukurlarda, kuytularda, geçen yıldan kalma otlara, çalı kümelerine inatla sarılıp, kendilerini korumak istercesine bir araya sokulmuş buz parçaları kalmıştı.

Daha tarlaya çıkma mevsimi gelmeden, çalışmalar başlandı, Feodor arkadaşlarına veda etti, ötesini berisini, Ryabnikov'un kendisine verdiği risaleleri yanına alıp, kendine iş

aramaya çıktı.

Ayrırlarken, «Gözünü aç, Feodka, örgütle onları,» dedi Ryabnikov.

Feodor gülümseyerek, «Sen merak etme,» dedi. «hepsini bir araya toplayıp, istif edeceğim işçileri.»

Beş altı delikanlı da onunla birlikte köyün dışına kadar gittiler ve Feodor şosede gözden kaybolana kadar beklediler. Feodor ilk bayırı turmanırken, dönüp arkasına baktı: arkadaşları, otlağa giden patika üzerinde ufacık bir grup halinde duruyorlardı; Ryabnikov'la Yegor kasketlerini sallıyorlardı.

Köy gözden kaybolunca, Feodor'a bir hüznün çöktü. Yol kenarlarında bir başına büyüyen ayrık otu gibi, yine yapayalnız kalmıştı.

Feodor duygularını bastırdı ve hangi yolu tutması gerektiğini düşündü. Civardaki köylerin hepsi yoksuldu, ora köylüleri işçi tutmak ihtiyacı duymazlardı; bu bölgede, kendi doğduğu Krenovski köyünün bulunduğu bölgedeki gibi zengin köylüler yoktu. Feodor bir süre düşündükten sonra, Krenovski'ye giden yola saptı.

Krenovski'ye varınca, Zahar Denisoviç'in komşularından, Panteley Miroşnikov adında bir köylünün yanına girdi. İhtiyar Panteley uzun boyluydu, derisi kemiğine yapışmıştı; az konuşan bir ihtiyardı. Üç oğlunu savaşta kaybetmişti; çiftliğini karısının ve iki gelinin yardımıyla çekip çeviriyordu.

İhtiyar Panteley, kır kaşlarını kaldırıp indirerek, «Neden Zahar'ın yanından ayrıldın, yakışıklı delikanlı arkadaşım?» diye sordu Feodor'a.

«Efendi bana yol verdi.»

«Peki ne şekilde girmek istiyorsun işe?»

«Sözleşmeyle.»

«Ne diyorsun? Yaz mevsimi için ayda üç ruble veririm ben, kışın da seni hediye diye verseler istemem. Eğer on iki aylık bir sözleşme yapmayı aklından geçiriyorsan, işime gelmezsin.»

«Kabul edersen, güne kadar yaparız sözleşmeyi.»

«Yani, iş mevsiminin sonuna kadar. Güz ekimini de bitirdik mi, ahır başını gidersin, benim yakışıklı delikanlı arka-

daşım. Ayda üç ruble'ye, anlaştık mı?»

«Kabul, yalnız sözleşme yapmalıyız. Sözleşme olmadan çalışmam.»

«Benim için hepsi bir... Zaten okumam yazmam da yok.. Zannederim bir yere imza filan atmamız gerekecek, öyle değil mi yakışıklı delikanlı arkadaşım? Pekâlâ, benim yerime gelinim Stepanida imzalar.»

O köydeki Çiftlik İşçileri Sendikası'nda bir sözleşme imzaladılar ve Feodor keyifle işe başladı. İhtiyar Panteley yeni işçisini bir iki hafta gizliden gizliye göz altında bulundurdu. Feodor sık sık, onun insanı tartan, delici bakışlarını kendi üzerine dikilmiş gördü. İkinci haftanın sonuna doğru, Feodor köyün dışındaki bostanları bir gün içinde sürüp, yorgun argın, öküzleri kızıştıtararak eve döndüğünde, ihtiyar onun yanına vararak sordu:

«Bütün bostanları sürdün mü?»

«Sürdüm.»

«Yanlış bir iş yapmadın ya?»

«Hayır.»

«Pulluğu ne kadar derine daldırdın?»

«Senin dediğin kadar, baba.»

«Öküzleri gölete götürüp suvardın mı?»

«Suvardım.»

«Sen kaç yaşındasın, delikanlı?»

«On yedi.»

İhtiyar, delikanlının iyice yanına yaklaştı, saçlarından yakaladı ve acıtacak şekilde çekip, Feodor'un başını, kendi kuru, kemikli göğsüne dayadı, kıllı ellerinin arasına alıp sık-tı, onun kaslı sırtım gibi sırtını okşadı.

«İyi bir işçisin sen, benim yakışıklı delikanlı arkadaşım. Eğer istersen kışın da kal. Vallahi, doğru söylüyorum.»

Feodor'u geri itti, neşeyle, geniş gülümseyerek, uzun uzun baktı ona. İhtiyarın sevecen babaca davranışı Feodor'a dokundu. İhtiyar Panteley, Feodor'u işe aldığı sırada ona sor-muştu:

«Ne diyorsunuz hani... Genç komünistler midir, nedir... onlardan değilsin ya?» Feodor, onlardan olduğunu söyleyince,

ihtiyar elini sallayarak meseleyi kapatmıştı. «Beni ilgilendirmez. Yemeğini ayrı yersin. Seni soframa oturtamam, değil mi ama? Her halde istavroz çıkarmazsın sen, çıkarır mısın?»

«Çıkarmam.»

«Ne yapalım; ben ihtiyar bir adamım, seni kendimden uzak tuttuğum sürece de aramızda kırgınlık olmaz. Seninle ikimiz ayrı toprakların meyvalarıyız.»

İhtiyar delikanlıya iyi davranıyor, bol yemek veriyor, gücünün üstünde iş yüklemiyordu; ona evde dokunmuş kendi elbiselerinden bile vermişti. Feodor önceleri, tıpkı Zahar Denisoviç'in yanındaki gibi, bütün işi bir başına yapacağını sanmıştı; ama Paskalya'dan az önce tarlaya gittiklerinde, Panteley'in o ihtiyar haline, zayıflığına rağmen delikanlılara taş çıkarttığını gördü. İhtiyar, hiç yorulmadan tarla sürüyordu, hem de seve seve sürüyor ve temiz iş çıkarıyordu; geceleri öküzleri beklemek için Feodor'un nöbetini bile devralıyordu. İhtiyar Panteley dini bütün bir adamdı, hiç bir zaman ağzını bozmuyor, ailesini demir gibi bir idareyle çekip çeviriyordu. Feodor onun kullanmayı çok sevdiği, 'benim yakışıklı delikanlı arkadaşım,' lâfından hoşlanıyordu; ihtiyarın kendisinden de hoşlanıyordu, zira dış görünüşüyle sert, haşin olmasına rağmen, aslında yumuşak kalpliydi.

Paskalya Pazarı'nın akşamı Feodor sokakta, tıknaz, çilli suratlı bir delikanlıya rasladı. Yirmi yaşlarında gösteren delikanlı Zahar'ın avlusundan çıkmıştı. İhtiyar Panteley, bir konuşma sırasında, Zahar'ın yeni bir işçi aldığını sandığından söz etmişti. Delikanlı yaklaştı, Feodor da onunla bir konuşma kapısı açtı:

«Merhaba, yoldaş.»

Delikanlı isteksiz bir tavırla, «İyi akşamlar,» diye cevap verdi.

«Yoksa sen Zahar Denisoviç'in yanında mı çalışıyorsun, ha?»

«Hi.»

Feodor biraz daha sokularak sordu:

«Uzun zamandanberi mi yanındasın onun?»

«Dört ay oluyor; kıştan beri.»

«Kaç para veriyor sana?»

«Bir ruble; yemek içmek de ondan.» Delikanlı biraz daha canlandı, gözleri parladı. «Dediklerine göre senin ihtiyar ayda üç ruble veriyormuş sana; sen de iyi çalışıyormuşsun onun için. Doğru mu bunlar?»

«Doğru.»

«Şu Zahar kandırdı beni.» Acı acı hikâyesini anlatmaya başladı. «Ücretimi arttıracasına söz vermişti, ama şimdi ağzına aldığı yok ücret lâfını. Eşek gibi çalıştırıyor beni.» Hırsından solumaya başladı. «Bayram günleri de aynı şekilde... Sırtımda elbise kalmadı, ama orali olmuyor Zahar, ne para veriyor, ne elbise. Paskalya günü şu kılığuma bak hele.» Delikanlı döndü, Feodor'a sırtını gösterdi; gömleğin yukarıdan aşağı kadar inen üçgen biçimi yırtığından, esmer bir deri gördü Feodor.

«Adın nedir senin?» diye sordu delikanlıya.

«Mitri. Ya seninki?»

«Feodor.»

Avludan Zahar'ın him him sesi duyuldu:

«Mitka! Sığır ağılının kapısını niye bağlamadın, alçak? Git de öküzleri içeri al.»

Mitka ürkmüş bir keçi gibi çitin ta öte yanına sıçradı, ve bir diken kümesinin ardından bakarak, Feodor'a işaret etti. Feodor çiti aştı; meyva bahçesinden uzak, sessiz bir köşe bulup, Mitka'yla yan yana oturdular, hemen propagandaya girdi Feodor.

Eğlencelere katılmak için, her pazar akşamı meydan yerine gidiyordu Feodor. Orada, Krenosvki'nin zengin köylüleri yanında işçi olarak çalışan başka delikanlılarla tanıştı. Köyde, on beşi küçük olmak üzere, on sekiz işçi vardı. Feodor bu on beş çocuğu bir araya toplayıp, işçi Sendikasının yerel kolunun temelini attı.

Önceleri Feodor'un konuşmalarını alaycı bir güvensizlikle karşıladılar.

Yuvarlak omuzlu Kola, «Sana göre hava hoş, tabii» dedi hırsla, «havari gibi bir efendin var senin. Ama ben Genç Komünistler'e katılacak olsam da sözleşme filân istesem, benimki kafamı koparır benim.»

Bir başkası, «Hiç sanmam,» diye itiraz etti.

Feodor, «Tek başına kalırsan, tabii koparır,» diye karşılık verdi. «Benim söylemek istediğim şey başka. Meselâ, bir parmağımı tutarsan büke büke kırabilirsin, ama parmaklarımı kavuşturup da elimi yumruk yaparsam, bükebilir misin o zaman? Hayır, kardeşim, bükemezsin; o zaman, işte o yumruğumla ben, senin o güzelim dişlerini dökerim.» Bir kahkaha koptu. «İşte bizim de bir yumruk gibi kenetlenmemiz gerek. Efendiler hesabına enayice çalıştığımız yeter. Hepiniz ya bir ruble, ya da yarım ruble alıyorsunuz; halbuki ben hem üç ruble alıyorum, hem de sizin kadar çalışmıyorum.»

«Doğru, diye koro halinde cevap verdiler.

Genellikle geceleri, harman yerlerinin arkasında toplanıyor, oturup ilk horozlar ötene kadar konuşuyorlardı.

Beşinci pazar günü, Feodor ortaya bir teklif attı:

«Bakın ne diyeceğim, kardeşlerim. Dün otlağı pay ettiler, yarın ya da öbür gün ot biçmeye başlanacak. Yarın efendilerimize, ücretlerimizi arttırıp sözleşme imzalamalarını önerelim, yoksa çalışmayacağımızı söyleyelim.»

«Sen yapabilirsin bunu. Çok ileri gitmiş oluruz.»

«Yol verirler bize.»

«Bir lokma ekmeksiz kala kalırsınız ortalık yerde.»

Feodor, kıpkırmızı kesilerek, «Yol veremezler,» diye haykırdı. «Ot biçme işine bir iki gün kala yapamazlar bunu. Bütün işçilerini kaybetmiş olurlar, elleri ayakları bağlanır. Bu şekilde sürdüremeyiz yaşamımızı. İşçi Sendikası Komitesi sorar: Nedir çalışma şartlarınız? Birisi kalkar der ki: Vallahi, ben efendimin akrabası oluyorum; öteki kalkar: Ben efendimin tanıyıyım. Eğer siz kendinizi düşünmezseniz, kimse sizi düşünmez.»

Uzun tartışmalardan sonra, Feodor'un önerisini kabul ettiler.

Ertesi gün bütün köy çalkalanıyor, arı kovarı gibi uğulduyordu. Tam birkaç güne kadar ot biçmeye başlanacağı sırada, en zengin çiftçilerin yanında çalışan işçiler grev ilân etmişlerdi!

Feodor sabahleyin bağrışmalar duydu, ne oluyor diye bakmak için avlu kapısından fırladı.

Zahar Denisoviç'in, Mitka'nın eşyasını kapı önüne atmakta olduğunu, bir yandan da ciyak ciyak bağırıldığını gördü. Mitri kararlı bir tavırla eşyasını toplayıp yığıyor, yüzünde karanlık bir ifadeyle mırıl mırıl mırıldanıyordu.

«Dur sen hele, dur sen. Çok geçmeden yalvaracaksın bana geri geleyim diye, ama gelmeyeceğim.»

«Zor çağırırım seni geriye, cehennemin dibine kadar yolun var...»

Zahar, Feodor'u görerek, orada duran birkaç zengin köylüye döndü. Ateşli ateşli nutuk çekmeye başladı onlara. Bağırırken, boynunun damarları fırlıyordu:

«Hristiyanlar! İşte ortalığı karıştıran, orada. Ötekileri kışkırtan odur. Dövün, dövün köpoğlusunu; ona öylesi lâzım...»

Feodor yumruklarını sıkıp, Zahar'a doğru koşar adım gitti. Ama Zahar sıçan gibi, avlu kapısından içeri dalıp, ödü patlayarak yaygarayı bastı:

«Canını seviyorsan, yaklaşma bana. Ezerim seni.»

«Canın nasıl istiyorsa öyle yap sen, ama ben işçimi bırakmam. Parti üyesi oluşu beni ilgilendirmez, işini yapıyor ya. Sözleşme de önemli değil benim için. Ayda üç ruble atıyorum önüne, her şey yolunda gidiyor; onu bırakırsam kaybım yüz misli fazla olur.»

«Doğru söylüyorsun, enişte. Şimdi karım da hasta, nasıl çekip çevireceğim ben çiftliği?»

«İşte ben de bu yanından bakıyorum işe zâten.»

«Bak ben ne diyorum, kardeş. Onlarla sözleşme imzalamayalım, ücretlerini arttıralım, her şeyi kanun yoluna sokalım, haftada bir gün de tatil tanıyalım. Sen kapa çeneni bakalım, Zahar. Mahkeme otuz ruble cezaya çarptırdı seni. İşte o kadar! Er geç bizler de buna benzer bir cezaya çarptırılacağız.»

«Ne diye boş yere nefes tüketiyorsunuz? Madem kuyruğumuz sıkıştı, bir çaresine bakmamız lâzım elbet. Onlara üç ruble vermeyi reddedersek, yüzlerce ruble kaybederiz... Budalalık olur bu.»

«Şimdi adam tutmaya kalk da...»

«Senin süttten ağzın yanmış bir kere.»

«Pekâlâ, öyle olsun.»

«Yalnız, onlara akıl veren namussuza da bizim bir ders vermemiz gerek. Aralarındaki o okuma yazma bilen herif ne belâ şeymiş be.»

«Feodka'yı mı diyorsun? O Genç Komünistler'dendir. Benim yanımda çalışırken, bütün çirkeflliğini döktüydü ortaya. Kendi evimin avlusunda beni bıçakla kovaladı... da, öteki işçiler bile onunla bir arada kalmak istemedilerdi vallahi. Ama şimdi hele bir karşıma çıksın...»

«Oğlum, onların pazar geceleri harman yerinde toplanmalarını söylüyor. Feodor orada fit sokuyormuş onlara.»

«İçimizden birkaç kişi ellerine şöyle kabaca odunlar alıp, onu bir köşeye sıkıştırırsa...»

«Ona bir ders vermek şart. Yeter ki, işin kokusu çıkmayın...»

«Zahar Denisoviç, bu işte bizimle beraber misin?»

«Tanrım! Bütün kalbimle. Yalnız, elime odundan daha ağır bir şey almak isterim, o kadar...»

«Öldüresiye dövecek değiliz.»

«Bakalım. Demek üçümüz? Haydi, gelin bakalım.»

O akşam, Feodor'un dışarı çıkmaya hazırlandığını gören Panteley gülümsedi:

«Biliyor musun, benim yakışıklı delikanlı arkadaşım, senin yerinde olsam evde otururdum. Çorbayı pişirdin, ama dikkat et de ağzın yanmasın.»

«Niye, ne var ki?»

«İşte, sana kötülükleri dokunabilir.»

«Haydi canım!» diye güldü Feodor. Evden çıktı, arka yollardan harman yerlerine doğru yürüdü.

O gece delikanlılar epeyce geç toplanabildiler. Toplandıktan sonra da iki saat kadar konuştular. Hepsinin de yüreğine cesaret, neşe gelmişti. Durumu enine boyuna tartıştıktan sonra, ufak tefek günlük havadislerden söz açtılar. Sonra da dağılmaya karar verdiler.

«Ayrı ayrı yollardan gidin de, halk dedikodu yapmasın,» diye uyardı onları Feodor.

Bozkırın üstüne zifiri karanlık bir gece çökmüştü; bulutlar, sel sularına kapılmış buz parçaları gibi birbirlerine çarpıyordu, gök gürleyiyor, ormanın ötesinde çatal çatal şimşekler gökyüzünü yırtıyordu. Feodor toplantıdan en sona kalan birkaç kişiyle birlikte ayrıldı, onları da bırakıp, geldiği yoldan eve döndü. Önce eve arka yoldan yaklaşmayı düşündü, sonra cayıp ana yola saptı. Söğüt çitin dibine çömeldi, sigara yakmak istedi; ama kuru, sıcak bir rüzgâr kibritini söndürdü. Sigarasını cebine sokup, avlu kapısına doğru yürüdü. Hiç bir önsezinin etkisi altında olmadığından, arkasından sürüne sürüne yaklaşmakta olan iki kişiyi ve yol kavşağında duran üçüncü bir adamı farketmedi bile.

Elini avlu kapısının mandalına koyduğu sırada, arkadan birisi, ihlayarak bir odun salladı. Darbe Feodor'un ense kö-

küne indi. Delikanlı boğuk bir iniltiyle, kollarını açıp avlu kapısının dibine yuvarlandı ve hemen bayıldı.

..

Pireler ihtiyar Panteley'i insafsızca ısınyordu. Durmadan sağa, sola dönüp, gocuğunu homurdanarak yere atan Panteley, tam uykuya dalacağı sırada dışarıda bir inilti, ayak sesleri ve hafif bir ısıklık duydu. Ayaklarını karyoladan sallandırıp, kulak verdi. Aklına ilk gelen, «Feodka'yı kıstırdılar,» düşüncesi oldu. Isılık tekrarlandı. Karyoladan atlayan Panteley, duvardaki çiviye asılı, çok eskiden kalma, bostanlardaki kargaları ürkütmek için kullandığı, ağızdan dolma tüfeği kap-
tuğu gibi verandaya fırladı. Avlu kapısının dibinde birisi inliyordu, kulağına ayak sesleri, bir insan vücuduna indirilen şiddetli darbe sesleri geliyordu. İhtiyar, tüfeğin horozunu kaldırdı, avlu kapısına doğru koşarak gürlledi.

«Kim var orada?»

Kara gölgeler birbirinden ayrıldı.

Tüfeğini üç kişiden en yakındakine doğrultan Panteley, tetiği çekti. Bir gümbürtü koptu, tüfeğin ağzına kadar dolu saçma taneleri ısıklıklar çalarak havayı yarıdı. Adamlardan biri ulumaya başladı, yüzü koyun yere kapaklandı. İhtiyar, so-luyarak tüfeğini bir yana attı, kapının dibindeki bedenın üze-rine değildi. Yerde yatanın başını elleri arasına aldı, parmak-larına koyu, yapışkan bir şeyler geldi. Elleri arasında tuttuğu başı çevirerek, boş yere yüzünü görmeye çalıştı: Karanlıkta hiç bir şey göremedi. Derken, bir şimşek, kertenkele gibi zık zaklar çizdi gökyüzünde ve ihtiyar, Feodor'un kana bulanmış yüzünü tanıdı. Feodor'un hareketsiz bedenini kaldırarak, sen-deleye, tökezleye, sürükleyip verandaya götürdü, sonra tüfe-gini almak için koşu koşu avlu kapısına döndü. Şimşek, tek-rar gökyüzünü aydınlattı, bu sefer Panteley, yol üstünde, yüz metre kadar ilerde yere çömelmiş bir adam gördü. Tüfeğini namlusundan kavrayarak, adama doğru koştu, adam karan-

lıkta kaçmaya başladı, ama Panteley olanca ağırlığıyla adamın üstüne atılarak kükredi.

«Kimsin sen?»

«İsa aşkı için, bırak beni. Kızım, sırtım baştan aşağı kalbura döndü saçmalardan. Günaha girmekten korkmaz mısın sen, komşu? Nasıl ateş edersin saçma ile? Oy oy, oy, nasıl da acıyor...»

Panteley, Zahar'ı sesinden tanıdı. Kendini tutamayıp, dipçiği Zahar'ın kafasına indirdi, sonra da saçlarından sürükleye sürükleye verandaya getirdi.

19

«Sevgili yoldaşımız, Feodya. Her halde, mahkemenin nasıl sonuçlandığını bilmiyorsundur. Zahar Denisoviç yedi yıl hapse, üç yıl da medeni haklarından mahrumiyete mahkûm edildi; öbür ikisi, Mihail Dergačov'la, Krenovski'li karaborsacılarından Kunzka, beşer yıl yediler. Sana sevineceğin bir haber vereyim: Krenovski'de Genç Komünistler Grubu kuruldu. Onbeş işçi arkadaşının tümü ile, yoksul ailelerden altı genç katıldılar. Bucak Komitesi beni orada çalışmaya gönderiyor, ama şimdilik hepimiz sabırsızlıkla senin iyileşip, aramıza dönmeni bekliyoruz. Danilovski köyünde, Yegor on bir kişilik bir grup kurdu. Arkadaşlarımızın hepsi de ayrı ayrı yerlerde çalışıyorlar. Sana şunu da söyleyeyim: geçen gün ihtiyar Panteley'i gördüm; hastahaneye gelip seni görmek, yiyecek getirmek istiyor. Çabuk iyileş de dön, yapılacak çok iş var, zaman ise gemi aza almış bir at gibi hızla geçiyor.

Genç Komünist Grubu'nun ve bütün öbür çocukların Genç Komünist selâmlarıyla.

1926

«Ryabnikov»

ÇÜRÜK

Yakov Alekseyeviç eski kafalı bir adamdı. İri kemikliydi, hafif kamburunu çıkararak dururdu, çalı süpürgesi gibi bir sakalı vardı - yani, bizim parlak ressamların gazetelerin arka sayfalarında tasvir ettikleri iğrenç, kulak'lara benzerdi. Yalnız bir bakımdan kulak'lara benzemezdi; giyinişiyile... Kulaklar, işgal ettikleri mevki dolayısıyla her zaman, bir yelek ve gıcır gıcır çizmeler içinde tasvir edilirler. Ne var ki Yakov Alekseyeviç, yazları yalınayak ve kemersiz bir kanava gömlekle dolaşır. Üç yıl önce Bucak Sovyet'i hazırladığı listede onu da bir kulak olarak gösterdi, ama Yakov bunun üzerine işçilerine paralarını verip savdı, çift öküzlerinin fazlasını sattı, sadece iki öküzle bir kısarak alıkoydu. Böylelikle de Sovyet listelerinde ikinci sütuna geçti: orta halli köylüler sütununa. Ne var ki, sütun değiştirmesi, Yakov Alekseyeviç'e eski çalımdan hiç bir şey kaybettirmedi: yine omuzlarını vakur bir tavırla sallayarak yürüyor, yine başını horoz gibi dimdik tutuyor ve toplantılarda yine eskisi gibi tane tane ağır ağır, boğuk bir sesle konuşuyordu.

Çiftini çubuğunu elden çıkarmasına rağmen, yine de geniş çapta iş yapıyordu. İlkbaharda yüz elli dönümden fazla buğday ekti; bir yıl önceki hasattan elinde kalan tahılla hafif bir pulluk, iki tane demirden çiftçi tarağı, bir de harman savurma makinesi satın aldı. İlkbaharda harman savurma makinesini kimlerin sattığını herkes bilir; yiyecek buğdayı olmayanlar.

Bütün köyü arayıp tarasanız, Yakov Alekseyeviç gibi bir tane daha çiftçi bulamazsınız. İşini bilen, girişken bir Kazak'tı o. Ama buna rağmen, ekinlere, ağaçlara musallat olan çü-

rük, ona da musallat oldu; küçük oğlu Stepka, Genç Komünistler'e katıldı. Hem de izin almadan, kimseye danışmadan onlara katılmayı koydu kafasına çocuk. Eğer böyle bir felâket, bir budalanın başına gelseydi, o ailede mutlaka hır çıkardı. Ama Yakov Alekseyeviç o kafada değildi. Ne diye meşe sopasıyla ders versindi çocuğa? Bırakırdı, kendi yolunu kendi bulsun. Yakov, her geçen gün yeni rejime biraz daha dudak büküyor, yeni törenlere, yeni yasalara, güz sinekleri gibi sokucu bir dille küfrederek çatıyordu. Delikanlının gözünün açılacağından emindi, nitekim açıldı da delikanlının gözü; Stepan artık istavroz çıkarmıyor, babasına nemrut nemrut bakıyor, sofrada hiç konuşmuyordu.

Bir gün yemekte dua etmek için bütün aile ayağa kalktı. Yakov Alekseyeviç, tarlada ot biçer gibi geniş kol hareketleriyle istavroz çıkarıp, sakalını sıvazladı; Stepkanın anası, katlanır metre gibi, saygıyla iki büküm oldu; bütün aile, hep birden, ellerini göğüslerinde dolaştırarak istavroz çıkardı; yalnız Stepka kapının yanında dikildi, durmadan ayak değiştirerek, ellerini arkasında tuttu.

Herkes duasını edip bitirdikten sonra, Yakov, «İnsan mısın sen?» diye sordu Stepka'ya.

«İnsan olup olmadığımı bilmeniz gerekir...»

«Eğer insansan, sofraya insanlarla beraber oturduğuna göre, istavroz çıkar, bok soyu. Öküzle aranda nah şu kadarcık fark var. Öküz yemliğinden yem yer, sonra döner yem yediği yere işer.»

Stepka çıkıp gitmek üzere kapıya doğru döndü, sonra vazgeçti, istavroz çıkararak geldi, sofradaki yerine ilişti.

Yakov Alekseyeviç birkaç gün düşmanca bir surat takınarak dolaştı; avluda kaşları çatık geziniyordu, ailesi onun kafasında bir şeyler kurduğunu biliyordu; geceleri sabahlara kadar inleyip homurdanması, durmadan sağa sola dönmesi ve ancak şafak sökerken uykuya dalabilmesi boşuna değildi. Stepka'nın anası, oğluna fısıldadı: «Alekseyeviç'imizin kafasından zeler geçirdiğini bilmiyorum, Stepkacığım... Ya sana bir kötülük etmeyi, ya da birisine kazık atmayı düşünüyor-dur.»

Stepka zaten babasının kendisine bir şeyler yapmayı tasarladığını bildiği için, kendi kabuğuna çekilmişti; yalnız babasının emri üzerine evden dışarı adımını atıyor, yine doğru eve dönüyordu.

Yakov Alekseyeviç'in düşünceli olması çok doğaldı: Stepka eğer yirmi yerine on beş yaşında olsaydı, onunla çok kolay hesaplaşırdı Yakov Alekseyeviç. Yüklükten meşin dizginleri çıkarıp, şöyle eline dolaması bir iki dakikalık zamanını alırdı sadece. Ama delikanlı yirmi yaşına gelmişse ve dizginler ince kalıyorsa, o zaman böyle budalalara araba okuyla ders verirsin. Ne var ki, böyle bir şeye bu zamanda kalkıştın mı, adamın derisini yüzerlerdi ki, bu da Yakov Alekseyeviç'in hiç işine gelmezdi. Onun için, ihtiyarın geceleri ahlayıp oflamakta, karanlıkta kaşlarını çatmakta hakkı vardı.

Bir akşam, Stepan'ın sıırım gibi, güçlü kuvvetli bir Kazak olan ağabeyi Maksim, tahtadan yontma kaşık yaparken, Stepan'a sordu:

«Söylesene, kardeşim, nasıl bir hastalık girdi kafana da, katıldın şu Genç Komünistler işine?»

«Sen kendi işine bak,» diye hırladı Stepan.

Terslenmeyi sineye çekmeyen Maksim, «Yok, yok, anlat bakalım,» dedi. «Yirmi dokuz yaşındayım ben, senden çok yaşadım, senden çok gördüm, onun için bilerek söylüyorum ki, bütün bunlar bir sürü saçmadan ibarettir. İşçi olsan neyse; işçi sekiz saatlik mesaisini bitirdi mi, kulübe, Genç Komünistler'e gidebilir. Ama bizim gibi çiftçilere göre değil bu. Yazın, tam iş mevsiminde bütün gece dışarda sürtersen, gündüzün ne hayır gelir senden? Açık söyle bana; yoksa bir memuriyet filân peşinde misin, onun için mi katıldın partiye?» diye alaycı bir tavırla sordu Maksim.

Stepan sapsarı kesildi, ama bu aşağılamanın ağırlığı altında dudakları titremesine rağmen sesini çıkarmadı.

«Dalavereci bir hükümet bu. Biz Kazaklar'a da çok zararı dokunuyor. Komünistler'in rahatı yerinde, içine işeyeyim böyle hükümetin ben. Fazla durmaz böyle bir hükümet. Gerçi senin Genç Komünistler'in dişlerini tahlil üretenlerin ense

köküne iyice geçirdi, ama zamanı gelince topunun canını cehenneme göndercekler.»

Maksim'in terli, alında, ıslak kâkülü sallanıyor, tahta parçasını yontan bıçak öfkeli öfkeli yongalar çıkarıyordu. Lâf ola bir kitabın sayfalarını çeviren Stepan, ters ters homurdandı; ağız kavgasına girmeye hiç niyeti yoktu, zira onun cevap vermesini beklediği her halinden anlaşılan babası, serisini çıkarmadan, ama onaylayıcı bir tavırla dinliyordu Maksim'i.

Maksim, yırtıcı bir tavırla, dişlerini göstererek hırladı: «Peki, ya yine bir hükûmet darbesi olursa, maazallah, o vakit ne yapacaksın?»

«Hükûmet darbesini göreyim diye beklersen, ihtiyarlık-tan ağzında diş kalmaz senin.»

«Dikkat et, Stepan. Çocuk değilsin artık. Bu seferki oyun kıran kırana, indiremedin mi darbeyi, gidersin okka altına. Eğer bir savaş mavaş çıkacak olursa seninle ilk vuruşacak ben olurum. Senin gibi enikleri öldürmekte mana yok tabii, ama güzelce kırbaçlarım seni. Kan çıkarasıya kadar.»

«Kırbaçlanmayı da haketti hani,» diye lâfa karıştı Yakov Alekseyeviç.

Maksim, burun kanatları titreyerek, «İstavroz üzerine yemin ederim ki, seni kırbaçlarım,» diye gürledi. «Hiç unutmam. Alman savaşı sırasında Moskova yakınlarındaki bir fabrikanın işçileri ayaklanmışlardı da, bizim bölüğü oraya sevk etmişlerdi. Fabrikaya akşam geç vakit vardık, atlarla avlu kapılarından içeri daldık; müdüriyet binasının çevresinde kum gibi insan kaynıyordu. «Kardeşler, Kazaklar!» diye bağırıyorlar, «gelin, bize katılın.» Bizim bölük komutanı Bokov emir verdi: «Kırbaçlayın şu köpoğullarını.»

Maksim, kişner gibi, uzun makaralar koyvererek, katıla katıla gülüyordu, kıpkırmızı kesilmişti.

«Benim kırbaç da ham deridendi, ucunda bir kurşun parçası vardı. Atımı öne sürüp, grevcilere haykırdım: «Ayaklanın, ayaklanın bakalım amele takımı: Kazaklar sırtınızı okşamaya geldi.» İşçilerin en önünde de, başında viziyerli kas- ket olan, saçları kırışmış, sıska bir moruk duruyordu. Kır-

bacımı bir indirdim herife, dosdoğru atların ayakları dibine serilip debelenmeye başladı. Ne yaman işler görmüştük bel!» Maksim, gözlerini kısarak anlatmaya devam etti: «Aralarında yirmi kadar kadın da vardı; atlarımızla çiğnedik onları. Bizim çocukların gözü karardı, kılıçlarını sıyırdılar...»

Stepan boğuk bir sesle, «Peki sen ne yaptın?» diye sordu.

«Bir kısmını adamakıllı benzettim.»

Stepan ocağın dibinde büzüldü. Sırtını ocağa sıkı sıkı dayadı, boğuk bir sesle konuştu:

«Senin gibi bir yılanın işini bitirmediklerine yazık olmuş...»

«Kımmış yılan?»

«Sensin.»

«Kımmış yılan?» diye tekrarladı sorusunu Maksim. Yarım kalan kaşığı fırlatıp yere atarak, sedirden kalktı.

Stepan'ın alev alev yanan avuçları ter içinde kalmıştı. Tırnakları etine gömülecek kadar sıkı yumruklarını ve metin bir sesle cevap verdi:

«Soysuz köpeğin birisin sen! Kardeş katilisin!»

Maksim elini uzatıp, Stepan'ın gömleğinin yakasını toparladı, çektiği gibi karyolanın üzerine savurdu delikanlıyı. Bütün benliğini bir nefret dalgası kaplayan Stepan, yakasını Maksim'in elinde bırakarak kendini yana attı ve bir yumruk savurdu. Ama yanağına yediği sert bir yumrukla, balıklama uçtu. Maksim, sol eliyle kardeşinin gırtlığını sıkıp sıkıp bırakıyor, sağ eliyle de suratına suratına veriyordu. Stepan, tepesinde ağabeyinin sık soluklarını duyuyor, dudaklarında soğuk, gereksiz bir gülümseme görüyordu. Her darbeye, Stepan'ın soluğu biraz daha kesiliyordu: kulakları çınlamaya, gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Elinde olmaksızın gözyaşı döktüğüne ve Maksim'in sırtısına hırslandığı için, sınıksı kavranmış gırtlığından bir çığlık koptu. Patlamış dudaklarından kan akıyordu. Yerlerinden uğramış gözlerini devirerek, ağabeyinin suratına kanlı bir tükürük attı; ama Maksim başını yana çevirdi, usturayla traş edilmiş kaslı ensesini gös-

terdi ve kıllı eliyle, Stepan'ın pufla gibi şişen suratına vurmaya devam etti.

Yakov Alekseyeviç bir süre bekledi, sonra onları ayırdı. Maksim, yüzünde aynı sırtışıla, kaşığı yerden aldı ve pencerenin önüne oturdu. Stepan dudaklarındaki kanı kolunun yeline sildi, kasketini giydi, evden çıkıp kapıyı usulca kapadı ardından.

«Bu onun aklını başına getirir birazcık,» diye söylendi Maksim. «Biraz daha yüz versek iyiden iyiye kabarmaya başlayacak.»

Yakov Alekseyeviç düşünceli düşünceli sakalını sıvazlayarak, karısının gözyaşlarıyla ıslanmış yüzüne baktı.

..

Ertesi sabah iki kardeşten ilk konuşan Maksim oldu.

«Sovyet'e şikâyetle bulunacak mısın?» diye sordu.

«Evet.»

«İnsan kendi ailesine böyle mi yapar?»

Stepan, Maksim'in karısının kül kesilen yüzüne, gözyaşlarını önlüğüne kurulayan anasına baktı, cevap vermedi. Uğradığı aşağılanmaya katlanıp, kimseye bundan söz etmemeye karar vermişti içinden.

O günden sonra eve sıkıntılı bir sessizlik çöktü. Kadınlar fısıltıyla konuşuyorlardı. Yakov Alekseyeviç, Kasım sabahı gibi bulutlu bir suratla, hiç konuşmadan dolaşıyordu. Bir gün Maksim, suçlu suçlu gülümseyerek Stepan'a yanaştı:

«Kardeşim, bütün söylediklerimi ciddiye alma, kelimeler üzerinde durma sakın. Aile içinde her şey olur... Ama bütün bunların sebebi, senin şu Genç Komünistlerle birlik olman. Bırak, hepsinin canı cehenneme gitsin. Eskiden onlar olmadan da yaşıyorduk, şimdi de yaşarız. Ne diye inat ediyorsun oraya gitmekte sanki? Komşular babamı ayıplıyorlar: «Stepka nasıl olur da Genç Komünistler'e katılır?» İhti-

yarın şerefi bir paralık oldu. Hem seni evlendireceğimiz var-
kit, kilisede düğün yapmadan hangi kız varır sana? Çamura
düşmüş birini mi alacaksın yoksa, ha?»

Stepan cevap vermedi, ağıla gitti. Her akşam, bir yo-
lunu bulup, meydan yerindeki kulüp binasına gidiyordu. Ora-
da, papazın el konulmuş orgunun hırıltılı sesini dinleyerek,
kasvetli düşüncelere dalıyordu.

Bu arada, ilkbahar bütün köyde kendini hissettirmeye
başlamıştı. Kızların yüzlerini çil basıyor, kavaklar tomurcuk-
lanıyor, sel suları sokaklardan şırıl şırıl akıyor, karlar hiç
sezdirmeden, kim bilir nereye çekiliyordu. Güneşin sıcak-
lığı altında yerden buğular yükseliyor, firuze rengi bozkır
eriyerek, gök mavisi bir sise dönüşüyordu. Bozkırdaki dere
yataklarında, dar ve derin boğazlarda, dik yamaçlarda hâlâ
kalkmayan kar, rüzgârın darmadağın ettiği, bayat beyazlığı
ile toprağı kirletiyordu; ama sırtlarda, höyüklerde şimdiden
koyunlar gezinmeye, vakur yürüyüşleriyle inekler dolaşmaya
ve geçen yıldan kalma, sararmış yeşillikler arasında boy ve-
ren zümtüt yeşili filizler başdöndürücü, tatlı kokular çıkar-
maya başlamıştı bile .

Mart ortasında çift sürmeye çıktılar Yakov Alekseyeviç
hazırlıklara herkesten önce koyuldu köyde. Büyük perhizden
itibaren öküzleri bol mısırla beslemiş, tam bir çiftçi gibi, he-
saplı bir cömertlikle besiyeye çekmişti hayvanları.

Güneş yerleri iyice kurutup, ilkbaharın o yapışkan küf
kokusunu dağıtmadan, Yakov Alekseyeviç oğullarını hazır
etmişti. Bir perşembe günü, şafak söker sökmez, arabaya
binip bozkıra çıktılar. Stepan öküzleri dehliyor, Maksim de
sabani kullanıyordu. İki gün bozkırda, evlerinden on kilo-
metre kadar uzakta kaldılar. Geceleyin dona çeken hava, boz-
kıra bukağı vurdu, otlar kırağı altında görünmez oldu, top-
rak, buzdan bukağılarından ancak öğleye doğru kurtuldu ve
öküzler iki üç karık sürdükten sonra durdular; böğürleri ka-
barıp iniyor, ıslak sırtlarından bulut halinde buğular yük-
seliyordu. Maksim, çizmelerine yapışan çamurları sıyırırken,
babasına göz ucuyla bakarak soğuk bir sesle konuştu:

«Vallahi, baba, bana kalırsa... Yani sen buna çift sürmek

mi diyorsun? Çalışma değil, cehennem azabı bu. Öküzlerin canına okuyacağız. Bak çevrene bir kere, bizden başka çift süren tek kul yok.»

Yakov Alekseyeviç, pulluğun bıçağına yapışan çamurları bir çomakla sıyrırken, hım hım bir sesle cevap verdi:

«Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır. Eskiler böyle diyor; sen bu lâftaki hikmeti anlamaya çalış, evlâdım.»

«Şimdi yoldan, dölden söz etmenin sırası mı?» diye kızmaya başladı Maksim. «Allah belâsını versin senin hikmetinin; böyle bir havada ne ekin eker, ne ekin biçer, ne de tarla sürer senin hikmetin. Halbuki sen, baba... Ha, ne olmuş?»

«Eh, yeteri kadar dinlendik, hadi bakalım, Tanrının yardımıyla tekrar işe koyulalım.»

«Tekrar işe koyulmakta nerden çıktı şimdi? Soldan geri yaptığımız gibi marş marş'la evin yolunu tutalım.»

«Haydi, kıpırda, Ştepan,» dedi baba.

Stepan uzun kırbacını öküzlerin sırtına indirdi. Pulluk gıcırdadı, toprağa gömülüp takılır gibi oldu; zangır zangır titredi ve kayarak, çamuru tembel tembel yarıp, kıvrım kıvrım yana devirmeye başladı.

..

Stepan Genç Komünistler'e katıldığı günden beri ailesi ondan uzak duruyordu. Stepan sanki cüz zamıymış gibi, hiç yanına sokulmuyorlardı; aralarına bir yabancılık girmişti. Yakov Alekseyeviç açık açık söyledi:

«Artık durum değişti, eskisi gibi değil, Stepan. Sen bize yabancı oldun sayılır. Tanrıya dua etmezsin, oruç tutmazsın, papaz gelip dua ettiğinde, kutsal haçın önünde eğilmezsin. Yakışık alır mı bu? Sonra, çiftlik hakkında da senin yanında ağzımı açıp fazla bir lâf etmeye korkuyorum. Bir ağaç çürümeye başladı mı, hapa yuttu demektir; zamanında iyileştirilmezse, kav olur gider. Çürümeye başlayan ağaç

kesin müdahalede bulunacaksın; hasta dalları hiç acımadan keseceksin. Kutsal Kitap böyle diyor...»

«Gidecek yerim yok,» dedi Stepan. «Ama bu yıl askere gideceğim, o zaman benden kurtulursunuz.»

«Seni evden atacak değiliz, yalnız sen de şu budalaca davranışlarına bir son ver. Toplantılara toplantılara katılmanda mana yok; daha ağzın süt kokuyor senin, ama bakıyorum, oraya gidip, ağzın bir karış açık dinliyorsun. Senin yüzünden millete alay konusu oldum, Allahsız.»

İhtiyar konuşurken konuşurken morardı, heyecanını yememez oldu. Ama Stepan, babasına buz gibi gözlerine, hayvanca bir zalimlikle kıvrılmış dudaklarına bakınca, Genç Komünist yoldaşlarının kendisine nasıl sitem ettilerini hatırladı: «Babana biraz gem vur, Stepka. İlkbahar gelmeden yoksul halkın elindeki çiftlik araçlarını yok pahasına kapatarak zavallıların kanına giriyor. Çok aşağılık bir iş bu.»

Ve bunu hatırlayan Stepan, içini yakan utançla kıpkırmızı kesildi; baba dediği bu acımasız zalime, artık yüreğinde içten bir sevgi, bir acıma duymadığını farkettti.

Sanki Stepan'la, ailenin öbür üyeleri arasına taştan bir duvar çekilmişti; sağır bir duvar. Ne bu duvarın üstünden aşmak olanağı vardı, ne de bir yanından vurunca, öbür yan-dakine duyurmak.

Bu yabancılık, yavaş yavaş bir gazez halini almaya, gazez de yerini nefrete bırakmaya başladı. Sofrada gözlerini kaldırdığı zaman, Maksim'in soğuk bakışlarıyla karşılaşırdu Stepan; gözlerini babasına çevirir, Yakov Alekseyeviç'in buruşuk göz kapakları arasında mini mini öfke kıvılcımlarının tutuştuğunu görürdü. Kaşık elinde titremeye başlardı. Anası bile ona nefretle bakmaya başlamıştı. Stepan'ın boğazı düğümlenir, elinde olmadan yaşayan gözleri yanar, dalga dalga bir hıçkırık yükselirdi. Kendini tutar, yemeğini alelacele bitirir, çıkar giderdi.

Her gece aynı karabasanı görüyordu Stepan; bozkırda, kumlu bir bayırın dibine gömüyorlardı onu. Çevresini tanımadığı insanlar, bir takım yabancılar sarmıştı; bayırın üstünde, dalları yapraksız çalılar, diken yapraklı yabancı sovan

bitmişti. Her küçük dalı, her yaprağı, uyanıkmiş gibi duru bir şekilde görüyordu.

Sonra Stepan'ın cesedini bir çukura fırlatıyorlar, üstüne kürek kürek toprak atıyorlardı. Göğsüne soğuk bir kesek düşüyor, ardından bir tane, bir tane daha... Dişleri çarparak uyanıyor, göğsü daralıyor, iyice kendine gelince, havasız kalmış gibi, sık sık, derin derin soluyordu.

..

Bir süre için tarladaki çalışmalara son verildi. İnsansız bozkır bomboş kalmıştı; göze çarpan renkler sadece bostanlarda çalışan kadınların başörtülerinin renkleriydi. Bir akşam, alacakaranlıkta çöken gölgelere usulca sarınan köy, eteklerine serpilmiş yemyeşil bostanlar ve meyva bahçeleri arasında, toprağın kurumuş göğsünde uykuya vardı. Köyün dışından, bozkırın bir bıçak yarası gibi kesildiği, kabarmış masmavi göğün başladığı yerden akordiyon sesleri duyuluyordu. Ot biçme zamanı yaklaşıyordu. Otlar insan beline varmıştı. Ayrık otlarının küçük tepelerinde kılçıklar görünüyordu, dikenler sararmış, kıvrılmıştı, kozalar özlenmiş, çukur yerlerde at kuyrukları kıvrım kıvrım büyümüşü.

Köy merasından kendisine ayrılan yere ot biçmeye ilk çıkan Yakov Alekseyeviç oldu bütün köylü arasında. Bir gece öküzleri arabaya koştı, Maksim'i de yanına alıp, köy sınırları dışındaki kampın ötesine, komün arazisine çıktı. Yıldızlar soldu, gökyüzü kül rengini aldı, bir bildircin kanatlarını çırparak şafağı karşıladı; arabanın altında uyumakta olan Stepan uyanınca, tırpanın çiyler üzerinde kayarak, başkasına ait otları biçmekte olduğunu duydu.

Yakov, iki kış yetecek kadar ot biçti. İşini bilen bir çiftçiydi o; bahar başlarında, yoksul halkın sığırları açlıktan kırılacak hale gelince, bir yük otu çok iyi fiyatla satacağını biliyordu. Alıcıların parası olmasa da, bir yaşındaki bir dana, onların ağılından, kendi ağılına aktarılırdı. Ve böylece,

Yakov Alekseyeviç'in tınazı yedi metre yüksekliğe ulaştı. Ona garezi olanlar, Yakov Alekseyeviç'in geceleri başkasının otlarını da biçtiğini söylüyorlardı; ama suç üstü yakalanmadıkça, nasıl olsa kimse kimseye hırsız diyemezdi, hem böyle haksız hücumlarda bulunabilecek insanlar, her zaman, her yerde çıkardı.

..

Bir Cumartesi günü, hava karardıktan sonra, Prohor Tokin çıkageldi. Bir süre ezile büzüle kapının önünde dikildi; eski püskü Budiyonni kasketini elinde evirip çeviriyordu, yüzünde yalvaran, tasalı bir gülümseme vardı. Stepan, «Babamdan öküzleri ödünç istemeye gelmiştir.» diye aklından geçirdi. Çuval bezinden yapılmış partial pantolonu içinde adamın sıksa bedeni belli oluyor, çıplak ayaklarından kan akıyor, hafif çekik, adamakıllı çukura kaçmış kara gözleri küllenmiş kor gibi donuk donuk parlıyordu. Bakışlarında acı bir yalvarma ve açlık okunuyordu.

«Yakov Alekseyeviç, Tanrı aşkına, yardım et bana. Yardımının karşılığını senin için çalışarak öderim.»

«Neymiş bakalım, nedir derdin?» diye karyolasından kalkmadan sordu Yakov.

«Öküzlerini bir günlüğüne ödünç versene bana... Biçtiğim otları taşımak için: Yarın pazar, ama olsun, yine de çalışırım... Orada durdukça otlarımı çalışıyorlar.»

«Vermem öküzlerimi.»

«İsa aşkı için!»

«Boşuna yalvarma, Prohor; veremem. Öküzlerin yorgunluktan canları çıktı.»

«Ne olur dinle beni, Yakov Alekseyeviç. Çoluk çocuk sahibiyim. Sen de biliyorsun... Sonra ineğim kışı nasıl çıkarır? Çalıştım, çabaladım; biçmedim de teker teker elimle yoldum otları.»

«Baba, ver ona öküzleri,» diye lâfa karıştı Stepan.

Prohor gözlerini hızlı hızlı kırıştıtararak, Stepan'a minnetle baktı, sonra tekrar gözlerini Yakov Alekseyeviç'e dikti. Stepan birdenbire, adamın hafifçe dizlerinin titremekte olduğunu ve Prohor'un, dizlerinin titremesini belli etmemek için, top arabasına koşulmuş bir beygir gibi, durmadan ayak değiştirdiğini farkettili. Fena halde midesinin bulandığını hissedilen Stepan, sapsarı kesilerek, ulur gibi bağırdı:

«Ver öküzleri ona. Ne diye işkençe ediyorsun adamcağıza?»

Babası kaşlarını çatı.ı.

«Bana emir vermeye kalkışma. O kadar hevesliysen yarın gider, ot çekmesine sen yardım edersin. Öküzlerimi yabancılara teslim edemem.»

«Giderim, tabii.»

«Git öyleyse.»

Prohor, saygıyla eğilerek, «Teşekkür ederim; ah, çok teşekkür ederim, Yakov Alekseyeviç,» dedi.

«Teşekkür karın doyurmaz, harman zamanı gelir, bir hafta çalışırsın yanımda borcunu ödemek için.»

«Gelirim.»

«Sakın unutma ama.»

..

Ertesi sabah jandarmanın, evlerin, kulübelerin pencerelerine vuran değneğinin takırtısı duyulduğunda şafak daha yeni söküyordu. Yakov Alekseyeviç dışarı çıktı ve verandada bir habercinin durduğunu gördü.

«Güneş yükseliyor. Okulda yapılan toplantıya geleceksin...» Adam tütün kesesini açtı, sigara sarmak için bir gazete kâğıdı parçasını diliyle ıslatırken, lâfları ağzında geveleyerek mırıldandı; «Herkesin ne kadar tahıl ektiğini anlamak için bir memur geldi. Vergi takdir etmek için... Mesele bu. Hoşça kal.»

Haberci, ham deriden yapılmış çizmeleri gıcırdaya gıcır-

daya avlu kapısına doğru yürüdü, giderken de bir kibrit çaktı. Yakov Alekseyeviç düşünceli bir tavırla sakalını sıvazladı ve öküzleri sudan getirmekte olan Maksim'e seslendi:

«Öküzleri hemen teslim etme Prohor'a; bekle biraz. Bu sabah vergilerle ilgili bir toplantı var. Bir memur gelmiş. Toplantıya gideceğim, Stepka'yı da yanıma alacağım. O Genç Komünistler'den, belki onun hatırı için vergide bir indirim yaparlar bana. Babasının çizmelerini giyip kulüp'e gidecek de karşılığında hiç bir hayrı dokunmayacak mı yani?»

Maksim, öküzleri hemen bırakıp, babasının yanına geldi:

«Allah aşkına, bu ihtiyar halinde kendini elâleme rezil etme. Yüzelli dönüm yerine, elli, altmış dönüm ektiğini söyle onlara.»

«Bana akıl mı öğretiyorsun?» diye alaylı alaylı güldü babası.

Kahvaltı sırasında, Yakov Alekseyeviç, Stepan'la çocuğun hiç alışık olmadığı, son derece yumuşak bir tonla konuştu:

«Prohor'la otları çekmeye bu gece gidersin; şimdi bayramlık pantolonunu giy, benimle toplantıya geleceksin.»

Stepan hiç sesini çıkarmadı. Kahvaltısını bitirip, sora sormadan babasının ardından gitti. Halk, okul binasına, verimli bir ürün yılında birbirine yaslanmış ekinler gibi dolmuştu. Nihayet, sıra Yakov Alekseyeviç'e geldi. Tütün dumanları arasında yeşilimsi bir renk alan istatistik memuru, kızıl sakalını sıvazlayarak sordu:

«Kaç dönüm ektiniz?»

Yakov Alekseyeviç, bir işadamaı tavrıyla gözlerini kıs-tı:

«On iki dönüm çavdar», sol elinin bir parmağını kıvrıdı. «Altı dönüm darı»; bir parmağını daha kıvrıdı. «Otuz dönüm buğday.»

Üçüncü parmağını da kıvrıp, kafasından hesap yapıyor-muş gibi, gözlerini tavana dikti. Kalabalığın içinde birisi kır-kır kır güldü; gülüşü örtmek için başka birisi şiddetle öksürmeye başladı.

İstatistik memuru, kalemini masaya sinirli bir tavırla vu-

arak, «Kırk sekiz dönüm mü?» diye sordu.

Yakov Alekseyeviç, kesin bir edayla, «Kırk sekiz,» diye cevap verdi.

Stepan, kalabalığın içinden kendine dirsekleriyle bir yol açarak, masaya yaklaştı.

«Yoldaş!» Stepan'ın sesi kuru, gergin ve boğuk çıkmıştı: «Yoldaş memur, bir yerde bir yanlışlık olacak... babam unutmuş...»

Yakov Alekseyeviç, bembeyaz kesilerek, «Neyi unutmuş baban?» diye bağırdı.

«... bir buğday tarlası daha var, onu unuttu söylemeyi... Hepsini birden, yüz elli dönüm eder...»

Kalabalıktan bir mırıltı yükseldi; millet fis kos etmeye başladı. Arka sıralardan koro halinde birkaç ses duyuldu.

«Doğru söylüyor; haklı. Yakov yalan atıyor... Ellişer dönümlük üç tane ekili tarlası var.»

Memur ağır ağır kaşların çatı: «Vatandaş, sen bizimle oyun mu oynuyorsun yani?...

«Olacak şey mi?... Şeytan girdi, aklımı karıştırdı... Tabii, doğru ya, yüz elli dönüm. Tam yüz elli dönüm ediyor. Hay Allah! Kimin aklından geçerdi bunu unutacağım?»

Utancından, Yakov Alekseyeviç'in dudakları titremeye başladı; çene kasları atıyordu mavimtırak yanaklarında. Sıkıntılı bir sessizlik çökmüştü salona. Başkan, memurun kulağına bir şey fısıldadı, memur da kırk sekiz rakamını kırmızı kalemle çizip, üstüne, bastıra bastıra, yüz elli yazdı.

..

Stepan fırlayıp, doğru Prohor'un kulübesine koştu, ikisi birden pürtelâş Yakov Alekseyeviç'in evinin yolunu tuttular.

«Acele etsen iyi olur, kardeş.» dedi Stepan, «zira babam

toplantıdan dönerse, yere yatıp ölsen yine vermez öküzleri.»

Sundurmanın saçağı altından arabaları aleleacele çıkardılar, öküzleri koştular. Maksim verandadan seslendi:

«Ekilen toprakları kaydettiler mi?»

«Evet.»

«Senin için indirim yaptılar mı peki?»

Stepan soruyu anlamadığı için cevapsız bıraktı. Avlu kapısından arabaları sürüp çıktılar. Tam o sırada, meydan yerine giden sokağın başından, koşa koşa gelmekte olan Yakov Alekseyeviç görüldü.

«Haydi, de-e-eh!» diye bağırdı Stepan.

Kırbaç, öküzleri hızlandırdı. Hayvanlar yana doğru bel vererek, hafif tıkırtılarla, ine çıka bozkıra doğru yollandılar.

Avlu kapısına soluk soluğa varan Yakov Alekseyeviç kasketini salladı.

«Geri dönün!» diye boğuk haykırışını, rüzgâr dalga dalga ilerilere taşıdı.

Stepan, «Arkaya bakma!» diye bağırdı Prohor'a ve kırbağını daha hızlı indirdi.

Arabalar, dik bir bayırdan iner gibi zıplıyor, arkalarından, köyden, Yakov Alekseyeviç'in güzel evinden, hâlâ uza-yıp giden haykırış duyuluyordu:

«Geri dönün, köpoğulları!»

∴

Prohor'un otları biçilmiş yonca tarlasına karanlık bastıktan sonra vardılar. Öküzleri arabalardan çözerek, biçilmiş ot tarlasına otlamaya saldılar. Arabaları tepeleme otladoldurduktan sonra, geceyi bozkırda geçirip, şafakla köy yolunu tutmaya karar verdiler.

İkinci ot yükünü de iyice bastıktan sonra, Prohor otların tepesine çıkıp kıvrıldı, bacaklarını karnına çekerek der-

top oldu ve uykuya vardı. Stepan yere uzandı. Çiyden korunmak için gocuğunu üstüne çekerek, yattığı yerden, boncuklarla süslenmiş gökyüzünü, otlayan öküzlerin karanlık silüetlerini seyre daldı. Buğulu karanlıkta yerden bilmediği ot kokuları yükseliyor, çekirgeler kulakları sağır edecek şekilde cırlıyordu; dere yataklarından birinde, acı acı bir baykuş öttü.

İlk uyanan Prohor oldu. Otların tepesinden bir çuval gibi pat diye düştü, yere çömeldi, çevresine bakınıp öküzleri aradı. Koyu, menekşe rengi, bürümcük gibi bir karanlık sardı gözlerini. Bulundukları alçak yerin üstüne sis çökmüştü. Büyük Ayı burcunun oku batıya dönmüştü.

Prohor, on adım kadar ötede mışıl mışıl uyuyan Stepan'ın yanına gitti.

Eliye Stepan'ın gocuğuna dokundu; buz gibi çiyi emmiş yün, avucunu serinletti.

«Stepan, kalk. Öküzler gitmiş.»

Bütün gün kaybolan öküzleri aradılar. On kilometrelik bir yarı çap içinde her yanı aradılar, bütün dere yataklarına baktılar, kuytulardaki, çukurlardaki biçilmemiş otların süslü renklerini çiğnediler.

Sanki yer yarılmış da öküzler içine girmişti.

Öğleden sonra, geç vakit, arabaların yanında tekrar birleşteler; Prohor, yüzü kararmış, çökmüş bir halde Stepan'a sordu:

«Ne yapacağız şimdi?»

Sesi boğuk çıkmıştı. Endişeli, çekik, yaşlı gözlerini hızlı hızlı kırıştırıyordu.

Stepan, asık suratla ve kayıtsız bir tavırla, «Ne bileyim,» diye cevap verdi.

Yakov Alekseyeviç güneşe baktı, aksırdı ve Maksim'e seslendi:

«Her halde bir hendekte arabanın bir yeri kırıldı da kaldılar. Akşam oluyor, onlar hâlâ ortalıkta yok. Hele bir gelsin, ona öyle bir ders vereceğim ki. Ektiğim tarla miktarını söylediği için teşekkür edemedim daha... Ne de güzel yardım etti babasına. Meğer koynumda yılan besliyormuşum ben...» Kıpırmızı kesilerek kükredi:

«Arabaya koş kısırağı. Onları karşılamaya çıkacağız.»

Daha epey uzaktan, Maksim, yüklü arabaların yanında oturan Stepan'la Prohor'u tanıdı.

«Baba! Şuraya bak! Öküzler yok,» diye zayıf bir sesle fısıldadı.

Yakov Alekseyeviç, elini gözlerine siper ederek baktı: uzun uzun baktıktan sonra, kırbacını indirdi kısırağa. Araba, sürülmemiş, tümsekli arazide hoplaya zıplaya gidiyor, Maksim, kısırağı hızlandırmak için durmadan dizginleri çırpıyordu.

Yakov Alekseyeviç, tekerleklerin gürültüsünü bastıran bir sesle gürledi:

«Nerede öküzler?»

Hafif araba, en yakındaki ot yüklü öküz arabasının yanına geldi. Maksim, daha yaylıyı durdurmadan yere atladı, dengesini buldu ve bağıra bağıra Stepan'a doğru koşmaya başladı.

«Öküzler nerede, öküzler?»

«Kayboldu...»

Hayvanca öfkesi içinde yüzü korkunç bir görünüş alan Maksim, koşma koşma gelen babasına dönerek deli gibi haykırdı:

«Öküzler kayıp, baba. Senin sevgili oğlun... mahvetti bizi. Evlâtlıktan at onu.»

Yakov, yüzü bembeyaz kesilmiş olan Stepan'ın yanına koşma koşma geldi, bir yumrukta yere serdi onu.

«Geberteceğim seni. Gırtlığını sökeceğim senin. İtiraf et ulan, alçak; sattın öküzleri, değil mi? Eminim, alıcıları buraya çağırmışsındır... Ot çekmeye gitmekte onun için o kadar hevesliydin. Söyle ulan!»

Maksim, Prohor'u yere yuvarladı, karnını, göğsünü, ba-

şını rasgele tekmelemeye başladı. Prohor, başını elleriyle korumaya çalışarak, boğuk boğuk uluyordu.

Arabadan bir yaba alan Maksim, yabanın çatalını Prohor'un bacağına saplayarak, tane tane, ama serinkanlılıkla konuştu:

«İtiraf et! Stepan'la beraber öküzleri sattınız, değil mi? Aranızda önceden kararlaştırmışsınız bunu!»

Prohor, «Kardeş! Günaha girmel!» diye ellerini kaldırdı, patlamış dudaklarından gömleğinin üstüne koyu, mavi kanlar aktı.

Maksim, ıslık gibi bir sesle, «demek söylemeyeceksin, ha?» diye sordu.

Prohor başını sağa, sola çeviriyor, hıçkırır hıçkırır, hüngür hüngür ağlıyordu... Yabanın çatalları, Prohor'un göğsüne, tam sol memesinin altına, bir ot demetine girer gibi kolaylıkla girdi. Kan hemen fışkırmadı...

Stepan, babasının altında kıvranıyor, Yakov'un ellerini, kızıl çalı gibi kıllı, damarlı ellerini ısırmaya çalışıyordu...

Yakov Alekseyeviç, oğlunu çiyden ıslanmış yere yayarak, boğuk bir sesle, «Tam kalbinin altına vur,» dedi...

Maksim'le babası eve karanlık bastıktan sonra döndüler. Bütün yol boyunca, arabanın içinde yüzükoyun yattı Yakov Alekseyeviç. Araba tümseklerin üstünde sıçradıkça, kafası arabanın dibine vurarak, boğuk boğuk sesler çıkarıyordu. Maksim dizginleri bıraktı, pantolonundan göze görünmeyen tozları silkti. Köye girmeden az önce, hızlı hızlı konuşarak sordu:

«İşte geldik, ama onlar pestili çıkmış bir halde yatıyorlar orada. Öküzlerin uğruna işlerini bitirdik galiba. Ama onlar da öküzleri alıp...»

Yakov Alekseyeviç cevap vermedi. Avlu kapısında onları Maksim'in karısı Aksinya karşıladı. Evde örülmüş, etekli-

ğinin altından, kocaman sarkık karnını (kadın gebeydi) kaşıyarak, sevgi dolu bir sesle, ağır ağır konuştu Aksinya:

«Kısrığı boşuna yordunuz o kadar. Öküzler... nah şuracıkta, eve döndü Allahın belâları. Stepka onları aramak için mi kaldı bozkırda?»

Sonra, cevap beklemeksizin, esnemeyle bir karış açılan ağzını eliyle kapatarak, paytak bir yürüyüşle, ağır ağır eve girdi.

1926

İÇİNDEKİLER

— SON —

Nişan	5
Şibalok'un Ölümü	33
İşe Komiseri	39
Cumhuriyet Devrim Askeri Sovyeti Başkanı	46
Bostan Bekçisi	52
Aile Babası	69
Yüzkarası	77
İnatçı	110
Yol ve Yön	131
Kulun	185
Mavi Bozkır	195
Yaban Kan	207
Can Düşmanı	232
Çiftlik İşçileri	253
Çürük	304

NOBEL SABAH

Nobel, dünyanın en büyük edebiyat olayıdır.
Nobel Edebiyat Ödülüne ancak zirvedekiler erişir.

Bu nedenle Nobel Ödülünü kazanmak
bir edebiyatçı için büyük onur kaynağıdır.
SABAH, şimdi de Nobel Edebiyat Ödülü ile onurlandırılmış
zirvedeki yazarların en ünlü eserlerini,
kendisini zirveye ulaştıran okurlarına kazandırıyor.

Türk Basınının lideri SABAH,
Oxford, Phaidon ve Meydan Larousse'dan sonra şimdi de
Nobel Dizisi ile kültür ve sanat hayatımızın
zenginleşmesine katkıda bulunmaktan mutludur.

SABAH gazetesinin okurlarına armağanıdır.